

విష్ణుపారిజాతము యక్షగానము

మాతృశ్రీ తరిణిండవెంఱమాంబ ప్రణీతము

ప్రచురణ

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి

విష్ణు పారిజాతము

యక్షగానము

మాతృశ్రీ తరిగొండ వెంగమాంబ పుణీతము

సాధారణ సంపాదకుడు

జి.యస్. రెడ్డి (భూమన్)

సంచాలకుడు, తి.తి.దే. “శ్వేత” తిరువతి

తరిగొండ వెంగమాంబ వాఙ్మయప్రాజెక్ట్

శ్రీనివాసో విజయతే

వరిష్కర్త : ఆచార్య కె.జె.కృష్ణమూర్తి

తరిగొండ వెంగమాంబ వాఙ్మయప్రాజెక్ట్

తి.తి.దే. “శ్వేత” తిరువతి

ప్రచురణ

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరువతి దేవస్థానములు, తిరువతి.

2008

Rs 35.00

VIṢṆU PĀRIJĀTAMU
(YAKṢAGĀNAMU)
MĀTR ŚRĪ TARIGONḌA VENGA MĀMBA

Edited by

Prof. K.J.Krishnamoorthy

TarigonḌa Venḡamāmba Vānmaya Project

“SVETA”, T.T.D., TIRUPATI.

TTD Religious Publications Series No. 776

© All Rights Reserved

First Edition: 2008

Copies : 1,000

Published by

K.V.RAMANACHARY, I.A.S.,

Executive Officer,

Tirumala Tirupati Devasthanams,

TIRUPATI-517 507

Printed at

TTD.Press, Tirupati.

ఓం నమో వేంకటేశాయ

ముందుమాట

భూమన కరుణాకరరెడ్డి

14.03.2008.

అధ్యక్షులు,

తి.తి.దేవస్థాన పాలకమండలి,

తిరుపతి.

శ్రీనివాసుడు నిత్యకళ్యాణ చక్రవర్తి. ఆ దేవదేవుణ్ణి ఉద్దేశించి వెలువడిన మధురభక్తి సాహిత్యంలో తాల్లపాక అన్నమాచార్యుల వరుసలో పేర్కొనదగిన మహనీయ కవయిత్రి మాతృశ్రీ తరిగొండ వెంగమాంబ.

ఈ ప్రజాకవయిత్రి సామాన్యులకు సైతం నుకరంగా, ఆహ్లాదకరంగా మధురభక్తి సందేశాన్ని అందించడానికి 'యక్షగానం' మిక్కిలి అనువయిందిగా గుర్తించింది. ఇందువల్లే ఇంచుమించు పది యక్షగాన రూపకాలను సృష్టించింది. వీటన్నింటిలో అగ్రగణ్యమైనదీ, పవిత్రమైన తిరుమలక్షేత్రంలో అక్షరాకృతిని పొందిన మొదటి కృతీ ఈ 'విష్ణుపారిజాత'ప్రబంధం.

ఇలవేల్చిన తరిగొండ లక్ష్మీనృసింహుడు, ఇష్టదైవమైన తిరుమల వేంకటేశ్వరుడు, ఈ కథానాయకుడయిన శ్రీకృష్ణుడు - ఈ ముగ్గురూ ఒక్కరే అన్న సత్యాన్ని వెంగమాంబ ఈ నాటకంలో రుక్మిణి పల్కులద్వారా సుందరంగా సమన్వయించింది.

ఈ కథానాయిక సత్యభామ జీవాత్మకూ, నాయకుడు శ్రీకృష్ణుడు వరమాత్మకూ ప్రతీకలు. జీవాత్మ అహంకారాన్ని వీడి, వరమాత్మను ఆరాధిస్తే పారిజాతప్రాప్తిలాంటి ఐహికనుభూతితోపాటు, బ్రహ్మానందపదవియైన మోక్షాన్నికూడా అందుకోవచ్చుననేది ఈ కావ్యం ప్రబోధిస్తూవున్న అధ్యాత్మిక సందేశం.

ఈ కృతి అవతరించిన క్రీ.శ.18వ శతాబ్ది మధ్యకాలంనాటి చారిత్రక, సామాజిక విశేషాలు-తిరుమల దేవస్థానానికి సంబంధించినటువంటివి-ఇందులో ప్రతిబింబించివుండటం కారణంగా దీని ప్రాముఖ్యం మరింతగా ఇనుమడించింది.

వెంగమాంబగారి మునిమనుమడు స్వయంగా లిఖించివుండిన వ్రాతప్రతి-ఆచార్య వేటూరి ఆనందమూర్తిగారి సౌహార్దంతో ఈ వాఙ్మయ ప్రాజెక్టుకు లభించి, తత్సహాయంతో ఈ ప్రచురణ వెలువడటం మిగుల ముదావహమైన సంగతి.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల “శ్వేత”సంస్థ అధ్వర్యంలోని మాతృశ్రీ తరిగొండ వెంగమాంబ వాఙ్మయ ప్రాజెక్టు ఇలాంటి విశిష్ట ప్రచురణలను ఇతోధికంగా చేపట్టి ఈ పరమయోగిని స్మరించిన వాఙ్మయ రాశిని విన్నతంగా వెలుగులోకి తీసికొని రాగలరని ఆశిస్తున్నాను;ఆశంసిస్తున్నాను.

శ్రీవారి సేవలో

భూమన కరుణాకర రెడ్డి

శ్రీనివాసో విజయతే

నామాట

కి.వి. రమణాచారి, ఐ.ఎ.ఎస్.,

Date 14-03-08

కార్యనిర్వహణాధికారి,

తి.తి.దేవస్థానములు, తిరువతి.

“కలౌ వేంకట నాయకః” - అని ప్రశస్తి గాంచిన శ్రీనివాస భగవానుని భక్తబృందంలో విశిష్టత గడించిన పరమ భాగవత కవయిత్రి మాతృశ్రీ తరిగొండ వెంగమాంబ. ఈ మహాకవయిత్రి వెలయించిన అష్టాదశ గ్రంథాల్లో సరిగ్గా సగపాలు యక్షగానాలు. తిరుమలేశుని తత్వాన్నీ, మహత్వాన్నీ ఆబాలగోపాలానికి చాటే సంకల్పంతో రచనాకైంకర్యాన్ని దేవట్టిన ఈ ‘కవితా తపస్విని’ యక్షగాన కృతుల్లో ఆణిముత్యం ‘విష్ణుపారిజాతం’ అసలు, ‘విష్ణుపారిజాత’ మనే పేరే చమత్కారంగా ఉంది. ఈ పేరు రెండు విధాలైన అర్థాలను సుసూరింపజేస్తున్నది:

i) విష్ణువు (శ్రీకృష్ణుడు) సంపాదించిన పారిజాతం - ఇది ఒక అర్థం.

ii) విష్ణువు (శ్రీకృష్ణుడు - అనగా వేంకటరమణుడు) - అనే పారిజాతం అనేది ఇంకొక అర్థం.

పరికిస్తే, ఈ రెండర్థాలూ కలిసివచ్చేట్టుగానే కవయిత్రి ఈపేరు పెట్టినట్లుతోస్తుంది. పైగా, ఈ కథలో దేవేంద్రునిచే పారిజాతకల్పతరువును స్వామివారికి ససంకల్పంగా ధారాదత్తం చేయించడం ద్వారా,

ఈ అంతరంగికభక్త శిరోమణి ఇష్టదైవానికి అవహరణదోషాన్ని నివారింపజేసింది!

ఈ కథను యక్షగానంగా రచిస్తే ముక్తి లభిస్తుందనే విశ్వాసం నంప్రదాయంలో నెలకొనివుండటంచేత శ్రీనారాయణ తీర్థులు, సిద్ధేంద్రయోగి, తరిగొండ వెంగమాంబ - ఆ యా కాలాల్లో యక్షగాన రూపాలుగా వెలయించారు.

ఈ గ్రంథం యొక్క మూల వ్రాతపత్రి (Original Manuscript) - శ్రీ వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారి గ్రంథ సంకలనంలో ఉండినది - వారితనయులు ఆచార్య వేటూరి ఆనందమూర్తి గారి సౌజన్యంవల్ల తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు “శ్వేత” లో నిర్వహిస్తావున్న తరిగొండ వెంగమాంబ వాఙ్మయ ప్రాజెక్టుకు బహుకరింపబడింది. సదరు మూలపత్రి ఆధారంగానే ఈ ప్రచురణ వెలువడటం ముదావహం.

ఇందుకు ముఖ్య కారకులూ, కార్యదీక్షాదక్షులూ - అయిన శ్రీతరిగొండ వెంగమాంబ ప్రాజెక్టు డైరెక్టర్, శ్వేత సంస్థ సంచాలకులు శ్రీయుతులు “భూమన్” గారిని మిగుల అభినందిస్తున్నాను. శ్రీనివాసుని కరుణావిశేషంతో ఈ కవయిత్రీశిరోమణి సారన్వతం అంతా అచిరకాలంలో వెలుగు చూడగలదని ఆకాంక్షిస్తున్నాను.

తిరుమల క్షేత్రంలో నెలకొన్న ‘తరిగొండమ్మ బృందావనం’ లో తొలుదొలుత వికసించిన ఈ సాహితీ పారిజాతంయొక్క దివ్య సౌరభాలను వాఙ్మయోపాసకులు అందరూ ఆహ్లాదంతో ఆస్వాదిస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

శ్రీనివాసుని సేవలో

కె.వి. రమణాచారి

సాహితీ సౌరభం

“భూమన్”

Date 01.05.2008.

సంచాలకులు,

మాతృశ్రీ తరిగొండ వెంగమాంబ వాఙ్మయప్రాజెక్టు,

“శ్వేత” తి.తి.దేవస్థానములు, తిరుపతి.

తరిగొండ వెంగమాంబ తాను పుట్టిన ప్రాంతానికీ, జీవించిన కాలానికీ అతీతంగా మనుగడ సాగించిన మహనీయురాలయిన మహిళా శిరోమణి.

ఆ కాలంలో సనాతనాచారపరాయణులైన కొందరు ఆమె జీవితాన్ని విమర్శలకు గురికావించినట్లే, ఆమె రచనావ్యాసంగంమీద సైతం ‘శీతకన్ను’ ప్రసరింపజేశారు. వెంగమాంబ అలాంటి అజ్ఞుల సంకుచిత అభిప్రాయాలను లక్ష్యపెట్టకుండా, తన కవితాసృజనను ఒక ‘తపస్సు’గా కొనసాగించింది!

ఈ మహాకవయిత్రి రచించిన కృతులన్నీ సులభమైన భాషలో, సుందర శైలిలో విలసిల్లుతూ, పఠితలకు ఉదాత్తమైన ఆనందాన్నీ, ఉత్తమ సందేశాన్నీ అందిస్తూ అలరారుతున్నాయి. ఈకారణంవల్లనే ఈ భక్తకవయిత్రి క్రీ.శ.18వ శతాబ్దిలో వర్ధిల్లిన “ప్రజాకవయిత్రి”గా పరిగణింపబడింది.

వెంగమాంబ తరిగొండను వదలి, తిరుమల చేరిన పిదప రచించిన గ్రంథాల్లో మొదటిది ‘విష్ణుపారిజాతం’. ఈకృతికి ‘పారిజాతా పహరణం’-అనే నామాంతరంకూడా ఉంది. ఇది ఈ కవయిత్రి వెలయించిన యక్షగాన నాటకాలన్నింటిలోకీ తలమానికమైనది. ఇది ప్రదర్శనకు కూడా అనువయిన విధంగా కవయిత్రిచే తీర్చిదిద్దబడింది.

ఈకథలోని నాయికానాయకుల (సత్యభామా శ్రీకృష్ణుల) సంభాషణల నెపంతో వెంగమ్మ ఇందులో ఆ కాలంలో తిరుమల దేవాలయంలో నెలకొనివుండిన చారిత్రక విశేషాలను కొన్నిటిని సొంపుగా

ప్రతిబింబింపచేసింది. ఈ అంశం ఈ కృతియొక్క విశిష్టతను ఇనుమడింప చేస్తున్నది.

క్రీ.శ. 18వ శతాబ్ది మధ్యకాలంలో తరిగొండ వెంగమాంబ వాఙ్మయ బృందావనంలో వికసించిన ఈ 'కవితాపారిజాతం' యొక్క సాహితీ సౌరభాలను రసజ్ఞులు ఆస్వాదింపగలరని ఆకాంక్షిస్తున్నాము.

తి.తి.దే. "శ్వేత" సంస్థలోని 'మాతృశ్రీ తరిగొండ వెంగమాంబ వాఙ్మయప్రాజెక్టు' ఈ కవయిత్రియొక్క రచనలను అన్నిటి నీ అచిరకాలంలోనే ప్రచురించే ప్రణాళికను సిద్ధపరుస్తున్నదని తెలుపటానికి సంతోషిస్తున్నాము; అలాగే ఆంధ్రావనిలోగల ఆ యా పట్టణాల్లో సాహిత్యోపన్యాసాలు, సంగీత ప్రదర్శనలు, హరికథలు మొదలయిన వివిధ సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలను నిర్వహించటం ద్వారా ఈ కవయిత్రి సారస్వతంయొక్క ప్రశస్తిని ప్రబోధించే ఉద్యమాన్ని తి.తి.దే. తరిగొండ వెంగమాంబ వాఙ్మయప్రాజెక్టు ద్వారా కొనసాగిస్తున్నదని తెలుపటానికి ఆనందిస్తున్నాము.

— భూమన్

నీతిక

యక్షగాన ప్రక్రియ:

ఆంధ్ర సాహిత్యంలోని రచనా ప్రక్రియ లన్నింటిలో ప్రత్యేకమైనది, విస్తృతమైనది, అత్యంత విశిష్టమైనది 'యక్షగానం'. అదిలో ఆ యా దేవతామూర్తుల ఆరాధనకై ఉద్దేశింపబడిన అపూర్వ గాన పద్ధతిగా ఆరంభమయినా, క్రమంగా అది శిష్ట కవుల దృష్టిని ఆకర్షించి, 'యక్షగాన' మనే పేరును నవదరించుకొని క్రమేణ ప్రముఖ వాఙ్మయ శాఖగా వరిణమించివుండటం దాని ప్రత్యేకత. ఆ యా నందర్బాల్లో సంస్కృతనాటక సంప్రదాయానికి సంబంధించిన అంశాలను కొన్నిటిని పుణికిపుచ్చుకొంటూనే, అది ఆబాలగోపాలాన్ని ఆలరించే అసలుసినలు 'దేశి'రూపకంగా స్థిరపడివుండటం దాని విశిష్టతకు తార్కాణం. తెలుగులోని తదితర సారస్వతశాఖ లన్నిటికన్నా విపులమైన ప్రశస్తిని, ప్రచారాన్ని పొందివుండటం ఇటు ప్రధానంగా పేర్కొనదగ్గ విషయం.

తెలుగులో క్రీ.శ. 15వ శతాబ్దినుండే యక్షగాన రచనలు వెలువడినట్లు ఆధారాలు ఉన్నప్పటికీ, అవి నేడు నామమాత్ర అవశిష్టాలు. పోగా, 16వ శతాబ్ది పూర్వార్ధంనుండి రచింపబడిన యక్షగాన కృతులు నేడు లభ్యమవుతూవున్నాయి. రానురాను క్రీ.శ.16వ శతాబ్ది చివరిభాగంనుండి తెనుగులో యక్షగాన రచన విరివిగా కొనసాగి పెంపొందుతూ వచ్చింది. ఈ కారణంచేత సాహిత్య చరిత్రకారులు 17వ శతాబ్దిని తెనుగున యక్షగాన వాఙ్మయంయొక్క వికాసదశగాను, 18వ శతాబ్దిని పరిణతి పొందిన దశగాను పరిగణించటం జరిగింది. ఈ పరిణత దశలో విలసిల్లిన యక్షగాన కవుల్లో ప్రథమగణ్యుగా పేర్కొనదగిన మహాకవయిత్రి మాతృశ్రీ తరిగొండ వెంగమాంబ.

తరిగొండ వెంగమాంబ తొమ్మిది యక్షగానాలను వెలయించింది. వెంగమ రచించిన యక్షగానాలకు వన్న వైవిధ్యము, రచనా రామణీయకము ముఖ్య లక్షణాలు. మొత్తంమీద దృశ్య, శ్రవ్య -

ఉభయ ప్రయోజనాత్మకాలుగా అవిర్భవించిన ఈ యక్షగానాలు అన్నీ పదునెనిమిదవ శతాబ్దపు యక్షగాన వాఙ్మయాభ్యున్నతికి నదమల నిదర్శనాలై ప్రకాశిస్తూవున్నాయి. ఈ విషయమై ప్రసిద్ధ పరిశోధకులు విద్యారత్న, కళాప్రపూర్ణ డా॥నిడుదవోలు వేంకటరావుగారి ఈ క్రింది అంగ్లవాక్యాలు పరిశీలింపదగివున్నాయి.

“In this branch of literature Vengamamba occupies a prominent place. No doubt there are ~~many~~ poets and poetesses who compiled Yakshaganas..... These works reveal her proficiency not only in Sahitya but also in Sangita, as Yakshagana is a combination of the two arts.... All the above works of Vengamamba strictly adhere to the technique of Yakshagana. They contain different varieties of musical compositions like Daruvu, Dvipada, Manjari, Yela, Gobbillu, Suvvalalu, Dhavalamulu Sobhanamulu, Mangalaharatulu. The style and nature of the conversations employed by the poetess reveal her mastery over the Telugu language”.¹

ఆంధ్ర యక్షగాన వాఙ్మయ చరిత్ర రచయితయైన ఆచార్య యస్.వి.జోగారావుగారు వెంగమాంబ రచించిన యక్షగానాలన్నీ మంచి నాటకపు వాటం కలిగి వున్నాయనీ, సంగీత, సాహిత్య - ఉభయ రంగాల్లో ఆమెకు గల వైదుష్యాన్ని చక్కగా చాటుతూవున్నాయనీ, “అటవికజాతుల జీవితవిశేషములనుండి గహనములైన యోగశాస్త్ర రహస్యములవరకు

1. Vide : 'Literary and Philosophical works of Taringonda Vengamamba, A woman saint' N. VenkataRao, Department of Telugu, The Madras University Journal(Section A), Vol ■■■ No.1, January 1958. ■■ 24-25.

గల యనేక విషయము లామె కధిగతార్థములు-----అమెవలె నిన్ని యక్షగానము లింత సమర్థముగా రచించిన కవయిత్రులు లేరు. సరికదా కవులు నరుదు”-² అని ప్రకటించియున్నారు.

వెంగమాంబ వెలయించిన యక్షగాన రచనల్లో నాలుగవదీ, ఆమె తిరుమల చేరిన తదుపరి సృజించిన మొట్టమొదటి కృతి

ఈ ‘విష్ణుపారిజాత’ యక్షగానం. ఇది ఆంధ్ర యక్షగానవాఙ్మయ శాఖలో ఆణిముత్యం లాంటిది.

నామధేయం:

ఈ యక్షగానంలోని ఇతివృత్తాన్ని బట్టి కవయిత్రి దీనిని ‘పారిజాతాపహరణ సత్కృతి’ - అని పేర్కొన్నప్పటికీ, దీనికి “విష్ణుపారిజాత”మనే నామాంతరం ఆమె కాలానికే ప్రసిద్ధంగా రూఢిగాంచి యున్నట్లు వ్రాతప్రతులు సాక్ష్యమిస్తున్నాయి.

ఈ కృతి ‘విష్ణుపారిజాత’మనే పేరుతో ప్రసిద్ధిపొందడానికి ఇంకొక హేతువుకూడా ఉంది. వెంగమాంబ తరిగొండలో ఉన్నప్పుడు రచించిన గ్రంథాల్లో ‘శివనాటక’మనే యక్షగానం ఒకటి. ఆ శివనాటకానికి ‘శివపారిజాత’మనే నామధేయం అదివరకే బాగా రూఢి గాంచింది.

ఆ ‘శివపారిజాతం’తోడి సామ్యంవల్ల నూతనంగా తిరుమల క్షేత్రంలో రూపొందిన ఈ కృతి ‘విష్ణుపారిజాతం’గా ప్రశస్తి గాంచింది. ఈ నామధేయం ఈ నాటకానికి సర్వవిధాలా సార్థకంగా అమరివుంది. విష్ణువు దేవలోకంనుండి తీసికొనివచ్చిన పారిజాతంయొక్క కథ ఇందులో

---

2. చూ. “ఆంధ్ర యక్షగాన వాఙ్మయ చరిత్ర” (1961) - అచార్య యస్.వి.జోగారావు, ద్వితీయ భాగము, పుటలు 115 & 116

ప్రధానమైనందువల్ల ఇది 'విష్ణుపారిజాతం'. ఇంతేగాక, విష్ణునే పారిజాతమై (భక్తజనులకు కోరికలను ప్రసాదించే కల్పవృక్షమై), లీలామానుషావతారుడై భూలోకంలో విహరించి వున్నందువల్లను, ■ విష్ణునే (శ్రీకృష్ణుడే) ఈ కావ్యంలో కథానాయకుడై ఉండటంచేతను ఇది 'విష్ణుపారిజాతం'గా అన్నివిధాలా అన్వర్థమయింది. యావదాంధ్రసార స్వతంత్రంనూ ఈ పేరుతో ఇంకొక్క గ్రంథం లేకుండటం దీని ఏకైక ప్రశస్తికి తిరుగులేని నిదర్శనం!

కథావ్యరూపం:

శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామకు స్వర్గలోకంలోని పారిజాత కల్పతరువును తెచ్చియివ్వడం ఇందలి కథ. యోగీశ్వరుల్లో అగ్రగణ్యుడూ, మహానుభావుడూ అయిన శుకయోగి శ్రేష్ఠతరమయిన శ్రీమద్ భాగవతాన్ని చక్కగా తెలియజేస్తూవుండగా, భక్తియుక్తుడైన పరీక్షిత్తు అమితమైన ఆసక్తితో ఇలా అడిగినాడు: 'మహాత్మా! శ్రీకృష్ణుడు దేవలోకంనుండి పారిజాతవృక్షాన్ని భూలోకానికి కొనివచ్చిన వృత్తాంతాన్ని నమగ్రంగా, సాంగోపాంగంగా వివరించండి!' అని. అప్పుడు ■ యోగీంద్రుడు అత్యంత కరుణతో ■ రాజేంద్రునకు ఇలాగ వివరింపసాగినాడు...

'రాజబంధ్రా! విమ. దేవముని నారదుడు ఒకనాడు అమరావతినుండి ■ ■ ■ వున్నాన్ని కైకొని వచ్చి, ద్వారకలోనున్న శ్రీకృష్ణునకు మేలికానుకగా బహూకరించాడు. శ్రీకృష్ణుడు ఆ దివ్య సుమాన్ని ప్రీతితో పట్టపుడేవియైన రుక్మిణికి ఇచ్చినాడు. ఇది తెలిపిన సత్యభామ తన వద్దకు వచ్చిన శ్రీకృష్ణుణ్ణి అనురాగంతో చూడక, కోపనయై తిరస్కరించింది. కారణం తెలిసికొన్న శ్రీకృష్ణుడు 'ఆ పారిజాతతరువునే స్రీయంగా నీకు తెచ్చియిస్తాను!' అని ఆమెను సమాధానపరచినాడు. అనంతరం సత్యభామతోడి సరస సల్లాపాలలో మునిగితేలినాడు. ■ స్వామి సరసాలకు అనందతన్మయురాలయిన సాత్రాజితి అలసతతో అలాగే హాయిగా నిదురపోయింది.

అప్పుడు నత్యభామను మేలుకొలువకనే, శ్రీకృష్ణుడు ఆ మందిరం నుండి వెలువడినాడు. శిరస్సుపై నెమలిసింఘంతో గూడిన నవరత్న మకుటం, మెడలో తులసీ కుసుమ మాలికలు, ఆ యా అవయవాల్లో అందమైన ఆభరణాలు వెలుగులీనుతూవుండగా, భుజములపై బంగారు శాలువ ప్రకాశిస్తూవుండగా, కస్తూరీతిలక శోభితుడై ఆ మహనీయుడు జగన్మోహనంగా మురళిని వాయిస్తూ, చిరునవ్వులు చిందిస్తూ, పాదమండీరాలు మనోజ్ఞంగా శబ్దిస్తూవుండగా, వెడలి శృంగార వనాన్ని చేరుకొన్నాడు.

శ్రీకృష్ణుడు వికటభాషణుడనే వనపాలుణ్ణి దగ్గరకు పిలిచి, రుక్మిణి మొదలైన పత్నులను (నత్యభామగాక మిగిలినవారిని) పిలుచుకొని రావలసిందని ఆజ్ఞాపించాడు. వినోదంగా, వికటంగా మాట్లాడే న్యభావంగల ■ వనపాలకుడు శ్రీ కృష్ణుని పుట్టు పూర్వోత్తరాలనుగూర్చి - ఆయన అనుమతితోనే - వినోదంగా ప్రశ్నిస్తూ, సంభాషిస్తూ సంతోషాన్ని కలిగిస్తాడు.

అటుపిమ్మట రుక్మిణి మున్నగు వారిని అచ్చటికి పిలుచుకువస్తాడు.

ఉద్యానవనం చేరిన రుక్మిణ్యాదులు శ్రీ కృష్ణుని కొరకు వెదకుతూవుండగా, వనపాలుని భార్య వక్రభాషిణి వాళ్లకు ఎదురౌతుంది. ఈవిడ పేరుకు తగ్గట్టు, వక్రంగా మాట్లాడటంలో భర్తకన్నా ఏడాకులెక్కువ చదివింది! ■ విధంగా ఆ వనపాలిక రుక్మిణి, జాంబవతి, కాళింది, మిత్రవింద, వాగ్మజితి, భద్ర, లక్ష్మణ, రాధలతో వక్రంగా సంభాషిస్తూ, వాళ్లందరి వృత్తాంతాలను (వాళ్లు శ్రీ కృష్ణుణ్ణి పెండ్లాడిన విశేషాలతో కూడా) క్రమంగా అడిగి తెలుసుకుంటుంది. పత్నులెల్లరూ వక్రభాషిణి సూచన ననుసరించి శ్రీకృష్ణుణ్ణి భక్తితో ప్రార్థించి పిలుస్తారు. అనంతరం నందనందనుడు వారలకు కానిపించి, వాళ్లందరితో శృంగారవనంలో హాయిగా విహరిస్తూ అనందంగా గడుపుతుంటాడు.

ఇంతలో సత్యభామ నిద్రమేల్కొని, శ్రీకృష్ణుని కానక, తత్తరపడుతుంది. చక్కగా అలంకరించుకొని, తన కేళీవనానికి వెళ్లి అక్కడ శ్రీకృష్ణుణ్ణి అన్వేషిస్తుంది. అక్కడ వనపాలిక వక్రభాషిణి ఎదురుపడుతుంది. తన సహజ హాస్య ధోరణితో వక్రంగా మాట్లాడి, సత్యభామ సమాచారాన్ని సంపూర్ణంగా తెలిసికొంటుంది.

పారిజాత తరువును తెచ్చియిస్తానని మాటిచ్చిన తనను వంచించి సవతుల వద్దకు వెళ్లిన శ్రీకృష్ణుణ్ణి తోడ్కొని రావలసినదని సత్యభామ వక్రభాషిణిని బ్రతిమాలుతుంది. ప్రసన్నురాలైన ■ వనపాలిక శ్రీకృష్ణుని వద్ద కేగి, భక్తి ప్రపత్తులతో ఆయనను సంప్రార్థించి, సత్యభామ సందేశాన్ని విన్నవిస్తుంది. పారిజాత వృక్షాన్ని తెచ్చియిస్తానన్న వాగ్దానాన్ని జ్ఞాపకం చేసి, 'ఆయన వచ్చేంతవరకు గంగ ముట్ట' నన్న సత్యభామ శపథాన్ని యథాతథంగా వివరిస్తుంది.

అటుపిమ్మట తనవద్దకు విచ్చేసిన శ్రీకృష్ణుణ్ణి సత్యభామ కోపాతిరేకంతో తిరస్కరిస్తుంది. అందువల్ల, అలుకవహించిన శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణ్యాది కాంతలకడకు మరలిపోతాడు. అనంతరం సత్యాదేవి అంతకు రెట్టింపు పశ్చాత్తాపంతో మిక్కిలి చింతిస్తుంది.

సత్యభామ ఇంకొక చెలిని దగ్గరకు పిలిచి 'నీవు వెళ్లి శ్రీకృష్ణుని తోడితే' మృంతుంది: 'అలా చేస్తే నాకేమి లంచమిస్తా'వని ఆ చెలికత్తె అడుగుతుంది. 'హారావళులు, కెంపుల జంపులు, చిలుకల తాళి, జీవమణులు - మొదలైన అమూల్య ఆభరణాలను, ధనరాసులను ఇస్తా'నని సత్యభామ చెపుతుంది. 'అశాశ్వతాలైన ఆ అలంకారాలేవి తనకు అక్కరలే'దనీ, 'తరిగొండ నరహరీ శేషాచలపతీ అయిన శ్రీకృష్ణుని యెడల నిర్మలమైన భక్తినే తనకు కానుకగా ఇప్పించవలసిన'దనీ, ■ చెలి అడుగుతుంది. 'అలుకతో వెళ్లిపోయిన శ్రీకృష్ణుణ్ణి పిలవటానికి జంకుగా

వుంది గనుక, ఏదైనా ఉత్తరం వ్రాసియి'మ్మని చెలికత్తె సత్యభామను వేడుతుంది. బంగారు మొగలిరేకు మీద కొనగోటితో అందంగా సత్యభామ లేఖ వ్రాసియివ్వగా, కైకొని వెళ్లి, ■ చెలి శ్రీకృష్ణునికి అందజేస్తుంది. సత్యాదేవి కోరికను నిరాకరిస్తూ శ్రీకృష్ణుడు ప్రత్యుత్తరం వ్రాసి పంపుతాడు.

ఆ సమయంలో సరస్వతి యెఱుకత (కొరవంజి)యై వచ్చి, సత్యభామకు సోదె చెబుతుంది. 'శ్రీకృష్ణుడు త్వరలో నీ నగదుకు రాగలడు. నిన్ను చక్కగా ఏలుకోనున్నాడు. పదికోట్లు కృష్ణ జపం చెయ్యవలసింది. అందుకు మెచ్చి ఆయన నీవడిగిన వస్తువును తెచ్చి యిస్తాడు. నీ పంతం నెరవేరుతుంది!' అని పలికి, కొఱవంజి తనకూ, తన బుడుతనికి (వారదునికి) మంచిమంచి సొమ్ములను బహుమానంగా పొందుతుంది. తనను వెదకుతూ వస్తున్న సింగణ్ణి (బ్రహ్మను) కలుసుకొని తమ నివాసానికి తరలిపోతుంది.

అటు తరువాత సత్యభామ తన మందిరంలో ఒకానొక సతితో ఇలా అన్నది 'చెలీ! ఇంకొక్క మారు శ్రీకృష్ణుని వద్దకు వెళ్లి పిలిచివత్తాము. ఆయన వస్తే సరి, అలా రానట్లైతే, సవతులపై విద్వేషభావాన్ని వీడి కొఱవంజి చెప్పిన రీతిగా ఉవశాంతితో శ్రీకృష్ణమంత్ర జపం చేస్తూవుంటాను' అని. అనంతరం ఆమె చెలితో శ్రీకృష్ణుని సమక్షానికి వెళ్లి, రమ్మని అభ్యర్థిస్తుంది. ఆయన రావటానికి నిరాకరించటంవల్ల పరిపరి విధాల ఆయనను నిందించి, జడతో విసరికొట్టి, తన నిలయానికి చేరుకుంటుంది. శ్రీకృష్ణుని దివ్యాకృతిని ధ్యానిస్తూ ఏకాంతస్థలంలో పద్మాసనాసీనయై కృష్ణజపం కావిస్తూవుంటుంది.

సత్యభామ తపస్సుకు సంతోషించిన శ్రీకృష్ణుడు జాంబవతి మొదలుగాగల సతులను ఎట్టకేలకు ఒప్పించి సత్యభామసౌధానికి వస్తాడు. 'దివ్యవృక్షాన్ని కనులతో చూచేదాకా నిన్ను పొంద'నని సత్య

చెప్పగా ఆయన అప్పుడే ఆ వృక్షాన్ని తేవటానికి పట్టుదలతో బయలుదేరుతాడు. అప్పుడు ఉద్ధవుడు శ్రీకృష్ణుని ఆనతి ననుసరించి రుక్మిణ్యాది పత్నులను ఉద్యానవనంనుండి వాళ్లవాళ్ల అంతఃపురాలకు చేరుస్తాడు. అనంతరం శ్రీకృష్ణుడు మన్మథుణ్ణి పంపి క్షీరసాగరతీరంలో తపస్సు కావిస్తూవున్న గరుత్మంతుణ్ణి ద్వారకకు రప్పిస్తాడు. అటుపిమ్మట శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామ వెంటరాగా గరుడునిపై ప్రాగ్భ్యోతిష పురానికి వెళ్లి ముర, నరకాసురాదులను జయిస్తాడు. నరకునిచే చెఱలో ఉంచబడియుండిన పదహారువేల మంది రాజకుమార్తెలను విడుదల కావించి వారందరినీ ద్వారక చేరుస్తాడు.

నరకుని భవనంలో స్వాధీనం చేసుకొన్న అదితి కుండలాలను అప్పగించేటందుకై శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామాసమేతుడై గరుడవాహనంపై ప్రాగ్భ్యోతిషంనుండి బయలుదేరి అమరావతి చేరుకుంటాడు. అక్కడ అదితికి కుండలాలను సమర్పించి, ఇంద్రునిచే నత్యరింపబడి, విహరించే నిమిత్తంగా సతీసహితంగా నందనవనం ప్రవేశిస్తాడు. ■ వనమందలి పారిజాత తరువును-వనపాలుని ఆక్షేపణలను లెక్కపెట్టక - పెకలించి గరుత్మంతునిపై ఉంచుతాడు. వనపాలునివల్ల విషయం తెలిసికొన్న సురపతి శీఘ్రంగా ఐరావతం మీద ఏతెంచి, శ్రీకృష్ణుణ్ణి అడ్డుకుంటాడు. ఇరువురి మధ్య శస్త్రాస్త్రాలతో, శవధ వాక్యాలతో పోరు ఘోరంగా సాగుతుంది. తుదకు ఇంద్రుడు వజ్రాయుధాన్ని, శ్రీకృష్ణుడు సుదర్శన చక్రాన్ని ఒకరిపై మరొకరు ప్రయోగించటానికి ఉద్యుక్తులౌతూవున్న సమయంలో ఆ పరమేశ్వరుడు ■ యిరువురి నడుమ ఆవిర్భవిస్తాడు. పరమశివుడు ఇంద్రోపేంద్రులతో సమయోచితంగా సంభాషించి, లోకోపద్రవకారణమైన ఆ యుద్ధాన్ని విరమింపజేస్తాడు. పరమశివుని పలుకులచే పశ్చాత్తాపతప్తడైన ఇంద్రుడు శ్రీకృష్ణుణ్ణి శరణుపొంది పారిజాత కుజాన్ని న్వయంగా శ్రీకృష్ణునకు సమర్పించి, ఆ హరిహరులను స్తుతించి, ఐరావతంతో తన లోకానికి తరలివెళ్లిపోతాడు.

శ్రీకృష్ణుడు కోసి యివ్వగా సత్యభామ పారిజాత పుష్పాలతో పార్యతీవరమేశ్వరులను భక్తితో నమర్చిస్తుంది. అదిదంపతులు సత్యాకృష్ణులను ఆశీర్వదిస్తారు. అనంతరం వాళ్లు కైలాసానికి వేంచేయగా, సత్యాకృష్ణులు ద్వారకానగరం చేరుకుంటారు. పారిజాత కల్పతరువు సత్యభామయొక్క కేళీవనంలో వెలకొల్పబడటం జాంబవతి మొదలయిన సవతులకు అసూయావహం అవుతుంది. అందువల్ల, వాళ్లందరూ తమకూ కలలా ఒక పారిజాతవృక్షాన్ని తెచ్చియివ్వవలసిందని శ్రీకృష్ణుణ్ణి అడ్డగించి నిర్బంధిస్తారు. అప్పుడు ■ నవతులకూ సత్యభామకూ కొంతసేపు సపత్నీకలహం (సవతుల కయ్యం) నడుస్తుంది.

శ్రీకృష్ణుని కోరికపై రుక్మిణీదేవి చెల్లెండ్రందరితో తగినట్లు మాటాడి, సయోధ్యతోడి సామరస్యాన్ని సాధిస్తుంది. సత్యభామ శ్రీకృష్ణుని హాచనతో చందనతాంబూల ముఖ్యపదార్థాలతోగూడిన పారిజాతపుష్పాలను రానుదేవునకు, రుక్మిణ్యాది సవత్నులకు, రాధకు ఆప్యాయతతో అర్పించటంతో అందరిలోనూ ఆనందం వెల్లివిరుస్తుంది. మహిళామణులు కొందరు శ్రీకృష్ణునకూ, ఆయన వత్నులకూ మంగళగీతాలను ఆలాపించటంతో ఈ యక్షగాన నాటకం సుఖాంతంగా, శుభాంతంగా సరిసమాప్త మవుతుంది.

కథా సంవిధానం:

‘కథాసంవిధాన’ మంటే కవి తాను చేపట్టిన కథావస్తువును తన సచనాప్రణాళికకు అనుగుణంగా మలచుకోవడం. ఈ యక్షగానంలోని కథాసూత్రం ద్వారకానగరంలోని సత్యభామామందిరంనుండి శ్రీకృష్ణుడు వెలువడటంతో మొదలౌతుంది. అటనుండి కవయిత్రి సంకల్పించిన సాత్రచిత్రణకు, రసపోషణకు అనుగుణమైన మలుపుల్లో, అందమైన శైలిలో కొనసాగుతూ, ఎట్టకేలకు మళ్లీ అదే సత్యభామా మందిరాన్ని

అనుకొనివున్న శృంగారవనంలో పారిజాతవృక్షచ్ఛాయలో కొలువుదీరివున్న శ్రీకృష్ణునికీ, రుక్మిణ్యాది నవత్పులకూ, నత్యభామ చందన తాంబూలాదులతో పారిజాతపుష్పాలను అవిరళభక్తితో, అత్యంతప్రీతితో అర్పించటంతో ఈ నాటకం మంగళాంతంగా పరిసమాప్త మవుతుంది.

అవతారపురుషుడుగా ప్రశంసింపబడిన శ్రీకృష్ణుని లీలా విభూతులలో మిగుల ప్రసిద్ధమైనది పారిజాతాపహరణ వృత్తాంతం. ఈ గాథను యక్షగానంగా రచిస్తే మోక్షం సంప్రాప్తిస్తుందనే విశ్వాసం ఉందని కూచిపూడివారికి చెందిన ఒకానొక ఐతిహ్యంలో ఉట్టంకింపబడినది.³

తరిగొండవెంగమాంబ ఈ యక్షగానరచనకు అవసరమైన కథావస్తువును పోతన భాగవతము, నందితిమ్మన పారిజాతాపహరణము, కూచిపూడి సిద్ధేంద్రయోగీంద్రుని భామాకలాపము - ఈ మూడు గ్రంథాల్లోనుండి స్వీకరించి, సన్నివేశ కల్పనలతో సొంపుగా విస్తరించి, ఈ యక్షగాన నాటకాన్ని మనోజ్ఞంగా తీర్చిదిద్దింది.

కవయిత్రి ఈ యక్షగానకథను భాగవతానుసారంగా శుకయోగీంద్రుడు పరీక్షిన్మహారాజుకు వివరించినట్లు ఆరంభించింది. ఆ ఉపక్రమంలోనే నందితిమ్మనార్యుని పారిజాతాపహరణ ప్రబంధంలోని పుష్పవృత్తాంతాన్ని ఈ క్రిందివిధంగా జోడించి కథాసూత్రాన్ని సుకుమారంగా ముందుకు సాగించింది:

“వినరయ్య కవులార! - విద్వాంసులార!

ఘనయోగిచంద్రాగ్ర - గణ్యుడనంగ

సురుచిరాత్మకుడైన - శుకయోగి దెలుప

చిరభక్తితోబరీ - క్షిన్నరేంద్రుండు

నలలిత విమలసు - స్వాంతుడై చెలంగి

---

3. చూ. ‘ఆంధ్రవాగ్గేయకార చరిత్రము’ (1958), బాలాంతపు రజనీకాంతరావు, పుట 183

యలఘు భాగవతంబు - నాలింపుచుండ
 'నలపారిజాతాప-హరణ వృత్తాంత
 మెలమి సొంగంబుగా - నెఱి గింపు'మనిన
 శుకయోగి యభిమన్యు - నుతుని వీక్షించి
 యకలంక కరుణ ని-ట్లని చెప్పఁదొడఁగె
 విను రాజ చంద్ర! యీ - విధమెల్లఁదెలియ
 ననిమిషమునిచంద్రుఁ - డమరావతికినిఁ
 జని పారిజాతపు - ప్పముఁ గని తెచ్చి
 కనకాంబరునకు మేల్ - కాన్యగా నిచ్చెఁ,
 బనిఁబూని కృష్ణుడా - పారిజాతమును
 నెనరు మీఱఁగ రుక్మి - ణీ దేవి కొనఁగెఁ;
 నందుకుఁబద్మాక్షు - నా సత్యభామ
 పొందక, కోపించి - పొమ్మన్న శౌరి
 'సతి! నీకు నేఁబారి - జాతవృక్షమును
 హితవుమీఱఁగఁదెచ్చి - యిచ్చెద' ననుచు
 సమ్మత పఱచి, యీ - జలజాక్షి నెనసి,
 నెమ్మది నందుండె - నీరజాక్షుండు."

-- విష్ణు పారిజాతము, పుటలు 4&5

పై ద్వివద పంక్తులలో తెల్పిన రీతిగా సత్యభామను
 సమ్మతపరచి, శ్రీకృష్ణుడు అమెకు చెప్పకుండా, మెల్లగా మందిరంనుండి
 వెలువడి శృంగారవనం చేరుకుంటాడు. అటు తరువాతి కథ అంతా
 ఉద్యానవనాల్లోనే నిర్వహింపబడింది. ఈ విధంగా ఉద్యానవనాలను కథా
 రంగాలుగా పరికల్పించటంలో కారణాన్ని ఇలాగే ఈహింపవచ్చు:

వెంగమాంబ తిరుమల చేరిన క్రొత్తలో ఎటు చూచినా
 నందనవనాలు విలసిల్లుతూవుండేవి. ■ నందనవనాల నడుమ

అనందనిలయంలో నెలకొనియున్న వేంకటరమణుడు ఆమెకు ద్వావరయుగం నాటి శ్రీకృష్ణుడుగా భాసించాడు. అంటే ఈ కవయిత్రిమతల్లి తిరుమల క్షేత్ర కమనీయ దృశ్యాల్లో పూలతోటలతో పరివేష్టించియున్న ద్వారకానగరాన్నీ, అందు నెలకొనియున్న ద్వారకాధీశుణ్ణీ ■ దేవదేవుని పారిజాతాపహరణ లీలనూ ఉదాత్తంగా భావించి, ఆ పవిత్రభావనను ఈ యక్షగానంలో పాదుకొల్పినదని ఊహింపవచ్చు. ఇదిగాక, కల్పవృక్షా లన్నింటిలో ప్రకృష్టమైయున్న పారిజాతవృక్షాన్ని సత్యాదేవియొక్క శృంగారవనంలో పాదుకొల్పడం ఈ నాటకంలోని ప్రధానాంశం కాబట్టి, ఈ కథ సంతటినీ అంతఃపుర ఉద్యానవనాల్లో నిర్వహిస్తే, అది మిగుల సముచితంగా ఉంటుందని ఈ కవయిత్రి అభిప్రాయంగా చెప్పవచ్చు.

పోతన భాగవతంలోని, తిమ్మన పారిజాతాపహరణంలోని ఈ క్రింది పద్యాలు సైతం ఉద్యానవనాన్ని ప్రధాన కథారంగంగా కావించటంలో కవయిత్రికి స్ఫూర్తి నొసగాయి-

i) “ఆ రామలతో నెప్పుడుఁ

బోరాములు సాల నెఱిపి పురుషోత్తముఁడున్

గారామునఁదిరిగెను సౌ

ధారామలతా సరోవిహారముల నృపా!”

- దశమస్కంధము, ఉత్తరభాగము, 225ప.

ii) “ఆరమణీలలామముల నందఱఁగూడి యదూర్ధ్వహండు తత్ ద్వారవతీపురోపవన వాటికలన్, కృతకాద్రి సీమలన్

వారిధి తీరకుంజసదనంబులఁ, గేళి తరంగిణీ తటీ

కైరవిణీ సహాయ మణి కల్పితసౌధములన్ వసించుచున్.”

--పారిజాతాపహరణము, 1 ఆశ్వా, 39 ప.

iii) సిద్ధేంద్రయోగి భామాకలాపంలోని 'నత్యభామ వనవిహారం' (శ్రీకృష్ణునికొరకు అన్వేషించటం) కూడా పైవిషయానికి ప్రేరకంగా పరిగణింపదగిస్తుంది.

నత్యభామ కోపానికి కారణమైన పారిజాత కుసుమవృత్తాంతాన్ని అదిలో స్వీకరించిన ఈ కవయిత్రి, అటనుండి సగభాగం సిద్ధేంద్రుని భామాకలాపపు బాణీలో కొనసాగించటంలో నమించితమూ, ప్రజ్ఞావిలసితమూ అయిన రచనానైపుణి ప్రస్ఫుటంగా గోచరిస్తున్నది.

సిద్ధేంద్రుని భామాకలాపానికి పారిజాతావహరణమనే నామాంతరం కూడా ఉంది.⁴ ఈ భామాకలాప యక్షగానంలో

- (i) నత్యభామ లఘు విచారం ii) ఘన విచారం (iii) వనవిహారం
- (iv) రాయబారం (v) ఘనతర విచారం - కృష్ణ నిరాకరణ సందేశం
- (vi) ఘనతమ విచారం - కృష్ణ నిరసనం (vii) భామా నిరసనం
- (viii) సవతుల సంవాదం (ix) నత్యభామ తెగువ - దుర్భర విచారం
- (x) ఉద్యానలీల (xi) సమాగమం అనేవి ప్రధాన విభాగాలుగా ఉన్నాయి.⁵

4. చూ. 'ఆంధ్రవాగ్గేయకారచరిత్రము,' బాలాంత్రపు రజనీకాంతరావు, పుటలు 182, 199, 200, 201, 207 & 208.

5. బందరు వాస్తవ్యులు శ్రీమాన్ మరింగంటి శేషాచార్యులుగారి భామాకలాపం(కాగితపు వ్రాతపత్రి) ఈ తులనాత్మక పరిశీలనకు ఆధారం. వారి కూతురు, డి.టి.దే. శ్రీ వేంకటేశ్వర సంగీత కళాశాలలో ఉపన్యాసకురాలుగా ఉండిన శ్రీమరింగంటి కాంచనమాలగారి సౌజన్యంవల్ల ■ వ్రాతప్రతిని పరిశీలించే అవకాశం ఈ పరిష్కర్తకు - మాతృశ్రీ తరిగొండ వెంగమాంబ రచనలపై సిద్ధాంత గ్రంథాన్ని రచిస్తూ వుండిన సమయంలో (1983కు పూర్వం) - లభించి వుండింది. శ్రీమాన్ శేషాచార్యులుగారు కూచిపూడి నివాసులు, సుప్రసిద్ధ భరతాచార్యులు అయిన బ్రహ్మశ్రీ వేదాంతం లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిలుగారి పద్ద ఉండిన భామాకలాపం వ్రాతపత్రిని చూచి (అందలి హాస్యఘట్టాలను మాత్రం మినహాయించి) ఈ ప్రతిని వ్రాసికొన్నట్లు శ్రీ కాంచనమాలగారు ఈ పరిష్కర్తకు తెల్పియున్నారు.

భామాకలాపంలో లఘు విచారం, ఘన విచారం - ఇత్యాది విభజనతో చిలువలు పలువలుగా ఉన్న సత్యభామా విచారాన్ని సంక్షేపించి స్వతంత్రంగా రచించియుండటం విష్ణుపారిజాతంలోని రచనా విశేషాల్లో ఒకటి. విష్ణుపారిజాతంలో సత్యభామ రాయబారం భామాకలాపంలోలాగానే నాలుగు తడవలుగా సాగింది. అయితే రెండిటికీ భేదం ఉంది. సిద్ధేంద్రుని కృతిలో మొదటి పర్యాయం చెలికత్తె లేఖను గైకొని శ్రీకృష్ణుని వద్దకు

వెళ్లుతుంది. ఆపె మరలివచ్చే లోపల చంద్ర మన్మథాది దూషణలు, నాయిక కల గనటం జరుగుతాయి. చెలికత్తె వచ్చి పారిజాత కుసుమ వృత్తాంతాన్ని వినిపింపగా సత్య మూర్ఖిల్లుతుంది. రెండవమారు చెలి వెళ్లి విషయాన్ని నాయకునకు నివేదించగా, ఆయన నాయిక వద్దకు వచ్చి, నిరాకరింపబడి వెళ్లిపోతాడు. మూడవ పర్యాయం నాయిక చెలికత్తెను వెంటబెట్టుకొని వెళ్లి, నాయకునితో వివాదపడి, రుక్మిణితో కలహించి వస్తుంది. నాల్గవ పర్యాయం నాయిక ప్రాణత్యాగానికి సిద్ధపడుతుండగా, చెలి పరుగెత్తిపోయి నాయకుణ్ణి పిలుచుకొని వస్తుంది.

వెంగమాంబ రచనలో తొలుత చెలికత్తె వెళ్లి పిలువగా, శ్రీకృష్ణుడు వచ్చి, సత్యభామచే తిరస్కృతుడై మరలిపోతాడు. సత్యభామ రెండవ పర్యాయం చెలికత్తె ద్వారా లేఖను పంపుతుంది. ■ లేఖను చదివి, శ్రీకృష్ణుడు తాను రాకుండా, ప్రత్యుత్తరం వ్రాసి పంపుతాడు. మూడవ మారు చెలిని వెంటబెట్టుకొని నాయిక స్వయంగా వెళ్లి సంప్రార్థించినా, ఫలితంలేక మరలిపోతుంది..

అప్పుడొక చింతా పరవశయై నిద్రించినట్లు ఉన్నంతలో ఒక కల గంటుంది. ఆ కలను చెలికత్తెకు వివరిస్తూవుండగా ఎఱుకత(కొరవంజి) -యొకతె వచ్చి సత్యాదేవికి ఎఱుక చెప్పిపోతుంది. నాలుగవ పర్యాయం

సత్య సఖి సమేతయై వెళ్లి శ్రీకృష్ణుణ్ణి పలు విధాల మాటలతో ఎత్తిపాడిచి, ఫలితం కానక, మరలిపోయి, తన మందిరంలో శ్రీకృష్ణ జపం చెయ్యటానికి పూనుకొంటుంది. సిద్ధేంద్రుని కృతిలోని రెండవ, ఒకటవ, మూడవ పర్యాయాలు క్రమంగా విష్ణుపారిజాతంలో ఒకటవ, రెండవ, నాలుగవ పర్యాయాలుగా మార్పునొందివుండటం గమనింపదగ్గది. రెండవ పర్యాయం చెలిద్వారా సత్యభామ వంపిన ఉత్తరానికి శ్రీ కృష్ణుడు ప్రత్యుత్తరం వ్రాసిపంపడం, అనంతరం ఎఱుకత వచ్చి యెఱుక చెప్పటం ఈ సందర్భంలో ఈకల్పముత్రి నూతనంగా కల్పించినటువంటివి. సత్యభామ ప్రాణత్యాగానికి సిద్ధపడటం అనే నాలుగవ అంశాన్ని వెంగమాంబ స్వీకరింపలేదు. పారిజాత అపహరణ వృత్తాంతంతో కథను పాడిగించ సంకల్పించియుండటమే అందుకు హేతువు.

కలాపంలో సత్యభామ ఒక్క (మూడవ) పర్యాయం మాత్రమే నాయకుని వద్దకు వెళ్లివచ్చినట్లు ఉంది; ఈ యక్షగానంలో రెండు(మూడవ, నాల్గవ)పర్యాయాలు నాయిక స్వయంగా వెళ్లివచ్చింది. నాల్గవ మారుకూడా నాయకుడు రానందువల్ల సాత్రాజితి శ్రీకృష్ణజపం చేయనారంభించింది. ఇది తదుపరి కథ కొనసాగటానికి లంకెగా అమరివుంది.

విష్ణుపారిజాతంలో తరువాతి కథ అంతా పారిజాతవృక్షాన్ని తీసుకొని వచ్చే వృత్తాంతమే. భాగవతం(దశమస్కంధం)లో శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామా సమేతంగా గరుడవాహనారూఢుడై వెళ్లి, నరకాసురుణ్ణి సంహరిస్తాడు. అనంతరం అతని మందిరంలోని అదితి కుండలాలను సేకరించి, వాటిని ■ దేవమాతకు సమర్పించటానికి స్వర్గలోకానికి వేంచేస్తాడు. ఆ పనియైన పిమ్మట, నందనవనాన్ని దర్శించటానికి వెళ్తాడు. ఆ తరుణంలో సత్యభామ పారిజాత తరువును చూడటమూ, తన్మహిమకు

సత్యాదేవి అశ్చర్యచకితురాలై ఆ చెట్టు తనకు కావాలని కోరడమూ, ఆమె కోరిక తీర్చే నిమిత్తంగా శ్రీకృష్ణుడు వెంటనే ఆ కల్పతరువును అపహరించటమూ జరిగింది. అంటే, అంతకుముందు నారదముని పుష్పాన్ని తెచ్చి యిచ్చిన కథాంశము భాగవతంలో లేదన్నమాట. కాబట్టి, భాగవత కథలో శ్రీకృష్ణుడు తలవని తలంపుగా కోరిన సత్యభామ కోరిక నెరవేర్చడానికై అనుకోకుండా పారిజాత కల్పవృక్షాన్ని అపహరించడం సంభవించింది.

సంస్కృత ' హరివంశానుసారంగా విరచితమైన ముక్కుతిమ్మనార్యుని పారిజాతాపహరణ ప్రబంధంలో నరకాసురవధ అయిన పిదప కొన్నాళ్లకు నారదుడు పారిజాతకుసుమాన్ని శ్రీకృష్ణునికి సమర్పించాడు. ■ పుష్పాన్ని తనకివ్వలేదనే కారణంగా అలుకవహించిన సత్యభామను సమాధానపరచే నిమిత్తంగానే - అదితికి కుండలాలను సమర్పించే వెపంతో - శ్రీకృష్ణుడు సత్యాసహితుడై స్వర్గానికి విచ్చేసి, పారిజాత అపహరణం చెయ్యటం జరిగింది. అయితే, ఈ విష్ణుపారిజాత యక్షగానంలో తొలుత నారదుడు పుష్పాన్ని తెచ్చి ఇవ్వటమూ, తరువాత కొంత కాలానికి నరకుణ్ణి సంహరించటమూ వర్ణింపబడివున్నాయి. సుప్రసిద్ధ వాగ్గేయకారుడైన శ్రీశివనారాయణ తీర్థులు (క్రీ.శ.1580-1680) రచించిన పారిజాతాపహరణ యక్షగానంలోకూడా ఇలాగే ముందు నారదుడు పుష్పాన్ని తెచ్చి యివ్వడం, తరువాత శ్రీకృష్ణుడు నరకునిపై దండెత్తి వెళ్ళటం వర్ణింపబడ్డాయి. ■ కృతి ఆరంభంలోని ఈ క్రింది కథాసంగ్రహశ్లోక పంక్తులు ఇందుకు అక్షర నిదర్శనాలు.

“.....

నారదాగమనం పశ్చాత్ పారిజాత సమర్పణం

తతః శ్రీకృష్ణసంవాదౌ రుక్మిణీ సత్యభామయోః

కృష్ణేనాపి కృతం సత్యభామాయా శ్చిత్తరంజనం
 సత్యమయా వైనతేయేన గగనం గమనే పథిం
 సత్యభామాం పురస్కృత్య నరకాసుర మంథనం
 నందనోద్యాన గమనం పారిజాత సమర్పణమ్”

- ఆంధ్ర వాగ్గేయ కార చరిత్రము, 192-193 పుటలు

ఈ యక్షగాన కథానాయకుని వరాక్రమాతిశయాన్ని ప్రకాశింపజేయటానికై తీర్థులవారు, వెంగమాంబ తమతమ కృతుల్లో స్మరితిని మార్పు గావించియున్నారు.

మోక్షదాయకమైన ఈ పౌరాణిక గాథను యక్షగాన రూపకాలుగా వెలయించి కృతకృత్యులయిన నారాయణతీర్థులు, సిద్ధేంద్రయోగి, తరిగొండవెంగమాంబ - ఈ మువ్వురు మహానీయుల కృత్యారంభంలోని చరిత్రామాంకిత కందాలు ఈ సందర్భంలో పరికింపదగివున్నాయి:

“భవ భయ తిమిరదివాకర
 శివరామానందతీర్థశిష్యోత్తములౌ
 శివనారాయణతీర్థులు
 సవరణతోఁ బారిజాతచరిత రచించెన్”⁶
 “జనులార! వినుఁడు హరికథ
 వినువేడుక గలిగెనేని వీనులకొలఁదిన్
 గొనుఁడీ! కర్ణామృతమును
 ఘనుడౌ సిద్ధేంద్ర యోగి కవితారచనన్”⁷
 “వర శేషాచలపతియగు
 తరిగొండాధిపుని పరమధరణిని వెలయన్
 సురపారిజాత తరు కథ
 నరుదుగ నింజేటి వెంగమాంబ రచించెన్”

- విష్ణుపారిజాతం ప్రారంభ పద్యం.

6చూ. ‘భారతి’, సంపుటి(1925), సంచిక 7, పుట 14

7చూ. ఆంధ్రవాగ్గేయకార చరిత్రము, 204 ■ 205 పుటలు.

నన్నివేశ పరికల్పన:

నులలితమైన నాటకీయతా లక్షణంతో శోభిల్లుతూవున్న ఈ యక్షగానం మొత్తం ఇరువది రెండు రమణీయ రంగాలు (Scenes)గా వింగడించడానికి అనువుగా అమరివుంది. ■ విధంగా వింగడించటానికి ప్రతిరంగమూ మనోహరము లైన సంభాషణలతో రసాల్లసాల్ల రాజిల్లుతూవుంది. శ్రీకృష్ణుడు వనపాలునితో సంభాషించడం, వనపాలుని రుక్మిణ్యాదులతోనూ, సత్యభామతోనూ మాట్లాడటం, సత్యాశ్రీకృష్ణుల సంవాద ఘట్టాలు, ఎఱుకత సోదె చెప్పటం, శ్రీకృష్ణుడు పారిజాత తరువును అవహరించడం, ఇంద్రోపేంద్రుల యుద్ధదృశ్యాలు, హరిహరుల సమావేశం, సవతుల కలహం - ఇత్యాది సన్నివేశాలు ఈ విషయంగా పరిశీలింపదగివున్నాయి, సత్యభామకు సోదె చెప్పటానికి వచ్చిన 'పలుకు సింగి' అనే పేరుగల కొరవంజి సన్నివేశంలో ఈ కవయిత్రి లోకజ్ఞుని సహజంగా, సుందరంగా వ్యక్తీకరింపబడింది.

“పంకజేక్షణ! విను - బంగాళ మగధ

సింధు పుళింద కా - శ్రీరాదులైన

.....

.....

.....

వివిధదేశంబుల - వింతగాఁదిరిగి

వివిధములైనట్టి - విద్యలచేత

పరఁగ నందఱి నోళ్ల - బడి విజృంభించి

యిరవుగా నే రచ్చ - కెక్కి యుండుదును

గాన మాయత్రయౌ - కలుముల సింగి

నానా విధంబుల - ననుఁ బరీక్షించు,

నే నున్న చోటుల - నిలువక తిరుగు,
 తానున్న చోట్లకే - తరుణి నన్ బిలుచు,
 నేను తానొక దిక్కు - నిలుచుట యరుదు,
 పూని విల్చిన మహా - దృఢముగా నుండు.”

- విష్ణుపారిజాతము, పుటలు 120&121

పాత్రచిత్రణ:

పాత్రచిత్రణలో ఈ కవయిత్రి సిద్ధహస్తరాలనటానికి ఈ నాటకంలోని చిన్న, పెద్ద పాత్రలు అన్నీ సజీవ దృష్టాంతాలే! భామాకలాపంలో సమయానుకూలంగా మాధవి (చెలికత్తె)గా, మాధవుడు (విదూషకుడు)గా నటించే ఒకే పాత్ర ఈ యక్షగానంలో వక్రభాషిణి, వికటభాషణుడు - అనే వనపాలక దంపతులుగా రూపొందింది.

ఈ సహాయకపాత్ర లిర్వురూ సార్థక నామధేయులు, సరళస్వభావులు.

ఈ కథానాయకుడూ, ధీరలలితుడూ అయిన శ్రీకృష్ణదేవుని బహుప్రియాసదృశమైన దక్షిణనాయకత్వం ఇందులో సుస్పష్టరేఖలతో ఆవిష్కరింపబడింది. కథానాయిక యైన సత్యభామ కోపన అయినా, తిమ్మన, సిద్ధేంద్రుల కృతుల్లో ఉన్నంత తీవ్రస్వభావ కాదు. సవతి మచ్చరం ఉన్నప్పటికీ, ఇంచుక అమాయకగా, శృంగారమోగ్యరసాలు ముఖంలో దీపించే పతిదేవతగా, శ్రీకృష్ణజపం కావించే భక్తురాలుగా చిత్రింపబడింది. పట్టమహిషీ, ఆదిలక్ష్మియొక్క అవతారమూ అయిన రుక్మిణీదేవి సవతి మాతృర్యం లేని ఉదాత్త నాయికగానూ, చెల్లెండ్రందరి మధ్య సయోధ్యను సాధించి, నాయకునకు మనశ్శాంతి చేకూర్చే ఉత్తమురాలుగానూ అద్వితీయంగా చిత్రంపబడింది. ఇలాగే, జాంబవత్యాది పాత్రలు సముచిత ప్రాముఖ్యంతో పోషింపబడి, వారి వారి మానసిక భావాలు చక్కగా ఆవిష్కరింపబడివున్నాయి. ఇందులో దివ్యాతి దివ్య పాత్రమైన పరమేశ్వరుని కమనీయ ఆకృతి కనులకు కట్టినట్లుగా పదమూడు ద్విపదలలో సాక్షాత్కరింపజేయబడింది (చూడు.పుటలు 5&6)

నాటకీయత:

రచనలో నాటకీయతా గుణాన్ని నెలకొల్పటంలో సిద్ధహస్తురాలీ కవయిత్రి శిరోమణి. ఈ మహాకవయిత్రి రచించిన యక్షగాన కృతులన్నీ ఇందుకు తార్కాణాలే. అందులోనూ తిరుమల ధరణిపై ప్రప్రథమంగా వెలయజేసిన ఈ కృతిలోని ప్రతి సన్నివేశమూ - ఇంతకు మునుపు పేర్కొన్నట్లుగా- సముచిత సంభాషణలతో విలసిల్లుతూ చక్క చక్కా సాగింది. సత్యబామ శ్రీకృష్ణజ్ఞి ఉపాలంభించటమూ, ఇంద్రోపేంద్రుల యుద్ధమూ లాంటి విపుల వర్ణనాఘట్టాల్లో సైతం సంవాదశిల్పం నిండారీవుండటం కొనియాడదగిన విషయం. ఈ గ్రంథ పరిమితిని బట్టి, ఆధునిక కాలానుగుణ్యంగా ఇది శ్రవ్య కావ్య తరగతికి చెందిన నాటకంగా తోచినప్పటికీ, ఇందులో ప్రదర్శన సౌలభ్యానికి కొదువ లేదు.

శైలి:

రాగతాళ యుక్తములయిన దరువులు, రేకులు, ద్విపదలు, కందార్థములు, ఏలలు మున్నుగాగల పలురీతుల దేశీయ ఛందస్సుల విపులమైన వైవిధ్యంతో, తత్వమాచ్ఛిక పదాల సముచిత సమ్మేళనంతో, శిష్టవ్యావహారికంలోని పలుకుబళ్ల పసందుతో ఇందలి నాటకీయ శైలి రసపరిష్కృతంగా శోభిల్లుతూవుంది. హాస్య, వీరరసములు ఈ యక్షగానంలో అంగరసాలై, ప్రధాన (అంగి)రసమైన దివ్యశృంగారాన్ని సొంపుగా పోషిస్తూవున్నందువల్ల ఈ కృతి రసవత్తరమగు దేశీయ దృశ్యకావ్యంగా రాణిస్తున్నది.

కృతి నందేశం:

ఈ యక్షగానంలో ప్రధానమైన కథ పారిజాత అపహరణ వృత్తాంతం. సూక్ష్మంగా పరిశీలిస్తే ఇందులో లీలామానుషరూపుడైన

శ్రీకృష్ణుడు తన పతుల్ని కలిసికోవటానికై పొందే తహ తహ ఒక వైపు చెరలాదగా, ఆ ద్రియ పత్నులు సర్వ సమర్పణ భావంతో ప్రాణనాథుణ్ణి చేరుకోవటానికి పడే అరాటం ఇంకో వైపున ప్రత్యక్షమౌతూవుంది.

ఇందులో పరస్పరానురక్తులయిన ఉత్తమస్త్రీ పురుషుల లౌకిక ప్రణయం వాచ్యంగా గోచరిస్తావున్నప్పటికీ, భగవంతునకూ, ఆయన భక్తజనులకూ నడుమ దీపించే ఆధ్యాత్మికమైన అనుబంధం వ్యంగ్యంగా భాసిస్తావుంది. ఈశ్వర సాక్షాత్కారానికై నిరంతరం తపిస్తావుండే జీవాత్మలు ఆ పరమాత్ముని సాక్షాత్కారాన్ని పొందిన వెనువెంటనే బ్రహ్మానందాన్ని అందుకొన్నట్లుగా, సత్యభామాది పత్నులు శ్రీకృష్ణ సమాగమంతో పరమానందాన్ని పొందినారు.

మొత్తంమీద మానవ జీవితంయొక్క చరమలక్ష్యం పరమాత్మ సాక్షాత్కారమే - అనే ఉత్తమ సందేశం ఈ ఆధ్యాత్మిక శృంగార కావ్యం ద్వారా ధ్వనింపజేయబడుతూవుంది.

సిద్ధేంద్రయోగి రచనపై ప్రభావం:

తరిగొండ వెంగమాంబ ఈ యక్షగానంలో కొంతమేర భామాకలాపంలోని కథాసూత్రాన్ని స్వేచ్ఛగా అనుసరించింది. ఆ అనుసరణ ప్రభావం పరావర్తితమై సిద్ధేంద్రుని కృతిపై ప్రతిఫలించింది. అనగా విష్ణుపారిజాతంలోని దరువులూ, పద్మాలూ, చూర్ణికలూ మొదలయినవి కొన్ని భామాకలాపప్రతిలోనికి చేరి, తత్ప్రదర్శకులైన భాగవతులచే ప్రదర్శింపబడుతూవస్తున్నాయని సారాంశం. ఇది ఒక విచిత్రమయిన సారస్వత సన్నివేశం! ఈ విషయమై ఒకటి రెండు

ఉదాహరణలు:-

1) ఇతఃపూర్వం (ఈ పీఠికయొక్క ఐదవ అధోజ్ఞాపిక (foot-notes)లో 'పేర్కొన్న మరింగంటివారి భామాకలాపం (వ్రాతప్రతి) లో సత్యభామ శ్రీకృష్ణునకు లేఖవ్రాసే సందర్భంలో ఈ క్రింది వచనం, పద్యాలు ఉన్నాయి:

“సత్య: ఇక వెళ్లుచున్నావు గన్న నా స్వయముగా కొద్ది
 ఉత్తరము వ్రాసి ఇస్తాను పట్టుకొని వెళ్లవే వోయమ్మా!
 అనుచు తనకొనగోటితో నందముగను
 పసిఁడి కేతకి రేకుపై పంక్తు లమరఁ
 దన యభిప్రాయమెల్లను దనర వ్రాసి
 అపుడె తన చెలికిచ్చి యిట్లనియె తరుణి
 చెలియా! లిఖితమ్మును మా
 జలజాక్షున కిచ్చి చాల సమ్మతిమీఱన్
 పిలుచుక రమ్మన నది చని
 యెలమిని పద్మాక్షుఁజేరి యిట్లని పలికెన్”

- మరింగంటివారి ప్రతి, 69,70 పుటలు

మీద ఉదాహరించిన రెండు పద్యాలూ విష్ణుపారిజాతంలో యథాతథంగా
 దర్శనమిస్తు వున్నాయి. (చూ61&62పుటలు)

2)విష్ణుపారిజాతంలోని సత్యభామ లిఖితం (ద్విపద.... పుటలు)
 మరింగంటివారి వ్రాతప్రతిలో “తరిగొండవారి యుత్తరము” అనే
 శీర్షికతో తూచా తప్పక నెలకొని వుంది.

3)సత్యభామ శ్రీకృష్ణుణ్ణి ఉపాలంబించే ఘట్టంలో “వైరివార
 గజసింహ! తరిగొండ నారసింహ!” “చాలు నికపోవె నీప్రేమ సత్యభామ!”
 - అనే మకుటాలు గలిగి, ప్రశ్నోత్తరాల రూపేణ జాల్వారిన పదహారు
 సీస పద్యాలు (చూ.విష్ణుపారిజాతం62&64పుటలు) మరింగంటివారి
 వ్రాతప్రతిలో యథాతథంగా సాక్షాత్కరిస్తున్నాయి.

4)ఇవిగాక, విష్ణుపారిజాతంలో కనిపించని ఈ కవయిత్రి
 రచించిన మరికొన్ని దరువులు, కీర్తనలు మరింగంటివారి వ్రాతప్రతిలో
 కనబడుతున్నాయి. ఈ విషయాన్నే బందా కనకలింగేశ్వరరావుగారు

అంధ్రప్రదేశ్ సంగీతనాటక అకాడెమీవారు ప్రచురించిన
‘భామాకలాపం’ యొక్క ఉపోద్ఘాతంలో క్రింది విధంగా
విశదీకరించారు:

“ఈనాడు మేము వెతుకగానుమారునూరుప్రతులు లభించాయి. సాఠాంతరాలున్నాయి.....కూచిపూడిలో వేదాంతం పార్వతీశం మరొక ప్రతిని ౩౩ + # ౬౬ బందరు మరింగటి శేషాచార్యుల వారివద్ద మరియొక ప్రతి ఉన్నది. తరిగొండ వెంగమాంబగారు ఇందు కొన్ని కీర్తనలను రచించారు. అందుకు నిదర్శనంగా వేంకటేశ్వర మకుటంతో కొన్ని దొరికాయి.....”

- ఉపోద్ఘాతము, ||| పుట

మచ్చుకు ఈ క్రింది కీర్తన అట్టివాటిలో ఒకటి:

“ మా వేంకటేశునకు మంగళం! మదభీష్టదాయికీ మంగళం!
 సరసీజానేత్రునకు, వనమాలా గాత్రునకు ।

మరకతా భరణునకు మంగళం॥ ॥మా వేంకటేశునకు॥

మునిజనా పాలూనకూ! వనమాలా ధారునకూ!

మరుపారివారునకూ మంగళం ॥మా వేంకటేశునకు॥

ఉరగశైలవాసునకూ గరుడ వాహనునకూ

మరుని జనకునకూ మంగళం ॥మా వేంకటేశునకు॥

పైన ఉదాహరించిన మంగళ హారతి గీతం నేడు విష్ణుపారిజాతంలో కానరాదు. కాని, అది తరిగొండ వెంగమాంబ రచనే అని అందులోని వేంకటేశమకుటం, ‘ఉరగశైలవాసునకూ’ - ఇత్యాది పదాలు చెప్పక చెప్పవుతున్నాయి. బహుశా పై గేయం ఈ కవయిత్రిరచించిన రుక్మిణీనాటకంలాంటి అలభ్య యక్షగానాల్లోనిదై వుంటుంది.

ఫలితార్థమేమంటే, సిద్ధేంద్రుని భామాకలాపాన్ని ఆదర్శంగా స్వీకరించి ఎందరో రచయితలు ‘భామకలాపాల’ను, ‘పారిజాతాలను’ రచించినప్పటికీ, వాటిల్లో ఏ ఒక్కటి వెంగమాంబ రచించిన విష్ణుపారిజాతంలాగా తన ప్రభావాన్ని ప్రసరింపజేయలేదు. ఇందుకు

ఈ యక్షగాన నాటకంలో ప్రతిఫలించియున్న ఈ కవయిత్రి శిరోమణియొక్క కవితా మహత్వమే ■■■ కారణం.

విష్ణుపారిజాతాన్ని భామాకలాపం వ్రాతప్రతిని సరిపోల్చిచూడటంవల్ల ఇంతవరకు వెల్లడయిన ■■■ ననుసరించి ఒకానొక అపూర్వ విషయం తెలియవచ్చింది. అదేమంటే, సిద్ధేంద్రయోగివర్యుని భామాకలాప రచనను-పెక్కుప్రతుల నహాయంతో-పునరుద్ధరింప సంకల్పించే పరిశోధకులకు తరిగొండ వెంగమాంబ రచించిన విష్ణుపారిజాతం అవశ్యంగా సంప్రదించవలసిన 'సత్కృతి' అనే వాస్తవం!

విష్ణుపారిజాతరచనా కాలంనాటి తిరుమల:

విష్ణుపారిజాతం వెంగమాంబ తరిగొండను వీడి తిరుమల క్షేత్రం చేరిన పిదప రచించిన మొట్టమొదటి కృతి. ఈ కృతి రచనా సంకల్పం ఆమెకు అంతకు మునుపే ఉండినట్లు, తిరుమలకు వచ్చి రాగానే భక్త్యావేశంతో ఆశువుగా ■■■ పల్కిన “శృంగారరాయని చెలువుమీఠిన కొండ” - అనే సీసపద్యాన్ని బట్టి ఊహింపవలెవుతున్నది. ఈ పద్యంలో గల-

“పుష్పజాతుల విష్ణుఁ బూజింపఁగల కొండ
కల్పవృక్షము లైదు కలుగు కొండ”

అనే పాదం ఈ ఊహను బలపరుస్తున్నది. ఆమె రచనా సంకల్పం పరిస్థితులు అనుకూలంపగానే అక్షరరూపాన్ని ధరించి, ఈ యక్షగాన ప్రబంధంగా అవతరించింది!

వెంగమాంబ ఇంటిదేవుడైన తరిగొండ లక్ష్మీనృసింహాళ్ల ఇష్టదైవమైన తిరుమల వేంకటమఱునిలో నందర్పించి, ■ అభేద భావనను ఈ యక్షగాన కథలోని నాయకుడయిన శ్రీకృష్ణునితో సాంపుగా సమన్వయించింది. ఈ సమన్వయ దృక్పథం మనకు ఈ రచనలో ఎంతో ఉదాత్తంగా, అడుగడుగునా అత్యంత ఆహ్లాదకరంగా సాక్షాత్కరిస్తున్నది.

వెంగమాంబ జీవితగాథ ననునరించి, ఆమె రచనలలో లభించే ఆధారాలను బట్టి క్రీ.శ.1755వ సంవత్సరం ప్రాంతంలో ఆమె తిరుమల క్షేత్రాన్ని చేరుకొన్నట్లు విశ్వసించవచ్చు. అటుపిమ్మట కొంతకాలానికే-అనగా క్రీ.శ.1760కి ముందే-ఈ కృతిని రచించినదని నిశ్చయింప వీలు కలదు. ఆ సమయంలో తిరుమల దేవాలయాన్నీ, తత్పరిసర పవిత్రప్రదేశాలనూ తనివితీరా భక్తితో దర్శించిన ఈ కవయిత్రీమతల్లియొక్క ఈ ప్రథమ రచనలో అలనాటి విశేషాలు కొన్ని అలవోకగా ప్రతిబింబించి వున్నాయి.

శ్రీకృష్ణుడు శృంగారవనంలో తననుగూర్చి అన్వేషిస్తూ వున్న రుక్మిణ్యాది వధూమణుల యెదుటికి వస్తాడు. అప్పుడు ఆ వధూమణులు స్వామిని భక్తిప్రవత్తులతో స్తుతిస్తారు. ఆ ఘట్టంలో ఒక చూర్ణిక రచింపబడివుంది. అందలి నాలుగవ పేరాలో అనేక ఫలవృక్షాలు, పూలతీగలు, పొదరిండ్లు - వీటితో పరివేష్టించబడియున్న కేశాచలమూ, అందలి ఆలయంలో నెలకొనివున్న వేంకటేశ్వరుడూ (శ్రీ కృష్ణునితో అభిన్నంగానే) సంబోధింపబడివున్నాడు.(చూ. విష్ణుపారిజాతము, చూర్ణిక, పుట24.).

అలాగే, సత్యభామ శ్రీకృష్ణుణ్ణి ప్రస్తుతించిన రెండుచూర్ణికల్లోనూ తిరుమల దేవాలయ దృశ్యాలు పరమరమణీయంగా వర్ణింపబడివున్నాయి. (చూ. విష్ణుపారిజాతము, చూర్ణిక, 7 ■ పేరాలు, పుట69, మరియు చూర్ణిక 5వ పేరా, పుట100).

ఈ కథా నాయికయైన సత్యభామ తాను నిదురిస్తూవుండగా తనను వంచించి వెళ్ళినాడనీ, ఇచ్చిన మాట ప్రకారం తనకు పారిజాత తరువును తెచ్చి యివ్వలేదనీ, భక్తి యుక్తులతో తాను ప్రార్థించినా రాలేదనీ శ్రీ కృష్ణునితో వివాదపడుతుంది. సుదీర్ఘంగా సాగిన ఆ వివాదంలో దరువులు, ద్విపదలు మొదలయిన వాటితో పాటు 24 సీస పద్యాలు

చోటు చేసికొన్నాయి. వీటిలో ■ పద్యాలు కోపనయైన సత్యభామ శ్రీకృష్ణుణ్ణి అక్షేపిస్తూ పలికిన నిందావాక్యాలతో నిండివున్నాయి. “శేషాద్రినిలయ! వైరి, వార గజసింహ! తరిగొండ నారసింహ!” - అనేది వీటి మకుటం. అందుకు సమాధానాలుగా స్వామి పల్కిన 12 సీస పద్యాలలో “చాలు నిక! బోవె! నీ ప్రేమ సత్యభామ!” - అనే పాదం మకుటంగా అమరివుంది.

సత్యభామ శ్రీ కృష్ణునితో వాదిస్తూ పలికిన 12 సీస పద్యాల్లో ఐదింటియందు తిరుపతి వేంకటేశ్వరుణ్ణి నేరుగా, సూటిగా ఉపాలంభించిన పల్కులు చోటుచేసికొనివున్నాయి. సత్యభామ పల్కిన ■ నిందావాక్యాలనుబట్టి కవయిత్రి కాలంనాటి - తిరుమల క్షేత్రానికి సంబంధించిన - కొన్ని ఆలయ సంప్రదాయాలు, మరికొన్ని దారిత్రక, సామాజిక విశేషాలు వెల్లడవుతున్నాయి.

“మొండిలెక్కలు వేయుచు, బండ కూడు

కుడువఁదలఁచెదవేమొ? నీగొల్లబుద్ధి

తెలిసివచ్చెను శేషాద్రి నిలయ! వైరి

వారగజసింహ! తరిగొండ నారసింహ!’

-విష్ణుపారిజాతము.170వ సంఖ్యగల సీస పద్యము

పై పద్యపంక్తుల్లోని సత్యభామ యెత్తిపాడుపులో వేంకటేశ్వరుడు ముడుపుగట్టి మ్రొక్కుకొన్న భక్తులవద్దనుండి-వాళ్ల ఆలస్యానికి సహింపక-వడ్డీకి వడ్డీ వసూలు చేసేవాడనీ, గురువారంనాడు తిరుప్పావడ నివేదన దర్శంలో బండమీద గొప్పగా రాశి పోసిన నైవేద్యాన్ని ఆరగించేవాడనీ అక్షేపింపబడినాడు.

8చూ.విష్ణుపారిజాతము,170,172,174,176,178 సంఖ్యలుగల సీస పద్యాలు

“వండిన కూడమ్మి వడ్డికాసులు గూర్చు
నేర్చె నన్నను లజ్జ నీకు లేదు,
తురకల రవుతొచు వెఱచి వారికి రూక
నిచ్చెనన లజ్జ నీకు లేదు”

- విష్ణుపారిజాతము, 172 ప.

మీద నుదాహరించిన పద్యపాదాలనుబట్టి ■ కాలంలో తిరుమల దేవాలయంలో ప్రసాదాల విక్రయం విరివిగా సాగుతూవుండేదనీ, (వేంకటేశ్వరుడు కుబేరునికి చెల్లించవలసిన ఋణం క్రింద) ఈ ప్రాంత పాలకుడై యుండిన అర్కాటు నవాబుకు దేవస్థానం కప్పం చెల్లిస్తూవుండిందనే చారిత్రకాంశం యథార్థమేననీ విదితమౌతున్నది.

అయితే పై అక్షేపణలకు ఈ భక్త కవయిత్రి స్వామివారిచే (శ్రీకృష్ణునిచే) పలికించిన సమాధానాలు సైతం ఈ సన్నివేశంలో అహ్లాదకరంగానే అలరారుతూవున్నాయి:

“నా ప్రసాదము మీద నరులకెల్లను భక్తి
 నిలుపఁ దత్త్రయమెల్ల నేనె గొందు,
 అలయించి వడ్డికాసులు, మొదల్ గొని, భక్త
 భరము దురుష్కల పాలు చేతు”

-విష్ణుపారిజాతము, 173 ప.

అనగా, తిరుమల ఆలయంలో ప్రసాదాలను అమ్మి డబ్బు గడించటం ప్రజానీకంలో ఆ ప్రసాదాలపై భక్తి గౌరవాలను పెంపొందించటానికేననీ, అలాగే భక్తజనులనుండి వడ్డీతో వసూలు గావించిన ద్రవ్యాన్ని తురకలకు (నవాబుకు) కప్పంగా చెల్లించడంలో, ఆ కప్పంతోపాటు పాపాలనుకూడా బదలాయించి, భక్తులను పాపాలనుండి విముక్తుల్ని చేయటానికేననీ వెంగమాంబ స్వామిచే పల్కించింది. ఇలాగ పల్కించడంలో ఉత్కృష్టమైన నమస్వయ దృక్పథమూ, ఉదాత్తమైన కవితా చమత్కృతీ లెస్సగా గోచరిస్తూవున్నాయి.

“విను విప్రులకు శూద్రులైన నీళ్ళను
అంపులు చేసి త్రావింపగలవు
చద్దికుండల కూడు పెద్ద నైపుకులచే
బెదరుఁ జూపుచుఁ దినిపింపఁగలవు
చెలరేగి పరుల బిడ్డల పెండ్లి నీవాడి
దాసళ్ళ కొప్పింపఁగలవు”

-విష్ణుపారిజాతము, 174 ప.

నత్యభామ పల్కిన పై నిందావాక్యాలకు స్వామివారి సమాధానం ఈ క్రింది రీతిగా ఉంది:

“వరతొట్టి తీర్థ మందఱికి నేఁద్రావించు
 టాత్యభేదంబు లేదనెడి కొఱకె,
 చద్దికుండలలోని సాద మందఱి కిచ్చు
 టల కర్మవాసన లఱఁచుకొఱకె,
 పెండ్లాల దాసరి వాండ్ల కొప్పించుట
 కలియుగంబున లక్ష్మి వెలయుకొఱకె.”

-విష్ణుపారిజాతము, 175 ప.

తిరుమల శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామివారి ఆలయంలో విమాన ప్రదక్షిణమార్గంలో అన్నమాచార్య సంకీర్తన భండారానికి ఎదురుగా తొట్టితీర్థమనే పుణ్యతీర్థం ఉంది.

శ్రీవారి పాదాలనుండి జాలువారే అభిషేక నిర్మల జలం ఇందులో చేరుతుంది. సంస్కృత వేంకటాచల మాహాత్మ్యంలోని స్కందపురాణ భాగంలో ఈ తొట్టి తీర్థ (కటాహతీర్థ)మహిమ గొప్పగా కొనియాడబడింది. వెంగమాంబ కాలంలో ఈ తొట్టితీర్థంలోని జలాలను-వారు వీరనక-ఆబాలగోపాలం అందరూ భక్తి ప్రపత్తులతో సేవిస్తావుండేవారు. అందువల్లే

వాటిని సత్యభామ “శూద్రుల యెంగిలిసీళ్లు”గా పేర్కొన్నది. అందుకు సమాధానంగా కవయిత్రి స్వామివారిచే పలికించిన “అత్యభేదంబు లేదనెడికొఱకె”-అనే మాట కటాహతీర్థంయొక్క మాహాత్మ్యంతోపాటు పరమయోగినియైన వెంగమాంబయొక్క సర్వసమభావనతో కూడిన.

ఉదారదృక్పథాన్ని చక్కగా చాటుతూవుంది.

“శ్రీవారి పాదతీర్థంబే చెడని మందు”⁹ అని అన్నమాచార్యులు ఆలాపించిన అధ్యాత్మ సంకీర్తన బహుశః ఇలాంటి శ్రీవారి “శ్రీపాదతీర్థం”యొక్క ప్రభావాన్నే లెస్సగా ప్రశంసిస్తూవుందని చెప్పవచ్చు.

క్రీ.శ.19వశతాబ్ది ఉత్తరార్ధంలో “కాక్స్”-అనే ఆంగ్లేయ ఉద్యోగిరచించిన North Arcot District Manualలో కూడా ఈ తీర్థంయొక్క ప్రభావం

ఉట్టంకింపబడింది. (క్రీ.శ.1911లో చిత్తూరు జిల్లా ఏర్పడేంతవరకూ తిరుమలక్షేత్రం, తత్పరిసరప్రాంతాలు ఉత్తరార్కాడు జిల్లాలో చేరివుండేవి). ఆ కాలంలో తిరుమలలో పాములు విశేషంగా విచ్చలవిడిగా సంచరిస్తూవుండేవి. పొరపాటున ఎప్పుడైనా ఎవరినైనా కాటువేస్తే, వెంటనే ■ సమీపస్థులు గుళ్ళోకి పరుగెత్తి వెళ్లి ఈ తీర్థజలాన్ని తెచ్చి ఆసర్పదష్టునిచే త్రావింపజేసేవారు. అంతేగాక, ఆ తీర్థాన్ని పాము కఱచినచోట బాగా అలదేవారు. వెనువెంటనే, సర్పదష్టుడైన ఆ వ్యక్తి కోలుకొనేవాడు. ఈ విషయాన్ని కాక్స్ దొర తన రచనలో అసక్తితో నమోదు చేసియున్నాడు.¹⁰ శ్రీస్వామివారి యెడల చెక్కుచెదరని భక్తి విశ్వాసాలు గల్గియుండిన ఆనాటి సమాజంలో ఆ తీర్థం సైతం అంతటి మహిమా నిరూపకంగా, ప్రభావశాలిగా పనిచేస్తూవుండేది.

9. చూ. ‘శ్రీతాళ్లపాక అన్నమాచార్యుల జీవిత చరిత్రము’ TTD Reprint(2001)

శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి పీఠిక, 32&33 పుటలు

10. ఈ District Manual ను 30ఏండ్ల క్రితం SVUORI.Libraryలో ఈ పరిష్కర్త చూచియున్నాడు. ప్రస్తుతం ■ గ్రంథం అలభ్యమైనందున అందలి ఆంగ్ల వాక్యాలను ఇచ్చట ఉదాహరించటానికి వీలు కాలేదు -పరిష్కర్త.

మట్టి(చద్ది) కుండలలో స్వామివారికి నైవేద్యం సమర్పించడం అనేది తిరుమల దేవాలయంలో తరతరాలనుండి సంప్రదాయంగా వస్తూవున్న సముదాచారం. శ్రీవారికి నివేదితమైన ఆ ప్రసాదాన్ని గొప్పగొప్ప నిష్కగరిష్టులతో పాటు యావన్మంది భక్తజనులూ కన్నులకద్దుకుని పరమపావనంగా స్వీకరిస్తారు. ఈ ప్రసాదం వెనుకటి జన్మల్లో కావించిన కర్మలవల్ల సంక్రమించిన ■ యా కర్మ వాసనల్ని నివారించేటటువంటి ప్రభావం కలిగినదని వెంగమాంబ స్వామి నోట సొంపుగా పలికించింది! ఇక,

“చెలరేఁగి పరుల బిడ్డలఁ బెండ్లి నీవాడి
పిఱికి దాసళ్ళ కొప్పింపఁగలవు” (174ప.)

అని సత్యభామ పల్కిన అధికైప వాక్యమూ, అందులకు సమాధానంగా శ్రీకృష్ణుడు పలికిన -

“పెండ్లాల దాసరివాండ్ల కొప్పించుట
కలియుగంబున లక్ష్మి వెలయుకొఱకె” (175ప.)

అనే ప్రత్యుత్తరమూ - ఈ రెండూ కలిసి ఆకాలంలో తిరుమల క్షేత్రంలో నెలకొనివుండిన విచిత్రమైన విశ్వాసయుక్తమైన ఒకానొక సాంఘికాచారాన్ని సూచిస్తున్నాయి.

అదేమంటే, భక్తజనుల్లో కొంతమంది తమ కూతుళ్లను వేంకటేశ్వరస్వామి వారికి పత్నులనుగా సమర్పిస్తూవుండేవారు. ఈ పత్నీస్వీకరణోత్సవం సంవత్సరంలో ఒకానొక నిర్దిష్ట సమయంలో జరిగేది. ■ సమర్పించబడిన కన్యకలకు స్వామివారి ఉత్సవమూర్తితో పద్ధతి ప్రకారం మంగళసూత్ర ధారణపూర్వకంగా పెండ్లితంతు జరిపించేవారు. అలాగ శ్రీవారిని పరిణయమాడిన ■ వధువులకు “కలియుగ లక్ష్మలు” అనేపేరు ఆనాడు వ్యవహారంలో ఉండేది. ఈ కలియుగలక్ష్మలు శ్రీవారిగుడియందలి వేర్వేరు

సేవలు, ఉత్సవాలు మొదలైన కైంకర్యాల్లో పాలువంచుకొంటూ వుండేవారని భావించవచ్చు.

ఆవిధంగా వేంకటేశ్వరుణ్ణి పెండ్లాడిన వధువులు అలయంలో కొంతకాలంపాటు శ్రీవారిసేవ కావించి, చరితార్థులై, అనంతరం విష్ణుభక్తి సంప్రదాయాన్ని అనుసరించి మనుగడ సాగిస్తూవుండే ఒకానొక వ్యక్తిని (దాసరిని) పతిగా చేపట్టి, తదనుగుణంగా సాంసారిక జీవితంలో స్థిరపడుతుండేవారనీ, అలా స్వామివారిని నిరంతరం సేవించే కలియుగ లక్ష్ముల కుటుంబాలు కొన్ని ఆ కాలంలో తిరుమల, తిరుపతులలో నెలకొనివుండేవనీ నిశ్చయంగా తెలియవస్తున్నది.

తరిగొండవెంగమాంబకు పూర్వం క్రీ.శ.17వ శతాబ్ది ఉత్తరార్థంలో విలసిల్లిన భక్తకవీశ్వరుడైన వరకవి నల్లగాల్వ సీతాపతి భక్త్యావేశంతో ఆశువుగా వదించిన “వేంకటాచల విహార శతకం”లో కూడా రెండు చోట్ల ఈ “కలియుగలక్ష్మి” ప్రస్తావన ఉండటం ఈసందర్భంలో ఉదాహరింపదగివుంది.¹¹

i) “వైఖానసుల యిండ్ల వాకిండ్ల (జక్కవ
చ్చి నమాజు పండువుల్ సేయునపుడు

తే.గీ. మలసి కలియుగ లక్ష్మమమ్మల కుచాగ్ర
శాటికాగ్రహముకుఁ జేయి సాచునపుడు
గాని కనిపించుకో నీతి గాదు నీకు
శత్రుసంహార! వేంకటాచల విహార!”

- వేంకటాచల విహార శతకము, 39 ప.

11చూ. ‘శ్రీ వేంకటేశ్వర లఘుకృతులు, తి.తి.దేవరచరణ(1948), పరిష్కర్త: శ్రీవేటూరిప్రభాకరశాస్త్రి

ii) “సీ. సంజీవరాయని సరిగజూడఁగ రాదు

ఉదరి నన్నిధివీధి నుమియరాదు

తఱి మట్లవారి గోపురము దాటఁగరాదు

బుగ్గలోపలఁ గాళ్లు పులుమరాదు

నెఱి జియ్యరు మఠాలు నిక్కి చూడఁగరాదు

కలియుగ లక్ష్మినిఁ గలయరాదు”

- వేంకటాచల విహార శతకము.94 ప.

పైన పేర్కొన్న ఆధారాలను బట్టి క్రీ.శ.17,18 శతాబ్దాలలో తిరుమల క్షేత్రంలో ఈ “కలియుగలక్ష్మి సంప్రదాయం” కొనసాగుతుండేదని వెల్లడవుతున్నది.

సత్యాదేవి శ్రీ కృష్ణుణ్ణి ఉద్దేశించి ఏకరువు పెట్టిన అక్షేపణల్లో ఈ క్రింది పద్యంలోనివి మఱికొన్ని:

“సీ. తావిచ్చినట్టి స్వతంత్రుని నొకమూల

నుంచి, సర్వము నాక్రమించినావు,

మొనసి రూకల నీక మొగముఁ జూపనటంచుఁ

బరమభక్తులనైనఁ దఱుమఁగలవు,

అందఱితో మాట్లాడినటుండి, యె

వ్వరి మాటలకుఁ జిక్క కుఱుకఁ గలవు,

దొరనని యొకచోట మెఱసినట్లనె యుండి

దేశదేశంబులు దిరుగఁ గలవు”

- విష్ణుపారిజాతము, 176 ప.

పై పద్యంలోని మొదటి పాదం అది వరాహస్వామి శ్రీనివాసునికి శేషాద్రిపై చోటానగిన పౌరాణిక సత్యాన్ని ప్రకటిస్తావుంది. రెండవ పాదం

స్వామివారు తగిన ద్రవ్యం చెల్లించకపోతే దర్శనమీయరనే వైవాన్ని కల్గిస్తున్నది. మూడవ పాదం వేంకటేశ్వరస్వామివారి మానవాతీతమైన శక్తిని చాటుతూవుంది. అటుపై, నాలుగవ పాదం నకల దేశాల్లో విస్తరించిన అర్చామూర్తుల పరివ్యాప్తిని ప్రబోధిస్తువుంది.

పై వాక్యాలకు శ్రీ స్వామివారు పలికిన ఈ క్రింది సీసపద్యంలోని సత్యసమ్మతాలయిన సమాధానాలు కూడా ఈ సందర్భంలో పరికింపదగివున్నాయి:

“తావిచ్చు దొరకు ముందఱ భోజనము బెట్టి
యవల నే భుజియింతు, నందుకేమి?
ఇలను దాసులకు మిక్కిలి భక్తిఁ బుట్టింప
నశికించి రక్షింతు, నందుకేమి?
శుద్ధాత్ములకు ఫలసూచనంబులు చేసి
యామాటలకు జిక్కు నందుకేమి?
ఒకచోట దొరనవుచుండి నే నొకలీల
నవనిపై దృష్టింతు, నందుకేమి?
- విష్ణుపారిజాతము, 177 ప

కథానాయికయైన సత్యభామ శ్రీకృష్ణునిలో వేంకటేశ్వరుణ్ణి ఉపలక్షించి పలికిన వ్యాజోక్తులలో ఈ క్రింది పద్యం చిట్టచివరిది.

“సీ. దొరనని మురిసేవు, తొడరి విద్యావంతు
లెంత వేడిన ధనం బియ్యంలేవు,
పరమభక్తులనైనఁ, బరిచారకులచేత
తొప్పింతు, వన్నమిప్పింపలేవు,
తీర్థవాసులు పొంచి తిరిపమెత్తు దుగాండ్లు
గుత్తగొందువు, వారి కిత్తుననవు,
కలిగిన వారినే చేఘనముఁ జేతువుగాని
చెలఁగి దీనుల నీవు చేరనీవు,

తే.గీ పేదలేవరైన ధనికుల బిచ్చమెత్తఁ
 బోఁదలంచినఁ బోనీక పారి యదియు
 నీవె గొందువు; శేషాద్రినిలయ! వైరి
 వార గజసింహ! తరిగొండ నారసింహ!”

-విష్ణుపారిజాతము, 178 ప.

సత్యభామ ఆరోపించిన పై పద్యంలోని ఆరోపణల కన్నిటిఁ
 వెంగమాంబాకవయిత్ర స్వామివారిచే పలికించిన ఈ దిగువ పద్యంలో,
 ప్రత్యుత్తరాలన్నీ శ్రీవేంకటేశ్వరుని అవతారతత్వాన్నీ మహత్త్వాన్నీ విశిష్టంగా
 ప్రతిపాదిస్తున్నాయి:

“సీ. అధిక విద్యావంతు లాశ్రయించిన మెచ్చి
 నాశంబులేని ధనంబు నిత్తు,
 భటులచే తొప్పించి పరమభక్తుల క్షాంతి
 గని యన్న మిప్పించి గారవింతు,
పరుష పాపమును భూసురముఖాంతరముగా
దెప్పించి, యజ్ఞుల కొప్పగింతు.
 ధనికుల హెచ్చించి ధనము లార్జింతుఁ, బే
 దలను తగ్గించి సత్పదము నిత్తు,

తే.గీ. కలసి నాయుక్తి దెలియక కంటకంబు
 లైన మాటలు నీ వంటివైన గాని,
 ఇందుచేఁ గీర్తి నొందితి వింక నేమి?
 చాలు నీకఁబోవె నీ ప్రేమ సత్యభామ!”

- విష్ణుపారిజాతము, 179 ప.

పైన ఉదాహరించిన 178వ పద్యంలోని “తీర్థవాసులు పొంచి
 తిరిపమెత్తు దుగాండ్లు గుత్త గొందువు, వారి కిత్తు ననవు” - అనే

హాడవపాదం ఇక్కడ ప్రత్యేకించి పరామర్శింపదగివుంది. స్వామి పుష్కరిణిలో పుణ్యస్నానాలు చేసే యాత్రికులకు సంకల్పాలు చెప్పి, నుండి దుగ్గాండ్లు (దుగ+కానులు - అనగా ఆ పేరుగల చిల్లర డబ్బులు) యాచించే తీర్థవాసుల (తిరుమలలో నివసించే పురోహితుల) ముక్క స్వల్పమైన రాబడిపైనకూడా నీవు గుత్త వసూలు చేస్తువున్నావు. 'దా! - అని సత్యభామ అక్షేపణ. అంటే ఆకాలంలో సైతం పురోహితుల వాయంపై దేవాలయానికి ఒకరకమైన అదుపు(Control)ఉండేదని తిలకించవచ్చును. అందుకు అనుగుణంగా స్వామి పల్కిన సమాధానం సైతం యుక్తియుక్తంగానే ఉండటం గమనింపదగ్గది..

పుష్కరిణిలో స్నానమాడే పరుష(యాత్రికుల)నుండి పురోహితులు 'దుగ్గాండ్లు' - అనే దక్షిణలను వసూలు చేయగా, ఆదక్షిణలతోపాటుగా వారలపాపాలుకూడాపురోహితులకుసంక్రమిస్తాయి. స్వామివారు(దేవస్థానం) ఆ డబ్బులను ఆ భూసురులనుండి వసూలుచేసి, అజ్ఞులకు(విషయం తెలియని అజ్ఞానులైన తురకలకు - అనగా ఆర్కాటునవాబుకు)కప్పంరూపేణ చెల్లించడంద్వారా వరుష జనుల పాపాలనుకూడా వాళ్లకు బదలాయిస్తూవుంటాడని యుక్తి యుక్తంగా ధ్వనింపజేసింది

సత్యభామ శ్రీకృష్ణునితో వాదించే ఈ సుదీర్ఘమైన ఘట్టంలో రెండుచోట్ల వెంగమాంబ తరిగొండ దేవాలయంలోని సత్య సమాణాలను గూర్చి కూడా భంగ్యంతరం గా ధ్వనింపజేసింది:

- 1) "నీ పక్షపాతమే - నేడింత చేసే
తరిగొండ హరి! - యిట్లు ధర్మంబు దీర్చు
నెఱవాది వైతివి - నీకేమి కొదువ?
చాలు జాల్ పా'మ్మని - సవతుల జూచి
- 2) 'సతి! నీకు నే బారి - జాతవృక్షమును
హితవుతో దెచ్చి నే -నిచ్చేద' ననుచు

బలికి బొంకితి, వింత - పాపంబు గలదె?

తరిగొండ నరహరే - ధర్మజ్ఞు డనెడి

నరుల నిశ్చయమెల్ల - నగు బాట్లు గాదె?

మేలాయెఁ జా'లని - మెందొడ్డి పలికి

యా లేమ తన - కప్పు డిట్లనియె”

-విష్ణుపారిజాతము, 72 & 74 పుటలు

మొత్తంమీద తరిగొండ వెంగమాంబ ఇలవేల్పునూ, ఇష్టదైవాన్నీ కథానుగుణంగా నిండా వ్యాజంతో వ్యంగ్య ధోరణిలో నోరార కొనియాడటంలో క్రీ.శ.18వ శతాబ్ది మధ్యకాలంనాటి తిరుమలయందలి విశేషాలు కొన్ని ఈ కృతిలో కమనీయంగా ప్రతిబింబించివున్నాయి.

పూర్వ ముద్రణ:

ఈ యక్షగానం తొలుత ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ (హైదరాబాదు) వారిచే 1965లో ప్రచురింపబడింది. సంపాదకురాలు శ్రీమతి ఊటుకూరి లక్ష్మీకాంతమ్మగారు. అకాడమీవారి ప్రచురణకు ఆధారం తిరుపతి శ్రీవేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయ ప్రాచ్యపరిశోధన సంస్థ గ్రంథాలయంలో ఉన్న RNo.1056(paper)-అనే సంఖ్యగల విష్ణు పారిజాతం కాగితపు వ్రాతప్రతి. అకాడమీవారి ముద్రణలో అచ్చు తప్పులు, భందోవ్యత్యాసాలు మొదలయినవి అనేకంగా చోటు చేసికొనివున్నాయి. అయినా, అదివరకు అజ్ఞాతంగా, అముద్రితంగా నున్న ఈ అమూల్యకృతిని అఖిల భారత రచయిత్రుల సమావేశాల సందర్భాన ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వెలువరించడం మిగుల ముదావహమైన సంగతి.

పైన పేర్కొన్న RNo.1056(paper)- అనే వ్రాతప్రతికి ఆధారమైన మూలప్రతి కీ.శే. మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారి వద్ద ఉండింది. ■ మూలప్రతి లేఖకుడు గరిడిమిట్ట గంగాధరప్ప. ఈయన తరిగొండ

వెంగమాంబగారికి మునిమనుమడు. అనగా ఆమెకు దత్తుతో చేరిన దాహిత్రుల సంతతికి చెందినవాడు. సదరు మూలప్రతి లేఖనాన్ని అతడు క్రీ.శ.1896వ సంవత్సరం జులై నెల 16వ తేదీ పూర్తిగావించియున్నాడు.¹²

తరువాతి కాలంలో మానవల్లి వారు సేకరించుకొని యుండిన సదరు మూలప్రతిని చూచియే మదరాసు ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో పనిచేస్తావుండిన లేఖకులు క్రీ.శ.1935 - 1936 సంవత్సరాల్లో RNo.1056(paper)-అనే సంఖ్యగల వ్రాతప్రతిని తయారు చేసియున్నారు.¹³ ఆ విధంగా మదరాసు ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉండిన ఈ వ్రాతప్రతి 1958 లో ఆంధ్రప్రభుత్వపు వాటాగా పంపబడిన పెక్కు వ్రాత ప్రతులతో పాటుగా వచ్చి శ్రీవేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయ ప్రాచ్యపరిశోధనసంస్థగ్రంథాలయం చేరింది.

ఈ వ్రాతప్రతియే - ఇంతకు ముందు తెలిపినట్లుగా - ఆం.ప్ర.సా. అకాడమీ వారి ప్రచురణకు ఆధారమయ్యింది.

ప్రకృత పరిష్కరణ:

వెంగమాంబ మునిమనుమడైన గరిడిమిట్ట గంగాధరప్ప క్రీ.శ.1896లో వ్రాసినదీ, తరువాతి కాలంలో మానవల్లివారు సేకరించియుండినదీ అయిన విష్ణుపారిజాతపు మూలప్రతి - మానవల్లి వారి సౌజన్యంవల్ల - శ్రీవేటూరిప్రభాకరశాస్త్రిగారి సేకరణలోనికి వచ్చింది.

సహృదయులూ, శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి ఆత్మజులూ అయిన వేటూరి ఆనందమూర్తిగారు సదరు మూలప్రతియొక్క నకలు (జిరాక్సు) ప్రతిని సుగృహీతనామధేయులూ, తి.తి.దే. శ్రీకార్యనిర్వహణాధికారి అయిన శ్రీమాన్ కె.వి.రమణాచార్య ఐ.ఎ.ఎస్., గారికి పంపించారు. శ్రీకార్యనిర్వహణాధికారిగారికి ఆచార్య ఆనందమూర్తిగారు వ్రాసిన ఉత్తరమందలి ముఖ్యవాక్యాలు ఈ సందర్భంలో విశదీకరణనిమిత్తమై ఈ దిగువ ఉట్టంకింపబడినాయి:

12 చూ ఈ గ్రంథం చివర184వ పుటలో గల వ్రాయసకాని వక్రణ.

13 చూ. A Triennial Catalogue of the Telugu Manuscripts in the G.O.M.Library, Madras, Vol.VI(1949), పుటలు 2261,226

సమర్పణ

మాతృశ్రీ తరిగొండవెంగమాంబ గారి సాహిత్య నదస్సు - సమావేశములు ఇటీవల జూన్ 14,15 తేదీలలో హైదరాబాదులో ఘనముగా, విజయవంతముగా జరిగినవి. పాలువంచుకొని పరమానందము చెందితిని.

ఈ సందర్భమున తి.తి.దేవస్థానముల పాలకమండలి అధ్యక్షులను, శ్రీకార్యనిర్వహణాధికారులను, నంబంధిత అధికారులను హృదయపూర్వకముగా అభినందిస్తున్నాను. పరితోషసూచకముగా శ్రీ ప్రభాకర పరిశోధక మండలి హైదరాబాదువారి గ్రంథాలయమునగల వెంగమాంబగారి అపూర్వమైన వ్రాతప్రతినకలును (శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి సేకరము) వెంగమాంబ ప్రాజెక్టు వారికి కానుకగా అందజేస్తున్నాను. ఈ వ్రాతప్రతిలో వెంగమాంబగారి “పారిజాతాపహరణము” అనే నామాంతరము గల విష్ణుపారిజాతము, “స్వామి పెండ్లి” అనే నామాంతరం గల శ్రీ రమాపరిణయము అను రెండు కృతులున్నవి. స్వీకరింప ప్రార్థన.

విధేయుడు

వేటూరి ఆనందమూర్తి

26.06.07

Veturi Prabhakarasastry Memorial Trust,
Managing Trustee.

చార్య ఆనందమూర్తిగారు వంపిన నదరు మూలప్రతి నకలు(జిరాక్సుకాపీ)కార్యనిర్వహణాధికారివారికార్యాలయంనుండి “శ్వేత” సంచాలకులూ, తరిగొండవెంగమాంబ ప్రాజెక్టు డైరెక్టరూ అయిన సహృదయులు శ్రీ “భూమన్” గారికి అందజేయబడింది. ప్రకృత పరిష్కరణకార్యంలో నదరు జిరాక్సు ప్రతి చక్కగా ఉపయోగపడింది. ఈ మూలప్రతి ఆధారంతో, పూర్వ ముద్రణలో దొరలిన పలురీతుల దొసగులు ప్రకృష్టంగా చక్కదిద్దబడినాయి.

రమణీయ దేశిరచనయైన ఈ యక్షగాన స్వరూపంలో ప్రధానమైనది గేయభాగం. ఇందులో దరువులు, ఏలలు మొదలైన పలురీతుల పాటలు చాలవరకు దీర్ఘాక్షరాలతో తీగెసాగిన తీరున వ్రాయబడివున్నాయి. అటువంటి దీర్ఘాలను అర్థావగతికి అనుకూలంగా, - ఆ గేయపు నడకకు అనుగుణంగానే - నవరించటం జరిగింది. మొత్తంమీద ఇలాంటి స్వల్ప సవరణలు ఈ కవయిత్రి ప్రయోగించిన భాషాస్వరూపంయొక్క పరిధిని అతిక్రమించకుండానే కడు మెలకువతో కావింపబడినాయి.

గేయభాగం కాక, తక్కిన దానిలో ఎక్కువగా ద్విపద, అచ్చటచ్చట కందం, తేటగీతి, ఆటవెలది, సీసం, ఉత్పలమాల, చూర్ణిక మొదలైనవి నెలకొల్పబడివున్నాయి. ఒకే లేఖనినుండి వెలువడివున్నా, పద్యాల్లోని భాష గేయాల్లోని భాషకన్నా అధికంగా యతి, గణ, ప్రాసాది ఛందోనియమాలకు ఒదిగివుండటంవల్ల, ఆ రెండిటి భాషా స్వరూపంలో ఇంచుక తేడా గోచరించటం స్వాభావికమే. ఈ సత్యాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొనియే ఇందులో పరిష్కరణకార్యం కొనసాగింపబడింది.

ముఖ్యంగా ఇందలి భాష పాత్రోచితమైన పలురకాల వైవిధ్యాలతో విలసిల్లుతూవున్నందువల్ల, దాని స్వరూపంయొక్క అవగాహనకు అటంకం కలుగని తీరున ఈ కృతి పరిష్కరణ జాగరూకతతో నిర్వహింపబడింది.

అడుగడుగున అనువుగా అమర్చబడిన అనేకరకాల విరామ చిహ్నాలతో, ఆ యా కథాఘట్టాలను నిర్దేశించే ఉపశీర్షికల (Subheadings) తో, సంభాషణలు సాగుతూవున్న సన్నివేశాల్లో - స్పష్టతకై - చేర్చిన ఆయా పాత్రల నామ నిర్దేశాలతో, వలసినచోట అధోజ్ఞాపికల (foot notes)తో ఈ యక్షగానకృతి మొత్తంమీద ఈ కవయిత్రి హృదయానికి సన్నిహితమైన నహజ నుందరాకృతిని సంతరించుకొనేట్లుగా దిద్ది తీర్చబడిందని విన్నపము.

కృతజ్ఞతాంజలి

మాతృశ్రీ తరిగొండ వెంగమాంబ వాఙ్మయ పరిష్కరణ ప్రాజెక్టును నెలకొల్పటంలోనూ, దానికి శాశ్వత స్థితిని ప్రసాదించటంలోనూ ఆదినుండీ మూలవిరాట్టుగా విలసిల్లుతూవున్న సహృదయ వతంసులు, సుగృహీత నామధేయులు, పరిపాలన దక్షులు తిరుమల తిరుపతి దేవస్థాన పాలకమండలి అధ్యక్షవర్యులు శ్రీ భూమన కరుణాకరరెడ్డి మహోదయులకు, తిరుమల తిరుపతి దేవస్థాన పాలకమండలి నభ్యులైల్లరకు నా అనేక ధన్యవాదములు.

శ్రీవారి ప్రతినిధులు స్మితపూర్వభాషులు, మాతృశ్రీ తరిగొండ వెంగమాంబ వాఙ్మయ పరిష్కరణ ప్రాజెక్టుకు చిరస్థాయి యయిన అభ్యుదయాన్నీ, సమగ్రతనూ ప్రసాదిస్తూవున్న సహృదయవతంసులు తి.తి.దే. శ్రీకార్యనిర్వహణాధికారివర్యులు, పరిపాలనాదక్షులు, సుగృహీత నామధేయులు శ్రీ కె.వి. రమణాచారి, ఐ.ఎ.యస్., మహోదయులకు నా అనేక ధన్యవాదములు.

తి.తి.దే. సంయుక్త కార్యనిర్వహణాధికారి, సౌజన్యహృదయులు శ్రీ ఎ.వి. ధర్మారెడ్డి గారికి నా అనేక ధన్యవాదములు.

మాతృశ్రీ తరిగొండ వెంగమాంబ వాఙ్మయ పరిష్కరణ ప్రాజెక్టుయొక్క సర్వతోముఖమైన వికాసానికి తమ వ్యక్తిత్వ లక్షణమైన ఉద్యమస్ఫూర్తిని సమన్వయించి ఉత్సాహ, ప్రభు, మంత్రశక్తి పూరితమైన దక్షతతో ముందుకు నడిపిస్తూ వున్న తి.తి.దే. “శ్వేత” సంచాలకులు, “భూమన్”గా సుగృహీతనామధేయులైన శ్రీ భూమన్ సుబ్రహ్మణ్య రెడ్డి మహోదయులకు నా అనేక హృదయపూర్వక ధన్యవాదములు.

తి.తి.దే. పౌరసంబంధాధికారివర్యులు, సరసహృదయులు శ్రీయుతులు కె. రామ్ పుల్లారెడ్డిగారికి నా అనేక కృతజ్ఞతాభివాదములు.

“విష్ణుపారిజాత”మూల ప్రతియొక్క జిరాక్స్ కాపీని ■
వాఙ్మయప్రాజెక్టుకు బహుకరించిన సుగృహీతనామధేయులు ఆచార్య
వేటూరి ఆనందమూర్తిగారికి అనేక ధన్యవాదములు.

“శ్వేత” కేంద్రగ్రంథాలయం లైబ్రెరియన్ సోదరీమణి శ్రీమతి ఎన్.
లీలావతి గారికి, వారి సహాయోద్యోగులయిన మిత్రబృందమందరికీ-
“శ్వేత”సంస్థ కార్యాలయం సూపరిండెండెంట్ శ్రీ వి.దామోదరం గారికి,
శ్రీదీనదయాళ్(యు.డి.సి.)గారికి వారి సహాయోద్యోగిబృందమందరికీ,
ముఖ్యముగా సహృదయమిత్రుడు శ్రీ జి. సురేశ్ కుమార్ (యు.డి.సి.)
గారికి నా అనేక కృతజ్ఞతాభివందనములు.

శ్రీవేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయ ప్రాచ్యపరిశోధనసంస్థ డైరెక్టర్
ఆచార్య వి.వెంకటరమణారెడ్డిగారికి, వారి సహాయోద్యోగులకు అనేక
కృతజ్ఞతాభివందనములు.

ఈ పుస్తకమును ముచ్చటగా ముద్రించిన తిరుమల తిరుపతి
దేవస్థాన ముద్రణాలయ అధికారులకు నా కృతజ్ఞతాభివందనములు.

మాతృశ్రీ తరిగొండ వెంగమాంబా మహాకవయిత్రయొక్క
ఆరాధ్యదైవమయిన “శ్రీ తరిగొండ శేషకుధరాధక్షు”నకు నా భక్తి పూర్వక
ప్రసూనాంజలి.

కె. జె. కృష్ణమూర్తి

విషయ సూచిక

ముందుమాట	iii
నామాట	v
సాహితీ సౌరభం	vii
పీరిక	ix
కృతజ్ఞతాంజలి	xxxxix
ఇష్టదేవతా స్తుతి	1
సమర్పణము	2
కథాక్రమము	3
శ్రీకృష్ణుఁడు శృంగారవనమునకు విచ్చేయుట	5
వనపాలకునితో వినోదోక్తులు	6
శ్రీకృష్ణుని పూర్వవృత్తాంతము	7
సత్యభామిని చక్కఁదనము	10
సుక్ష్మిణ్యాది వధూమణుల రాక	11
వనపాలిక వక్రభాషిణి	12
సుక్ష్మిణీదేవి వృత్తాంతము	14
జాంబవతి వృత్తాంతము	15
కాళింది వృత్తాంతము	16
మిత్రవింద వృత్తాంతము	17
నాగ్నజితి వృత్తాంతము	18
భద్ర వృత్తాంతము	19
లక్ష్మణ వృత్తాంతము	19
రాధ వృత్తాంతము	20
సుక్ష్మిణీ పరిణయ గాథ	21
పత్నులు శ్రీకృష్ణుని భక్తితోఁబ్రార్థించుట	22

సుందరులతో శౌరి శృంగారవన విహారము	25
రాధాదేవి హర్షోక్తులు	27
సత్యభామ యేతెంచుట	31
వక్రభాషిణి చిందులు	32
సత్యభామ- వక్రభాషిణి	33
వక్రభాషిణి వికటోక్తులు	35
సత్యభామ వృత్తాంతము	37
వనపాలిక హాస్యోక్తులు	38
సత్యభామకు శ్రీకృష్ణుడొసంగిన వాగ్దానము	43
వనపాలిక భక్తితో శ్రీకృష్ణునిఁ బిలిచి వచ్చుట	48
శ్రీకృష్ణుని రాక	49
సత్యా కృష్ణుల సంవాదము	50
శ్రీకృష్ణుడలిగి పోవుట-సత్యభామ సంతాపము	53
సత్యాభామ శ్రీకృష్ణునిఁ బిలుచుకొనిరమ్మని చెలినిఁబంపుట	58
సత్యభామ లేఖ	62
శ్రీకృష్ణుని యుత్తరము	65
సత్యభామ వెళ్లి శ్రీకృష్ణునిఁ బిలుచుట	68
సత్యభామ మఱిలిపోవుట	75
సత్యభామ మలయానిలుని శపించుట	76
చంద్రుని శపించుట	77
మన్మథ దూషణము	79
సత్యభామ స్వప్నము	82
ఎఱుకత(కొఱవంజి)రాక	83
ఎఱుకత(కొఱవంజి)మనోజ్ఞ వేషము	84
కొఱవంజి చమత్కారోక్తులు	87
కొఱవంజి యెఱుక చెప్పుట	90

సింగని రాక	95
సింగీ సింగళ్ల సంభాషణ	96
సత్యభామా శ్రీకృష్ణుల రెండవ సంవాదము	100
సత్యభామ శ్రీకృష్ణజప మొనరించుట	110
శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామకడ కేగుటకు రుక్మిణ్యాదుల అనుమతి	121
శ్రీకృష్ణుడు సత్యాదేవి నోదార్చుట	120
పారిజాత తరువు నిమిత్తమై శ్రీకృష్ణుడు ప్రతినఁబూనివెడలుట	131
నందన వన పాలకుని ఆక్షేపణ	137
శ్రీకృష్ణ సురేంద్రుల సంగరము	139
పరమేశ్వరుని ప్రవేశము	150
శివుడు సురపతిని మందలించుట	155
సురపతి పశ్చాత్తాపము	159
సురేంద్రుని శరణాగతి - శ్రీకృష్ణుని మన్నన	162
హరిహరస్తుతి	165
శ్రీకృష్ణుని కుశలవచనములు - పార్వతి ప్రత్యుత్తరము	167
శివుని కైలాసగమనము	168
సవతుల కయ్యము	171
రుక్మిణీదేవి చెల్లెండ్రను సమాధానపఱచుట	177
పత్నుల పరితోషము	178
శ్రీకృష్ణుడు సతీముణులను లాలించుట	180
మహిళాముణుల మంగళ గీతములు	181
అంకితము	183

విష్ణుపారిజాతము

యక్షగోసము

- క. వర శేషాచలపతి యగు
తరిగొండాధిపుని పరమ ధరణిని వెలయన్
సురపారిజాత తరుకథ
నరుదుగ నింజేటి వెంగమాంబ రచించెన్. 1
- వ. తత్కథోపక్ర మప్రకారంబు మఱిన్పెట్లనిన. 2

విష్ణుదేవతా స్తుతి

దరువు. నందరంగం

శ్రీరుక్మిణీలోల! - శృంగార సుఖలీల!
కారుణ్యరసమూల! - కనకరుచిచేలా!
సూరిజననుత శీల! - సురుచిర గుణజాల!
ఘోరదనుజ విఫాల! - గోపాల బాలా! ॥ జయ జయా ॥ ౧

పరిపూర్ణ విజ్ఞాన! - భావ దివ్యధ్యాన!
పరవశాత్మాధీన! - భక్త సంతానా!
సుర మునీంద్ర నిధాన! - శోభితాహ శయాన!
పరమాంబర స్థాన! - బ్రహ్మభిధానా! ॥ జయ జయా ॥ ౨

వరద! తరిగొండపుర - వాస! శేషగిరీశ!
వరనీల సంకాశ! - వనధిజాధీశా!
సరసాత్మ జగదీశ! - సాధుహృదయ నివేశ!
ద్విరదరిపు మదనాశ! - దేవదేవేశా! ॥ జయ జయా ॥ ౩

దరువు. మధ్యమావతి రంగం - ఆది తోకం

నందాత్మజ! తే- నమో నమో, సా
నంద హృదయ! తే- నమో నమో ॥ పల్లవి ॥

నారాయణ! పూర్ణ సుధాకర వద

- నా! మాధవ! ■ నమో నమో

నారద, ననక, ననందననుత వద

- నళినయుగళ! ■ నమో నమో || నందాత్మజ! || ౧

సమరవిభీషణ! సజ్జన పౌషణ!

- విమల చరిత! తే నమో నమో

కమనీయాంగ! వికారవిరహిత! వి

- నమదుద్ధర! తే నమో నమో

|| నందాత్మజ! || ౨

వరతరిగొండ నివాస! పరాత్పర!

- నరమృగవర! తే నమో నమో

గురుతర పన్నగ గిరి నాయక! బహు

- నరపూజిత! తే నమో నమో

|| నందాత్మజ || ౩

ద్వీపద.

అని యిష్టదేవత - సమర నుతించి,

గొనకొని పరమ స - ధ్గురునకు మ్రొక్కి,

శ్రీ విఘ్ననాథుని - క్షేత్ర పాలకుని,

శ్రీవాణిని, హయ-గ్రీవునిఁ దలఁచి,

యటమీఁదఁ దరిగొండ - హరి నాత్మయందు

దిటముగా నుంచి భ-క్తినిఁ జేసి,

సమర్పణము

శ్రీశ్రీనివాసుఁడై - శేషాద్రి శిఖర

మాశ్రయించిన జగ - దంతరాత్మునకు

శరణాగతత్రాణ - సంరంభుడగుచు
ధరణిపై వెలయు నుం-దర విగ్రహునకు

అలమేలుమంగ చి-త్తాబ్జంబునందు
నిలిచి, నత్పువ నేలు - నిర్మలాత్మునకు

నాదినాథాయణుఁ - డైన దేవునకు
వేదవేద్యునకు శ్రీ - వేంకటేంద్రునకు

జనులెన్నఁదగు పారి - జాతాపహరణ
మనియెడు సత్పుతి - నతి ముదంబెనఁగ

శృంగారముగ విర-చించి, యింజేటి
వెంగమాంబిక మోక్ష - విభవంబుకొఱకుఁ

బరమభక్తిని సమ-ర్పణ మొప్పఁజేసెఁ
గరమొప్పఁ దత్కథా - క్రమమెట్ల ననిన..

* కథాక్రమము *

వినరయ్య! కవులార! -విద్వాంసులార!
ఘనయోగిచంద్రాగ్ర - గణ్యుండనంగ

సురుచిరాత్మకుడైన - శుకయోగి దెలుపఁ
జిరభక్తితోఁబరీ - క్షిన్నరేంద్రుండు

సలలిత విమల ను - స్వాంతుడై చెలఁగి
యలఘు భాగవతంబు - నాలింపుచుండి

‘అల పారిజాతాప - హరణ వృత్తాంత
మెలమి సాంగంబుగా - వెఱిఁగింపు’ మనిన

శుకయోగి యభిమన్యు - నుతుని వీక్షించి
యకలంక కరుణ ని-ట్లని చెప్పఁదొడఁగె:

‘విను రాజచంద్ర! యీ - విధమెల్లఁ దెలియ,
ననిమిషమునిచంద్రుఁ - డమరావతికినిఁ

జని, పారిజాతపు-ష్పముఁ గొని తెచ్చి
కనకాంబరునకు మేల్ - కాన్యగా నిచ్చెఁ,

బనిఁబూని కృష్ణుఁడా - పారిజాతమును
నెనరు మీ అంగ రుక్మి-ణీదేవి కొనఁగె;

నందుకుఁ బద్మాక్షు - నా సత్యభామ
పొందక కోపించి - పొమ్మన్న శౌరి

‘సతి! నీకు నేఁ బారి-జాతవృక్షమును
హితవుమీఱఁగఁదెచ్చి - యిచ్చెద’ ననుచు

సమ్మతపఱచి యా - జలజాక్షి నెనసి,
నెమ్మది నందుండె - నీరజాక్షుండు.

దరువు. త్రిపుట తొకం

మేలిమిగఁ బద్మోదరుని రతి-కేళిఁదెల్పి, యా హరి
జాలములలోఁ జిక్కియుండెను - సత్యభామా ౧

చెలఁగి సురభూజమ్ముఁ దెమ్మని - చెప్పమఱచి, కృష్ణుని
సలలితోక్తుల నలరియుండెను - సత్యభామా ౨

పరఁగ శ్రీతరిగొండధామునిఁ - బన్నగాద్రీ నిలయుని
నరసములకేఁ జొక్కియుండెను - సత్యభామా 3

శ్రీకృష్ణుఁడు శృంగారవనమునకు విచ్చేయుట
సావేరి రాగము

ద్విపద. ఈరీతిఁ బద్మాక్షు - నెనసి యా లేమ
భూరిరతి శ్రమం-బునఁ జొక్కి, నిదురఁ
జెందియుండఁగ, లేపి-చెప్పక శౌరి
యందుండ, కవల మ-హా వైభవమున
బంగరు శాలువ - పార్శ్వ భాగములఁ
జుంగులు జాఱఁ, బ్ర-సూనమాలికలు,
బహురుచిర మయూర - బర్హిదామములు
మహనీయ నవరత్న - మకుటంబు నొరసి
పొంకంబుగా భుజం-బులపై నటింపఁ,
బంకజ, తులసి కో, - తృల హారములును
పరిమళ గంధలే - పనముచేఁ జాల
సిరి గుల్కు బొజ్జపైఁ - జిందులు ద్రొక్కఁ,
గంకణ కుండల - గ్రైవేయ హార
కింకిణీ మేఖలా - కేయూర కటక
కొస్తుభ వనమాలి - కా ముద్రికలును
సిస్టై ప్రకాశింపఁ, - జిన్ని పాదముల
గజ్జె లందెలు ఘల్లు - ఘల్లని మ్రోయ,
ముజ్జగంబులఁ - మోహింపఁజేయు
పరిపూర్ణ చంద్రబిం - బ నిభాననమున
సరసమై దరహాస - చంద్రిక వెలుఁగ

విమల సదృశులఁ - విశ్వేపణములు
రమణీమణుల కను - రాగంబు వెరవ,

దిద్దిన కన్నారి - తిలకంబు నుదుట
ముద్దులు గులుకఁగా, - మురళి చేపట్టి

బహురాగ సరణులఁ - బలికించుకొనుచు,
రహమీఱ శృంగార - రసఖని యగుచు

నలువొప్పు దరిగొండ - నరసింహుఁడనఁగ
విలసిల్లు తిరుమల - వేంకటేశ్వరుఁడు

వలనొప్పు శృంగార - వనములోఁ జేరి,
అలరి తద్వనపాలుఁ - డైనటువంటి

వికట భాషణుని నా - వేళ వీక్షించి
యకలంక కరుణ ని - ట్లనియె వేడుకను:

* వనపాలకునితో ఐనోదోక్తులు *

దరువు, ఆదితాళం

శ్రీకృ: వికటభాషణా! ఓరి - వికటభాషణా! || పల్లవి ||

ముదము మీఱ శ్రీరుక్మిణి - మొదలైన పరిపూర్ణ చంద్ర
వదనలఁ బిలువరా! యిందు - వారితో నే విహరించేను

|| వికటభాషణా! || ౧

‘వనజనయనుఁడుశృంగార-వనములోనిలచియున్నాఁడు
పెనుపొంద మిమ్ముందఱినిఁ - బిలుచుకోరమ్మన్నాఁడనరా!

|| వికటభాషణా! || ౨

‘వరశేషాద్రి నిలయుఁడైన తరిగొండ - నరహరి మిమ్ముఁ
గరుణించి రమ్మన్నాఁడని - గ్రక్కునఁ దోడ్కొని రారా!

|| వికటభాషణా! || ౩

వనపాలుడు:

క. అన విని యా వనపాలుడు
వనజాక్షునిఁ జూచి 'వికటవాక్యంబుల నే
నిను నవ్వించం బలికెద
కనకాంబర! తప్పు నొప్పుగాఁ జూడకయా!' 3

శ్రీకృ: క. అనఁగా హరి వనపాలునిఁ
గనుఁగొని 'నా కిది వినోదకాలము గనుకన్
గొనకొని నీ వికటోక్తుల
ననురాగముగానె విందు' నన, వాఁడనియెన్. 4

వనపా: తే.గీ. దండదాసరి యగువాని తప్పులన్ని
దండమునఁ దీఱుఁ గనుక, ముందరనె నీకు
దండములను సమర్పించి, తప్పు లొప్పు
లైన వికటోక్తు లడిగెద నాదరింపు. 5

శ్రీకృ: తే.గీ. అడుగఁదగు మాట లిపుడు నన్నడుగరోరి!
వనపా: స్వామి! నీవెవ్వ? రది తెల్పు సమ్మతముగ,
శ్రీకృ: ఏను కృష్ణుండ, నన్ను నీ వెఱుఁగవటర?
వనపా: ఇపుడు కృష్ణుండవగు పూర్వ మెవఁడవయ్య? 6

* శ్రీకృష్ణుని పూర్వ వృత్తాంతము *

శ్రీకృ: ద్విపద. వినరోరి! నా పూర్వ - వృత్తాంతమెల్ల
ననువొందఁ జెప్పెద - నాది కాలమున

అగణితంబగు సచ్చి - దానంద పూర్ణ
మగు నిర్గుణ బ్రహ్మ - మగుచు నేనుంటి;

నాయం దనాదియై - నలువొప్పుచున్న
మాయతో నెనసి యీ - మహదాదులైన

భూతజాలంబులఁ - బుట్టింపఁదలఁచి
ఖ్యాతిగా నా నాభి - కమలంబునందు

మున్నుగాఁ ఘన చతు - ర్ముఖునిఁగల్పించి,
పన్నుగా నతనిచే - బహువిధ సృష్టిఁ

జేయించి, యటఁ జిక్కి - చిక్కక లోక
నాయకత్వంబున - నటియింపుచుందు;

దుష్టరాక్షసులను - దునుమాడి పరమ
శిష్టులనెల్ల ర - క్షింప భూస్థలిని

అరుదుగా యుగయుగం - బందుజన్మింతు;
నిరవుగా వినరోరి! - యింతకు మున్ను

గురుతర పాతీన, - కూర్మ వరాహ,
నరమృగేశ్వర, వామ - న, కుతారపాణి,

రఘురామ, బలరామ - రమ్య రూపముల
నఘముక్తులైన యిం - ద్రాదులు పొగడ

ధరియించి, యట వినో - దంబుగా నేఁడు
సరవిఁ గృష్ణుండన - జనియించినాఁడ,

ఇన్ని చెప్పఁ గనేల? - నిపుడు కృష్ణుండను.
'మున్ను నీ వెవఁ?'డని - ముచ్చట మీఱ

నలఘుమూలముఁ బట్టి - యడిగితి వీవు
నలువొప్పుఁ బూర్వంబు - నారాయణుఁడను,

చెలువొంద నదిగాక - శేషాద్రియందు
విలసిల్లుచున్న శ్రీ - వేంకటేంద్రుఁడను;

ధరణిలో విప్పుడు - తరిగొండపురిని
స్థిరమైన శ్రీనార - సింహదేవుడను.

వనపా: తే.గీ. అనిన వాడిట్టులనియె 'నో' యంబుజాక్ష!
మొనసి నీ విన్ని యవతారములు ధరించి
యేమి పని చేసితివి? తెల్పు మిప్పు' డనిన
నిందిరాధీశ్వరుడు నవ్వి యిట్టులనియె. 7

శ్రీకృ: తే.గీ. అమర వినరోరి! సోమకప్రముఖులైన
దానవులఁ ద్రుంచి, వేద శాస్త్రముల ధరను
నిలిపి, బ్రహ్మాదులగు భక్త నికరములను
పాలనముఁ జేసినాఁడరా! లాలనమున. 8

దశమః పాదః

వనపా: ఎందుండి వచ్చితి విటకు కృష్ణదేవా? నీ వా
చందాము దెలుపవయ్య! కృష్ణదేవా! ౧

శ్రీకృ: సత్యభామ నగరినుండి వికటభాషణా! యిటకు
చరియింప వచ్చినారా! వికటభాషణా! ౨

వనపా: సత్యభామ యెటువంటిది? కృష్ణదేవా! నీవా
చక్కఁదనముఁ దెలుపవయ్య! కృష్ణదేవా! 3

శ్రీకృ: ■ భామ చక్కఁదనము వికటభాషణా!
చెప్పేనంటె అలవిగాదు వికట భాషణా! ౪

వనపా: తరిగొండేశ! వేంకటేశ! కృష్ణదేవా! చెప్పఁ
దరమైనంత చెప్పవయ్య! కృష్ణదేవా! ౫

* సత్యభామిని చక్కదనము *

శ్రీకృ: తే.గీ. నిక్కమగు నత్యభామిని చక్కదనము
చెప్పలేఁ డింతయని యాదిశేషుడైన,
నేను తరిగొండ నరహరిన్ గానఁ దెలిసి
చెప్పెదను కొంత కొంత నంక్షేపముగను. 9

తే.గీ. మున్ను తరిగొండ హరినగు నన్నుఁ గూర్చి
చిరతపముఁ జేసినట్టి విశేషమునను
కోటి కారుమెఱుంగులు గూడియున్న
చందమున వెల్లుచుండురా! నత్యభామ. 10

వనపా:తే.గీ. 'తామరసనేత్ర! మీ నత్యభామ చక్కఁ
దనము వింటిని, ఇంక విదర్భ రాజ
తనయ మొదలైన నతుల సౌందర్యములను
తెలుపు'మన్నను హరి నవ్వి పలికె నిట్లు: 11

శ్రీకృ: ద్విపద. తప్పక వారి సౌం-దర్యముల్ తెలిసి
చెప్ప శక్యంబౌనె - శేషిహితైన?

చక్కదనములందు - సరసంబులందు
నొక్క రొక్కరికన్న - నుత్తమోత్తములు

గాన, వే నట్టి చ-క్కఁ దనంబు లెన్న
లేను; నీ విచటి కా - లేమలనెల్ల

వేవేగఁ దోడ్చెర! - వేడుకమీఱ

'వావిరి నేఁ బిల్వ - వత్తురో, రారో?'

అని సంశయింపకు, - మఱకు నీ వరిగి,
కనకాంగుల కునమ-స్కారముల్ చేసి,

రూఢిగా 'మీ కుమారుడ' నంచుఁ బలికి,
'గూఢంబుగా వచ్చి - గోపాలుఁ డిపుడు

నా వనమ్మున నిల్చి - నను మిమ్ముఁ బిలువ
నీ వేళఁ బంపినాఁ - డిది నిక్క'మనిన

వనితలు ననుఁ జూచు - వాంఛతో నిటకుఁ
దనర నీకన్నముం - దరనె వచ్చెదరు;

శంకింపవలవదు, - సకలలోకముల
వేంకటేశ్వరుఁ డన - విఖ్యాతిఁ బొంది

భూమిలోఁ దరిగొండ - పురధాముఁ డైన
నామాట నిజమంచు - నమ్మిపోరో!

- క. పొమ్మనఁ గాఁ జని వాఁ డపు
డమ్మగువలఁ జేరి మ్రొక్కి, హరి దెలిపిన వా
క్యమ్ములు వినిపింపఁగ, వా
రమ్మాధవుఁ జేరుటకు మహాత్వరితముగాన్. 12

* రుక్మిణ్యాది వధూమణుల రాక *

- ద్విపద. అందఱు పయనంబు - లయి గుంపుగూడి
యందంబులగు భూష - ణాంబరావళులు,
చందన, సుమదామ - చయములు దాల్చి,
యందెల మ్రోత మి - న్నంది ఘోషింప
నరుదుగాఁ దరిగొండ - హరియైన శేష
గిరివాసుఁడైన శ్రీ-కృష్ణుఁడున్నట్టి
వనమున కత్యంత - వైభవంబైనఁగ
వనితాలలామలు - వచ్చి, యచ్చట

నందనందనునిఁ గా - నక భయంబంది,
యందున్న చెలులతో - నప్పు డిట్లనిరి.

దరువు. ఆపొరి రొగం - అది తొకం

రుక్మిణ్యాది

వధూమణులు: మనలఁ బలువనంపిన శ్రీ-మాధవుడెందున్నాడో?

ఓ కొమ్మలారా! నేఁడీ

వనపాలుని మాట నమ్మి - వచ్చితి మింకెట్లనే?

ఓ కొమ్మలారా! ౧

ఇవ్వనములో ఘనుఁడు-నవ్వులాటకు దాగెనేమో

ఓ కొమ్మలారా! మల్లె

పువ్వుల పొదరిండ్లకుఁ - బోయి లెస్సెనోధింపరే!

ఓ కొమ్మలారా! ౨

ఉరగ్జలాధీశుడైనా - తరిగొండవాసునిఁదేరే!

ఓ కొమ్మలారా! మీకు

సరిలేని యడ్డిగెల బణ్ణా - సరము లిచ్చిమన్నించేమే!

ఓ కొమ్మలారా! ౩

క. అని వారు చెలులఁ బేర్చొని

వనమాలినిఁ జూపుడనెడు వాక్యము లెల్లన్

విని వచ్చి, సరకుసేయక

వనపాలుని భార్య పలికె వక్రోక్తులుగాన్. 13

* వనపాలిక - వక్రభాషిణి *

దరువు. అది తొకం

వనపాలిక: ఎవ్వరే మాతోట - కిటు వచ్చినారా? || పల్లవి ||

పువ్వుల పొదలన్ని - పుణుకుచున్నారా || ఉపపల్లవి ||

విడిబడి యిందందు - విహరిస్తుండారూ

తొడిబడి చెట్లన్ని - తొక్కుచున్నారూ || ఎవ్వరే || ౧

గుట్టుగా పండ్లన్ని - గోయుచున్నారూ

దిట్టలై బిరబిర - తింటూవున్నారూ || ఎవ్వరే || ౨

తరిగొండహరి నిందు - తలపుచున్నారూ

మఱిమఱి గలిబిలి - మాటలాడేరూ || ఎవ్వరే || 3

వ. అనిన విని వారందఱు దానితో నిట్లనుచున్నారు:

రుక్మిణ్యాదులు: అవునే! అమ్మయ్యా!

వనపాలిక : ఏమే? వో దుమ్మయ్యా!

రుక్మిణీదేవి : నీ వెవరే అక్కయ్యా?

వనపాలిక : నన్ను వక్రభాషిణియందురే గిక్కయ్యా!

రుక్మిణీదేవి : ఇక్కడికి యేల వచ్చినావే భామా?

వనపాలిక : నాతోటంతా మీరు తొక్కితొమ్మాడుచున్నారుగనుక,
మీతో కొట్లాటకు వచ్చినానే! దోమా!

రుక్మిణీదేవి: నీవు కొట్లాటకు వచ్చుటే గాని, మేము నీతో
కొట్లాడే వారము గామే! కొమ్మా!

వనపాలిక: యింత గంభీరముగా శాంతవచనములు
చెప్పుచుండే పెద్దమనిషివి నీ వెవరు? నీ
తల్లిదండ్రీ, తోడఁబుట్టువులు, నీ
మగఁ డెవరు? నీ పేరేమి? విశదంబుగాఁ దెలుపుము.

వ. అనిన దానితో రుక్మిణీదేవి యిట్లనుచున్నది:

రుక్మిణీదేవి వృత్తాంతము

రుక్మిణీదేవి:

ద్వీపద. అమర నా వృత్తాంత - మంతయువినుము
రమణ భీష్మక మహా - రాజు మా తండ్రి,

వాసికెక్కిన ■■■ - వ్రత యని ధరను
శాసింపఁదఁగు గుణ - శాలిని తల్లి,

రుక్మి రుక్మధరుండు, - రుక్మ బాహుండు,
రుక్మకేశుండును, - రుక్మనేత్రుండును

అనెడువా రయ్యేవు - రన్నలు నాకు,
జననుత వేంకటా - చలవాసుఁడనఁగఁ

బొలుపొందు తరిగొండ - పురనాయకుండు
సులలిత వసుదేవ - సుతుఁడు కృష్ణుండు

పరమాత్ముడైన నా - ప్రాణవల్లభుఁడు;
తెఱఁ గొప్ప రుక్మిణీ - దేవి నా పేరు.

వ. అనిన విని నవ్వి చెలి యిట్లనుచున్నది: 15

వనపాలిక:

తే.గీ. జలజలోచన! వేంకటేశ్వరుని పేరు,
చెలఁగి తరిగొండ హరిపేరుఁ జెప్పి,యవల
విభుఁడు శ్రీకృష్ణుఁడంటివి వింతగాను
నెలత! యెవరమ్మ ముగురిలో నీవిభుండు?

16

దరువు. అంత తొకం

రుక్మిణీ: చాల గుంభనగాను - నందేహింతువేమె వక్రభాషిణీ? యిట్లా
గేలి చేసినఁబలి-తేదానఁగాను ■ వక్ర భాషిణీ! ○

ఇంతి! నా పతికి న - నంతనామములే వక్ర భాషిణీ! నీకు
 వింతైన దెన్నడు - వినని దోషముచేత వక్రభాషిణీ! ౨

ఈరగాద్రిపతియన్నఁ-దరిగొండాధిపుఁడన్నవక్రభాషిణీ!రెండు
 నఱమర లేదె కృ - ష్టాభిధానమునకు వక్ర భాషిణీ! 3

వ. అనిన విని నమ్మతించి, జాంబవతినిఁ జూచి 'నీ తల్లిదండ్రు
 వ్వరు? నీ మగండెవ్వడు? నీ పేరేమి?' యని యడిగిన వక్ర భాషిణీతో
 జాంబవతి యిట్లనుచున్నది: 17

జాంబవతి వృత్తాంతము

జాంబవతి:

ద్విపద. భామిని! మా తండ్రి - బ్రహ్మాంశజుండు
 రామ కార్య ధు - రంధర ప్రభావుండు

పటుభక్తి యుక్తుండు - భల్లూక విభుండు
 చటుల బలాధ్యుండు - జాంబవంతుండు,

కరమొప్ప మా తల్లి - ఘనపుష్పగంధి,
 తరిగొండ హరియైన - దండశూక్రాద్రి

నిలయుండు కృష్ణుండు - నెలఁత! నా విభుండు,
 వలనొప్ప శ్రీజాంబ - వతి యంద్రు నన్ను.

సప్తశ్లోక:అ.వె. తల్లి పుష్పగంధి, తండ్రి భల్లూకమే
 ఈడు జోడు చూడ వేడుకయ్యెఁ
 గాని, యెలుఁగుగొడ్డు గన్న కూతురిని ని
 న్నెట్లు తెచ్చెఁ గృష్ణుఁ డిందువదన? 18

జాంబవతి: నీ. వినుమది నత్యభామిని పినతండ్రి ప్ర
 సేనుఁడన్ వాఁడు నా చిన్ననాఁడు

వరశమంతకమణి ధరియించి మే మున్న
 యడవికి రాగ, సింహంబు వానిఁ
 జంపి యమ్మణిఁగొని చనుత్రోవ, నెడతాఁకి
 జాంబవంతుఁడు మృగేశ్వరునిఁద్రుంచి,
 యురుమణిఁ దెచ్చి నే నూఁగు తోట్లకుఁ గట్టె;
 నా మణితై కృష్ణుఁడటకు వచ్చి

తే.గీ. ప్రబలి మాతండ్రితోఁ బోరి బలమణంచె.
 సంత శ్రీహరియని జాంబవంతుం డెఱిగి
 వెలయు మణితోడ నన్నిచ్చి వీడుకొల్పు,
 మెచ్చి తరిగొండ హరి నాఁడు దెచ్చె నన్ను. 19

వ. అనిన విని సంతసించి, వక్రభాషిణి
 కాళిందింజూచి 'నీవెవరు? నీ తల్లిదండ్రు లెవరు? నీ మగఁడెవరు? నీ
 పేరేమి?' యనినఁ, గాళింది దానితో నిట్లను చున్నది: 20

కాళింది వృత్తాంతము

కాళింది: ద్విపద. వెలఁదిరో వినవె! నా - వృత్తాంతమెల్ల
 నలిన బాంధవుఁ డిల - న్ననుఁ గన్న తండ్రి,

అతివరో! నాకు ఛా - యాదేవి తల్లి,
 అతులిత తరిగొండ - హరియైన శేష

గిరివాసుఁడగు బాల - కృష్ణుండు విభుఁడు
 కరమొప్ప నా పేరు - కాళింది యంద్రు.

వ. అనిన విని సంతసించి, 'నీవు సూర్యకన్యకవైనప్పుడునిన్నుఁ
 గృష్ణుఁ డెట్లు పెండ్లియాడె?'ననిన, దానితో గాళింది మఱి నిట్లను
 చున్నది.: 21

కాళింది: సీ. నా చిన్ననాఁడు నే నారాయణునిఁ బెండ్లి
 యాడఁగోరిన, భానుఁడవ్విధంబుఁ

దెలిసి, కాళిందిలో దివ్యమందిరమును
గల్పించి, ననుజూచి 'కన్య! నీవు
ఈ మందిరంబులో నిందిరాధిపుఁ గూర్చి
తపమాచరింపు, మా దనుజువైరి
వచ్చి నిన్నిచ్చట వరియించునంగ, నేఁ
జెలఁగి తపంబందుఁ జేయుచుండ

తే.గీ. నపుడు తరిగొండ నరసింహుడైన శేష
నగనివాసుఁడు చనుదెంచి నన్ను మెచ్చి,
తోడుకొనివచ్చి తగఁ బెండ్లియాడె నిచట,
ఇంతి! నా పెండ్లి యగు చంద మిట్లనమ్మ! 22

వ. అనిన విని, మిత్రవిందను జూచి 'నీ వృత్తాంతంబుఁ
జెప్పు'మనిన, దానితో మిత్రవింద యిట్లను చున్నది. 23

మిత్రవింద వృత్తాంతము

మిత్రవింద:ద్విపద. సరసభావమున నా - చందంబు వినవే!
సురుచిరాత్మకుడైన - సుమతి మా తండ్రి,

సలలిత హృదయ రా - జాదేవి తల్లి,
నలువొప్పు నా చిన్న - నాఁడు నా కొఱకు

తొడరి విందానువిం - దులు స్వయంవరము
కడిమిమైఁ జాటింపఁ - గా సంతసించి,

■ స్వయంవరమున - కహికైల విభుఁడు
భాస్వరతరిగొండ - పతి వచ్చి, సకల

నరనాయకుల గెల్చి - ననుఁ గొనితెచ్చి,
■ లేక ■ వివా - హంబుఁ జేసికొని,

హితవు రెట్టింప న - న్నేలుచునుండు;
నతివరో! మిత్ర విం - దందురే! నన్ను.

వ. అనిన విని సంతసించి, నాగ్నజితినిఁజూచి 'నీవెవరు? నీతల్లిదండ్రులెవరు? నీపేరేమి? నీ వృత్తాంతంబుఁ జెప్పు' మనిన దానితో నాగ్నజితి యిట్లనుచున్నది:

21

నాగ్నజితి వృత్తాంతము

నాగ్నజితిఃద్విపద. చెలియరో! విను నగ్న - జిత్తు మా తండ్రి,
సలలిత విమల సు - స్వాంత మా తల్లి,

నరులెన్న మా తండ్రి - నా చిన్ననాఁడు
'పరభయంకర వృష - భముల నేడిటిని

నొక మూటఁ గట్టిన - యురు బలాధ్యునకు
శుకవాణియైన నా - సుత నిత్తు' ననుచు

వసుధలో నొక స్వయం - వరము చాటించె;
ననమానులగు రాజు - లందుకై వచ్చి

వృషభంబులను బట్ట - వెఱచి, వెనుక
విషమాస్త్ర గురుఁడైన - వేంకటకృష్ణ

దేవుండు తరిగొండ - దేవుఁడై వచ్చి,
భూవరు లందఱు - పుడు సిగ్గు పడఁగ

నేడు కోడెలకుఁదా - నేడు రూపముల
వాఁడిగా ధరియించి - వాటిఁ గట్టిడ్చి

నలువొప్ప నచ్చట - ననుం బెండ్లియాడి,
చెలఁగి తెచ్చెను; నాగ్న - నా పేరు.

వ. అనిన విని, భద్రను జూచి 'నీవృత్తాంతంబుఁజెప్పు'మనిన,దానితో భద్ర యిట్లనుచున్నది:

25

భద్ర వృత్తాంతము

భద్ర: ద్విపద. కలకంఠి! నాకుఁ గే - కయరాజు తండ్రి,
వలనొప్ప నతి కళా - పతి కన్నతల్లి,
మాధవునకు మేన - మఱుదల నగుట
చే ధరాధిపుల గె - ల్చి ముదంబు మీఱ
ననుఁ దెచ్చి తరిగొండ - నరసింహదేవుఁ
డన నొప్పు శేషాచ - లాధీశ్వరుండు
నవయౌవనంబున - ననుఁ బెండ్లియాడె;
నవనిలో నను భద్ర - యందు రోయమ్మ!

వ. అనిన విని, లక్షణను జూచి 'నిన్ను హరిపెండ్లి యాడిన విధంబు
సాంగంబుగాఁ జెప్పు'మనిన, దానితో లక్షణయిట్లనుచున్నది: 26

లక్షణ వృత్తాంతము

లక్షణ:ద్విపద. వెరవొప్పఁ జెప్పెద - వినవమ్మ! నాకుఁ
జిరపుణ్యుడగు బృహ - త్సేనుండు తండ్రి,
ధారుణిన్ వెలయు ను - ధ్దామ మా తల్లి,
నారీలలామ | నే - నా చిన్ననాడు
కమలాక్షుడే పతి - గావలె ననుచుఁ
గమనీయమతిని సం - కల్పించియుంటి;
నా నిశ్చయంబెల్ల - నా తండ్రి తెలిసి
తా నొక్క మత్స్య యం - త్రంబుఁ గల్పించి,
'పరఁగ నీయంత్రంబు - పడవేయు ఘనున
కిరవొంద నా బిడ్డ - నిచ్చెద' ననిన,
నా వార్త విని రాజు - లందఱు వచ్చి
భావించి యంత్రమున్ - పడవేయలేక

యరిగి, రా వెనుక శే - పాద్రీకుడైన
తరిగొండహరి దాని - ధరఁ గూలనేసి,

నరులెల్ల వినుతింప - ననుఁ బెండ్లియాడె;
నరుదుగా లక్షణ - యందురే! నన్ను.

వ. అనిన విని సంతసించి, రాధను జూచి 'నీ వృత్తాంతంబుఁ
జెప్పు' మనిన, దానితో రాధ యిట్లనుచున్నది: 27

రాధ వృత్తాంతము

రాధిక:ద్విపద. వివరించి చెప్పెద - వినవె! నా చంద
మవని సదానందుఁ - డతివ! మా తండ్రి,

సుందరి మా తల్లి - సుజ్ఞానహృదయ,
నందుండు మా యన్న, - నా కూర్మివదినె

శ్రీయశోదాదేవి, - సీరి యల్లుండు,
పాయక శేషాద్రి - పైఁ బ్రకాశించు

తరిగొండ హరి నాకుఁ - దగిన మిత్రుండు;
హరిణాక్షి! రాధిక - యుండు నా పేరు.

వనపాలిక: తే.గీ. నీ మగని పేరు చెప్పవె నీలవేణి!

రాధిక: నా మగని పేరెఱుంగనె! నళినపాణి!

వనపాలిక: పెండ్లియాడితివా? లేక ప్రేమ వేల్కొనెనా?

రాధిక: పెండ్లియాడితినే! వాని పేరెఱుంగ. 28

వ. అనిన విని వక్రభాషిణి హాసంబుఁజేసి, క్రమ్మఱ రుక్మిణీదేవినిఁ
జూచి 'నీ పెండ్లియైన వృత్తాంతంబు సొంగంబుగాఁ దెలుపు' మనిన, దానితో
రుక్మిణీదేవియిట్లనుచున్నది: 29

రుక్మిణీ మోక్షయో గాథ

రుక్మిణీదేవి:

ద్విపద. వాతిరో! నాచిన్న - వాడు మాధవుని
భ్యాతిగా మనమందు - గామించి యుంటి,

నా తండ్రి యా ■■■ - నందాత్మజునకు
బ్రీతితో నన్నిచ్చి - పెండ్లిజేయుటకు

గట్టిగా మదిని సం - కల్పించియుండె;
నట్టి చందము రుక్మి - యనెడు మా యన్న

విని, తండ్రి యత్నంబు - వికలంబుజేసి
చెనఁటియైనటువంటి - చేదీశ్వరునకు

* ననుఁ బెండ్లిచేయ ని - ర్థయము చేసినను

అది విని భయమంది - 'హరికి నా వార్త
కొడుకక చెప్పి తో - డ్కొనిర'మ్మటంచు

తడయక భూసురో - త్తమునిఁ బంపితిని;
కడువేగ నతఁడేగి - కంజోదరునకు

వినిపింప, విని హెచ్చి - వీరుఁడై వచ్చి,
మొనసి జరాసంధ - ముఖ్యుల గెలిచి,

ననుఁ గొని తెచ్చి వ - న్నగశైల వాసుఁ
డననొప్పు తరిగొండ - హరి పెండ్లియాడె;

నా పెండ్లియగుటిట్లు, - నా ప్రాణవిభునిఁ
జూపవే! యనఁగ, నా - సుదతి యిట్లనియె:

వ. 'అమ్మా! వో రుక్మిణీదేవీ! నవతులనందతనిఁ దోడ్కొని యా వనంబు విడిచి, యీ వనంబునకు వచ్చితిరైనా, శ్రీకృష్ణునిఁ జూపె ననిన, విని వచ్చి, దానితో వారందఱు నిట్లనుచున్నారు: 31

దరువు. అదీతము

రుక్మిణ్యాదులు: శ్రీకాంతుండేదే? వోయమ్మా మా

చెలువూనిఁ దేవే వో కొమ్మా ॥ పల్లవి ॥

ముదమున నివ్వన - మున నున్నాఁడని

వదలని వేడ్కను - వచ్చితి మిప్పుడ ॥ శ్రీకాంతుఁ ॥

మానిని! నందకు - మారునిఁ జూచిన

గాని మనము లి - క్కడ తాళవు, మా ॥ శ్రీకాంతుఁ ॥

కొంకక శ్రీ తరి - గొండ నృహరియగు

వేంకట కృష్ణుని - వేఁగూడెద మా ॥ శ్రీకాంతుఁ ॥

వ. అనిన విని వక్రభాషిణీ వికవికా నవ్వి 'శ్రీకృష్ణుండుయొక్కడ జూచినా నా కన్నులకు కనిపించుతూ వున్నాడు. మీ దగ్గఱవుండి మీకు కనిపింపక వున్నాఁడు. అదృశ్య కరణి మొదలైన యింద్రజాల మహేంద్రజాలములు నేర్చినాఁడు గనుక అంతర్ధానుఁ డైనాఁడేమో, మీరు లెస్సగా ప్రార్థన చేసి పిలిచితే ప్రత్యక్షం బయ్యాని'. అనిన విని వారందఱు యిట్లని ప్రార్థింపుచున్నారు: 31

పత్నులు శ్రీకృష్ణుని భక్తితోఁ బ్రార్థించుట

దరువు

రుక్మిణ్యాదులు: పాహి పాహి

॥ పల్లవి ॥

పాహి పాహి సరోజలోచన! - పాహికలుపవిమోచనా!

పాహి నిగమాగమ వివేచన! - పాహి ఘనశుభసూచనా!

॥ పాహి ॥ ౧

పాహి శ్రీలలనా పరిగ్రహ! - పాహి సుందర విగ్రహ!

పాహి ఘోరసురారి నిగ్రహ! పాహి దీనానుగ్రహ!

॥ పాహి ॥ ౨

పాహి వరశేషాచలేశ్వర! - పాహి నతవాణీశ్వరా!

పాహి జిత దుర్మానవేశ్వర! - పాహి తరిగొండేశ్వరా!

॥ పాహి ॥ 3

వ. అని వినుతించిన, విని హరి ప్రసన్నుండై తన వధూమణులతో
నిట్లనుచున్నాడు: 32

దరువు. ఆదితాళం

శ్రీకృ:

రావే! శ్రీరుక్మిణీ! రావే! - రావే! జాంబవతీ! రావే!

రావే! కాళిందీ! రావే! - రావే! మిత్రవిందా! రావే!

రావే! నాగ్నజితీ! రావే! - రావే! ఓ భద్రా! రావే!

రావే! శ్రీలక్ష్మణ! రావే! - రావే! ఓ రాధా! రావే! ॥ పల్లవి ॥

పన్నుగ మిమ్మును - నిన్నటినుండియు

కన్నులఁ గట్టిన - కైవడి నుండెను

॥ రావే! శ్రీరుక్మిణీ! రావే! ॥ ౧

మీతోఁ గూడని - నా తాపముచే

రాతిరెల్ల శివ - రాత్రిగ జరిగెను

॥ రావే! శ్రీరుక్మిణీ! రావే! ॥ ౨

మదనాస్రావళు - లెదలో నాటెను

సుదతులార! దయఁ - జూడరె! యింకను

॥ రావే! శ్రీరుక్మిణీ! రావే! ॥ 3

ముద్దయలార! ని-బద్ధిగ పద్దులు

వద్దిఁక, ముద్దుల - సుద్దులు చెప్పుచు

॥ రావే! శ్రీ రుక్మిణీ! రావే! ॥ ౪

‘తరిగొండాధీ - శ్వర! ఘనతర ఫణి

గిరివర! ర’మ్మని - కరుణింపరె! నను

॥ రావే! శ్రీరుక్మిణీ! రావే! ॥ ౫

- క. అని యిటు పిలిచిన, భామలు
కనకాంబరు దివ్యపదయుగము తమ కనులన్
దనరార నొత్తుకొనుచును
మనములు రంజిల్ల ననిరి మఱి యిట్లనుచున్. 33

కూర్మక

రుక్మిణ్యాదులు:

శ్రీ మదచంచల జ్ఞానైశ్వర్య శక్తి బల తేజో వీర్యముఖ్యానంతగుణ
గణాభిరామా! నీల తోయద ఘనశ్యామా! ౧

కాలప్రధానాంత: కరణా ద్యనాదిషట్కవినిర్మితాఖిలబ్రహ్మాండ
భాండనమహా పరిపూరితోదరా! నీలాంబర సహోదరా! ౨

అవిద్యామాలిన్య కలిత రాగద్వేషాసూయాప్రముఖ పోడశ వికార
విరహిత జ్ఞానప్రకాశాతిశయ పరమభాగవతజనమనోంబుజ రాజహంసా!
విదళిత మహారోష కంసా! 3

నిరంతర కిసలయపత్ర కోరక కుసుమ ఫల భరితకదళీ నారికేళ
పనసాశ్వత్థ పిచుమంద వకుళ వట కుటజ కురంటక కోవిదార మాలూర
జంబీర హింతాల సాల రసాల పాటలీ పారిజాత పున్నాగముఖానేక తరు
తృణ గుల్మ లతావృత శేషధరణీధరాగ్ర నివాసా! మంగాముఖోల్లాస
దరహంసా! 4

బహుజన్మ భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యాభ్యాస నంస్కార పరిపాక
చరమశరీరధర వారసంచితా గామినీ ప్రారబ్ధ మదద్విరదాళి సింహా!
తరిగొండ లక్ష్మీ నృసింహా! రక్ష మాం రక్ష మాం రక్ష మామ్. 5

దరువు

నందనందన! కృష్ణ! వందనం   ॥ పల్లవి ॥

కుందరదన! శరదెందువదన! శ్రీ
నందనందన! కృష్ణ! వందనం   ॥ ఉప పల్లవి ॥

మందరోద్ధారా! - మౌళిమందారా!
సుందరాకార! ధీర! - సూరి విచారా!॥ నందనందన! ॥ ౧

పరిపూర్ణ కామా! - భండన భీమా!
సరసజలద శ్యామా! - జగదభిరామా!॥ నందనందన! ॥ ౨

వరచిదాకాశా! - వనధినివేశా!
చిరతరిగొండాధీశా! - శ్రీవేంకటేశా!॥ నందనందన! ॥ ౩

క. అని వందనములు చేసిన
తన భార్యమణులనెల్ల దరహాసముతో
ననురాగ మెసంగె గనుగొని,
మొనసి కరాజ్జములు పట్టి మొగి నిట్లనియెన్.   34

సుందరులతో శౌరి శృంగార వేన విహారము

దరువు. అంతకం

శ్రీ కృ: భ్యాతీగ యీశ్వంగార - వనము లెన్న
జాతాము రారే! సుందారులారా!   ॥ ౧ ॥

జోడైన పొన్నాల - నీడాల కోలాట
లాడుదామే! - చేడియలారా!   ॥ ౨ ॥

భోగాముగా పూల - తీగేల యుయ్యాల
లూగుదామే! - ఓ చెలులారా!   ॥ ౩ ॥

మించాలవలె విక - సింఘ పువ్వుల కొమ్మ
లొంచుదామే! - ఓ చెలులారా!   ॥ ౪ ॥

ఈ చెట్లఁ దుమ్మెద - లెగయఁ బువ్వుల పాద
లూఁచుదామే! - ఓ చెలులారా!   ॥ ౫ ॥

ముద్దైన శుక పిక - ములకెల్ల పలుకూలు
దిద్దుదామే! ము - ద్దియలారా!   ॥ ౬ ॥
చక్కెరవలె నుండే - నరసంపు ఫలమూలు
మెక్కుదామే! మృగ - మధ్యలారా!   ॥ ౭ ॥

ఇయ్యేడ 'శ్రీవేంక - టేశా! ర'మ్మని ముద్దు
లియ్యారే! ఓ యెల - నాగలారా!   ॥ ౮ ॥

బాగైన తరిగొండ - పతినైన నను డాసి
కొఁగిలీరే! కల - కంతులారా!   ॥ ౯ ॥

దరువు. ఆది తొకం

రావే! రుక్మిణీ! రా జాంబవతీ! రావే! కాళిందీ!
రావే! మిత్రవింద! రా నాగ్నజితీ! రావే! భద్రా!
రావే! లక్ష్మణ ! రావే ! ఓరాధా !   ॥ పల్లవి ॥

పొన్నల నీడకు - పొదాము రారే!
కుసుమములిన్నియుఁ - గోతాము రారే!
జోడుగ ఖగములఁ - జూతాము రారే!
రహి ఫలచయముల - రాల్తమురారే!
॥రావే!రుక్మిణీ!॥   ౧

పలుకు చిలుకలను - పట్టుదము రారే!
రోలంబములను - తోలుదాము రారే!
కోవెలగమివలెఁ - గూతాము రారే!
నగి హంసలవలె - నడుతము రారే!
॥ రావే!రుక్మిణీ!॥   ౨

అమర నెమళ్లరీతి - నాడుదాము రారే!
 జాజి పువ్వులు వెదఁ - జల్లుదాము రారే!
 నన్ను 'శ్రీనివాసా!' యని - నవ్వి ముద్దులివ్వరే!
 'తరిగొండేశా!' రమ్మాని - దయను నన్నుఁ గూడరే!

॥ రావే! రుక్మిణీ! ॥ 3

రాధాదేవి హరిశ్చక్తులు

ద్విపద.

అని శౌరి పల్కఁగా, - హర్షించి రాధ
 పనిఁబూని రుక్మిణీ - ప్రముఖాంగనలను

గనుఁగొని 'వింటిరే - కామినులార?
 మనసిజ జనకుండు - మనల లాలించి

వనవిహారము చేయ - వాంఛించినాఁడు
 జనునుత వేంకటా - చలవాసుడైన

తరిగొండహరికి మో - దంబు రెట్టింప
 నరమరల్ వీడి యిం - దాటలాడుదము.

దరువు. అంతఃకం

రాధాదేవి:

హరి! కృష్ణా! హరి! కృష్ణ! - హరి! కృష్ణ! హరి! కృష్ణా!
 హరి! కృష్ణా! యని సరస - మాడుదామా?॥ పల్లవి॥

ఈవేళాదనుకా నీ - వెందూ దాఁగితివోయి?
 గోవిందా!యని జడలాఁ - గొట్టాదమా?

॥హరి!కృష్ణా!॥ ౧

తప్పుఁ జేసితివాని - రొప్పుచు దండించి
 పుప్పొడి పైనిండా - గుప్పుదమా?

॥ హరి!కృష్ణా! ॥ ౨

మల్లేలు మొల్లాలు - కొల్లాలుగాఁదెచ్చి
నల్లాని సామిపైఁ - జల్లాదమా?

॥ హరి!కృష్ణా! ॥ 3

దవ్వుదవ్వులనుండి - పువ్వుల బంతులు
రువ్వుచుఁ బకపక - నవ్వుదమా?

॥ హరి!కృష్ణా! ॥ 4

లాలించి బేలించి - గేలించి తేలించి
మేలుమోవీతనె - గ్రోలూదమా?

॥ హరి!కృష్ణా! ॥ 5

మక్కావఁజేయూచుఁ - జిక్కించుకొని, వీని
చెక్కిళ్లు మునివంట - నొక్కదమా?

॥ హరి!కృష్ణా! ॥ 6

ఎమ్మేలు చేయక - రమ్మురమ్మని వీనిఁ
గొమ్మాపాలిండ్లాను - గుమ్మాదమా?

॥ హరి!కృష్ణా! ॥ 7

వేడూకగా హరికి - వీడేము లందిచ్చి
జోడూజోడూగఁ గవ - గూడూదమా?

॥ హరి!కృష్ణా! ॥ 8

తరిగొండాధిప! శేషా - గిరివాసా! శరణాని
మురియూచు మురియూచు! మ్రొక్కదమా?

॥హరి!కృష్ణా!॥ 9

పరువు

గిరిధామూనిఁగూడరే! - గిరిగిట్లందఱాడరే! 10

గోవిందూనిఁ గూడరే! - కోలాట లందఱాడరే! 11

గోపాలానిఁ గూడరే! - గుడుగుడుగుంటామాడరే!	3
అచ్యుతానిఁ గూడరే! - అమ్మన్నా లిందాడరే!	౪
కంజాక్షానిఁ గూడరే! - కన్నాముచ్చిల్లాడరే!	౫
శ్రీనివాసునిఁ గూడరే! - పూని పదములు పాడరే!	౬
తరిగొండేశునిఁ గూడరే! - తిరిగీ గొబ్బిల్లాడరే!	౭

గొబ్బిళ్ల పాట

గొబ్బిళ్ల! గొబ్బిళ్ల!	॥ పల్లవి ॥	
శ్రీకృష్ణాఁడాట్లాడి - యలసియున్నాఁడు చూడరే!	॥ గొబ్బిళ్ల! ॥	౧
ఆటాలు చాలించి వచ్చి - హరికి సేవ చేయరే!	॥ గొబ్బిళ్ల! ॥	౨
విరులా పఱుపు పఱచి చక్ర - ధరు నిచ్చేట నుంచరే!	॥ గొబ్బిళ్ల! ॥	3
చిఱు చెమటా లారేటట్ల - చిగురు టాకుల వినరే!	॥ గొబ్బిళ్ల! ॥	౪
బడలికెల్లాఁ దీఱ మోవి - పానకము లియ్యరే!	॥ గొబ్బిళ్ల! ॥	౫
విరిబంటూలు కనులా నొత్తి - వీడెము లందియ్యరే!	॥ గొబ్బిళ్ల! ॥	౬
మెత్తగాఁ బాద పద్మాము - లొత్తి సేద దేర్చరే!	॥ గొబ్బిళ్ల! ॥	౭
హరినీ నడుమ నుంచి యంద - రిఱుగడల నిలువరే!	॥ గొబ్బిళ్ల! ॥	౮

వీణెలు మీఁటి పాటలు - నాణెమూగఁ బాడరే!

॥ గొబ్బిళ్ల ॥ ౯

శ్రీనివాసునీ కొఁగిటఁజేర్చి - ముద్దు లియ్యారే!

॥ గొబ్బిళ్ల ॥ ౧౦

తరిగొండాధిపతిమీఁద నం - దఱు నేలలు పాడరే!

॥ గొబ్బిళ్ల ॥ ౧౧

పీఠలు

కొమ్మలందఱు: ముందూగా మమ్మందారిని - పొందూగాఁ బిలువనంపి

యెందూ దాఁగి నీ వుంటివోయీ? వో కృష్ణాదేవా!

- యేమి మామాటా వింటివోయీ? ౧

కృష్ణదేవుఁడు: ఇవ్వనాములోనా నన్నూ మీ -రేమీ యందురో యనుచూ

నవ్వులాకు దాఁగియుంటినే! ఓ కొమ్మలారా!

- నన్నూ మీ రన్నాదీ వింటినే! ౨

కొమ్మలందఱు: పన్నాగ్రాద్రీనిలయా! మేమూ-నిన్నేమానీయున్నాఁగానీ

మన్నించి దాయాఁజూడవోయీ! వో కృష్ణాదేవా!

-మదినీ కలఁకా వుంచవద్దోయీ! ౩

కృష్ణదేవుఁడు: సమ్మాతీగా తారిగొండా - సామీనై వాత్సల్యమూన

మిమ్ము చాలా మన్నించినానే! ఓ కొమ్మలారా!

- మీకూ భయమూ లింకేలానే? ౪

క. అని పలికి కృష్ణు డిచ్చటఁ

గనకాంగులఁ గూడి వేడ్కగాఁ గొలుపుండెన్;

తనరార సత్యభామిని

దనుజారినిఁ గాన కచటఁ దత్తరమొందెన్. 35

సత్యభామ యేతెంచుట సావేరి

ద్విపద. అంత దిగ్గున లేచి - యా సత్యభామ
 వింతగాఁ దన మదిన్ - వెనుక నూహించి,
 సరగునఁ బన్నీట - జలకంబు లాడి,
 సిరి గుల్కు సరిగంచు - చీర గట్టుకొని,
 రహినిఁ జందురుకావి - అవికొప్పుఁ దొడిగి,
 బహురత్న విలసితా - భరణముల్ దాల్చి,
 లలి మించుఁ బైడి బి - శ్లల జడ నిండ
 విలసితముగ మంచి - విరి సరుల్ చుట్టి,
 సారమై వాసించు - చందనం బలఁది,
 తీరుగాఁ గస్తూరి - తిలకంబు దిద్ది,
 కన్నుల వగ గుల్కు - కాటుక దీర్చి,
 పన్నగేశ్వర శైల - పతిని మాధవుని
 నలువొప్పుఁ దరిగొండ - నరమృగేశ్వరుని
 వెలయఁగా నందందు - వెదకుచు నపుడు
 ఘల్లు ఘల్లుని కాళ్ల - గజ్జెలు మ్రోయ
 పల్లవాధర సత్య - భామ యేతెంచె.

తే.గీ. వచ్చి తనకేళివనములో వానుదేవు
 నంత వెదకుచునుండఁగా నంతలోను
 వనముఁ బోషించుచుండినవాని భార్య
 యెదుట నిలిచిన, దానితో నిట్టులనియె:

ప్రస్తుత అధికారము

- నత్యభామ: శ్రీవెలయా ముద్దుకృష్ణ - దేవునీ చూడలేదటవే?
 వో మందాయానా!
 నిదురా పోవఁగా నన్నూ - చొక్కించి పోయినాడేనేమి
 సేతూ? వో మందాయానా! ౧
- ఎన్నాళ్లాకో సెలవుగానూ - నిన్నూ మాయింటికి వచ్చె
 వో మందాయానా!
 తిరుగా, నన్ను మోసాపుచ్చి అల్లా - వెన్నూడెచటి
 కరిగి నాడో? వో మందాయానా! ౨
- శ్రీ తరిగొండాధీశుడైనా - శ్రీనివాసూనిఁ జూపటవే!
 వో మందాయానా!
 వాని నీతరిఁ జూచినఁ గాని - నే తాళలే నెట్లానే?
 వో మందాయానా! ౩

వ. అని యడిగిన, (వనపాలికయగు) వక్రభాషిణి సత్యభామను జూచి
 చూడని చందంబుననుండి, చిందులు ద్రొక్కుచుఁ దనలోఁ దానిట్లనుచున్నది

37

వక్రభాషిణి చిందులు

- వక్రభాషిణి: హెచ్చి మా తోట్లాకి - వొచ్చినో రోరే?
 పచ్చి మిరప్పాళ్ల - జొచ్చినో రోరే? ౧
- కోరి కాయలు, పండ్లు - కోసినో రోరే?
 యెఱగెడ్లు, తెలగెడ్లు - పెరికినో రోరే? ౨
- కొయిగూర, గోంగూర - కోసినోరేరే?
 యీ చింతకాయ లిం - దేరినో రేరే? ౩
- తెగువగా చవుటుప్పు - తెచ్చినో రోరే?
 వోశమ్మ పులగూర - వండినో రోరే? ౪

మెత్తగా యీ కూర - మింగినోరో?

తొడరి ముల్లంగెడ్లు తొవ్వినోరో?

౫

నలగొట్టి గఱగఱ - నమిలినోరో?

యెద్దులవలె పరువు - లెత్తేవా రోరో?

౬

తొడిబడి చెట్లన్ని - తొక్కేవా రోరో?

శ్రీ తరిగొండా నర - శిమ్మన్నా రోరో?

౭

వ. అనియిట్లు ఎగిరెగిరి గంతులు వేయుచున్న వక్రభాషిణి నుద్దేశించి
సత్యభామ యిట్లనుచున్నది.: 38

సత్యభామ - వక్రభాషిణి

సత్యభామ: అవునే! అమ్మయ్యా!

వక్రభాషిణి: యేమే! వో దుమ్మయ్యా!

సత్య: నీ వెవరవో అక్కయ్యా?

వక్ర: నేను యెవరైతేనేమి? నన్ను యెవరనేటందుకు నీవు
యెవరే నక్కయ్యా?

సత్య: నీ పేరు యేమని పిలుతురే? కొమ్మా! వో కొమ్మా!

వక్ర: నన్ను కలహకంటకి యందురే! తుమ్మా! వో తుమ్మా!

సత్య: నేను యెంతో ఘనంబుగా నిన్ను 'కొమ్మా' యంటే,
నీవు నన్ను 'తుమ్మా' యందురటవే! భామా! వో భామా!

వక్ర: నీవు నా తోటంతా తొక్కి, పచ్చి మిరపొండ్లు, యెఱగెడ్లు,
తెలగెడ్లు, కొయిగూర, గోంగూర, చింత కాయలు,
ముల్లంగెడ్లు మొదలయినవి కోసి, కూర వండుకతిన్నావు
గనుక, కోపముచేత నేను అట్లా అంటుండనే!

దోమా! వో దోమా!

నత్యః యిట్లా మాటలనక, నడిగిన మాటకు
చక్కగా ఉత్తరంబుఁ జెప్పితే, నీ కేమైనా యిచ్చేనే!
తల్లీ! వో తల్లీ!

వక్రః అయితే నన్ను యేమి అడుగవలెనో అడగవే!
అనిన దానితో సత్యభామ మఱిన్ నిట్లనుచున్నది: 31

దరువు. ఆదితాళం

నత్యః కృష్ణానిఁ జూడలేదే మమ్మా? || పల్లవి ||
ఓరామా! మా కృష్ణానిఁ జూడలేదేమమ్మా?
|| ఉప పల్లవి ||

వక్రః కృష్ణాని చిహ్నము లేమమ్మా? వో భామా!
మీ, కృష్ణాని చిహ్నము లేమమ్మా? || కృష్ణాని || ౧

నత్యః నల్లాని మేనివాఁ డోయమ్మా! కృష్ణాఁడు
చల్లాని చూపులవాఁడమ్మా! || కృష్ణాని || ౨

వక్రః యింకా యే గురుతులా వాడమ్మా? మీ కృష్ణాని
పొంకాములన్నీ దెలుపావమ్మా! || కృష్ణాని || 3

నత్యః నవ్వుమోమూ వాఁడోయమ్మా! యేవేళ
వేణు, నాదాముఁ జేయుచుండునమ్మా! || కృష్ణాని || ౪

వక్రః యెంతో సంతోషామాయే నమ్మా! మీ కృష్ణాఁడు
ఎప్పు డెందుండు తెలుపవమ్మా! || కృష్ణాని || ౫

నత్యః శ్రీ తరిగొండా నుండునమ్మా! యేవేళ
ఘన, శేషాద్రిపై నటించు నమ్మా! || కృష్ణాని || ౬

వక్రభాగ్నితీ వికటోక్తులు

ద్విపద. అని సత్యభామ ■ - య్యంబుతో నిట్లు
వినిపింప, విని చెలి - వికటోక్తి ననియె:

‘నల్లని వారును - నవ్వెడివారు
చల్లని చూపుల - శాంత మానసులు

ఒనర పిల్లంగోవు - లూఁదేటివారు
ఘన తరిగొండలోఁ - గా నుండువారు

అలర శేషాద్రిపై - నాడెడివారు
నిలలో ననేకు, లం - దెవ్వరో యితఁడు?

నాకెట్లు దెలుసు? ని - ర్థయముగా నతని
ప్రాకట చిహ్నముల్ - పట్టుగాఁ దెలుపు’

మని యిట్లు వికటోక్తి - నడుగఁగా నగుచు
విని సత్యభామ యా - వెలఁది కిట్లనియె.

క అక్రమములుగా సారెకు
వక్రములగు మాటలాడవల దిటు, మకరిన్
విక్రమము మీఱఁ ద్రుంచిన
చక్రధరుం డతఁడె వికచసారసపాణీ! 40

వక్ర: క. వక్రంపు మంటి పెళ్లల
నీక్రమమునఁ ద్రొక్కి కుండ లేర్పఱచి, ధరన్
విక్రయముఁ జేసి బ్రదికెడి
చక్రధరుండటవె! వాఁడు సారసనయవా? 41

సత్య: తే.గీ. వసుధలో వీఁడు కుమ్మరవాఁడు గనుక
గ్రాసమునకై కులాల చక్రము ధరించె,
నందుచేఁ జక్రధరుఁడు వీఁడనఁగఁ దగునె?
వాఁడు శంఖంబుఁ దాల్చిన వాఁడె చెలియ! 42

వక్ర: తే.గీ. పూని సంక్రాంతి జంగంబు కానుకలకు
జనుచు నిల్లిల్లు దూరుచు శంఖ మచట
పరంగ పూరించి వచ్చు భంభంభ మనుచు
నట్టి శంఖధరుండదె యతివ! యితఁడు? 43

వత్స: తే.గీ. ఇంతి! యిట్టి యపార్థంబు లిప్పుడు చేసి
పాపములఁ బొందనేటికే? భక్తి గలిగి
తెలివితో విను కన్నూరి తిలక మతఁడు
నిటలమునఁ దాల్చి, వగగుల్కు నీటుకాడె! 44

వక్ర: ఆ.వె. పరంగ గారడీఁడు గుఱుతుగా నల్లని
తిలకమెప్పుడు నుదుటఁ దీర్చియుండు
గారడంపువిద్య లారూఢిగాఁ జూపు
నట్టి విద్యవాఁడె యబల! వీఁడు? 45

వత్స: తే.గీ. కాంత! విను వాఁడు నల్లని కాపు నుదుటఁ
దిలకముగఁ దీర్చుకొనఁగానె దేవదేవుఁ
డైన కృష్ణునితో సాటి యనఁగఁ దగునె?
బర్హిబర్హకిరీటుఁడే భామ! యితఁడు. 46

వక్ర: ఆ.వె. బర్హిబర్హమనఁగ భావింప నెమలీఁడె,
లమర నవియె శిరమునందుఁ దాల్చి
చెలఁగుచున్నవాఁడు చెంచునాఁబడు ధాత్రి;
నితఁడు నట్టివాఁడె యిందువదన? 47

వత్స: తే.గీ. ఎన్ని చెప్పిన, వికటోక్తు లీ విధమునఁ
జెప్పుచున్నావు, నీకు నేఁ జెప్పలేను;
సకియ! నీ మందెమేశంబు చాలుపోవె!
యనిన విని, చాల నగుచు నిట్లనియె చెలియ: 48

వక్ర: తే.గీ. తరళలోచన! నీ తల్లి దండ్రు, లత్త
మామలును, బావమఱుదులు, మగఁడు నెవరు?
నీదు పేరేమి తెలుపు నమాదరమున,
ననిన సత్యభామ యా యతివ కనియె: 49

సత్యభామ వృత్తాంతము

నత్య: ద్విపద. కమలాక్షి! వినవె! నా - క్రమమెల్లఁ దెలియ
నమర సత్రాజిత్తుఁ - డతివ! మా తండ్రి,

పన్నుగా నిరతంబుఁ - బతి భక్తిచేత
వన్నె కెక్కిన సత్య - వతియె మా తల్లి,

ధీరాత్ముడగు వసు - దేవుండు మామ,
కీరవాణిరొ! దేవ - కీదేవి యత్త,

అలరారు హలపాణి - యగు తొల్లు బావ,
సలలితాత్మకుడైన - సాత్యకి మఱుది,

వనిత! రుక్మిణి, జాంబ - వతియుఁ, గాళింది,

యల మిత్రవిందయు, - నా నాగ్నజితియు,
లలితురాలగు భద్ర, - లక్ష్మణ యనెడి

వేసాలమారులు - వింత గత్తెలును
నా సాటి సవతు ■ - స్వంగ నేడ్గురును,

పట్టుగాఁ దరిగొండ - పతి పాదయుగమె
పట్టి వీడని సత్య - భామ నా పేరు.

వనపాలిక హాస్యోక్తులు

వక్ర: తే.గీ. అనగ నది నవ్వు కొనుచుఁ 'బద్మాక్షి! యిపుడు
వెలయ నందఱి వరుసలు వింటి, జగ్గి
యేమి కావలె? నది తెల్పు మింక' ననిన
సిగ్గుతో నిట్లు పలికె నా చిగురుఁబోణి. 50

నత్య: తే.గీ. అతివ! నా తల్లిదండ్రుల కల్లుఁడతఁడు,
వనిత! మాయత్తకును మామకును సుతుండు,
మఱియు బావకుఁ దమ్ముఁడు, మఱఁది కన్న
గాఁగ, నాకేమి కావలె బాగఁజూడు. 51

వక్ర: తే.గీ. అతఁడు నీ తల్లిదండ్రుల కల్లుఁడేతె
అక్కఱ్ఱ చెల్లెఱ్ఱ మగఁడనఁగవచ్చు,
నత్తమామలకును సూనుఁడైన బావ,
మఱఁదియో రెంటిలో నొక మాట నిజమే! 52

నత్య: తే.గీ. 'వినవె! మా బావకన్నను వెనుకవాఁడు,
మొనసి భావింప మఱఁదికి ముందువాఁడు
గాన నాకేమి వరుసా నిక్కముగఁ దెలియు'
మనిన ఫక్కున నవ్వి యిట్లనియె చెలియ: 53

వక్ర: ఆ.వె. బావవెనుకవాఁడు భావింప మఱఁదియో,
మఱఁది ముందువాఁడు నరయ బావ
----- గాన,
బావో? మఱఁదో? సత్యభామ చెప్పుమ! 54

నత్య: ఆ.వె. మగువ! బావగాఁడు, మఱఁదియునున్ గాఁడు,
పడఁతి! యిద్దఱికిని నడిమివాఁడు;
తెలిసికొనవె సూక్ష్మ మెలనాఁగ! వాఁడు నా
కేమి వరుస యైన, దిప్పుడైన. 55

సక్ర: అ.వె. 'నడిమివాడటన్న నాకేమి దెలుసునే?
యున్న మాట దెల్పకున్న రీతి'
ననిన సత్యభామ యకుకుచు బెళుకుచు
నెలమి సిగ్గుతోడ నిట్లు లనియె. 56

సత్య: తే.గీ. సిగ్గుచే నది నీకు నే జెప్పలేక
మఱుఁగుగా నెన్ని చెప్పిన నెఱుఁగలేవు;
వనిత! నా సవతులకెల్ల వాఁడు మగఁడు,
చెలియ! నా కేమి గావలె? దెలిసికొనవె! 57

సక్ర: తే.గీ. మానినీమణి! నీవిట్లు మఱుఁగు మాట
లెన్ని చెప్పినఁ దెలియలే నించుకైనఁ,
గాన చెప్పక తీఱ;దా కమలనయనుఁ
డేమి కావలె దెల్పు జాగేల బాల? 58

దరువు అటకం

సత్య: ఎట్లా చెప్పుదునే? యీ మాట నే - నెట్లా చెప్పుదునే?
॥ పల్లవి ॥

ఎట్లా చెప్పుదునే? ఓ యింతి! యీ మాట యీ
పట్లా నా నోటనే పలికింపఁదలఁచీతి
॥ వెట్లాచెప్పుదునే? ॥ ఉప పల్లవి ॥

తెప్పున నూహించి - తిన్నాగానే నేను
చెప్పుదామంటేను - సిగ్గయ్యా, నీ మాట
॥ ఎట్లా చెప్పుదునే? ॥ ౧

జవ్వాని! నే నీతో - నివ్వాటిల్లఁగఁ దెల్ప
నెవ్వరైనను వింటే - నవ్విపొయ్యెరు, నే
॥ నెట్లా చెప్పుదునే? ॥ ౨

తరిగొండాధిపుడైన - వరశేషాగిరివాసుఁ
డరయాగ నాకేమి - వరుసైన విధమునే
నెట్లాచెప్పుదునే? ॥ 3

వక్ర: క. ఈ తీరున సిగ్గేటికి?
అతఁడు నీ కేమి వరునయైన విధంబున్
నాతో మాత్రము దెల్పుము
నీతోడెవ్వరికిఁ జెప్పనే వనజాక్షి! 5

నత్య: క. గుట్టుగఁ జెప్పెద నొక గుఱి
పట్టుగ నది దెలిసికొనుము, బాల్యమునందే
చుట్టములు సమ్మతింపఁగ
గట్టిగ నామెడను బొట్టు గట్టినవాడే! 6

వక్ర: తే.గీ. 'బొట్టు గట్టిన వాడైతె పాలఁతి! నీకు
ఏమి గావలె'నన నత్యభామ నవ్వి
నత్య: 'ఎన్ని చెప్పినఁగాని నీ వెఱుఁగలేవు
మందమతి! విను మతఁడు నా మగఁడె చెలియ!' 6

దరువు. ఆదితొకం

వక్ర: అయితే సంతోషమాయె నమ్మా! యీ మాట నీ
వప్పుడే జెప్పారాదేమమ్మా?

నత్య: సిగ్గునఁ జెప్పానైతినమ్మా! నీవిట్ల నా
సిగ్గెల్ల విడిపించితీవమ్మా!

వక్ర: ఎన్ని చిక్కులఁ బెడితీవమ్మా? యీ మాటఁ జెప్ప
నిన్ని గావలెనటవమ్మా?

నత్య: ఏమైనాఁ జెప్పావచ్చు నమ్మా! మగఁడానే మాట
యెంతైనాఁ జెప్పఁగూడదమ్మా!

వక్ర: వరశేషాచల వాసుఁడమ్మా! తరిగొండ వార
హరియే మగఁడామె సిగ్గేమమ్మా?

నత్య: క. ఇచ్చటి కంబుజనాభుని
మచ్చితో వెదక వచ్చి మతిమతి నీతో
ముచ్చటలాడన్ తీతుడు
చెచ్చెర హరిజాడఁ దెలియఁజెప్పవె చెలియా! 62

నట: తే.గీ. పొలఁతి! హరిజాడ యేమి చెప్పుదునె? యిప్పుడు
వాసికెక్కిన శృంగారవనముఁ జేరి
చెలఁగి రుక్మిణి మొదలైన జలజముఖులఁ
గూడి క్రీడించుచున్నాడె కువలయాక్ష! 63

నత్య: అ.వె. చెలియ! వాఁడు నాతోఁ జెప్పకపోఁడని
నమ్మి నిదురఁబోవ, నన్ను దించి
యచటి కరిగె; నింత యల్పుఁడౌ బెఱుఁగక
మోసపోతిఁ గదవెఁ ముద్దుగుమ్మ! 64

దరువు. ఆదితాళం

ఏమందునమ్మా? ఓ యమ్మా! వానీ -
నేమందునమ్మా? యమ్మా! ||పల్లవి||

ఏమందునె వాడిటు నిర్దయుఁడై
■ మగువల కడ కరిగిన నీతికి || ఏమందు నమ్మా?
|| ఉప పల్లవి ||

కటకట వాడిటు కుటిలాత్మకుఁడై
మటుమాయలు చేయుట విడువఁడు నే
నేమందునమ్మా?|| ౧

కలకాలము మందులమారులనే
వలచి వలచి నా చెలిమే మఱచుట
||కేమందునమ్మా?|| ౨

ఇన్నాళ్లచటనె పన్నుగ నుండెను
నిన్ననె వచ్చెను, నేడే జరుగుట
||కేమందునమ్మా?|| 3

కాంతామణి! శ్రీకాంతుని మును నే
నింతటి వాడని యెఱుంగక నమ్మితి
॥నేమందునమ్మా?॥

౪

కరుణ విడిచి వేంకటపతియగు శ్రీ
తరిగొండాధీశ్వరుడిటు చేయుట
॥కేమందునమ్మా?॥

౫

ఉ. నిబ్బరమైన మోహమున నిన్ననె నాకడజేరి చాల న
న్నబ్బరమెంతో చేసి, యలుకంతయుఁ దీతించి, పారిజాతమున్
గొబ్బునఁ దెచ్చియుత్తునని కూడినవాఁ, డది తేక యూరకే
దబ్బుఱలాడిపోయె; నిఁకఁ దామరసాక్షుని నమ్మవచ్చునే? 65

దరువు. అంతకం

ఇంత దబ్బుఱ గాఁడైతే - యేమి సేతునే? నా
చింత దీఱ నింక నేమి - చేసి చూతునే? ౧

పారిజాత మిచ్చేనని - పలికి బొంకెనే! వాఁ
డా రుక్మిణికి వెఱచి చెప్పే - టపుడె జంకెనే! ౨

పలికె నానా భావ, మపుడె - తెలుసుకొంటినే! వాఁ
డలిగి మల్లిపాయిని - యనక యుంటినే! ౩

కాంత! వాని కుటిల మపుడె - కానిపించెనే! నే
నెంత సైరించినా చల - మింత మించెనే! ౪

ఇంక తరిగొండహరిని - యేమనందునే? శ్రీ
వేంకటేంద్రుని నేనెట్లా - వేడుకొందునే? ౫

వక్ర: తే.గీ. అనినఁ యిట్లు లనియె నో యంబుజాక్షి!
'పారిజాతంబు నీకేలఁ బంకజాక్షుఁ
డిత్తు నని పల్కెఁ ద్రుమంబెల్లఁ దెలుపు'
మనఁగ విని సత్యభామ యిట్లనియె మగుడి: 66

సత్యభామకు తీక్ష్ణవృత్తాంతానామక నాటకము

నత్యః ద్విపద. విమలాంగి! వినవే! యా-వృత్తాంత మిపుడు

క్రమముగాఁ జెప్పెదఁ - గాని, యా మొన్న

కలహాద్రియుఁడు సాధు - గర్వి వారదుఁడు

చలపట్టి నా పాలి - శత్రువుఁడగుచుఁ

బారిజాతముఁ దెచ్చి - పద్మాక్షు కిచ్చె,

నా రుక్మిణీకిఁ గృష్ణుఁ - డా పుష్పమొనఁగె;

నేనందు కలుకఁబూ - నిన చంద మెఱిగి,

తానె నా కన్న ముం - దఱ నల్కఁ జేసి,

యా నందసుతుఁడు భా - ర్యావళి వినఁగ

నా నా విధంబుల - ననుఁ దూలనాడె,

నా రోషమున దేహ - మతని కర్పింపఁ

గోరి యా భరణ దు - కూలముల్ రోసి,

మెట్టెలు, బుగడలు మెడలోన నతఁడు

కట్టిన బొట్టు ము - క్కర మాత్ర ముంచి,

యన్ని సొమ్ములు దీసి - యావల వేసి,

చిన్న పోవుచు మైల - చీర కట్టుకొని,

చురుకుగా నుదుటఁ - గన్తురి పట్టుఁ బెట్టి,

కరఁగుచు నొకమూల - గాఁ బూరి చవికెఁ

గట్టించి, దానిలోఁ - గా నుల్కాత్రాళ్ల

మట్టుగా నల్లిన - మంచంబు మీఁదఁ

బనిఁబూని యెవరైనఁ - బ్రాయోపవేశ

మనువందఁ జేసిన - యటు పవ్వళించి,

యమర సర్వంబుఁ బ - ద్మాక్షు కర్పించి
రమణి! నేను విరక్తు - రాలనై యుంటి;

నప్పుడు శ్రీకృష్ణుఁ - డా చంద మెఱిగి,
తెప్పన రుక్మిణి - దేవిని విడిచి,

నా చెంగటికి వచ్చి - నా యున్న యునికిఁ
జూచి, జాలినఁ బొందు - చును మేను నిమిరి,

కన్నీటి చారలుఁ - గస్తూరి పట్టుఁ
బన్నీటఁ గడిగి, యా - పాణిపద్మముల

లాలించి, నన్ను మె - ల్లనె లేవనెత్తి,
నీ లాలకంబుల - నేర్పుగా దువ్వి,

జడవేసి, యటఁ బూజ - సరములు చుట్టి,
చిడిముడి వడి 'మైల - చీర యే' ? లనుచు

నొప్పుగా సరిగెపు - వ్వుల చీరఁ గట్టి,
యప్పు భరణంబు - లన్నియుఁ బెట్టి,

కులుకుగా నుదుటఁ గుం - కుమరేఖ దిద్ది,
కలికి కన్నులఁ దానె - కాటుక దిద్ది,

కుచకుంభముల నిండఁ - గుంకుమఁ బూసి
'యిచట నుండ నహింప, -దింతి! ర'మ్మనుచు

మన్నించి కేళికా - మందిరమ్మునకు
నన్నుఁ దోడ్కొని పొయి - నానా క్రమముల

భావజుకేళికఁ - బ్రార్థింప, నతని
నే విడనాడఁగా - నెనరుతోఁ జక్రి

'యింతి! నీ వలిగిన - హేతు వే?' మనినఁ
'బంతంబుతో నీవు - పారిజాతంబు

మొనపి రుక్మిణి కిచ్చి - ముచ్చువై వచ్చి
ఘనముగా నే మెఱుం - గని వాని వలెనె

'ఇప్పుడు నీ వలిగిన - దేమి, యే?' మనిన
కపటాత్మ! నిను నమ్మ - గావచ్చు నటర?'

అనుచు నేఁ గోపించి - యటు ముఖంబైనఁ,
గని పకపక నవ్వి - కనకాంబరుండు

'అలివేణి! నీ వింత - యలుగఁగా వలెనె?
పాలఁతి! రుక్మిణి కొక్క - పుష్ప మిచ్చితిని,

నీవు గావలెనంటె - నెళపుగాఁ దెచ్చి
వేవేగ నే సుర - వృక్ష మిచ్చెదను;

కంతుని బారి కె - కృడఁ దాళలేను
కాంతాలలామ! నీ - క్షౌఁగిలి'మృనిన

మాటఁ దప్పఁదటంచు - మదినెంచి కపట
నాటకుఁడగు హరిన్ - నమ్మి కూడితిని,

అప్పటి కా మాట - లాడి నన్ గూడి,
యిప్పు డిందుండ న - హింప కాశేష

ధరణీ ధరేంద్రుఁ డా - తరిగొండ నృహరి
కరుణ నా యెడ లేక - కపటంబుఁ జేసి,

దొరకొని నేను ని - ధ్వరఁ బోవుచున్న
తల లేపి చెప్పు, కా - తరుణులకడకుఁ

బోయినాడేమి? తె - పున నీవుఁ బోయి
తోయజాక్షుని వేగఁ - దోడ్కొని రావె!

దరువు. అదితాకం

వక్ర: తరుణి! నేనీ నవతూల నం - ధిక్కురించి, యిటకు
హరినిఁ దెచ్చిత యేమిచ్చే - వంబుజేక్షణా? ౧

వత్స: పన్నాగ నిపుడు దాల్చి - యున్న చీర, రవికె, సొమ్ము
లన్నీ యిచ్చేఁగాని, తవే! - చిన్ని కృష్ణునీ ౨

వక్ర: అయితే తారిగొండవార - హరియైన శేషాద్రిపతిని
ప్రియము మీఱ నేనెదైన - పిలిచి వచ్చేనే! ౩

* దరువు

వత్స: పోయిరావే! కృష్ణుని కడకూ - పోయిరావే! ||పల్లవి||
పోయిరావే! యిపుడు - జాగేలను?
తోయధి శయనునిఁ - దోడ్కొని రావే! ||పోయిరావే!|| ౧

వక్ర: పోదునటవే? కృష్ణునిఁ బిలువా - పోదునటవే? || పల్లవి||
పోదునటవే? గో - బ్బునఁ బద్మాక్షుని
సాదర హృదయుని - శౌరినిఁ బిలువా ||పోదునటవే?|| ౨

వత్స: ఆలస్యముఁ జేయక యిచటికి వన
మాలినిఁ దెచ్చిన - మంచిదె చెలియా! ||పోయిరావే!|| ౩

వక్ర: మందర ధరునిఁ బు - రందర వినుతుని
నందసుతుని గో - విందునిఁ బిలువా ||పోదునటవే?|| ౪

సంవాద దరువులో ఉభయపాత్రల సంభాషణకు తగినట్లుగా రెండు
వేర్వేరు పల్లవులు వెలకొల్పబడియున్నవి.

నత్య: ధీరుని జలధిగ - భీరుని జగదా
ధారుని నిగమ - హరునిఁ బిలువా ||పోయిరావే|| ౫

వక్ర: ఖ్యాతిగ శ్రీ వేం - కట గిరివాసుని
శ్రీ తరిగొండ నృ - సింహునిఁ బిలువా ||పోదునటవే?|| ౬

నత్య: తే.గీ. తోయజేక్షణ! తడవేల? పోయిరావె!

సృజ: పోయి హరిఁ జూచి యేమందుఁ బువ్వుఁబోణి?

సత్య: అతనితో సత్యభామ నన్నంపె ననవె!

సృజ: మంచి, దట్లని యేమందు మగుడి నేను? 67

సత్య: ద్విపద. 'వినవె! చెప్పెద నది - విశదంబుగాను
పనిఁబూని శ్రీకృష్ణ - పాలికిఁ బోయి

అకలంక భక్తితో - నంజలిఁ జేసి

ముకుళిత హస్తవై - ముందఱ నిలిచి

'శ్రీమానిసీలోల! - చెలఁగి మా సత్య

భామతో నీవు చె -ప్పక వచ్చినావు

గనుక నిన్నందెందుఁ - గానక, కేళి

వనములో వెదుకంగ - వచ్చె'నేడనుము

'తనరారఁ బారిజా - తముఁ దెచ్చియిత్తు

నని బొంకి వచ్చినా -వట! యిదే?' మనుము

'అరయ నీ వంటి మ - హదైవమునకుఁ

బరఁగ దబ్బుఱలాడఁ - బాడిగా'దనుము

'ప్రియముతోఁ బిలువనం - పెను సత్యభామ

రయమున నిఁక లేచి - రమ్ము నీ' వనుము

'సురపారిజాతంబుఁ - జూచినఁ గాని

యఱచేత నే నన్న - మంట' నటంచుఁ

జెలఁగి ప్రతిజ్ఞఁ జే-సిన దివ్య దనుము
మొదల భాగదే మాట - విని యాక్షణమున

వనపాలిక భక్తితో శ్రీకృష్ణునిఁ జలిచి వచ్చుట

నిమిష మసందుండఁడు, - నీవెంట వచ్చు
నమలాంగి! పోయిర ' - మృని పూలచెండ్లు

హరికిఁ గానుక యిచ్చి - యంపఁగా నరిగి,
యరయ రుక్మిణి మొద -లగు వధూమణులఁ

జొక్కింపుచున్న కృ - ష్ణునిఁ జేరి చెలియ
మ్రొక్కి, కరంబులు - మొగిచి 'శేషాద్రి

నాయక! తరిగొండ -నరసింహదేవ!
నా యెడ దయయుంచు - నందకుమార!'

యని సన్నుతించి, నె - య్యంబు రెట్టింప
నెనలేని భక్తితో- నిట్లని పలికె.

వక్రఃఉ.దండము వాసుదేవ! హరి! దండము సూర్యశశాంకలోచనా!
దండము కౌస్తుభాభరణ! దండము ఘోరసురారిభీషణా!
దండము రుక్మిణీరమణ! దండము శ్రీ తరిగొండ మందిరా!
దండము వేంకటాద్రివర! దండము కృష్ణ! ముకుంద!మాధవా!68

శ్రీకృష్ణుడు:

క. దీవించితి ■ నుందరి
దీవించితి ■ మృగాక్షి! తిరముగ దయతో
దీవించితి నే గుణవతి!
దీవించితి నెపుడు నీకు దీర్ఘాయువుగాన్. 69

వక్రః తే.గీ. స్వామి! గోవింద! మాధవ! సత్యభామ
నిన్ను దోడ్కొని రమ్మని నన్ను బంపె

శ్రీకృ: వెలది! యేమిటి ■ నన్ను లీలువనంపె?
నా విధంబెల్ల దెలుపు మో యబల! యిపుడు. 70

వక్ర: అ.వె. పారిజాతవృక్ష మా రమణికి నీవు
తెచ్చి యొనఁగ, కిటకు వచ్చినావు;
'కాన నీవు రాక గంగామృతముఁ గ్రోల'
ననుచు నీతోఁ జెప్పుమనియె నన్ను.

71

శ్రీకృష్ణుని రాక

తే.గీ. అనిన రుక్మిణి మొదలైన యబ్జముఖులఁ
జూచి కృష్ణుఁడు నగుచు 'నో సుదతులార!
సత్యభామకు సురపారిజాత తరువుఁ
దెచ్చి యిచ్చెదనని పల్కి, వచ్చితిటకు.

72

తే.గీ. అందుకై నన్నుఁ బిలిచిరమ్మనుచు దీని
నంపినది సత్యభామ నెయ్యంబుమీఱ,
నటకు మిము వీడిపోను కాళ్లాడ, విపుడు
పోదునో! యుందునో? తెల్పుఁ డేది యైన.'

73

రుక్మిణ్యాదులు:

అ.వె. అపెకడకె మగుడి యరిగెదనంటె నీ
కడ్డమెవ్వ రిచట నంబుజాక్ష?
ఇంతపనికి మమ్ము నిందతీన్ రమ్మని
యిటకుఁ బిలువనంపనేల కృష్ణ?

74

శ్రీకృ: అ.వె. కొమ్మలార! మీరు కోపంబు చేయకుఁ,
డచటి కరిగి దాని నాదరించి,
చెప్పి, దానిమీఁదఁ దప్పమో, పిచటికి
క్షణములోన వత్తు నకియలార!

75

రుక్మిణ్యాదులు:

అ.వె. ఇచట మమ్ము నుంచి యచటికిఁజని దాని
మాయలోనఁ జిక్కి మమ్ము మఱచి
యుండ, కెదురు చూచుచుండుదు మటుగాన
పోయి వేగ రమ్ము తోయజాక్ష!

76

క. కాంతలు సెలవిచ్చినఁ
గనకాంబరధరుఁడు తీవ్రగతి నతివేడ్కన్
నెనరొప్ప నత్యభామిని
ఘనతర నదనంబుఁ గౌతుక మెనఁగన్. 77

క. వచ్చిన కృష్ణునిఁ గనుఁగొని
చెచ్చెర నా నత్యభామ చిడిముడి పడుచున్
మచ్చికను బలుకకుండిన,
ముచ్చట నతఁ డిట్లు లనియె మోహముమీఱన్: 78

సత్యా కృష్ణుల సంవాదము

శ్రీకృ: అ.వె. ఏమె ముద్దుగుమ్మ! యిన్నాళ్లవలె నీవు
నవ్వి మాటలాడ, వివ్వధమున
కోపమేల వచ్చె? గులుకు బంగరు బొమ్మ!
సరస సుగుణ ధామ! నత్యభామ! 79

నత్య: త.గీ. నిన్న ఘనపారిజాతంబు నీకుఁ దెచ్చి
యిత్తునని, నేటి కా మాటలెల్ల మఱచి,
నన్నుఁ జొక్కించి యచటికిఁ జన్నయపుడె
చాల ముదమయ్యె; నీక కోపమేల? కృష్ణ! 80

కంద దరువులు. ఆశుకం

శ్రీకృ: కంద. విలసిత నిర్జర భూజము
పాలుపలరఁగ నీకుఁ దేకపోయినటవే?
కలఁకఁబడి నమ్మఁజాలక
యలికుల నిభవేణి! యంత యలుగుదురటవే!

దరువు. అలుగూదురటవే? సారెకు నన్ని - ట్లలికింతు రటవే?
కలికి! చిలుకల కొలికి! - మొలకనవ్వులు గులుక
పలుకు పలుకుకుఁ దేనె - లొలుకఁ బలుకక, యంత
యలుగూదురటవే? నన్నిట్లలికింతురటవే? ౮౧

నత్య: కంద. అళికించుటకును, కన్నులు
బెళికించుట, కలసి సొలసి బేలించుటకున్
కులుకులు, తరుకులు చూపను
కలకంఠులు నీకుఁ జాలఁ గలరటుపోరా!

దరువు. కలరాటు పోరా! నన్నుండి సు-ఖంబేమి లేరా!
వలచి వలచి, నిన్ను - వలపించుకొనునట్టి
మొలక నవ్వుల ముద్దు - మోహనాంగులు నీకు
॥కలరాటు పోరా! నన్నుండి సుఖంబేమి లేరా॥ ౨

శ్రీకృ:కంద. ఎందఱు కామిను లుండిన
నందఱు నీ సాటివారలని యెప్పుడైనన్
డెందమునఁ దలఁప; నూరకె
యిందీవరనయన! కోపమెందుకు లేవే!

దరువు. ఎందూకు లేవే! దయతో నన్ను - పొందూదు రావే!
మందస్మితానన! - మాటిమాటికి నన్ను
నిందించి విడనాడ - నీతిగా, దీ కోప
॥మెందూకు లేవే? దయతో నన్ను- పొందూదూ రావే!3

నత్య: కంద. 'పొందుదు రా ర'మ్మనుచును
నందాత్మజ! నన్ను బిలువ న్యాయముగా, ■
సుందరులఁ బిలువు, మాపని
కందఱు నిన్నెనసియుందు రందిఁక పోరా!

దరువు. రందీఁక పోరా! నా యెడమోహ-మెందూకు లేరా?
కందర్పకేళికి - కలకంఠు లీ వేళ
కెందరో నీరాక - కెదురు చూచుచునుందు
॥రందీఁక పోరా! నా యెడ మోహమెందూకులేరా?॥౪

శ్రీకృ:కంద. మరుఁడేయు పుష్పశరములు
చుఱుకుఁ జుఱుక్కున నురమున సూటిగ నాటన్
తరళత్వ మధికమాయెను
మఱి మఱి నన్నే చఁదగదె మరువపుమొలకా! ౫

దరువు

మరువపు మొలకా! కౌగిలీవే!- మన్మథు చిలుకా!
 తరిగొండపుర నార - హరియైన శ్రీశేష
 గిరివాసుఁ డగు నన్ను కరుణించుచును మేలి
 ||మరువపు మొలకా! కౌగిలీవే!- మన్మథు చిలుకా! ౬

వత్స: కం. హరి! నే నిద్దుర బోయెడు
 తతి లేపక, చెప్ప కటకుఁ దరలిన యపుడే
 గుఱుతుగఁ దెలిసితి నీ గుఱ,
 మఱమర లిఁకఁదీఱ నేర వరుగర! కృష్ణా!

దరువు. అరుగార! కృష్ణా! నా పై నీకు - మరులేల కృష్ణా?
 తరిగొండాధిప! శేష - గిరివాస! నీమాయ
 లెఱుఁ గాక కవగూడి - యింతైతి నచ్చాటి,
 ||కరుగార! కృష్ణా! నా పై నీకు - మరులేల కృష్ణా?|| ౭

శ్రీకృ: కం. అచ్చటి కరుగర! యనుచును
 విచ్చనవిడిఁదూలనాడి విడిచెదవైతే,
 ఇచ్చట నాపని యేమిఁక?
 నచ్చటకే పొదునఁటవె యళికులవేణీ? 81

దరువు

వత్స: ఇంతగా బెదిరించే - వేరా! కృష్ణా? యిదేర! కృష్ణా?
 వింత మాటలాకు నే - వెఱ తూనే కృష్ణా? ౧

శ్రీకృ: ఇంత! నే వచ్చిన - దిందుకే నటవే? ఇందుకేనటవే?
 చింతా యేమ ట్లైతే - సెలవిన్తి వటవే? ౨

వత్స: అప్పుడు నాసెలవున-నరిగితివఁటరా? నీవరిగితివఁటరా?
 యిప్పుడు నా సెల వడిగేదిది-యేటి నటనరా? 3

శ్రీకృ: అప్పుడే నపరాధి-నైతినే బాలా! ■ నైతినే బాలా!
ఇప్పుడా మాటాలు-చెప్పేదే మేలా? ౪

సత్య: ఈ తప్పు మఱచేనా-యిందిరాధీశా? వో యిందిరాధీశా!
శ్రీ తారిగొండేశా! శ్రీ వేంకటేశా! ౫

శ్రీకృ: తే.గీ. ఎంత వేడినఁ గాని నీకింత కరుణ
రాకపోయెను, దోషంబు నాకు లేదు,
నీమనసు, పోయివచ్చెద నిక్కముగను
చాల నాయెడ దయయుచు సత్యభామ! 82

శ్రీకృష్ణుఁ డలిగి పోవుట-సత్యభామ సంతాపము

క. అని పల్కి యలిగి కృష్ణుఁడు
వనమున వసియించి యున్న వనితల కడకున్
చని, వారి నెనసి వేడ్కను
గొనకొని సుఖలీల నిష్ఠగోష్ఠిగ నుండెన్. 83

ద్విపద. హరి యల్లిపోవుట - కా సత్య భామ
పరితాపమునఁ బొంది - బహుభీతి జెందిఁ

చెలి నొక్కదానినిఁ - ■■■ యిట్లనియె:
'నెలనాఁగ! శ్రీకృష్ణుఁ డిచటికి వచ్చి

గోగిలిమ్మని - నానా విధముల ననుఁ
మొనసి ప్రార్థింప నే - మూర్ఖంబుఁ జేసి,

యా దయా పరమూర్తి - నా ధర్మవర్తి
నా దీనమందారు - నక్కటా! నేను

విడనాడి పొమ్మన్న - విరసంబు చేతఁ
జిడిముడిపడి, మోము - చిన్న చేసికొని

పోయినప్పటినుండి- బుగులు పుట్టినది,
కాయంబు మితిలేని - కంపమొందినది,

మనములో బలు జాలి - మాలి మించినది,
కనుల బాష్పంబులు - గార సాగినవి,

ఏనేమి సేయుదు? - నిఁకఁ దాళ లేను
గాన, నెట్లైన వేం - కటగిరీశ్వరుని

నను నేలు తరిగొండ - నరసింహు నిటకు
గొనకొని నీవు తో - డ్దొని రావె! చెలియ!

చెలి: క. వచ్చిన హరి నటు పొమ్మని
చెచ్చెర ననుఁ బిలుపు మనిన ఛీ పొమ్మనకన్
మచ్చిక నప్పటి విధమున
వచ్చునటే సత్యభామ? వర గుణ ధామా! 84

క. అని చెలి పలుకఁగ, భేదము
మనమునఁ బెనఁగొన, మదన మార్గణతతికిన్
తనలో నులుకుచు, నళుకుచు
ఘనతరతాపమున దానిఁ గని యిట్లనియెన్: 85

దరువు. ఆదితాళం

వత్య: నే తాళలేనే వోయమ్మా! కృష్ణా
నీ వేళఁ దేవే వోయమ్మా! ||పల్లవి||

కలకంఠము, లళి - బలములు, చిలుకలు,
కలువల దొరయును - గారించుట కిఁక నే తాళలేనే!

నిగుడుచు మలయా - నిలుఁడును, మరుఁడును
పగవార్తై నను - బాధించుట కిఁక నే తాళలేనే!

ఖ్యాతిగ ఘన వేం - కటగిరి వాసుని
శ్రీతరిగొండ న్న - సింహునిఁజూడక నే తాళలేనే!

ఉ. తాళని వీరుడై పదరి దర్పకుఁ డాగ్రహవృత్తిఁ జూపుచున్ఁ
తాలిమి లేక వచ్చి పటు దారుణ బాణము లేయసాగె, నీ
వేళ సరోజలోచనుని వేడుకగాఁగవగూడ కుండినన్
తాళవశంబె యీ విరహ - తాపము దీఱునె మానినీమణి? 87

చెలి: ఉ. తాళ వశంబు గాదనుచుఁ దల్లటపొందెద విప్పుడార్తి, నా
వేళ దయార్థ చిత్తమున వేడిన నించుక సద్దసేయకన్
తాలిమి లేని మాటలని తక్కుక పొమ్మనివావు గావునన్
హేళి శశాంక నేత్రుఁడిట కెందుకు వచ్చునె యింక భామినీ? 87

నత్య: క. తరిగొండాధీశ్వరుఁడగు
నరహరి యే రీతివైన నా నేరములన్
మఱచి యిటు రాకయుండినఁ
దరుణీమణి! నిమిష మింకఁ దాళఁగలేనే! 88

దరువు. అట పాట

తాళలేనే! వో యమ్మా! అమ్మ!
నే తాళలేనే! వో యమ్మా! ||వల్లవి|| ౧

తాళఁగలేనే! యీ - వేళ కృష్ణుఁ డు వచ్చి
కేళి సల్పఁగ నాతో - కేడించియుంటినే॥తాళలేనే॥ ౨
నీ వెట్లైనను - దేవుని ఇచటికి
వేవేగఁ దొడైచ్చి - కావవే! నన్నింక ||తాళలేనే॥ ౩

వెన్నుడిదేమో నా - కన్నులఁ గట్టిన
ట్లున్నాఁడు చూడక - యెన్నివిధములా నే ॥తాళలేనే॥ ౪

తరిగొండాధిపుఁడైన - వరశేషాచలపతి
నఱఁ జేసి పొమ్మంటి - నతడింక రాక నే ॥తాళలేనే॥ ౫

- క. ప్రేమంబున లాలించిన,
వేమఱు బొమ్మనుచు హరిని విడనాడితి; విం
కా మహితాత్ముని రమ్మని
యేమని నేఁ ~~అని~~ వత్తు నిందునిభాస్య! 89

దరువు. అథ తొకం

నత్యః ఏమిసేతు, నేమిసేతునే? అమ్మయ్య! నే
నేమిసేతు, నేమిసేతునే? ||పల్లవి||

ఏమిసేతు, నేమిసేతు? -స్వామి నింకెప్పుడు జాతు?
కామిని! వలపెట్లు దాతు? - కాముని నే నెట్లు గెల్తు?
||ఏమి సేతు|| ఉపపల్లవి||

ఏల వానిఁ బొమ్మంటినే? - యేమన్నా గానీ
యెడఁ బాయఁడని యుంటినే!
తాలిమిలే కలిగి శ్రీ - గోపాలుఁడచటి కరిగెనే! ని
జాలిమాలి చేత చాల - బేలనైతి తాళఁ జాల
||నేమి సేతు||

అక్కసు వీడక యుంటినే! కావున వానిఁ
గక్కసించి పొమ్మంటినే!
ఇక్కవ దెలియనైతి - మక్కువ చేయక
ఎక్కువ పొనాడితి - మ్రొక్కక నే మోసపాతి
||నేమి సేతు||

ఇంతగా చలము హెచ్చెనే! నా బుద్ధికి నేఁ
డెంతటి మోసము వచ్చెనే? సంతసమున
తరిగొండ - సామియైన వేంకటేశు
నంతరంగమునకుఁ బిల్చి - యఱిగొట్టి దీర్చక పాతి
||నేమి సేతు||

చెలి: త.గీ. వెలఁది! విను చల్లలమ్మిన వెనుక నుట్ల
దిక్కుఁ జూచిన గతి గృష్ణు డక్కఱగను
వచ్చినపుడు పొనాడి, మెచ్చి మగుడి
పిలిచినంతనె వచ్చునే బినరుహాక్షి?

90

దరువు. ఆది

నత్య: సఖీ! సఖుని తోడితే గదే! ||పల్లవి||

బాలకీ! కలక వీడి రాఁగదే! ||ఉపపల్లవి||

ధళధళమని వె - న్నెల గాయా
చిలుకలు కలకల - రవములు జేయా
చెలువలరఁగ నల - కలకంఠంబులు
నళిబలములు మన - మళుకఁగఁ గూసెను ||సఖీ!|| ౧

మందపవనుఁ డిం - దతిగా మెలఁగా
శిఖిబృందమ్ముల - నాట్యము చెలఁగా
సందడి చేయుచు - కందర్పుఁడు నర
విందశరమ్ముల - నెడఁ దగఁ జొనిపెను ||సఖీ!|| ౨

మరుని చలం బఱి - ముఱిబెరుగా
నా మానస మిటు - మఱి మఱి కరుగా
తరిగొండా ధీ - శ్వరుఁ, దహిగిరివరు
దఱమరఁ జేయను తఱిగా దిప్పుడు ||సఖీ!|| 3

చెలి: త.గీ. ఎత్త గూడని బళువు నీ వెత్తినపుడు
ఏమి సాహసమైన నే నిపుడు చేసి
నీ విభునిఁ దోడితెచ్చెద, నీవు నాకు
లంచ మే మియ్యగలవమ్మ! చంచలాక్షి?

91

***సత్యభామ తీర్థవృక్షనిఁజలుచుకొని రమ్మని
చెలినిఁ బంపుట***
దరువు

నత్య: ఓ కొమ్మ పోవే!

॥పల్లవి॥

అల శ్రీ కాంతుని మ - చ్చిక నిటు దేవే!

॥ఓ కొమ్మ పోవే!॥

॥ఉప పల్లవి॥

అందియ లిపు డిచ్చేనే! నా - హరావతు లిపుడిచ్చేనే!

సందిబొందె లిచ్చేనే! నా - సామినిఁ దెచ్చిన నిను మెచ్చేనే!

॥ఓకొమ్మపోవే!॥ ౧

మొలగంటలు నిచ్చేనే! కెం - పుల జంపులు నిచ్చేనే!

చిలుకల తాళిచ్చేనే! నా - చెలువునిఁదెచ్చినఁ జీరలిచ్చేనే!

॥ఓ కొమ్మ పోవే!॥ ౨

తరిగొండాధీశ్వరుఁడూ, శ్రీకర - ఫణిగిరి నాయకుఁడూ

విరసముతో నిటు రాఁడూ, వాని - నరసంబునఁదే నేఁడూ

చెలి: తే.గీ. ఇప్పుడిచ్చెదనని నీవు చెప్పినట్టి
సొమ్ము లొక్కటి మనసు రాదమ్మ!నాకు
నే డు నా భావమంతయు నీవు దెలిసి
నేను కోరిన దియ్యవే!నీలవేణి!

92

దరువు. ఆది తొకం

నత్య: ముత్యాల హార మిత్తునటవే? నా బన్ననరము
ముందుగ చేతి కిత్తునటవే?

౧

చెలి: ముత్యాల హార మొల్ల లేవే! నీ బన్ననరము
ముందుగ నే నొల్ల పోవే!

౨

నత్య: పద్మాల కడెము లిత్తు నటవే? ఓ యమ్మా నా
బంగారుంగరమూ లిత్తునటవే?

3

చెలి: పచ్చల కడము లొల్ల లేవే! ఓ యమ్మ! నీ
బంగారుంగరమూ లొల్ల పోవే! ౪

నత్య: అపరంజి గొళును లిచ్చే కోవే! శేషాద్రి
వాసుఁ డైనా తరిగొండహరినిఁ దేవే! ౫

చెలి: అపరంజి గొళును లొల్ల లేవే! తరిగొండనార
హరినిందు నేఁ దేను పోవే! ౬

దరువు. కుటుంబ శతకం

నత్య: బావిలీ లిచ్చేను కోవే! గోపాలకృష్ణునిఁ దోడితేవే! ౧

చెలి: బావిలీ లే నొల్ల లే వే! గో పాలకృష్ణునిఁ దేను పోవే! ౨

నత్య: చేతి చేకటులైన కోవే! అల్ల చిన్ని కృష్ణునిఁ దోడితోవే! ౩

చెలి: చేతి చేకటు లొల్ల లే వే! అల్లచిన్నికృష్ణునిఁదేను పోవే! ౪

నత్య: జీవమణు లిచ్చేను కోవే! మాశేషాద్రిపతి నిందు దేవే! ౫

చెలి: జీవమణులే నొల్ల లేవే! మీ శేషాద్రిపతినిఁదేను పోవే! ౬

నత్య: ధనరాసు లిచ్చేను కోవే! మాతరిగొండ నరహరినిఁ దేవే! ౭

చెలి: ధనరాసులే నొల్ల లే వే! మీతరిగొండ హరిఁదేను పోవే! ౮

చెలి: సీ. అనిశంబు తరిగొండ హరికథల్ వినుటలే
పొలఁతి! కర్ణములకు భూషణములు
ఏవేళ శేషాచలేంద్రునిఁ జూచుటే
పొనఁగ నేత్రములకు భూషణములు
ఘనవిష్ణు నామకీర్తనములు చేయుటే
పాలుపొంద వాక్కుకు భూషణములు
పూని కల్గిన వేళ దానముల్ సేయుటే
బోఁటి! హస్తములకు భూషణములు

తే.గీ. గనుక యీ నాల్గు గోరెడఁ గమలగంధి!
శాశ్వతము గాని భూషణచయము లొల్ల;
దేవదేవుని నిటకు నేఁ దెచ్చినపుడు
చెప్పి యిప్పించు మవియెల్లఁ జిగురుఁబోణి! 93

నత్య: తే.గీ. హరినిఁ దెచ్చుట నీ భార మతివ! నీకు
వరము లిప్పింప నా భార మిరవు గాను,
పాలఁతి! యింక జాగుసేయక పోయి వేగ
మాధవునిఁ దోడితేవె! నమ్మతముఁ జేసి. 94

చెలి: తే.గీ. మచ్చికలరఁగ హరి యిందు వచ్చినపుడు
భామ! నే నిందు లే, నల్ల బయట నుంటి;
నతని నీవేమి యంటివి? యతఁడు మగుడి
యలిగి పోయినదేమమ్మ! కలహకంఠి? 95

వరువు

నత్య: నందానందనుఁ డిందూ వచ్చి - నను లాలించేనే! వోయమ్మా!
మందెమేళమూన గడుసు - మాటలంటినే! వోయమ్మా!
మందరధరు డందూ కలిగి - మళ్ళీ పోయానే వోయమ్మా!
మందయాన! వాని నెప్పుడు - మగుడీ చూచేనే వోయమ్మా? ౧

గుట్టుగా పతి నన్ను లాలించి - కూడవచ్చెనే! వోయమ్మా!
కట్టిఁడినై నే విడనాడఁ - గా వాఁ డరిగెనే! వోయమ్మా!
దిట్టనై నే నతని మననూ - తెలియనైతినే! వోయమ్మా!
పుట్టరానీ బుద్ధి నేఁ డూ - పుట్టి చెఱిచెనే! వోయమ్మా! ౨

తరుణీ! యీ చింత చేతా - తాళఁ జాలనే! వోయమ్మా!
మఱచీయుందామనినా - మఱపైన రాదే! వోయమ్మా!
విరహ మగ్గల మాయే - విభుఁడేలా రాదే వోయమ్మా!
తరిగొండాధిపునీ శేష - గిరి వాసూనీఁ దేవే! వోయమ్మా! 3

అ.వె.

చేసికొన్నవారు చేసికొన్నంతయు
ననుభవింపవలయునంద్రు బుధులు,
కొమ్మ! నీవు చేసికొన్నంత యింకమీద
ననుభవింపు మమ్మ! వనరుహాక్షి!

96

నత్య: క.

శాపముఁ బెట్టిన రీతిని
ఈ పల్కులు పల్కనేల? నే గతివైనన్
గోపాలుని నా కన్నులఁ
జూపిన నీ మేలు మఱువ సామనిభాస్యా!

97

చెలి: క.

రమ్మని క్రమ్మఱు బిలుచుట
కమ్మమ్మా! వెఱుతు, భీతి యగుచున్నది; నీ
వమ్మాధవునకు లిఖితము
సమ్మతిగా వ్రాసియిమ్ము చని హరిఁ దెత్తున్.

98

నత్య: క.

మెప్పులరఁగ నా సామికి
ఇప్పుడు లిఖితంబు వ్రాసి యిచ్చెద వేడ్కన్
తెప్పనఁ జని, నీ వాక్యము
తప్పక నా విభునిఁదేవె! తామరసాక్షి!

99

తే.గీ.

అనుచుఁ దన కొనగోటితో నందముగను
పసిడిఁ గేదఁగిరేకుపైఁ బంక్తు లమరఁ
దన యభిప్రాయమెల్ల మోదమున వ్రాసి,
యపుడు చెలిచేతి కిచ్చి, యిట్లనియెఁ దరుణి.

100

సత్యభామ లేఖ

నత్య: క. చెలి! నీ వీ లిఖితము మా
నలినాక్షున కిచ్చి, చాల నమ్రత మీఱన్
పిలుచుక రమ్మన, నది చని
ఎలమిన్ పద్మాక్షుఁ యిట్లని పలికెన్: 101

చెలి: క. దండమయా! జగదీశ్వర!
దండము శేషాద్రి నిలయ! దండము కృష్ణా!
దండమయా! పురుషోత్తమ!
దండము తరిగొండధామ! దానవ భీమా! 102

శ్రీకృ: క. వర్ధిల్లవె! గజగామిని!
వర్ధిల్లవె! పుష్పఁబోణి! వారిజపాణి!
వర్ధిల్లవె! జలజానన!
వర్ధిల్లవె! కుందరదన! వర్ధిల్లు చెలి! 103

దరువు. జంపెతోకం

చెలి: శ్రీ మానినీలోల! - చెలువలరఁగాను మా
లేమ నీ కిపుడేమొ - లిఖిత మంపినదీ?

శ్రీకృ: ఆ లిఖిత మిటు లేవె! - మేలిమిగఁ జూచి ప్రతి
గా లిఖిత మొకటి యా - కలికి కంపెదనూ.

చెలి: అఖిలేశ! తరిగొండ - హరి! వేంకటేశ! ప్రతి
లిఖిత మేటికి? నీవె - లేచి రావయ్యా!

క. అని పలికి, లిఖిత మిచ్చినఁ,
గనకాంబరధరుఁడు దానిఁ గైకొని నగుచున్
తన సతులందఱు వినఁగా
నెనలేని ముదంబు మీఱ నిట్లని చదివెన్. 104

శ్రీకృ: ద్విపద. శ్రీమదఖండ ■ - క్షీ యుక్తులైన
కామితార్థదులైన - ఖగవాహులైన

సర్వకారణులైన - సర్వజ్ఞులైన
నిర్వాణ పదమార్గ - నిర్ణేతలైన

శరణా గత త్రాణ - సంరంభులైన
సరిలేని హాటకా - చల ధీరులైన

కారుణ్య దివ్యమం - గళ మూర్తులైన
భూరి యాదవకులాం - బుధి చంద్రులైన

అనిశంబు బహుకుటుం - బాధారులైనఁ
దనరారు బంధు చిం - తామణులైన

మహి సత్య వాక్య ప్ర - మాణజ్ఞులైన
రహి నీతి కార్యధు - రంధరులైన

శ్రీస్వామివారికిఁ - ॥ సత్యభామ
భాస్వర వినయ నద్ - భక్తి యుక్తులను

విలసితంబుగఁ బది - వేల ప్రణామ
ములును, సన్నుతులును - ముదము దీపింపఁ

జేసి, చాయంగల - చెలి విన్నపంబు
॥ సప్తమీదిన -మిందు వాసరము

వఱకు నేఁగుశల; మ - వ్యలి తమ కుశల
మఱలేక వ్రాయించి -యంపింపవలయు.

తరువాత మీరు నా -దగ్గఱ జేరి
యరమరఁ జేసి య - ట్లరిగిన మొదలు

దండెత్తిన వచ్చి కం-దర్పు డఖండ
చండకాండంబు ల-సంఖ్యలు పఠిపి

తెగి మర్మములను భే-దింపుచున్నాఁడు,
జగదధీశ్వర! మీరు-శరణాగతులను

రక్షింతుమనుచుఁ బూ-ర్వమునంద బిరుదు
దక్షకత్వంబున - ధరియించినారు;

గాన నన్నెట్లైనఁ - గడతేర్చు కొఱకుఁ
బూని నా యపరాధ-ములను క్షమించి,

సొలయ కీ లిఖితంబు-చూచినక్షణమె
నిలువక వచ్చి మన్నించి,నన్ గలసి,

పరమపావనమైన-పారిజాతాఖ్య
తరువుఁ దెచ్చిచ్చి పం-తంబు నీడేర్చి,

దుర్వార తాపంబుఁ - దొలఁగింపవలయు;
నర్వజ్ఞులకు విశే -షము వ్రాయనేల?

ఈ వివరంబులు - హృదయమందుంచి,
ఈ వేళ వచ్చి న - నైనసి నత్కృపను,

క్రన్నన నా విచా - రముఁ దీర్చు, మింతె
విన్నపంబులు వేద - వేదాంత వేద్య!

తరిగొండ పురధామ! - దానవ భీమ!
చిరసత్కృపాసాంద్ర! - శేషాచలేంద్ర!

- క. అని సత్యభామ వ్రాసిన
ఘన లిఖితముఁ జూచి, రాక కమలదళాక్షుం
దొనరఁగ నొక ప్రతిలిఖితము
ననువొందఁగ వ్రాసి, పిలిచి యా చెలి కిచ్చెన్. 105

- క. 'చెలి! నీ వీ లిఖితము మా
జలజేక్షణ కొసఁగు' మనిన సమ్మతపడకన్
పలుమఱు నది 'రార'మ్మని
పిలిచిన, రాననియె శౌరి ప్రయరహితముగాన్. 106

- తే.గీ. అపుడు చెలి చిన్నబోయి, పద్మాక్షుఁ డిచ్చి
నట్టి పత్రికఁ గైకొని వచ్చె, నపుడు దాని
ముఖవిశేషంబు భావించి, మొనసి సత్య
భామ మనమున భయమంది పలికె నిట్లు: 107
- వత్య: తే.గీ. నేను వ్రాసిన లిఖితంబుఁ దాను చూచి
దాని కే ముత్తరము వ్రాసె దానవారి?
తేవె! చూచెద ననుచు నత్తెఱవ చేతి
గైకొని భక్తితోఁ జదివె నిట్లు: 108

శ్రీకృష్ణుని యుత్తరము
సీసహరిత

- వత్య: శ్రీ మదఖండలక్ష్మీ మనోహరులైన
విశ్వతోముఖులైన విమలులైన
యఖిలాండ కోటి బ్రహ్మాండ నాయకులైన
సర్వజ్ఞులైన శ్రీ స్వామివారు
శ్రీ సత్యభామ కాశీర్వాదములు పెక్కు
రూఢిఁ జేసితి, మీ నిరుద్ధమునకుఁ
గుశలంబు మాకు, నీ కుశలాతిశయములు
వ్రాసి పంపుచునురావలెను తెలియఁ,
దరువాత నీవు మోదంబుతో వ్రాసిన
లిఖిత వృత్తాంతంబు లెన్న దెలిసె,
చెంతఁ జేరిన వేళ ధీ పొమ్ము పొమ్ముని
'రమ్ము ర'మ్ముని మల్లి వ్రాసినావు,
మొనసి పొమ్మునిపించుకొని వచ్చి మగుడి నీ
చెంతఁ జేరను నాకు సిగ్గు గాదె?
ఎవ్వరైనను వింటె నవ్వె పొదురు గాని
రాను, దేవకుజంబు దేను ధరకు,

తే.గీ. నీ విధంబులు మది నుంచి యింక నీవు
వ్రాయఁదగు సంగతులు మాకు వ్రాసి పంపు!
మహిగిరిండ్రుఁడ దరిగొండహరి నటంచుఁ
నాయెడ దయయుంచు సత్యభామఁ! 109

క. అని సత్యభామ రయమున
వనజదళాక్షుండు తనకు వ్రాసిన లిఖితం
బనువందఁ జదివి, భయమునఁ
దన చెలితో నిట్టులనియెఁ దల్లడవడుచున్. 110

నత్య: తే.గీ. రోషమున రాను పొమ్మని రూఢిగానె
వ్రాసినాఁ డేమిచేతునే వారిజాక్షి?
చెలి: అతని నీవటు విడనాడి నందువలన
నింత కార్యము పుట్టె నింకెట్టులమ్మ? 111

దరువు. ఆదితాళం

నత్య: అచ్చట నీతో నంబుజ వయసుఁడు - మచ్చిక నేమనెనే? నీ
చెలి: విచ్చటి కెందుకు - వచ్చితివే చెలి? చెచ్చెరఁ బొమ్మనెనే! ౧
నత్య: పొమ్మననేటికి? పురుషోత్తమ! రా -రమ్మనలేదటవే?
చెలి: నే, రమ్మని పిలిచిన రాజవాక్కుఁడు - రానటు పొమ్మనెనే! ౨
నత్య: తరిగొండాధీశ్వరుఁ డహిగిరి పతి - యఱమర విడువఁ డటే?
చెలి: నీ, వరుడుగ పో పొమ్మని నందుకు వా - యిటు
విడుచునటే? ౩

నత్య: తే.గీ. వారిజాక్షుండు నేఁ డిందు వచ్చు వనికి
నే యుపాయంబుఁ జేతమే! యింకఁ జెలియ?
చెలి: పొమ్ము పొమ్మన్న దానవే పొయి మగుడి
రమ్ము రమ్మని పిలువవే! రాజవదన! 112

ద్వీపద.

అని యిట్లు చెలి పల్కు - నప్పు డా మాట
విని సత్యభామ యా - వెలఁది కిట్లనియె:

‘చెలి! విను నను లేపి - చెప్పక తొలుత
తలఁగిపోయె నటంచు - దగని కోపమున

జిడిముడి పడుచు వ - చ్చిన మనోహరుని
మడియనై నే నన్ని - మాట లాడితిని,

కావున నచటకు - గంజాక్షుఁ డరిగె,
నే విధంబునఁ బోదు - నింక నే నటకు?

ఏ మోముతోఁ జూతు నిపుడు మాధవుని?
నేమని పిలుతు నే - నింక సిగ్గు లేక,

మంచి, దింతకు నోర్చి - మగుడి ప్రార్థించి
యంచితంబుగఁ బిల్చి - నప్పటికైన,

నప్పుడు పద్మాక్షు - నటు విడనాడి
యిప్పుడు దాఁ బిల్వ - నిది వచ్చె, నెంత

వేసాలమారి యీ - వెలఁది! యటంచు
నా సాటి నవతులు - నవ్విపోరటవె?

కావునఁ బోరాదు - గద! యని యుంటె
భావజూఁ దిప్పుడింత - పగతుఁ నన్నుఁ

బద్ధుతో నూరకే - పడియుండనీఁడు
ముద్దుల గుమ్మ! నా - ముందఱు బదవె!

నీ వెంటనే వచ్చి - నే సన్నుతించి,
శ్రీ వేంకటేశుఁడౌ - శ్రీనివాసునకు

నా పాలి తరిగొండ - నరమృగేంద్రునకుఁ
గోపంబుఁ దీర్చి తో - దొని వత్తు నిటకు’.

సత్యభామ వెళ్లి శ్రీ కృష్ణునిఁ జూచుట

చరువు అదీశం

నత్య: పదవే! పిలిచి వత్తామూ గో - పాల బాలునీ

॥పల్లవి॥

ఇప్పుడూ, విదితమూగా నకలమౌని - వినుతా శీలునీ

పదవే! పిలిచి వత్తామూ ॥ఉప పల్లవి॥

వలచి నన్ను వలపించినా - వాసుదేవునీ, ఇప్పు
డలిగి, రాక యుండే మ - హనుభావునీ ॥పదవే!॥౧॥

నా కొంగు బంగారమైన - నంద కుమారునీ,
శ్రీ కామినీ మణి విమల - చిత్తాచారినీ ॥పదవే!॥౨॥

నన్నేలిన తారిగొండా - నారసింహునీ, మా
వెన్నూనీ గోవిందూనీ శ్రీ - వేంకటేశునీ ॥పదవే! 3

క. అని తన చెలియన్ దోడ్కొని,
కనకాంబరధరునిఁ జేరి ఘన భయభక్తుల్
మనమునఁ బెనఁగొన సిగ్గున
నెనలేని ముదంబుమీఱ నిట్లని పలికెన్: 113

కూర్మక

నత్య: శ్రీమదఖండబోధ ప్రదనకల నిగమ నిగమాంత శాస్త్రపురాణేతి
హస ప్రతిపాద్య సచ్చిదానంద నిత్యపరిపూర్ణ దివ్య మంగళ విగ్రహం,
కమలా పరిగ్రహం. ౧

ఉరుతర పాతీన కమల వరాహ నరకంఠీరవ వటుక పరశుధర
కోదండాభరణ సీరహస్త బౌద్ధ కలికి వ్రముఖ వివిధావతారం,
సుజనమందారం. ౨

సనక సనందన సనత్కుమార సనత్పుజాతాభిధాన
పరమ యోగీంద్ర కోపాదిత శాపసంజాత హేమాక్ష హేమ కశిపు దశకంఠ
కుంభకర్ణ శిశుపాల దంతవక్త్ర భీకర గర్వాంధకార ప్రభాకరం,
బృందారకజన శ్రీకరం. 3

కమలగర్భ రుద్ర కశ్యప వశిష్ఠ పరాశర వ్యాస శుక శౌనక
గౌతమాంగీరసాత్రి భరద్వాజ నారద శ్రీ వత్స కౌత్స భృగు జమదగ్ని వాలభిల్య
వాల్మీకి విశ్వమిత్రముఖ్య భక్తబృంద వందిత చరణావిందు, జగన్మూల కందు. 4

సహస్ర మార్తాండ ప్రభా భాసమాన నానామణిగణఖచిత నూపుర
కింకిణీ మేఖలాంగద కౌస్తుభ గ్రైవేయ హార కుండల మకుట దివ్య
కనకాంబరాలంకృతం, దూరీకృత ప్రాకృతం. 5

శంఖ చక్ర గదా ముసల కౌక్షేయ ధనుర్బాణ ముద్గర భిండివాల
పరశు పట్టిన పరిఘాద్య నేక దివ్యాయుధ ధరం శత్రుజన వాతూల
మహీధరం. 6

మగధ మాళవ మళయాళ చోళ నేపాళ కొంకణ ద్రవిడ బెంకణ
సాళ్య సౌరాష్ట్ర సౌవీర కురు కుకురు కోసల పుళింద లాట మరాట
ఘో(భో?)ట కర్ణాట కాంభోజ కాశ్మీరాది సకల దేశాధీశ్వరాధీన సమస్త వి
త్తాప హరణం, సాధు సంపత్కారణం. 7

నిరంతర కిసలయ వక్త్ర కోరక కునుమ ఫల మిళిత
విలసన్మహిజాత పరీవృత శేషశైలాగ్ర శాతకుంభ కలశోన్నత గోపుర ప్రాకార
మంటపాలయ కవాట శోభితానందనిలయ నివేశం, శ్రీవేంకటేశం. 8

నిరుపమ నిరుపాధిక నిరాలంక నిష్కళంక నిరామయ
నిర్వికారాదిమధ్యాంతరహిత న్యయంప్రకాశం తరిగొండ
పట్టణాధీశం భజే ౨హం, భజే ౨హం, భజే ౨హమ్. 9

- క. వందన మాశ్రిత పోషణ!
వందన మహిరా జ శయన! వారిజనయనా!
వందన మనిమిష సన్నుత!
వందన మమృత ప్రదాత! వసుదేవ నుతా! 114
- శ్రీకృ: క. నీ కాశీర్వాదమే సతి!
నీ కాశీర్వాద మమల నీరజపాణీ!
నీ కాశీర్వాదమే చెలి!
నీ కాశీర్వాద మలఘు నీల సువేణీ! 115
- వత్స: క. రారా! దీనజనావన!
రారా! క్షీరాబ్ధిశయన! రా శశివదనా!
రారా! తరిగొండాధిప!
రారా! శేషాద్రివాస! రారా! కృష్ణా! 116
- శ్రీకృ: రానే! మదగజగామిని!
రానే! చిగురాకుఁబోణి! రానే! తరుణీ!
రానే! నారీర త్నమ!
రానే! సుగుణాభిరామ! రానే! భామా! 117
- వత్స: తే.గీ. రాను రాననఁగా నేల? రార! కృష్ణ!
శ్రీకృ: అంపు లిఁక జాలు, నేనందు రానె!భామ!
వత్స: అంపులిఁక నేను చేయను రార!కృష్ణ!
శ్రీకృ: రమణీ! నేనింక నిను నమ్మి రానె! భామ! 118

దరువు. ఆదితాళం

- వత్స: రంతూలు చేయఁ దలచి - రానురాననేవు కృష్ణా!
యింతా మోమోటము - లేనిదేమి? చెప్పరా! ౧
- కృష్ణ: ఎంతో మోహమున నేనీ -చెంతఁ జేరివేడినపుష్పదు
కాంతా! నీ మోమోటలెల్ల - గానుపించెనే! ౨

వత్య: అప్పుడు కూరిమితో నే - నాడిన మాటలు నీవు
తప్పుఁ బట్టనేల కృష్ణా! - దయను జూడరా! 3

శ్రీకృ: తెప్పు తెప్పునా నీ వన్న - కొప్పరింపు మాటలన్నీ
యిప్పటికి మఱపు పుట్ట - దెట్లా వత్తునే? 4

వత్య: తరిగొండానివేళ! శేష - గిరివాసా!నా నేరమూలు
మఱచి ప్రాపుమంటె యిన్ని - మాటలేలరా? ౫

శ్రీకృ: ద్విపద: కాంతాలలామ నీ - కొఁగిలిఁ గోరి
యంతగా నే వచ్చి - నపుడు పొనాడి,

వనిత నీవిపుడు పి - ల్వఁ గవె వచ్చుటకు
వనితామణులు లేని - వాఁ డను గాను,

ఏ రీతి నైన నే - నిక వత్తు ననిన
ఈ రుక్మిణీదేవి - యీ జాంబవతియు

ఈ కల్కి కాళింది - యీ మిత్రవింద
ఈ కోనలాత్మజ - యీ ముద్దు భద్ర

ఈ లక్ష్మణయు, రాధ - యింక నన్నచటి
కేల రానిత్తురే? - యెందుకీ భ్రమలు?

మును నీవు నన్నన్న - మూర్ఖవాక్కులకు
గొనకొని వీరెల్లఁ - గ్రోధించినారు,

కావున ననుఁ బిల్వఁ - గా రాదు నీవు
వేవేగ లేచిపో - వే! సత్యభామ!

యని తరిగొండేశు - డహితైల విభుడు
మొనసి పొమ్మనఁ గ న-మ్ముదిత యిట్లనియె:

వత్య: ఏమిరా! కృష్ణ! నీ - వింతుల జూపి
వేమఱు నన్నింత - వెఱిపింప నేల?

విడువు! నీ కంటి - వెఱుగునుగాని,
జడుతునా కలనైన - సవతుల కేను?

నా పంత మెఱుగవా? - నాటినుండియును
నీ పక్షపాతమే నే - డింత చేసె,

తరిగొండ హరి! యిట్లు - ధర్మంబుఁ దీర్చు
నెఱవాదివైతివి - నీ కేమి కొడువ?

చాలుఁ జాల్ పా'మ్మని - సవతులఁ జూచి
యా లలితాంగి యి - ట్లనియె రోషమున:

పరువు. జడుపాపము

నత్య: ఏమేమే! మీ క్రోధ - మెట్టిదో? చూపరే! సవతులారా!
నవతులు: నీ, మోముఁ జూచిన పాప -ములు వచ్చునట! పోవె!
సత్యభామా! ౧

నత్య: ఈ మాట మీరనే - హేతువుఁ జెప్పరే! సవతులారా!
నవతులు: నీ వీ, శ్రీమాధవుని సరకు - సేయనిదె హేతువు
సత్యభామా! ౨

నత్య: ఇటువంటి యిచ్చక - మెన్నాళ్లు చేసేరే? సవతులారా!
నవతులు: నీలో, కుటిలాముఁ దెలుసుఁ గ్ర - క్కున లేచిపోవే!
సత్యభామా! ౩

నత్య: వనజోదరుని తోడు - కొనిపోక పోదునా? సవతులారా!
నవతులు: నీ, నెనరు దెలిసె నింక - నీ యింటి కంపామే!
సత్యభామా! ౪

నత్య: వరశేషగిరివాసు - నఱ వీడనీయరబే? సవతులారా!
నవతులు: ఇంక, తరిగొండాధిపుఁ - డరమర వీడి రాఁడె! వో
సత్యభామా! ౫

ద్విపద: అని సవతులు వల్కి - నట్టి పల్కులను
విని సత్యభామ బల్ - వెలవెలఁ బోయి

‘యేమిరా! కృష్ణ! నీ - యింతుల చేత
వేమఱుఁ దిట్టించి- వింతఁ జూచెదవు,

ప్రేమ మీఱఁగ నిన్నుఁ - బిలువ నే వచ్చి
యీ మాడ్కి గౌరవం - బిందుఁ బొందితిని;

ఇంతియే చాలు, నా - కింకేమి కొదువ?
సంతోష మాయె, న - చ్చటి కింకనైన

వచ్చెదవో, లేదో? - వర పారిజాత
మిచ్చెదవో, లేదో? - యిప్పుడే దెల్పు’

మన విని తరిగొండ - హరి వేంకటేశుఁ
డెనలేని దయ దాచి - యిట్లని పలికె:

శ్రీకృ: తే.గీ.

తరళలోచన! పారిజాతంబు నీకు
దె తెచ్చి యిచ్చెదనని నేను వచ్చినపుడు
నీవు నన్నట్లు విడనాడినావు గనుక
రాను, మహిజమున్ దేను పోవె!

119

సత్య: క.

రావటరా? జగదీశ్వర!
రావటరా? విమలకుంద-రదన! నిజముగా,
రావా? తరిగొండాధిప!
రావా? శేషాద్రివాస! రావా? కృష్ణా!

120

శ్రీకృ: క.

రానటు పోవే! భామిని!
రానటు పో మధురవాణి! రానే! తరుణీ!
రానటు పోవే! సుందరి!
రానటు పోవే! లతాంగి! రానటు పోవే!

121

నత్యః క. విలసితముగ నా పరిజాతము
 సెలవఁటరా? వాసుదేవ! చిన్మయరూపా!
 సెలవా? తరిగొండాదిఫ!
 సెలవా! శేషాద్రివాన! సెలవేనఁటరా? 122

శ్రీకృ: క. ఇమ్మాడ్కి నడుగనేటికి?
 సమ్మతమైనట్లు నీవు నదనంబునకున్
 నెమ్మదితోఁ జనుమిప్పుడు,
 ముమ్మాటికి సెలవు నకుముద్దులగుమ్మా! 123

నత్యః ద్విపద. 'భళి! భళి! కృష్ణ! నీఁభావంబు దెలిసెఁ
 గలహాప్రియుండవు-కఠిన చిత్తుఁడవు,
 గణన చేయఁగరాని-కపటాత్మకుఁడవు,
 గుణ హీనుఁడవు, నత్య-గుణుఁడవే నీవు?

గాయకత్వంబునఁ- గడ ముట్టినావు,
 మాయావివై మాఱు-మనలుచున్నావు;

అది యెట్ల నంటె నే-నలిగిన వేశ
 సదయునివలె వచ్చి-చాల బేలించి

'సతి! నీకు నేఁ బారి - జాత వృక్షమును
 హితవుతోఁ దెచ్చి నే - నిచ్చెద' ననుచు

పలికి బొంకితి, వింత - పాపంబు గలదె?
 జలజాక్ష! యీ కీర్తి - చాలదే నీకు?

తరిగొండ నరహరే - ధర్మజ్ఞుఁ డనెడి
 నరుల నిశ్చయమెల్ల - నగుబాట్లు గాదె?

మేలాయే! నని చాల - మెండొడ్డి పలికి
 యీ లేమి తన చెలి - కప్పు డిట్లనియె.

సత్యభామ మరలిపోవుట

దరువు. జంప కళం

నత్య: జలజాక్షుఁ డీరీతి - చలపట్టివాఁ డిచట
పొలఁతి! మనపని యేమి? - పోదాము రావే! ౧

సాటి నవతుల కెల్ల - చల్లనాయె హృదయములు
బోటి! మన నగరి కిఁ - పోదాము రావే! ౨
వరదందశూకగిరి - వాసుఁ డగు తరిగొండ
పురధాము మది దెలిసె - దాము రావే! 3

క. అని పలికిఁ జెలినిఁ దోడ్చొని
తన నదనముఁ జేరి, విరహతాపముచేతన్
కనలుచుఁ సఖులన్ గని మది
నెనసిన రోషంబుతోడ నిట్లని పలికెన్ 124

దరువు. ఆహరి రంగం

నత్య: నేనెంతా బిలిచినా శౌరి
రాను పొమ్మన్నాఁ డు గదరే! యమ్మలారా!
నాకు, కాని సవతులాకూ నేటి
కానందాము లాయెఁ గదరే! కొమ్మలారా! ౧

ముందూగా వచ్చినా హరిసీ
ఎందూకు పొమ్మంటి నయ్యో! అమ్మలారా! సవతు
లందూ సందూకోని వానీ
నిందూ రానియ్యరు గదరే! కొమ్మలారా! ౨

తరిగొండాధీశ్వరుని శేష
గిరి వాసూ నేరీతినినా అమ్మలారా! యిప్పుడే
సరహనఁ గూడిగాని
సైరింపా శక్యముగాదే! కొమ్మలారా! 3

కం. అని యిటు మలయానిలమును,
వనజారిని, భావభ్రుని, వాని బలంబున్
మొనసి శేపించెదఁగా కని
యెనరేని చలంబుమీఱ నిట్లని పలికెన్.

123

సత్యభామ మలయాలుని శేపించుట
శీఘ్రరంగం

ద్విపద మంచిదిరా!యోరి! - మలయానిలుండ!
మించి పల్కాటు నా - మీదికి వచ్చి
విరహానలముమీద - విసరి కీలను
తిరముగా వృద్ధి బొం- దింపు చున్నావు
కపటివై నా పట్ల - గనుక నెట్లయిన,
ఇప్పుడు నా యుసురు నీ - కెదుగక పోదు,
దిట్టవై నన్ను వే - ధించిన నీకు
బెట్టైన శాపంబు - బెట్టక పోను
హరుడైనఁ దరిగొండ - హరియైన, శేష
గిరివాసుడైన, యా - గీష్పతియైన
నువనంహరింప రా - యుగ్రశాపంబు;
విపరీతమగు నట్టి - విధమెట్టులనిన.

దరువు. యదుకుల కెంభోజరంగం-జంపి

ఒక్కతలి దండ్రీకే - నెక్కువై పుట్టినది
నిక్కమైతే నభము - నిను మ్రింగుఁ గాకా! ౧
వసుధలో నేఁ బతి - వ్రత నగుట నిజమైన
మునురుకొని విన్ను - ములు మ్రింగుఁగాకా! ౨

వరయోగి జనులు కే - వలకుంభకములందు
వెర వెఱిగి నిన్నుఁ జెఱ - వేయుదురు గాకా! 3

జ్ఞానులగు వారు ని - శ్చయముఁ గాంచిన తఱిని
పూని జడభూతమై - పొయ్యేవు గాకా! 4

తరిగొండ వాసుఁడగు నురగ - గిరిపతి మతినిఁ
గరుణయుండిన నిన్నుఁ - గడతేర్చు గాకా! ౫

తే.గీ. అనుచు నిన్ని తెఱంగుల నాగ్రహించి
మించి మలయానిలమును శపించి విడిచి
మింటిపై దృష్టి నుంచి, యామింట నున్న
యిందు బింబంబు నీక్షించి యిట్టులనియె: 126

చంద్రుని శపించుట

ద్విపద - నీలాంబరి రెగం

ఓరోరి చంద్ర! నీ - యురు తీవ్రకిరణ
వారంబు నామీఁద - వరుసగా నించి,

తలఁప నా సవతిసో - దరుఁ డవైనందు
వలన నేఁ డిటువంటి - వైరంబుఁ బెంచి,

పాగిలెడి చింతని - ప్పుల కుప్ప కరణి
తెగువగా నన్ను వే - ధింపుచున్నావు

గాన నీమలిన మి - క్కడఁ గానవచ్చె,
నేనింక నిజముగా - నినుఁ దిట్టి విడుతు

నరుదుగాఁ దరిగొండ - హరి యడ్డమైన
పరఁగ నా తిట్టు ద - ప్పదు, తాఁకుఁ గాని.

దరువు. అంతఃకం - కంభోజి రంగం

బెరసి నన్ను సురసి - పించితి, వందునఁ జందమామా! నీ
సరసప్రకాశము - నమయు నానాటికిఁ జందమామా! ౧

దిట్టవై నన్ను వే - ధించితి, వందునఁ జందమామా! నిన్ను
-గట్టిగా పెనుఁబాముఁ గలువాక పొదురా! చందమామా! ౨

తరిగొండాధిపుఁడైన - యురగ గిరీంద్రుఁడు చందమామా!
నెఱవేర్చి చాలా మ - న్నింపాకపోఁడురా! చందమామా! 3

సీ. గురువధూటినిఁ గవగూడినావని నిందఁ
బొందుట చాలదా చందమామ?
అమరులచేఁ దేజ మపహృతంబగు శావ
మందుట చాలదా చందమామ?
క్రూరగ్రహము నోట సారెసారెకుఁ జిక్కి
కందుట చాలదా చందమామ?
మానని మలినంబుతో నిశాచరుఁడవో
నందంబు చాలదా చందమామ?

తే.గీ. వెలయు తరిగొండ హరి రాని వేళ నన్నుఁ
జాల బాధించి లేని దోషంబు కొంత
యిప్పుడు పొందితి, వా దోష మపరవార్ధి
యందు నిన్ ముంచకుండు నా చందమామ? 127

క. అని కోపాటోపంబున
వనజారిని ధిక్కురించి వారని కినుకన్
తన మది మొనసిన మరుఁ గ
న్గొని యిట్లని పల్కెఁ జాలఁగ్రోధము మీఱన్. 128

మన్మథ దూషణము

ద్విపద: ఓ రోరి మన్మథ! - ఓరి పాపాత్మ
కోరి నా నవతికి - గొడుకవు గాన

చలము సాధింప మ - చ్చర పట్టి నీతి
తెలియక నన్ను వే - ధింపుచున్నావు,

నీచుడవై నావు - నీ మాతృవంశ
మే చక్కనిది చూడ - నెట్లన్న వినుము!

జడమతి మీతాత - శాపయుక్తుండు
బడబానలముచేత - బద్ధుడై యుండు,

వరుసగా మీ యవ్వ - వడి సుళ్లమారి
వెఱిపింపుచుండు నే - వేళ నందఱిని,

నిజగురు నతిఁ గూడి - నీ మేనమామ
త్రిజగంబులందు నిం - దితుడగుచుండు,

నిలుక డెక్కడ లేక - నినుఁగన్నతల్లి
చెలరేఁగి జనుల వం - చింపుచునుండు,

నట్టి యిల్లాలిని - నరమరగాఁదొల్తఁ
జిట్టాడి మీ తండ్రి - చే పట్టె గనుకఁ,

గపట మానవుడయ్యెఁ, - గ్రమముగా నతని
కిప్పుడీవు పుట్టితి - విందుచే ధరను

తులువనై, చపల చి - త్తుడవైతి వకట!

వసుధలోఁ దరిగొండ - వాసుడై వెలసి
యనదృశ కేషాచ - లాధీశుఁ డైన

హరి రాని తఱిని న - న్నాఱడి చేసి
శరము లేసితివి, నే - శపియింతు నిన్ను.

దశమ

పంచబాణా! ఓ పంచబాణా! ||పల్లవి||

పంచబాణా! జ్ఞాన - భానుఁ డుదయంబైన
మంచువలె నీ రూపు - మాయమౌఁగానీ ||పంచ|| ౧

నీ విల్లు తునుకలై - నీ రసంబులు గాని
నీ వాఁడి బాణములు - నేలపాల్ గానీ ||పంచ|| ౨

నీకుఁ దగు వాహనము - నిలిచి చెఱఁబడుఁగాని
నీ కేతనము సొలసి - నీటఁ గూల్గానీ ||పంచబాణా|| ౩

■ పాలి తరిగొండ - నరహరి నిలుచుఁగానిఁ
నీ *పాట్టుదళ మడవి - నిన్ గలియుఁగానీ

||పంచబాణా|| ౪

నీ. సారెకు నామీఁద శరము లేయుట నీకు
మంచిది గాదురా! పంచబాణ!
సవతితల్లి నటంచుఁ జలపట్టు టిది నీకు
మంచిది గాదురా! పంచబాణ!
నాకుఁ గోపమువచ్చి - నను నీకు నిజముగా
మంచిది గాదురా! పంచబాణ!
నన్నుసురనిపించు చున్నా విపుడు, నీకు
మంచిది గాదురా! పంచ బాణ!

తే.గీ. అమరఁ దరిగొండ హరి పుత్రుఁ డనుచు బుద్ధిఁ
దెలియఁ జెప్పితి, విఁకనైన, దెలిసి బ్రతుకు!
తెలివి లేకయయున్న నీ యలఘు బలము
భానుఁ డుదయించి యణఁచురా! పంచ బాణ! 129

■ 'సైన్యంలో ఉత్తేజ కరంగా పాటలు పాడేవాళ్ల ఏముదాయం. ఇక్కడ మన్మథుని
'పాట్టుదళం' కోకిలలు. ■ 'పాట్టుదళం' అనేది నేటి military band లాంటిది.

- క. అని యిటువలెఁ దనుఁ దిట్టిన
విని మదనుఁడు చలముఁ జేసి విరిములుకులతో
మొనసి యురంబునఁ జొరఁ గ్రు
చ్చిన నళుకుచు సత్యభామ చెలి కిట్లనియెన్. 130

దరువు

రాఁడాయెను హరి - యీడ, కీ వేళ దిన
మేడాయెను, బలువేఁ డాయెను వెన్నెల
॥తాళలేనే॥ ౧

నేఁడా మదనుని - వాఁడి బాణములన్నీ
జోడై నాయెద - నూటిగ నాఁ టెను ॥తాళలేనే॥ ౨

తరిగొండాధీశ్వరుఁడగు శేషశైలా
వరునిఁ గూడినా - సరణి మఱపు రాదే! నా మదిని
॥తాళలేనే॥ ౩

- తే.గీ. అనిన నొక కాంత యిట్లనె' నబల! యింత
బేలవై జాలి బొందఁగా నేల మదిని?
ధైర్య ముంచినఁ గార్యంబు, దాన జయము
పొందు; నింక న ధైర్యంబుఁ బొందవలదు!' 131

ద్విపద. అని యిట్లు చెలి పల్కఁ - నా మాటలన్ని
విని సత్యభామ యా - వెలఁ ది కిట్లనియె:

'కంతుని కేళి కు - త్కంఠతో వచ్చి
యంతగా నను వేఁడి - నటువంటి హరినిఁ

జెప్పక పోయిన - చిడిముడిచేత
నప్పుడు నేను పొ - మ్మని పల్కుటకును,

మగుడి పంతము వీడి - మాధవుఁ జేరి
పగవారి ముందఱ - బ్రార్థించుటకును,

సారసోదరుఁడందు - సవతులు నవ్వ
నా ౧౧౧ నను ౧౧౨ - నాడినందుకును,

విరనంబు దీక్ష ౧ - విధమున నిచట
విరహాగ్ని శిఖలతో - ప్రేగుచుండుటకుఁ

శుక ౧౧౩ బంభర - స్తోమంబు లిప్పుడె
ప్రకటంబుగా నిందుఁ - బల్కుచుండుటకు,

వెలయు నిప్పుల గాలి - వినరుచుండుటకు
నెలఁ త! యీ వేడి - ౧౧౪ - న్నెల గాయుటకును

చుఱుకుఁ జూఱుక్కున - నూనబాణములు
దురుసుగా తొమ్ములో - దూరుచుండుటకు

తనుమధ్య నాకెట్లు - ధైర్యంబు నిలుచు?'
నని యని వివశయై - యవనిపై వ్రాలి

కనుమూసి నిద్రించు - కైవడినుండి
కనకాంగి యంతలోఁ - గలగాంచి లేచి,

కళకళ పడుచు ను - త్యంత దీపింప
జెలిని వీక్షించి మ - చ్చిక నిట్టు లనియె:

సౌత్యభామ స్వప్నము
పరువు. ఆదితాళం

వత్స:

కలకంఠి! కలా - గంటి నమ్మా!
కలఁ గన్న చంద - మలివేణి! చెప్పే వినవమ్మా
॥పల్లవి॥

నెలఁతా! వా కల వేఁ డెంతో
నిజమూగ నుండి నమ్మా ॥ కలకంఠి! ఉప పల్లవి॥

నలినాక్షుఁ డిందు వచ్చెనమ్మా!
 లే లేమ్మనుచూ నను - లేపి బుజ్జగించె నమ్మా!
 కో కొమ్మాని పువ్వుల చెండ్లు ~~చె~~ కిచ్చె నమ్మా!
 రారమ్మాని నన్నలమీ కొఁ-గిటాఁ జేర్చె నమ్మా!
~~కలకంఠి~~ వద్దాని మదిలో - కలఁ ~~క~~ దీరిచి నట్ల
 ||కలకంఠి|| ౧

ముద్దాగుమ్మా! రమ్మానె నమ్మా! నా మీద నీకు
 పద్దా లేమీటి కనెనమ్మా! నవ్వుచు మంచి
 సుద్దాలు చెప్పమనె నమ్మా!
 కద్దా నీ మీఁద నెనరూ, కల్లా గాదని నట్ల
 ||కలకంఠి|| ౨

తరుణీ! చింతా యే? లనె నమ్మా! శేషాచలాధీ
 శ్వరునీ ధ్యానింపు మనె నమ్మా! తరిగొండ నారా
 హరి నిన్ను మెచ్చునానె నమ్మా! సురపారిజాతా
 తరువూఁ దెచ్చిత్తునానె నమ్మా!
 స్థిరమూగఁ గృష్ణ జపముఁ జేయు నీవనినట్ల
 ||కలకంఠి|| ౩

ఎఱుకత (కొఱవంజి) రాక

ద్విపద: అని సత్యభామ నె - య్యంబుతోఁ జెలికిఁ
 దన కల వివరించు - తఱిఁ ద్రత్రమంబు

భావించి భారతి - పరమ కల్యాణి
 శ్రీవాణి గీర్వాణి - చిగురాకుఁబోణి

~~కలకంఠి~~ సంభవురాణి - సైకతశోణి
 కలిత వీణా పుస్త - క ద్వయ పాణి

విలసిల్లు కొరవంజి - వేషంబు దాల్చి,
చెలఁగు బంగరు బుట్టి - శిరముపైఁ బెట్టి,

తడయక వెండి బె - త్రంబు చేఁ బట్టి,
బుడుతనిఁ బైఁటలో బొందుగాఁ గట్టి,

నరిలేని యెఱుకల - సాని భాషణల,
'యెఱుఖ! యెఱుఖో! దుండి! - యెఱుఖో!'యటంచు

నంగనలార ! గ - దైడగరే! యనుచు
పొంగుచుఁ గోర్కెఁ జె - ప్పదునె మీ? కనుచు,

గజై లందెలు కాళ్ల - ఘల్లు ఘల్లనఁగ
ముజ్జగంబులఁ - జాల మోహింపఁ జేయు

చిఱునవ్వు మోముపై - శృంగార మొప్పఁ
'దరిగొండ హరి! శేష - ధరణీధరేంద్ర

వాస! నా యిష్టదై - వము నీవె గనుక
భాసురకరుణతోఁ - బాలింపు' మనుచుఁ

గరమొప్ప నా ద్వార - కాపురంబునకు
సరసమౌ నెఱుకల - సానియై వచ్చె.

ఎఱుకత (కొఱవంజి) మనోజ్ఞ వేషము
పరువు

వచ్చె నెఱుకతా

॥పల్లవి॥

వచ్చె నెఱుఖో! యెఱుఖ! యనుచును.-వాడవాడల వెంటనూ
హెచ్చుగా శ్రీ సత్య భామిని-కెఱుకఁ జెప్పెద ననుచునూ

॥వచ్చె నెఱుకతా ॥ ఉపల్లవి॥

సిరి గులుకు బంగారు పువ్వుల

- చీర కుచ్చులు నెఱయఁగా.

తఱచుగా దివ్యా భరణములు

- ధళుకు ధళుకున మెఱయఁగా

ఉరుతరములగు మణుల హారము

-లురము మీదట నొఱయఁగా

ము రువు మీతిన సంకుటుంగర

- ములును బలువగ మీఱఁగా

॥వచ్చె నెఱుకతా॥ ౧

పెనఁగొనిన విరజాజి సరములు

- బిళ్ల కొప్పున గదలఁగా

ఘనములై చెక్కిళ్ల బంజుల

- కమ్మలందము మీఱఁగా

మొనసి పెదవిని నాణిముత్తైపు

-ముక్కరరుదై వెలుఁగఁగా

కనుల గాటుక, వచ్చబొట్టును,

-గంధలేపన మమరఁగా

॥వచ్చె నెఱుకతా॥ ౨

ఎఱుకడుగ రారమ్మనుచు ఘన

-సరసిజాక్షులఁ బిలుచుచూ

పరఁగ జోలలు పాడి యూచుచు

-బాలకుని ముద్దాడుచూ

శిరముపై బంగారు బుట్టినఁ

- జేత పలుమఱు నంటుంచూ

సరవి శ్రీ తరిగొండ హరి ఫణి

-గిరినిలయ! శరణనుచునూ

॥వచ్చె నెఱుకతా॥ 3

- క. అచ్చెరువుగ విధమున
వచ్చిన కొరవంజి మంజు వాక్యంబులతో
మచ్చికను సత్యభామను
హెచ్చుగదాఁ బల్కరించి, యిట్లని పలికెన్: 132

దరువు. అపకారం

యెఱుక శెప్పేనే! దుండి! అవ్వోయవ్వ!
యెఱుక శెప్పేనే! దుండి! ||పల్లవి||

ఎఱుక నిక్కముగా నమర భామినుల కెల్లా
గుఱి కట్టుగా శెప్పి కొమ్మాను గనుక, నీ
కెఱుక శెప్పేనే! దుండి! ||ఉపపల్లవి||

వెంతా మాటలు విన్నావూ, మదిలో నేమొ
సెంతా సేయుచునున్నావూ,
సంతాన మొనఁ గూరి - పంతాము లీడెఱి
వంతూ కెక్కను ర - వ్వంతా సైరింపావే!||యెఱుక||౧

రతికి నే శెప్పినానే! యెఱుఖా, పా
ర్వతికి నే శెప్పినానే!
మతిమంతురాలాని - సతతాము నను మెచ్చి
హితవుగ తమ సొమ్ము - లిత్తారు, నీ కట్ల
||యెఱుక||౨

పడిగె కొండల రాయఁడూ, శ్రీ
తరిగొండ పతియైనా నరసింగఁడూ
కుడి యె డమలా నిన్ను - కూడుక యుండారు
కడలేని శుభమూలు - కలుగఁ జేశేరు, నీ ||కెరుక||౩

- క. ఎఱుక కడుగే కమలేక్షణ!
యెఱుకడుగే! రాజవదన! యిభవరయానా!
యెఱుకడుగే! నారీమణి!
యెఱుకడుగే! పువ్వుబోణి! యెఱుకడుగే! నతి! 133

పరువు. శిశు

పద్మ లీడతిశేనీ - భామాలలామ! నన్ను
గద్దెడుగవే! దుండి! - గద్దెడుగవే!

నఖరబామ్మ! నీవు - నఖగా నా బుట్టికి
మ్రొత్తెడుగవే! దుండి! - మ్రొత్తెడుగవే!

తారిగొండా హరినీ - అహిగీరి వరునీ మదిని
తలశడుగవే! దుండి! తలశడుగవే!

- వ. అనిన విని సత్యభామ కొఱవంజిని జూచి 'నీ వెవ?' రని
యడిగిన, కొఱవంజి యిట్లనుచున్నది: 134

* కొఱవంజి చమత్కారోక్తులు*

పరువు. శిశు

యెఱుఖా సెప్పేవార మోమే! - యెఱుఖా సెప్పేవార మోమే!
యెల్లా లోకాములలో మే - మె ఱుఖా సెప్పే వారమూ ||పల్లవి||

ధరకాట భరకాట కల్ల - తబ్బిబ్బు గాకుండా, నిజము
నెఱుంగఁ దగ్గ వారికెల్ల - నెఱుఖా సెప్పే వారమూ
||యెఱుఖా సెప్పేవార మోమే! ||ఉప పల్లవి||

లోక పాలకూలకూ, ను - శ్లోకులైన మౌనులాకు
నేకాదశ రుద్రులాకూ - నెఱుఖా సెప్పే వారమూ || యెఱుఖా||౧

అష్టావసుపూలాకు, ద్వాద - శాదిత్యులా, కవనీసురుల
కిష్టాముగా నిరత - మెఱుఖా సెప్పే వారమూ || యెఱుఖా|| ౨

నురసిద్ధ చారణ విద్యా - ధర యక్షా కిన్నర భుజగ
గరుడ గంధర్వాదులాకు - నెఱుఖా సెప్పే వారమూ || యెఱుఖా||౩

యోగులాకు, త్యాగులాకు - భోగులాకు, భాగవతుల

■ గతులా నుండుడాని - యెఱుఖా సెప్పే వారమూ|| యెఱుఖా||౪

ఉరగాశైలా ధీశూఁడైన - తరిగొండా నారసింహుని
యిరవూగా పూజించుడాని - యెఱుఖా సెప్పేవారమూ, మే

||మొఱుఖా|| ౫

క. అని పలికిన కొఱవంజినిఁ
గనుఁగొని యా సత్యభామ - గౌరవమెనఁగన్
తనతో సరిగా గద్దియ
నెనలేని ముదము నుంచి, యిట్లని పలికెన్. 135

దరువు. జంపెతోకం

వత్య: ఏమె! వో కొఱవంజి - యెందుండి వచ్చితివి
యేమి నీ పేరు? నా - కెఱిగింపవమ్మా! ౧

కొఱ: యెలమి పై కొండనుం - దిచ్చటికి వచ్చితివె!
పలుకు సింగెందురే! - భామ నా పేరు. ౨

వత్య: కంజాక్షి నీ పేరు - ఘనతరంబుగ వింటి
మంజు భాషిణిరొ! నీ మగని పేరేమే? 3

కొఱ: బెలఁగి యీ పేరంటె - జెప్ప సిగ్గగు, నైన
నలువయను సింగఁడే - నా మగని పేరూ ౪

వత్య: అత్తమామల పేరు - లనువండఁ జెప్పవే!
మత్తేభయాన! విన - మనసు పుట్టినది ౫

కొఱ: చెలువ! తరిగొండనర - సింగడే మా మామ
మలయు కలుముల సింగి మా యత్తపేరు. ౬

నత్య: తే.గీ. కొడుకు లెందతె నీకు నో కోమలాంగి?

కొఱ: ఎందతో లెక్క పెట్టలే నిందువదన!

నత్య: ఇంతి! యీ పట్టి పేరేమి? చెప్పవమ్మ!

కొఱ: పదతి! విను చివ్వ, డింతె యీ బుడుతపేరు. 136

నత్య: తే. గీ. సుదతి! నీ వెన్ని దేశముల్ చూచినావు?
తెలుపు నీ వని పలుకగా జలజనయన
చాల ముదమంది, సకల దేశముల పేర్ల
జెలువ మలరంగ దానిట్లు చెప్పదొణగె: 137

కొఱ: ద్విపద. పంకజేక్షణ! విను - బంగాళ, మగధ,
కొంకణ, సౌరాష్ట్ర, - కోస, లావంతి,

మాళవ, నేపాళ, - మళయాళ, పాండ్య,
చోళ, బెంకణ, సింహ, - శూరసేన, శక,

గాంధార, లాటాండ్ర, - కర్ణాట, భోట,
సింధు, పుళింద, కా - శ్రీరాదులైన

వివిధ దేశంబులు - వింతగా దిరిగి
వివిధంబులైనట్టి - విద్యలచేత

పరంగ నందతి నోళ్ల - బడి విజృంభించి,
యిరవుగా నే రచ్చ - కెక్కియుండుదును;

గాన మా యత్తయో - కలుముల సింగి
నానా విధంబుల - నను బరీక్షించు,

నే నున్న చోటుల - నిలువక తిరుగు,
దా నున్న చోట్లకే - తరుణి నన్ బిలుచు;

నేను నొక దిక్కు - నిలుచుటె యరుదు,
పూని నిల్చిన మహా - ద్భుతముగా నుండు;

మానిని! యిపు డిన్ని - మాటలే మిటికి?
ఆనంద మెనఁగ న - న్న డుగవే యెఱుఖ;

పానఁగ దచ్చనయు, తాం - బూలంబుఁ బెట్టి
యసమాన నయిన న - న్న డుగవే యెఱుఖ;

ఉరగేంద్ర గిరీ వాను - నూహించి మదిని
తరిగొండ నరహరిన్-తలఁచి వేడుకొని

బంగరు చేటలో - బల్లతోఁ దెచ్చి
పొంగుచు ముత్యముల్ - పోయవే! దుండి!

కొరవంజి యెఱుక చెప్పట

తే.గీ. అనిన విని సత్యభామ నెయ్యమునఁ బైఁడి
చేటలో ముత్యములు పోసి 'బోఁటి! మదిని
కల్లుకోరికఁ జెప్పు శీఘ్రముగ' ననిన
చెలఁగి కొరవంజి దేవుళ్ల దలఁచె నిట్లు.

138

మంజరి. శ్రీ వెంకటప్పయ్యా! - చెంచూల వోబా!
శ్రీ కాశి విశ్వేశా! - శ్రీ శైల మల్లా!

శ్రీ కాళహస్తీశా! - చెంగల్వరాయా!
మన్నారు రంగా! శ్రీ - మద్భులేటయ్యా!

గోరంట్ల మాధవా! - గోవింద రాజా!
కంచి కామాద్భిమ్మా! - కనకవల్లెమ్మా!

వాసి కెక్కిన బెజ - వాడ దుర్భమ్మా!
సరస నందవ రాధ్య - చౌడేశ్వరమ్మా!

మధిరే మీనాచ్చెమ్మా - మంగా తాయమ్మా!
కులదైవమైన మా - భొల్లాపురమ్మా!
తరిగొండ హరి యాజ్ఞ - ధరియించి వచ్చి
మన్నించి యందఱు - మంచి వాక్కియరే!

దరువు. ఆదితొకం

గురుసామి! నీవు నా - గుఱి దప్ప నియకా, నా గుఱి దప్ప నియకా
వరుసాగ నిజమైన - వా క్కియ్యవయ్యా!
దేవల్లందఱును నా - దిక్కుకు దిరిగి, నా దిక్కుకు దిరిగి
వావిరి సల్లాని - వాక్కియ్యరయ్యా!
తరిగొండాధిప! నీవు - దయతోడ వచ్చి, నీవు దయతోడ వచ్చి
వరమిచ్చి సక్కాని - వాక్కియ్య వయ్యా!

ద్విపద: అని యిట్లు దేవుళ్ల - నందఱఁ బిలిచి
పనిఁ బూని కొఱవంజి - పండు ముత్యములు

సొలయక మూడుఁ రా - నులు చేసి, నెఱపి,
చెలఁగుచు ముమ్మాటుఁ - జె య్యెత్తి మ్రొక్కి,

తన చేత నుండు ■ - త్రము 'సత్యభామ!
కొనుము నీ' వని పల్కి - కొనచేతి కిచ్చి,

'నెలఁత! నీ కోరిక లేమొ - నీ మదిలోన
తలఁచి, నా మో మిట్లు - తప్పక చూడు!

కాంత యంటే శివి - కమ్మ సూపుదును,
కాంతుఁడంటే చుబు - కంబు జూపుదును,

ఆడదానికిఁ గోరి - యడుగుట కాదు,
పోడిమితో నొక - పురుషుని కొఱకె

యడిగెద; వతఁ డెవ్వఁ - డంటే నీ మెడను
కడఁకతో నొక బొట్టు - గట్టిన వాఁడె!

వనిత! యెండే రెండే మూడు ఝాములకు
పనిబూని తరిగొండ - పట్టణాధిపుడు

నలలిత వేంకటా - చల వానుడిటకు
వలనొప్ప నిన్నేల - వచ్చునే దుండి!

యనిన సంతనమంది - యా సత్యభామ
యెనలేని దయతోడ - నిట్లని పలికె:

దరువు. అంకితము

నత్య: వచ్చి యతఁ డిప్పుడొక్క - వస్తువే నడిగితే
తెచ్చి యిచ్చునా, లేదా? - తెలుపవే తల్లి!

కొఱ: అచ్చుగా కృష్ణ జవ - మిచ్చటనె పది కోట్లు
మెచ్చజేసినఁ గాని - తెచ్చియ్యఁడే, దుండి!

నత్య: తరిగొండ హరి శేష - ధరణీ ధరేశ్వరుడు
మెఱయు నా జవనిష్ట - మెచ్చునటవమ్మా?

ఎఱుకు జాతి వచనము

అనిన విని కొఱవంజి యిట్లనుచున్నది. 'వినవే! యవ్వ! నీవు
తలంచిన తలంపులు మఱుగుఁ బెట్టి పలుకునుండావు. అవ్వో యవ్వ!
నీతలంపు మా భొల్లాపురెమ్మ వచ్చి సెప్పునుండది. అవ్వో యవ్వ! అది
యేమంటే సెప్పే వినవే! దుండి! అవ్వో యవ్వ! వొక్క మేలు
కడుగునుండావు. వొక్క మేలు కడుగునుండావే! భాగ్యశాలీ! వొక్క మేలు
కడుగునుండావంటె తెలలేదంటే దుండి? తెలలేదంటే అవ్వో యవ్వ!
అదిగో! నందనవనంబులో నుండే పారుజాత వ్రెచ్చంబు కోరునుండావే!
బూటకాల బిడ్డ! అవ్వో యవ్వ! అవ్రెచ్చంబు తపంబు శాయనివారిక
లభ్యంబు గాదే! దుండెమ్మా! అవ్వో యవ్వ! అటుగనుక, నీ కలలో
పరమపురుషుండు వచ్చి శ్రీకృష్ణజపంబు శేయుమని సెప్పియుండాడే

కొడఖ! యిదిగో! నా మాట దబ్బుతో, నిజమో, నీ మనస్సుకు తెలలేదంటే దుండి? తెల లేదంటే దుండి? అవ్వో యవ్వ! యీ కన్న కల లోడంబ రమో, ధనుకో, భునుకో, కల్లో, కైలాటకమో యని యను మానింపు సుండావే! భాగ్యశాలీ! అవ్వో యవ్వ! యీ కన్నకల కల్లగాదు, కైలాటకము గాదు, ధనుకు గాదు, భునుకు గాదు, లోడంబరము గాదు, తబ్బిబ్బు గాదు, ధరకట భరకట గాదు, తాలోట్లు గాదు, దబ్బుత గాదే భాగ్యశాలీ! అవ్వో యవ్వ! నీ కన్న కలలో పరమపురుషుండు వచ్చి శ్రీకృష్ణజపంబు నువదేశించిన ప్రకారంబున జపంబు శాయవే! దుండి! అవ్వో యవ్వ!

■ జపంబు శాత శ్రీమన్నారాయణుండైన పడిగెకొండలవాఁడు తరిగిండ నారసింహుండై వచ్చి నిన్ను మెచ్చి, పారిజాతంబు తెచ్చి యిచ్చి నీ శెంత నిలిచియుండునే! భాగ్యశాలీ! అవ్వో యవ్వ! ఆ బిడ్డలు ఆడబిడ్డలో, మొగబిడ్డలోఁత దుగుతుండావే దుండి! అవ్వో యవ్వ! ఆడబిడ్డలంటే శివ సూపుదు, మొగబిడ్డలంటే గడ్డంబు సూపుదు. అట్లా ఆండ బిడ్డలు గారు, అట్ల మొగబిడ్డలే కలుగుతుండారే! భాగ్యశాలీ! అవ్వో యవ్వ! నీ హస్తమధ్యమందూ ద్విరేఖ వుండాది. కావున నీవు శ్రీమంతురాల వౌతుండావే! కతల కాచి! అవ్వో యవ్వ! యిది గాక, నీ శేతిలో ఖడ్గ శంఖ, హుల, గదా, భేరీ రేఖలుండావే దుండి! అందు చాత నీకు పతిభక్తి కలిగియుండునే దుండెమ్మా! అవ్వో యవ్వ! అదిగాక, మఱిన్ని అంకుశ, ధ్వజ, హయ, రథ, భృంగ, యవ, పద్మమాల్య, శ్రీవత్స, స్వస్తికా, గోష్ఠ, తోరణ, మీన, కూర్మ రేఖలు నీ శేతిలో వొప్పుసుండావే! భాగ్యశాలీ! అవ్వో యవ్వ! యింతే కాదు, మఱిన్ని నీ కరకమలంబులు మృదువులై యంగుళంబులకు యెడములేక కలిశియుండావే కొడఖ! అవ్వో యవ్వ! అటుగనుక, నీ మగఁడు మహారాజై యుండాఁడు. అవ్వో యవ్వ! యిది శ్రీరేఖ, యిది పురుష రేఖ. యీ రేఖలు రెండూ కూడియుండావి. యిదిగో! యిట్లనే నీ మగఁడూ నీవు కూడి వొద్దికెగా వుంటుందారు. అవ్వో యవ్వ! యీ శ్రీరేఖకు కొన్ని సంగడిరేఖ లుండావే! అవ్వో యవ్వ! కాగా, నీకు సవతులు పెక్కుండ్రు గలిగియుండారే! భాగ్యశాలీ! అవ్వో యవ్వ! యిట్ల యెందఱు సవతులుండినా, అందఱికన్నా నీవే ప్రౌఢ నాయకి వౌతుండావే! దుండి! నీ లచ్చనంబుల చాత నీకు సకల సంపదలు

గలిగి, చిరకాలము ముత్తైదువై యుంటుండావే! దైధమ్మా! అవ్వో యవ్వ! నా మాట బూటకంబు గాదు, నిక్క మౌతుండాది! అవ్వో యవ్వ! శ్రీ తరిగొండ నారసింహుడైన పడిగె కొండలవాని వరంబునఁబుట్టినట్టి నా చివ్వదిండి బుడుతని కింత బువ్వ దేవే! దుండమ్మా! అవ్వో యవ్వ! యీ బుత్తఁడు సూస్తే యిట్లా వుండఁడు. బలు కచ్చ పెట్టేవాఁడు. 'వున్నచోట వుండేవాఁడు కాఁడు. అవ్వో యవ్వ! మాయకాఁడై తిరుగుతుంటాడు. యిప్పుడు నా శాత చిక్కియుండఁడు. వీనికి అందెలు, మువ్వలు మొదలైన బాలపోతుము లియ్యవే! దైధమ్మా! అవ్వో యవ్వ! నీవు యిట్లా బిడ్డలఁ గని ముద్దులాడేవు గాని, నా బుడుతని కిన్ని పాలు బొయ్యవే! భాగ్యశాలి!' యిట్లు సత్యభామకు యెఱుక చెప్పి, కొఱవంజి మఱిన్నిట్లనుచున్నది:

139

తరువు. అధ్యాయము

తరుణీ! నీ మదిలోనుండే - తలఁపులన్ని నే భావించి
యెఱుఖా చెప్పినందుకూ నా - కేమి యిచ్చేవే? ||పల్లవి||
పంజుల కమ్మా లిచ్చేవా? నీ - బవిరెలు' జంపూ లిచ్చేవా? వో
కంజాక్కి! చేకట్లు, కర - కంకణము లిచ్చేవా? ||తరుణీ!|| ౧

చిలుకల తాళి యిచ్చేవా? నీ - చీర అవికె లిచ్చేవా? యీ
మొల వడ్డాణ మిచ్చేవా? యీ - మొలనూ లిచ్చేవా? ||తరుణీ!|| ౨

తరిగొండా ధీశ్వరుఁడూ శేషా - గిరి వానూఁడూ నీ నగరిలో
తఱచూగా దాచీన పెన్ని - ధాన మిచ్చేవా? ||తరుణీ!|| ౩

ఆ.వె. అనిన సంతసించి యా సత్యభామిని
నగుచు రత్న భూషణంబు లిచ్చె;
సింగిసాని యన్ని చేకొని - దరహాస
కలిత వదన యగుచుఁ - నిట్లు:

140

కొఱ: అ.వె. సింగఁడున్న యెడకు సెలవిచ్చి, నా మీఁద
సాల కరుణ యుంచు సత్యభామ!

సత్య: మైత్రి మఱువ కరిగిఁ మాయుంటి కెపుడైనఁ
జెలఁగి వచ్చుచుండు సింగసాని!

141

సింగని రాక

ద్విపద. అని యిట్లు సెలవిచ్చె - ■ సత్యభామ,
విని సింగి యా సతిన్ - వీడ్చొని రాఁగ

ననఘాత్ముఁ డై నట్టి యజుఁ - డంతలోన
మొనసి సింగని వేష - మొనర ధరించి

ఘన వేదములు చాప - గా నల్లి చుట్టి,
యనఘాత్ముఁడై మూపునం దంటఁ గట్టి,

నరులెల్ల వింతగా - నవ్వె చూడఁగను
మఱి మఱి తబ్బిబ్బు - మాటలాడుచును

వెడనవ్వు నవ్వుచు - వెక్కిరింపుచును
మిడిగ్రుడ్లు ద్రిప్పుచు - మిన్నుఁ జూచుచును

జంగలు చాచుచు - జంకి నిల్పుచును
పొంగుచుఁ దరిగొండ - పురవాస! నార

సింగ! ప్రోవు' మటంచు - శీఘ్రంబుగాను
'సింగి! వాడి!' యటంచు - సింగఁ డేతెంచె.

దరువు. ఆదికాళం

సింగఁడు వచ్చానే! యెఱుకల - సింగఁడు వచ్చానే! ||పల్లవి||

కొంగాలఁ జంకానఁ బెట్టి - గువ్వల పిడికీటఁ బట్టి ||సింగఁడు||౧

మొలకు కొడవలిఁ జెక్కుకుంటా - మొనసి గిలకా లల్లుకుంటా
||సింగఁడు|| ౨

తరిగొండేళి శ్రీనివాస! - నరగూన సింగ్గినిజూపుమంటా

॥సింగడు॥ 3

తే.గీ. సింగఁ డీటు తన్ను వెదకఁగా,సింగిసాని
నత్యభామిని తనకు విశ్వాసమొదవఁ
బొసఁగ నిచ్చిన సొమ్ములన్ బుట్టినిండఁ
బెట్టుకొని వచ్చి సింగని కిట్టులనియె:

142

సింగీ సింగిళ్ల సంభాషణ

సింగి: అడా! సింగ! సింగ! సింగా! సింగా!

గుడసలే కావలారె వెచ్చి వందాయడా? అడా॥

౧

సింగ: అడీ! సింగి! సింగి! సింగీ! సింగీ!

గుడసలే మూడు గాల కేళివిప్పొణ్ణైకావలేవెచ్చి వందేందీ!

॥అడీ॥

౨

సింగి: అడా! సింగ! సింగ! సింగా! సింగా!

అరుగలుదై అంజుగణ్ణై వెంగ గట్టి వందాయడా? ॥అడా॥

3

సింగ: అడీ! సింగి! సింగి! సింగీ! సింగీ!

ఏళమలే మేలిరుక్కుం గలియల్గట్టి వందేందీ! ॥అడీ॥

౪

సింగి: అడా! సింగ! సింగ! సింగా! సింగా! నా

నిదుమాల భామ కెఱుకసొల్లి వారె, నీగుడసకి పోడా! సింగా:

॥అడా॥

౫

సింగ: అడీ! సింగి! సింగి! సింగీ! సింగీ!

పున్న బిట్టు పోగకాలో డిల్లె యెన్న శేవన్ సింగీ? ॥అడీ॥

౬

దరువు ఆదికావ్యం

- సింగి: ఇంతమోహ మెంతు కొందు-దేంద! సింగా?
 వింతై పేతు కొల్లువానె - వెర్రి సింగా! ॥౧॥
- సింగ: నీమేలే మోగం వీడ - వేర సింగీ!
 మోము పాతు యిరుండ పోరుం-ముద్దు సింగీ! ॥౨॥
- సింగి: యేండా మోగ మిరుందా లెన్న - యెప్పొ సింగా? నా
 నండ యిరుందాల్ వెళవు తీరు-మ్మడా! సింగా! ॥ ౩ ॥
- సింగ: నిన్నుండ యిర్కాదె వేలె - నెలఁత సింగీ! యిత్తు
 కన్న వేలెన్నా? కతల - కాళి సింగీ! ॥ ౪ ॥
- సింగి: పొండు బెరగె తిరియరే-దేందల్ సింగా? పురుషన్
 నండా జీవిప్ప నా-దేంద సింగా? ॥ ౫ ॥
- సింగ: తరిగొండ నారసిమ్మన్ - తరుణి సింగీ! వున్నై
 మరవామల్ పణ్ణా నిప్పొ - మాయ సింగీ! ॥ ౬ ॥

దరువు ఆదికావ్యం

- సింగి: ఇప్పు డందతీకి యెఱుకఁ- జెప్పవత్తు, నీ వందాక
 తప్ప కింట నుండుమంటె - కొప్పరించేవా? సింగ!
 కొప్పరించేవా? ౦
- సింగ: కక్కెరాలఁ దెచ్చి పెడితె - వుక్కెరాల మెక్కి, యొక్క
 దిక్కు నుండ కిట్లు దిరిగి - కొక్కరిచేవా? సింగి!
 కొక్కరించేవా? ౨
- సింగి: గిలక లల్లి పెట్టి గుడన - బలముఁ జెయ్యమంటె వచ్చి
 పిలిసి పిలిసి లేనిపోని - కలగ మాడేవా? సింగ!
 కలగ మాడేవా? ౩

సింగ: గుడన వెళ్లి, చివ్వ దిండి - బుడుత నెండలోనఁ దిప్పి
మడియ వగుచు నన్ను గడుసు - మాట లాడేవా? సింగి!

మాటలాడేవా? ౪

సింగి: అండాఁ బాయ కెప్పుడు తారి-గొండావానుఁడైన పైఁడి
కొండావాఁడు, గావ బుడుత-కెండా యేమిరా? ౫

దరువు. అట కొండా

సింగి: ఇంటానుండమంటె - వంటారివై పిచ్చి
గంటారివైతివి - గావున నేనింక సింగి! నిన్నొల్లనే!
చక్కని పల్కు సింగి! నిన్నొల్లనే! ౧

సింగి: యేడేడనో యెఱుక - పొడిమిగాఁ జెప్పి
కూడూ దెచ్చి పెడితే - కొట్లాడ వచ్చేవు, సింగా! నిన్నొల్లరా!
చక్కని నలువాసింగా! నిన్నొల్లరా! ౨

సింగ: కొంగా పిల్లలఁ దెచ్చి - పొంగూచు పెట్టితే
నంగావాలె మెక్కి - దొంగా మూల్గులు మూల్గే సింగి!
నిన్నొల్లనే! చక్కని పల్కు సింగి! నిన్నొల్లనే! ౩

సింగి: యింగీత మెఱుఁగాక - నంగాతిఁ జేసి, న
న్నెంగీలి పఱచిన - దొంగావు నీవేరా! సింగా! నిన్నొల్లరా!
చక్కని నలువాసింగా! నిన్నొల్లరా! ౪

సింగ: తరిగొండాధిపుఁడైన - యురగాద్రి పతికైన
వెఱచి, నా తప్పులు - మఱచి యెప్పటివలె సింగి!
నన్నేలవే! చక్కని పల్కు సింగి! నన్నేలవే! ౫

చరువు అది తాళం

సింగి: వాళ సింగ! వాళ సింగ! - వాళ సింగా!

సింగ: వాళి సింగి! వాళి సింగి! - వాళి సింగి! ||పల్లవి||

సింగి: యిప్పు డిట్ల నన్ను బట్టే - వేండ! సింగా?

సింగ: తప్పు దీని కేమి? కూడు-దామె సింగి! ||వాళ సింగ!|| ౧

సింగి: రట్టు చేసి నన్ను బట్ట-రాకరా! సింగా!

సింగ: గుట్టు గానే నన్ను గవ -గూడవే ! సింగి! ||వాళ సింగ!|| ౨

సింగి: వేళ గాదు' నిమిష మింక - తాళరా! సింగా!

సింగ: కేళి సల్ప కింక నేను - తాళలేనే! సింగి!||వాళ సింగ!|| ౩

సింగి: యీలాగైతే శ్రీనివాసు-డేమాను సింగా?

సింగ: యీలాగతని మాయ గాదె! -యీపని సింగి!||వాళసింగ!|| ౪

సింగి: తారిగొండా హరిని దలు-తాము రారా! సింగా!

సింగ: మారు గెల్వ,కట్ల మనసు-మళ్లదే సింగి! ||వాళ సింగ!|| ౫

ద్విపద. అని సింగి, సింగడి - ట్లనోన్యముగను
మనము రంజిల్లగా - మాటలాడుచును

సరగున నిజ నివా - నము జేరి, యచట
నతి లేక తరిగొండ - హరియైన శేష

గిరివాసు నేవేళ - గీర్తించుకొనుచు
నురుముదంబున గూడి - యుండి; రంతటను

సత్యభామిని యొక్క - నతిని ఏక్షించి
యత్యంత మైత్రితో ననియె నిట్లనుచు:

నత్య: తే.గీ. పడఁతి! కొఱవంజి కృష్ణజపంబుఁజేయు
మనుచు జెప్పెఁగదా! యిప్పు డా జపంబుఁ
జేయఁబూనిన నుపశాంతిఁ జెందవలయు,
సవతి విద్వేషమున నాకు శాంతి రాదె!

చెలి: అ.వె. గలిగినేని జవమాచరింపుమా!
 లేక జపము నల్పవలదు;
 వేషధారి జనులు ద్వేషంబుతోజేయు
 జపము నెత్తిఁ గొట్టు నత్యభామ!

144

వత్య: త.గీ. 'చేడె! యీ మాటు కృష్ణునిఁ జేరి పిలిచి,
 వచ్చెనా సరి! రాకున్న వంభ విడిచి
 యప్పు దుపశాంతితో జపం బాచరింతు'
 ననుచుఁ బరిపాలి కరిగి పలికె:

145

సత్యభామా శ్రీకృష్ణుల రెండవ సంవాదము

పూర్వక

వత్య: శ్రీమదకుంతిత భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్య తపఃప్రభావాతిశయ దేవకీ
 వసుదేవ విమల గర్భ క్షీరసారావార సంజాత రాకానుధాకరబింబం,
 యశోదానందావలంబం.

౧

సదానంద సంభరిత నందపరిపాలిత ప్రిషస్థిత గోప
 గోపికావ్రాత నిలయస్థ క్షీర దధి నవనీతచోరం,నల్లలిత శృంగార సారం.

౨

అసమాన నుందర సుకుమార నవయౌవనాలంకృత వల్లవీ
 జన బృంద వివిధ విచిత్ర వస్త్రావహరణం, గోవర్ధన పర్వతోద్ధరణం

పూతనా శకట తృణావర్త బకాఘ ధేనుక వృషభ కేశిన్యోమ
 చాణూర కంస ముర నరక శిశుపాల దంతవక్త్ర సౌశ్వ విదూరథముఖ్య
 శత్రు విదారణం, నతజనోద్ధారణం.

౪

నానా విధ స్రనూన ఫలభరిత శృంగారవన తటాకజల జాకరావేక
 పుణ్య వాహినీ సమేత శేషశైలాగ్ర వివేకం, కోటిసూర్య స్రవకం, నీల
 జిమూత సంకాశం, తరిగొండపురవరాధీశం, లక్ష్మీనరమ్మగేశం
 భజేహం, భజేహం, భజేహమ్.

౫

తే.గీ. అనుచు మ్రొక్కిన చెలిఁ జూచి, యవల జరిగి
హరి పరాజఖండై యుండె, నందువలనఁ
జాల వెలవెలఁ బోవుచున్ సత్యభామ
చెలిని పీక్షించి నల్లె బల్ సిగ్గుతోడ.

146

వత్య: ద్విపద. 'నెలఁత! యీశారికి-నేను మ్రొక్కినను
చెలఁగి నన్ జూడఁ డా-శిర్వాద మనఁడు
బలవంతమున మహా - బధిరుని చెంతఁ
బొలుపొంద శంఖంబుఁ - బూరించినటుల
దర్పణం బంధు - నికిఁ జూపు పగిది,
సురుతర నిద్రఁ బో-వుచునుండు వాని
పదము లొత్తిన రీతి - బాగాయెఁ జూడు
మదిరాక్ష! యిటకేల - మగుడి వచ్చితిమి?
స్థిరముగాఁ గొఱవంజి - చెప్పిన రీతి
హరినామ జపముఁ జే-యకపోతి మపుడె;
వలనొప్పుఁ దరిగొండ - వాసుడైనట్టి
సలలిత వేంకటా- చల ధాము మనసు
కరఁగియుండు నటంచుఁ - గదియ వచ్చితిమి
సరివారి ముందఱు - జొకైతి మమ్మ'

తే.గీ. అనినఁ జెలి యిట్టులనియె 'నీ వనిన రీతి
నిచ్చటికి మల్లి రారాదు, వచ్చినపుడు
మ్రొక్కి పిలువక పోరాదు నిక్కముగను,
ప్రియముతో మ్రొక్కి యీసారి పిలువవమ్మ'

147

తే.గీ. అనినఁ బ్రేమ మేలుమేలనఁగ మెచ్చి
చక్రధరుదిక్కు యా సత్యభామ
'వందనము కృష్ణ! గోవింద! వాసుదేవ!'
యనుచు మ్రొక్కినఁ గృష్ణుఁ డయ్యతివ కనియె: 148

శ్రీకృ: అ.వె. నీవు మ్రొక్కినందు కీవసుంధరమీఁదఁ
జాల వృద్ధిఁ బొందు సత్యభామ!
అలిఁగి పోతి వప్పు, రీతి నుండక
మగుడి వచ్చుటేమి మాయలాఁడి? 149

నత్య: క. ఈ రీతిఁ బల్కనేటికి?
రారా! లోకైక రక్ష! రాజీవాక్షా!
రారా! వేంకట గిరివర!
రారా! తరిగొండ వాస! రారా! కృష్ణా! 150

శ్రీకృ: క. నారీమణి! నీ వాడిన
కూరపు వాక్యములు మదినిఁ గొంకక నాఁడెన్
కూరిమి విడిచెను, రానిఁకఁ
బోరాటము చాలు, లేచిపోవే! భామా! 151

దరువు. మధ్యహవతి రోగం-త్రిపుట

నత్య: నిన్ను నే నేమంటినోయీ? నీవు
నన్ను విడనాడేది న్యాయమట వోయీ?
||నిన్ను నే||పల్లవి||

చెక్కుల పనుపేమి యనినానా? కెమ్మోవి
నొక్కలేమని యడిగినానా? హారములు
చిక్కుపడుటేమి యనినానా? నీవు నను
కక్కుసింపుచు నింత కడఁ ద్రోయఁదగునా?
||నిన్ను నే||

నీటు మించె ననినానా? కీలుజడ
వేటు లెటు గలిగె ననినానా? యీ గుబ్బ
పోటు లేమని యడిగినానా? వలువకును
కాటు కంటుట కేమి కార్యమనినానా? ||నిన్ను నే|| ౨

మఱీ మఱీ నన్నేచ మేరా? నీ పదమె
శరణమని నమ్మియున్నారా! నన్ను నీ
కరుణ మెఱయఁగ నేలు కోరా! శ్రీ శేష
గిరివాస! తరిగొండ నరసింహ! రారా! ||నిన్ను నే|| ౩

క. తరిగొండాధిప! వేంకట
గిరినాయక! పరమపురుష! కృష్ణ! ముకుందా!
విరసము సేయక, కరుణను
సరసత నన్నేలుకోర! జగదాధారా! 152

శ్రీకృ: క. తరుణీమణి! నీ వాడిన
విరసపు వాక్యంబులన్ని వేమఱు మదిలోఁ
జూఱుకు చుఱుక్కున నాటఁగ
సరసంబింక నీకు నాకు సరిపడు నటవే? 153

దరువు. అంతఃకం

నత్య: అండాజ వాహన! నిన్నే మంటీరా? మా యింటిలోన
వుండాక వచ్చి, నన్ని ట్లా వుడ్డాడించేవా?
మందూల మారి! నా సవతూ లందారు నీకావులటరా?
నందా నందాన! నే పగదాననా? చెప్పరా! ౨

చెలఁగి తారిగొండ నారసింహ! శేషశైలవాసా!
ఎలమీ నీకూ మ్రొక్కేను మా యింటికి రారా! ౩

క. అనఘా! తరిగొండాధిప!
ఘనతర శేషాద్రివాస! కాముని శరముల్
నను వేధింపుచునున్నవి
నిను వేఁడెద లేచిరార! నీరజనాభా! 154

శ్రీకృ: క. ఇనుమది వితిగిన నతుకును
 పనుపడ ననలముఁ గాఁచి బంధించిన, నా
 మనమటు వితిగిన నతుకడు
 వనితామణి! బోవె! వార్తలు చాలున్. 155

తరువు. మధ్యహవతిరగం-ఆదితకం

వత్స: ఏమి సేతురా! గోపాలా! స్వామీ! యేమి సేతురా? ||వల్లవి||
 ఏమి సేతురా? వలపెటువలె దాతురా?
 సామి! నన్నేలు కోరా! జాలిచే తాళలేరా! ||ఏమి|| ౧

నిన్ను నేనేమన్నా రా? నేరాము లెన్నే వేరా?
 చిన్నికెమ్మొవియ్యారా! నీ చిత్తము మ్రొక్కేను రారా! ||ఏమి|| ౨

విరసము చేయకురా! వేఱుగాఁ జూడకురా!
 మరుఁడు పగవాఁడు రా! నా మర్మము భేదించెఁగదరా!
 ||ఏమి|| ౩

సురుచిర శేషశైలావర! తరిగొందాధి పాలా!
 మఱి మఱి జాలామేలా? శరణు బొందినారా! చాలా
 ||ఏమి|| ౪

శ్రీకృ: తే.గీ. వెలఁది! రుక్మిణి మొదలైన నళినముఖులు
 నన్నుఁ గవగూడియుండఁగా, నిన్ను నేను
 సరకు సేతునె? నీకిట్టి జాలి వలదు;
 చాలు నిఁక బోవె? నీ ప్రేమ సత్యభామ! 156

వత్స: సీ. నీపక్షపాతంబు వేనేమి యెఱుఁగనా?
 పొంచి కోఁతివిఁబట్టి త్రుంచినావు,
 నీ న్యాయపద్ధతి వేనేమి యెఱుఁగనా?
 దాతను తల ద్రొక్కి తఱిమినావు,
 నీ ధర్మవర్తనల్ వేనేమి యెఱుఁగనా?
 ఘనపుణ్యజనులను దునిమినావు,

నీ దయాళుత్వంబు నేనేమి యెఱుంగనా?
ప్రియ కాంత నగ్ని కొప్పించినావు

తే.గీ. గాన, నిటువంటి నడతలు మానవులకుఁ
జెప్పి నిందింతు; నన్నును చేకొనేవా?
తెలియఁబలుకుము శేషాద్రినిలయ! వైరి
వారగజసింహ! తరిగొండ వారసింహ! 157

శ్రీకృ: సీ. తమ్ముని సతిఁ బట్టి తానేలినటువంటి
దుర్మార్గుడని వారిఁ దున్మీనాఁడఁ,
బాకారి కమిత సంపదలిచ్చి, సుతలంబు
నేలు నీవని బలి కిచ్చినాఁడ,
శిష్టుల నెల్ల రక్షించుటకై దుష్ట
దనుజులఁ బరిమార్చి దనరినాఁడఁ,
జెఱునున్న సీత నందఱిచేత మెప్పించు
కొఱ కగ్నిఁ జొరనిచ్చి, కూడినాఁడఁ

తే.గీ. గాంత! యివి కాని నడతలు-గాఁ దలంచి
జనుల కెఱిఁగింతునంటి; నే జడుతు నఁటవె?
సకల లోకము లెఱుంగు నాసద్గుణములు;
చాలు నీకఁబోవె! నీప్రేమ సత్యభామ! 158

సత్య: సీ. కొడుకును మడియించి కోడండ్ర నేలిన
నీకీర్తి యెఱుంగరా నిఖిలజనులు?
దాసినిఁ గూడి నందనులఁ బుట్టించిన
నీఖ్యాతి యెఱుంగరా నిఖిలజనులు?
పెద్దలికూతురిన్ పెండ్లియాడిన నాటి
నీ నీతి యెఱుంగరా నిఖిలజనులు?
ఎత్తి నిన్ జెంచు మేనత్తనే వలపించు
నీ మాయ లెఱుంగరా నిఖిలజనులు?

తే.గీ. పరఁగ గురిగింజ తనమీఁది యెఱుఁపెగాని
యడుగు నలుపును గనవేర; దట్ల నీవు
నిక్కెదవు చాల శేషాద్రి నిలయ! వైరి
వారగజసింహ! తరిగొండ నారసింహ! 159

శ్రీకృ: సీ. నరకుని నగరిలోఁ జెఱయున్న తరుణుల
వేను రక్షించుట నీచముటవె?
భక్తితోఁ గామించి ప్రార్థింపఁగాఁ గుఱ
కోరికఁ దీర్చుట కొంచెముటవె?
రా. వైనపుడు ధ-రాపుత్ర నేను
వట్టినందునఁ గొంత పాపమఁటవె?
ననుఁ బొందుటకుఁ దవంబొనరింపఁగా మెచ్చి
నే రాధ నెనయుట నిందయఁటవె?

తే.గీ. పరఁగఁ బన్నీటి సౌఖ్యంబు పంది కెప్పుడుఁ
దెలియ, దటువలె నీవు నా దివ్య మహిమ
లెఱుఁగనేరవు; నీప్రాప్తి కేమి చేతు?
చాలు నిఁకఁబోవె! నీప్రేమ సత్యభామ? 160

దరువు. అం తొళం

వత్య: రంతూలు మాని నా వెంట-రారా! శ్రీకృష్ణా!
నావెంట రారా! శ్రీకృష్ణా!
శ్రీకృ: రంతూలాఁదీ! నేనీవెంట - రాలేనే! భామా! ౧
వత్య: రద్దా, పద్దాలేల? లేచి-రారా! శ్రీకృష్ణా!
వేగ లేచి రారా! శ్రీకృష్ణా!
శ్రీకృ: పొద్దాబోయే వేరా నింక - బోవే! సత్యభామా! ౨
వత్య: సారేకు నన్నేచేదేలా?- రారా! శ్రీకృష్ణా!
గ్రక్కన లేచి రారా! శ్రీకృష్ణా!
శ్రీకృ: పొరూ జాలూ వేరానింక-బోవే! సత్యభామా! 3

నత్య: రవ్వా శాయా మేరా గాదు - రారా! శ్రీకృష్ణా!

మేరాగాదు రారా! శ్రీకృష్ణా!

శ్రీకృ: పువ్వుఁబోణీ! నే రాలేను - పోవే! సత్యభామా!

౪

నత్య: తరిగొండా శేషాధీశా! శేష-గిరివాసా! రారా!

చక్కని శేషగిరివాసా! రారా!

శ్రీకృ: తరుణీ! నేనూ రానూ నీ - తొందర చాలు పోవే!

౫

నత్య: సీ. మున్ను నిన్నెఱుఁగనా? యున్నట్టి తల్లిని

సాహసవృత్తితోఁ జంపినావు,

అఁడుదానిని సంగరాదిని దయలేక

పొంచింది శరమేసి శ్రుంచినావు,

జనని చందంబునఁ జన్నిచ్చినటువంటి

యంగన ప్రాణముల్ మ్రింగినావు,

మొనసి నిన్నీక్షించి మోహించి వచ్చిన

కొమ్మముక్కును చెవుల్ కోసినావు

తే.గీ. కాన,నతులందు నీకేల కరుణ గలుగు?

తొలుత నిన్నింతవాఁడని తెలియలేక

వలచితిని నిన్ను; శేషాద్రి నిలయ! వైరి

వార గజసింహ! తరిగొండ నారసింహ!

161

శ్రీకృ: సీ. జనకాజ్ఞ మీఱరాదని ధర్మశాస్త్రముల్

చెప్పఁగా జనని శిక్షించినాఁడ,

మునుల యాగముల కెప్పుడు విఘ్నకారియై

తిరుగు తాటకను మర్దించినాఁడ,

పాలని విషమిచ్చు బాల ఘాతకి గాఁగ

నటువంటి పూతన నణచినాఁడ,

కూరాత్మురాలైన ఘోర రాక్షసి ముక్కుఁ

జెవులను గోసి శిక్షించినాఁడ,

త.గీ. వెలఁదిఁబిఁచి కాని వనులని తలఁచి, నన్ను
వలచినందున మోసంబు వచ్చెననుభుఁ
బలికితిని గన్యు, నాపొందు వలదు నీకుఁ;
జాలు-నిఁకఁ బోవ! నీసేమ నత్యభామ! 162

వత్స: నీ. ఒకరికిఁ బుట్టి, వేరొకరిపే రిలమేఁదఁ
బ్రకటంబుగాఁ జెప్పి బ్రతికినావు,
ఫనులు కావరినొచ్చు బలు గొల్లవల్లెలోఁ
బెఱుగు ముచ్చిలి త్రావి పెరిగినావు,
తల్లి తోడును జంపి తాతగారింటిలో
నీచంపుఁ బనులకు నిలిచినావు,
తురకవాఁ డొక్కఁడు దొరకొని తఱుమఁగాఁ
బిడికినై యడవుల కుడికినావు

త.గీ. గాన, నీవిత నడతలు గారడములు
చేసి కవులెంత దెల్పిన సిగ్గులేక
కులుకుచున్నావు; శేషాద్రి నిలయ! వైరి
వార గజసింహ! తరిగొండ నారసింహ! 163

శ్రీకృ: నీ. నందుని కానందించి, తత్సానుఁ
డనిపించుకొనుట తప్పందు రఁటవె?
ఘనగోష్ఠమందు గో గణముల రక్షించి
దధిఁ ద్రావి బ్రతుకుట తక్కువటవె?
కలుషాత్ముడగు కంసు ఖండించి, నే నుగ్ర
సేనుఁ బ్రోచిన పనులొ కానివఁటవె?
యవనునిఁ జంపింప నడవిలో ముచుకుందుఁ
బాలింపఁజనిన నే బేలనఁటవె?

తె.గి. పూని నీవన్న తెలిసిన దోషవలెనె
శరము, కన్నులలో కరమలు చిత్రములుగఁ
బ్రదిప్పవలదింక, బుద్ధి తెలిసినవచ్చెఁ
జాలు నిఁకఁబోవే! స్నేహము నత్యభామ!

164

దశమః పాదః

నత్య: మంచీది మంచీది- మనసులో నీమాట

లుంచు కృష్ణ! నీమనసులో - నుంచు కృష్ణ!

శ్రీకృ: నీవు, మంచె బెట్టినవాటి-కెంచి గువ్వలు దోలేఁ బోవే!

భామా! ౧

నత్య: వేళ వచ్చిన నన్ను-వే,దేవు మంచిది

తాళు కృష్ణ! మంచిది- తాళు కృష్ణ!

శ్రీకృ: అంత, వేళ వచ్చిన నన్ను - వేడుకొనే గాని, పోవే భామా!

౨

నత్య: అప్పుడు నను వేఁదే - నుండే వేఁ బంగించ

నటర! కృష్ణ! వేఁ బంగించ-నటర! కృష్ణ!

శ్రీకృ: అట్లా, తప్పు నాయందుంటే - తగ్గి చెప్పేగాని పోవే! భామా!

౩

నత్య: రద్దా చేయుచు నీవు - పద్దులు నాతో బల్లు

పద్దా కృష్ణ! పద్దులు పల్లు-పద్దు కృష్ణ!

శ్రీకృ: నీ, వద్దదిరా! యంటే- దద్దిరే నటవే? వో నత్యభామా!

౪

నత్య: తరిగొండాదిప! శేష - గిరివాస! చలమేలా?

రారా కృష్ణ! మా యింటికీ- రారా! కృష్ణ!

శ్రీకృ: నన్ను మతిమతి పిలిచేది - మత్యాదగా దింకపోవే!

భామా! ౫

నత్య: నీ. బోయదా వెంగిలి బోసేసతివి పూర్వ,
మిప్పు డా గుట్టు నే జెప్పవలెనా?
చైలుల చీరలు ధోచి సిగ్గులు గనుగొంటి
విప్పుడా గుట్టు నే జెప్పవలెనా?

హెచ్చి మెచ్చుగ వెన్న మ్రుచ్చిలించితివి ము,
 స్తివృధా గుట్టు నేఁ జెప్పవలెనా?
 వనములో ఘగనియాండ్లను గూడి యాడితి,
 విప్పు డా గుట్టు నేఁ జెప్పవలెనా?

తే.గీ. నన్ను నేలెదవో తెల్పు నైజముగను,
 కచ్చలాడిన నీ సిగ్గుఁ బుచ్చుకొందుఁ;
 దలఁగి పొనింక శేషాద్రి నిలయ! వైరి
 వార గజ సింహ! తరిగొండ నారసింహ! 165

శ్రీకృ. నీ. శబరి యిచ్చిన చండ్లు నరవి నే భుజియించు
 బెల్లవా రెఱుఁగుదు, రేమి భయము?
 చెలుల చీరలు దాచి సిగ్గులు నేఁజూచు
 బెల్లవా రెఱుఁగుదు, రేమి భయము?
 చిన్ననాఁ డలర నే వెన్న మ్రుచ్చిలు చంద
 మెల్లవా రెఱుఁగుదు, రేమి భయము?
 మగనియాండ్లను నేను మరులు కొల్పిన వింత
 లెల్లవారెఱుఁగుదు, రేమి భయము?

తే.గీ. చంద్రుఁ డుదయింపఁగా జూచి సారమేయ
 మెదిరి బెదరించి యఱచిన ట్లివిధమున
 నీవు వెఱపించి పిలిచిన నేను రాను;
 చాలు నిఁకఁ బోవె! నీపేమ సత్యభామ! 166

వత్స: చేపవైతి వటంచుఁ జెలరేఁగి కొందఱు
 ఎగ్గు లాడిన నీకు సిగ్గు లేదు,
 పిఠికి తాఁబేలివై మఱుఁగుఁ జేరితివంచు
 నెగ్గు లాడిన నీకు సిగ్గు లేదు,
 పండివై బురదలోపలఁ బొర్లినావంచు
 నెగ్గు లాడిన నీకు సిగ్గు లేదు,

సేవులు మొదల వేసి శ్రావె వెత్తురటంచు
నెగ్గు లాడిన నీకు సెగ్గు లేదు,

తే.గీ. మాన, మవమాన మెఱుగవు గాన, నీవు
పరుల నెఱుగవు, నీమూల మరయ లేవు;
నిన్ను నేమందు? శేషాద్రి నిలయ! వైరి
వార గజసింహ! తరిగొండ నారసింహ! 167

శ్రీకృ: సీ. అది పాతనమై వేదంబు లా బ్రహ్మ
కిచ్చినాఁ డనుమాట కెగ్గు గలదె?
కమఠమై గిరి మోచి, యమరుల కమృతంబు
నిచ్చినాఁ డనుమాట కెగ్గు గలదె?
ప్రకట వరాహరూపముఁ దాల్చి, పోనీక
నిల నిల్చె నను మాట కెగ్గు గలదె?
నరమృగాకృతిని దానవుఁ డ్రుంచి, తద్రక్త
మిలఁ ద్రావె నను మాట కెగ్గు గలదె?

తే.గీ. ఏనుఁగును జూచి దోమ నెదిరి పోరఁ
దలఁచినటువలె నీవు నన్నలిఁగి, యిన్ని
యెగ్గు లాడిన ఫలము నీకేమి వచ్చె?
జాలు నిఁకఁ బోవె! నీప్రేమ సత్యభామ! 168

దరువు. అంతఃకళం

సత్య: రాను రానన నేల? - రారా! కృష్ణా! నీవు రారా! కృష్ణా!
ఏను మ్రొక్కెదఁ గొఁగి - లీరా! కృష్ణా! ౧

శ్రీకృ: నేను నీయింటికి రానే! భామా! నేను రానే! భామా!
పూని పిల్వక, లేచి - పోవే! భామా! ౨

సత్య: శ్రీపతి నామీద - కోపమేలరా? నీకు కోపమేలరా?
నీపట్ట నేఁ జేయు - పాపమేమిరా? 3

శ్రీకృ: ■ పుణ్య పాపములు - నీవే భామా! అవి నీవే భామా!
సా పామృంతే లేచి-పావే! భామా!

వత్స: తరిగొందాదివ! శేష-గిరి విహారా! శేషగిరి విహారా!
ఇరవంద ననుఁ బ్రేమ-నేలుకొరా!

౫

శ్రీకృ: తే.గీ. సారెసారెకు నీ పట్లు చనవుగాను
రమ్మురమ్మని పిలువకే! రాజవదన!
నీ ముఖముఁ జూడ పైఁపదు, నేఁడు లేచి
చనవె! యింటికి నుఖసీమ! నత్యభామ! 166

వత్స: నీ. హెచ్చక బలు తగ్గి బిచ్చమెత్తితి వంచు
జనులెన్న నీకు రోషంబు లేదు,
పరున కాయుధ మిచ్చి భంగపొయితివంచు
జను లెన్న నీకు రోషంబు లేదు,
కోతులరాజువై కొండ లెక్కితివంచు
జను లెన్న నీకు రోషంబు లేదు,
మడియ కాఁపు విధాన మడఁకఁ బట్టితివంచు
జనులెన్న నీకు రోషంబు లేదు,

తే.గీ. మొండి లెక్కలు వేయుచు బండకూడు
కుడుషఁ దలఁచెదవేమో? నీ గొల్లబుద్ధి
తెలిసి వచ్చెను; శేషాద్రి నిలయ! వైరి
వార గజసింహ! తరిగొండ వారసింహ! 170

శ్రీకృ: నీ. అడుగులా బలిసి మూఁ డడిగి ముల్లకముల్
సాధించెనంటె రోషంబు గలదె?
తానైనవానికే తనబాష-మిచ్చి ■
శృలుఁడయ్యెనంటె రోషంబు గలదె?
ఁ-స్వార్థమై మహాకపులకు స్వామియై
చరియించే నంటె రోషంబు గలదె?

హలముఁ భరించి శత్రులవెల్ల వరుసగా
నమయించెనంటె రోషంబు గలదె?

త.గీ. రాజహంసను జూచి గారడముఁ జేసి
బకము పకపక నవ్వి న పగిది నన్ను
నీవు హనియించి సారెకు నిక్కవేల?
చాలు నిఁకఁబోవె! పీపేఘ సత్యభామ! 171

వత్య: సీ. బట్ట గట్టక దిగంబరుఁడవైతి వటంచు
నిందించినను లజ్జ నీకు లేదు,
హలము ధరించి శత్రుల నెల్ల వరుసగా
సమయించెనంటె రోషంబు గలదె?
బ్రాహ్మణత్వము వీడి బంఢ్రుతువలెఁ గత్తిఁ
జేకొంటివన లజ్జ నీకు లేదు,
వండిన కూడమ్మి వడ్డి కానులు గూర్చు
నేర్చెనన్నను లజ్జ నీకు లేదు,
తురకల రవు తెచ్చు వెఱచి వారికి రూక
నిచ్చెనన లజ్జ నీకు లేదు,

త.గీ. పేద బాఁపని కరణి నే పెద్దవాఁడ,
దానపాత్రుఁడ ననుచు హస్తంబుఁ జూచి,
వెలసితివి లేర! శేషాద్రి నిలయ! వైరి
వారగజసింహ! తరిగొండ నారసింహ! 172

శ్రీకృ: * బౌద్ధాంగనల మానభంగంబు గావించు
కొఱకు నేను దిగంబరుఁడ నొందు,
కలిదైత్యతతుల నిగ్రహముఁ జేయుటకు ని
మ్ముగఁ గరవాలమును ధరింతు,
నానసాదము మీఁద నరులకెల్లను భక్తి
నిలుపఁ దత్ప్రయమెల్ల నేనె గొందు,
అలయించి వడ్డికానులు, మొదల్ గొనిభక్త
భరముఁ దురుష్కుల పాలు చేతు

తే.గీ. ~~జదుచే~~ నాయుక్తిఁ దెలియక, ~~దం~~ దంత
 మూలములఁ జూడఁబోయెడి మూర్ఖు వగిది
 నీవు నన్నుపాలంబింప నీతి గాదు;
 చాలు నీఁకఁ బోవె! నీప్రేమ నత్యభామ! 173

దరువు. అంతకం

వత్య: ఇటువంటి చలముఁజేయుట నీకు మేరా?
 కటకటా! నన్నిట్ల - గారించే వేరా?
 నీలవర్ణ! కృపాలవాల! - శ్రీలోల! ఘనానంద! బాలగోపాలా! ౧

శ్రీకృ: ఇన్నాళ్లవలె చను-విక నీకు రాదే!
 నన్నింక దూతేది - వ్యాయము గాదే!
 కామినీ! గజకామినీ! నత్య-భామినీ! స్త్రీ శిరోమణీ! పోవే! ౨

వత్య: చెలులు పెట్టిన మందు - తల కెక్కినటరా?
 కలకంఠు లందఱీ - గతిఁ జేసిరటరా?
 నీలవర్ణ! కృపాలవాల! - శ్రీలోల! ఘనానంద! బాలగోపాలా! ౩

శ్రీకృ: చేడె! యిదెవరుఁ - జేసిన గతి గాదే!
 నేఁ దింత చేసేది - నీ వాడే వాదే!
 కామినీ! గజకామినీ! నత్య - భామినీ! స్త్రీ శిరోమణీ! పోవే! ౪

వత్య: హరి! నే వాదించక - శరణనే లేరా!
 తరిగొండాధిప! శేష - గిరివాసా! రారా!
 నీలవర్ణ! కృపాలవాల! - శ్రీలోల! ఘనానంద!
 బాల గోపాలా! ౫

వత్య: సీ. విన్ను విప్రులకు శూద్రు లెంగిలి నీళ్లను
 ఇంపులుచేసి త్రావింపఁగలవు,
 చచ్చికుండ్లల కూడు పెద్ద నైఋతులచే
 బెదరుఁజూపుచుఁ దినిపింపఁగలవు,

చెలరేగి వరుల బిడ్డలఁ బెండ్లి నీ వాడి
పిఠికి దానళ్ల కొప్పింపఁగలవు,
వైరాగ్యమున మోక్షవాంఛతో శరణన్న
చేడెల నట్లట్ల చెనకఁగలవు,

తే.గీ. దొంగ! నీమాయ లెవ్వ రెఱుంగనుచుఁ
బూర్ణ గాంభీర్య పురుషుని పోల్కిగాను
నిలిచినా వొర! శేషాద్రి నిలయ! వైరి
వార గజసింహ! తరిగొండ నారసింహ!

174

శ్రీకృ: వరతొట్టి తీర్థ మందఱికి నేఁ ద్రావించు
టాత్యభేదంబు లేదనెడి కొఱకె,
చద్ది కుండలలోని సాద మందఱికిచ్చు
టల కర్మవాసన లణఁచుకొఱకె,
పెండ్లాల దాసరివాండ్ర కొప్పించుట
కలియుగంబున లక్ష్మి వెలయుకొఱకె,
వైరాగ్య సతులకు వగఁజూపి చెనకుటల్
తెలివిచ్చి ముక్తిఁ బొందించు కొఱకె

తే.గీ. కాంత! నా భావమెల్ల నైకాంతికులకుఁ
దెలిసియుండును; నీకట్టి తెలివి లేదు
గాన నీ మాట లంటివిగాని, కాని,
చాలు నిఁకఁ బోవె! నీప్రేమ సత్యభామ!

175

నత్య: సీ. తావిచ్చినట్టి స్వాతంత్రుని నొకమూల
నుంచి, స్వసర్వము వాక్రమించినావు,
మొనసి రూకల నీక మొగముఁ జూపనటంచుఁ
బరమ భక్తులనైనఁ దఱుమఁగలవు,
అందఱితో మాటలాడినట్లుండి, యె
వ్వరిమాటలకుఁ జిక్కఁకుఱుకఁగలవు,
దొరవని యొక చోట మెఱసినట్లనె యుండి
దేశదేశంబులు తిరుగఁగలవు

తే.గీ. గాన, నీవలె నటియించు గారడీఁడు
గలుగునే యింక మూఁడు లోకంబులందు?
నీవె చాలుర! శేషాద్రి నిలయ! వైరి
వార గజసింహ! తరిగొండ నారసింహ! 176

శ్రీకృ. నీ. తావిచ్చు దొరకు ముందర భోజనముఁ బెట్టి
యవల నే భుజియింతు, నందుకేమి?
ఇలను దాసులకు మిక్కిలి భక్తిఁ బుట్టింప
నశికించి రక్షింతు, నందుకేమి?
శుద్ధాత్ములకు ఫలనూచనంబులు చేసి,
యా మాటలకుఁ జిక్క, నందుకేమి?
ఒక చోట దొరనవుచుండి నే నొక లీల
నవనిపై దృష్టింతు, నందుకేమి?

తే.గీ. నీవు నా భావమెఱుంగక నిష్కరంపు
మాట లంటివి, నీ బుద్ధి నేటివఱకు
తేటగాఁ గంటి, నింక నీ కూట మొల్లఁ;
జాలు నిఁకఁ బోవె! నీ ప్రేమ సత్యభామ! 177

దశమః పాదః

నత్య: జడఁ దీసి కొట్టుదునా? వోరారి! సామీ! -జడఁదీసి
కొట్టుదునా? ||పల్లవి||

జడఁ దీసి కొట్టుదునా? - సవతుల నందఱీ
విడిబాడి తిట్టుదునా? - వోరారి! కృష్ణా! ||ఉపపల్లవి||

దబ్బాణ లాడినట్టి - తంటాల మారి! నిన్ను
గుబ్బాలఁ గుమ్ముదునా? నీ తొమ్ము గబ్బి
-గుబ్బాలఁ గుమ్ముదునా? ||జడఁదీసి|| ౧
పట్టా పడాని నిన్ను - బాహులతల నేనూ
పట్టి బంధించుదునా? వోరారి! సామీ!
-పట్టి బంధించుదునా? ||జడఁదీసి|| ౨

తరిగొండాధీశా! శేషా - గిరివాసా! నిన్నుఁ గదిసి
తిరుద్రిప్పు లాడుదునా? ■ - చలమూ దీతా
-తిరుద్రిప్పు లాడుదునా? ■జడఁదీసి■ ■

నత్య: నీ. దొరనని మురిసేవు, తొడరి విద్యావంతు
లెంత వేడిన ధనం బియ్యలేవు,
పరమభక్తులనైనఁ బరిచారకులచేత
రోప్పింతు, వన్న మిప్పింప లేవు,
తీర్థ వాసులు పొంచి తిరిపెమెత్తు దుగాండ్లు
గుత్త గొందువు, వారి కిత్తు ననవు,
కలిగిన వారినే ఘనముఁజేతువు గాని,
చెలఁగి దీనుల నీవు చేరనీవు,

తే.గీ. పేద లెవరైన ధనికుల బిచ్చమెత్తఁ
బోఁదలంచినఁ బోనీక పోరి, యదియు
నీవె గొందువు; శేషాద్రి నిలయ! వైరి
వార గజసింహ! తరిగొండ నారసింహ! 178

శ్రీకృ: నీ. అధిక విద్యావంతు లాశ్రయించిన మెచ్చి
నాశంబులేని ధనంబు నిత్తు,
భటులచే రొప్పించి, పరమ భక్తుల క్షాంతిఁ
గని యన్నమిప్పించి గారవింతు,
పరుష పాపమును భూసురముఖాంతరము గాఁ
దెప్పించి, యజ్ఞుల కొప్పగింతు,
ధనికుల హెచ్చించి ధనము లార్జింతుఁ, బే
దలను తగ్గించి సత్పదము నిత్తు;

తే.గీ. కలిసి నాయుక్తిఁ దెలియక కంటకంబు
లైన మాటలు నీవంటి, వైనఁగాని
ఇందుచేఁ గీర్తిఁ బొందితి వింక నేమి?
చాలునిఁకఁ బోవె! నీప్రేమ నత్యభామ! 179

వత్స: సీ. కులగోత్రములు లేని గుణహీనుఁడవు నీవు
 కడలేని యద్రమాణుఁడవు నీవు
 మానావమానముల్ లేనివాఁడవు నీవు
 కడపట బుద్ధిశూన్యుఁడవు నీవు
 మాయావిన్దై మాణు మనలు చుండుదు వీవు
 ఘనతరాహంకారఖనివి నీవు
 బహురూపి యగుచు దబ్బణ లాడుదువు నీవు
 ప్రకట మహేంద్ర జాలకుఁడ వీవు

తే.గీ. గనుక నిన్నొక్క మానవుఁ డనఁగ రాదు,
 ఏడనైనను నీ మోముఁ జూడరాదు,
 కలియు విధమెట్లు శేషాద్రినిలయ! వైరి
 వారగజసింహ! తరిగొండ నారసింహ!

శ్రీకృ: సీ. అద్యయ బ్రహ్మమైనటువంటి నాకును
 కుల, గోత్ర, గుణమితుల్ కొన్ని గలవె?
 వస్త్యంతరము లేని వానికి మానావ
 మాన, బుద్ధులు వేతె కానఁబడునె?
 మొనసి మాయావిన్దై ఘనతరాహంకార
 ఖనిని నేఁ గాకుంటె కలదె జగము?
 బహురూపినగుచు దబ్బణలాడి, యింద్ర
 జాలముఁ జేతు, నదియె లీలావిభూతి!

తే.గీ. కలికి! నీ వింత భావంబుఁ దెలియలేక
 నిందఁజేసితి, వది మంచి నిక్కమయ్యె,
 వింతయే మేలు, నీ చెంత కేను రాను;
 చాలు నిఁకఁ బోవె! నీ ప్రేమ సత్యభామ! 181

క. అని పలికిన గోపాలునిఁ
 డన జడతో వినరి కొట్టి, తడయక యపుడే
 మొనసి నిజాంతః పురమున
 కనురాగము ■■■ వచ్చి, యా చెలి కనియెన్: 182

నత్య. క. ఎఱుకత చెప్పిన విధమున
 నెఱువక ఘనపారిజాత వృక్షము కొఱకై
 వర కృష్ణ జపముఁ జేయుచుఁ
 జిరతర తప మాచరింతు శీతాంశుముఖీ! 183

సత్యభామ శ్రీకృష్ణ జప మొనరించుట

క. అని పల్కు సత్యభామను
 గనుఁగొని చెలియిట్టులనియె గౌరవమెనఁగన్
 'వనితామణి! కృష్ణజపం
 బనువందఁగఁ జేయు కొర్కె లెల్ల ఫలించున్'. 184

ద్విపద. అని చెలి పల్కుఁగా నా సత్యభామ
 తన మదిఁ జింతించి - దాని కిట్లనియె:

హరి నామజపము మో - క్షాస్పదంబనుచుఁ
 బరమయోగీంద్రులు - పల్కుచుండుదురు.

సలలితమైన యా - జపమహత్త్వంబు
 పొలఁతి! వైరాగ్యంబుఁ - బుట్టింపఁగలదు,

గాన నాకు విరక్తి - కలిగినట్లైనఁ
 బూని నా సవతులు - పొంగుచుండుదురు.

విలసితమగు దేవ - వృక్షంబు కొఱకు
 చెలఁగి యా జపము నే - జేసినేని

వృక్షంబు వచ్చునో? - విమలమైనట్టి
 మోక్షంబు గల్గునో? - మొనసి యీ రెండు

తెలియక మనము సం-దేహమందినది.
 తలఁచిన పారిజా-తము వచ్చెనేని

సవతుల సాధించి - సంతసించెదను.
 ప్రవిమల మోక్ష సం - ప్రాప్తి గల్గినను

వంత ~~వింత~~ - పరమవైరాగ్య
 చింతఁ జేయుచు నాత్మ - జెందియుండుదును;
 అకలంక తరిగొండ - హరివేంకటేశుఁ
 దొక చిత్తంబునఁ గూడి - యుండఁగా నతుల.

భరువు. జంపి

వత్స: వెలఁది! నా కిప్పుడొక్క - వేళ వైరాగ్యంబు
 గలిగితే నవతులు - త్యంత నుండుదురే! ౧

ఈ మణుల హారంబు, - యింబరములన్ని
 యీ మీఁద నీ నవతి - యిల్లుఁజేరీనో? ౨

ఈ చంద్రకాంత శిల, - లీ చిత్తరువు పెట్టె,
 లీ చిల్క, లీ హంస - లెవరిఁ గలిసీనో? ౩

నా దేవుఁడును నేను - మోదమునఁ బెనఁగొనిన
 యీ దివ్యభవనమం దెవతె నిలిచీనో? ౪

తరిగొండ హరి శేష- ధరణీధరేశ్వరుఁడు
 కరుణ నిండే నతినిఁ - గొఁగిలించీనో? ౫

క. అన విని యా చెలి యిట్లనె
 'వనితామణి! జపము సేయువా రెవరైనన్
 ధన,ధాన్యాదుల నీ గతి
 మనమునఁ జింతింతురటవై? మధుకరవేణీ! 185

తే.గీ. చిత్తమేకాగ్రముగఁ జిరతరముగ
 విష్ణు దివ్యావయవములు వేణువేణు
 మనన చేయుచు జపము నమ్మతినిఁజేయు
 నీకుఁ దరిగొండ హరియిచ్చు నిత్య సుఖము.' 186

ద్విపద. అన విని ముదమంది - యా సత్యభామ
మనతరంబైన యే - కాంత స్థలమున

నలువొప్పు బద్మాస-నమునఁ గూర్చుండి,
నెళవుగా దేహంబు- నిక్కించి, దృష్టిఁ

గ్రమమొప్పు నాసికా - గ్రంబుపై నుంచి,
భ్రమ లెల్ల నణంచి - పద్మలోచనుని

యవయవ ధ్యానమం-దపు డాత్మ నుంచి,
యవిరళ తరిగొండ - హరిమెచ్చుకొఱకు

సరవిని దివిజవృక్షముఁ దెచ్చు కొఱకుఁ
జిరతర తపమిట్లుఁ జేయుచునుండె.

క. అప్పుడు పద్మదళాక్షుఁడు
తప్పక యా సత్యభామ తపమొనరించే
చొప్పు మనంబునఁగని, మది
నుప్పొంగుచు సతులఁ జూచి యొనరఁగఁ బలికెన్. 187

ఆ.వె. భక్తి నిపుడు సత్యభామిని ననుఁ గూర్చి
పారిజాతతరువుఁ గోరి తపముఁ
జేయుచున్న దిపుడు చెలఁగి నేనచటికి
వనితలార! పోయి వత్తు నటరె? 188

***శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామ కడ కేగుటకు
రుక్మిణ్యాదుల అనుమతి***

ద్విపద. 'పరమపావన! సత్య-భామకు నీవు
నురపారిజాత మ-చ్చుగ నిత్తు ననుచుఁ

దలఁచెదవేమొ, త-త్తరువు నయ్యింద్రుఁ
డలరఁ దేనిచ్చునే?' - యని పల్కె రాధ;

'తనిచ్చెనే చూడు- దేవమహిజ
 మూని ధాత్రిని నంద - నోద్యానమందు
 నిలిచి యున్నటువలె - నిలుచునే?' యనుచు
 లలిత మానసయైన - లక్షణ పల్కె;
 'నిలిచి యుండినఁ జూడు - నెలవుగాఁ బుష్ప
 ములు వికసింప వి-మ్ముగ' ననె భద్ర;
 'వికసించెనే చూడు- వికసించినపుడె
 యకలంకనూనంబు - లాస్వర్గమందె
 'చేరు, నిందుండవు - సిద్ధ' మటంచు
 నారూఢిగాఁ బల్కె - నా నాగ్నజితియు;
 ఇంత మాత్రమునకు - నింద్రుని గెలిచి
 వింతగా నాదేవ - వృక్షమిచ్చటికిఁ
 దేకున్ననేమి? యా-దేవి చెంగటికిఁ
 బోకున్ననేమి? యి-ప్పుడు కృష్ణ!' యనుచు
 విరసంబుగా మిత్ర - వింద భావించె;
 'పరఁగ నీ వాసత్య-భామిని కొఱకుఁ
 బురుహూతు సాధింపఁ - బోదలంచెదవు'
 హరి! నిన్నుఁ బోనియ్య' - మనియెఁ గాళింది;
 'దేవమునీంద్రుండు - దెచ్చిన నుమము
 దేవి యీ రుక్మిణీ -దేవి కిచ్చితివి
 గనుక, తదవృక్షమే-కావలె ననుచు
 ననఘ! నిన్నాయంతి - యడిగినదేమొ?
 వలపు నిల్వఁగలేక - వనజాక్ష! నీవు
 నల భూజమిత్తు - యంటివేమొ?

యలఘుపట్టపుదేవి - యైన రుక్మిణితో
చెలఁగి దానిని - చేసితి వేమో?

మెఱసి దానిని మాత్ర - మే సత్తుగాను
హరి! నీవు మునుఁ బెండ్లి యాడితివేమో?

నెళపుగా మేమెల్ల - నినుఁజూచి భ్రమసి
వలపుచేఁ దేరకు - వచ్చితిమేమో?

కనుక రుక్మిణి కన్న - ఘనముగా దానిఁ
గనుఁగొని, మమ్మెల్లఁ - గడకుఁ ద్రోసితివి,

ఇంతయే చాలు మా - కింక నేమి? యనుచు
వంతు కెక్కిన జాంబ - వతి పల్కఁగాను

దరహసితాస్యుఁడై - తరిగొండ నృహరి
యురగాద్రి వాసుఁడా - యువిదల కనియె:

ఆ.వె. 'ఇంత కోపమేల? యంగనలార! మీ
రుండుమనిన చోట నుండువాఁడ'
ననుచుఁ గునుమతల్పమందుఁడా శయనింపఁ
గా విదర్భ రాజకన్య పలికె:

189

ద్విపద. 'ఇది యేమి కృష్ణ! నీ - వింత నిష్ఠురము
మది నుంచుకొని యన్ని - మానిన రీతిఁ

బవ్వళింతురె? సత్య - భామ కా కుజము
నివ్వటిల్లఁగఁ దెచ్చి - నీ విచ్చి రమ్ము!

మా యెక్కువేమి? యి - మ్మాడ్కి నిందుండ,
నా యిందుముఖి తక్కు - వై యున్నదేమి?

జలజాక్ష! నీకు వై - షమ్య నైర్ఘ్నా
ములు గలవే? భూత - ములకెల్ల నీవు

సముద్రవే గావున - సత్యభామినిని
బ్రమదంబు నొందింపు - పవళింపనేల?

లెమ్ము లె'మ్ముని - లేపిన లేచి
యమ్మధుసూదనుం - డహిశైల విభుఁడు

తరిగొండ ధాముఁ డా - తరుణి నీక్షించి
కరుణ నిట్లనియె ను-త్కళిక దీపింప.

తే.గీ. 'అతివ! యీ జాంబవతి మొదలైన సతులు
నీవు చెప్పిన యట్లనే నెనరుగాను
పోయిరమ్మన్న నచటికిఁ బోయి దాని
సమ్మతముఁ జేసి వచ్చెద జలజనయన?' 190

తే.గీ. అనిన విని రుక్మిణీదేవి హర్షమెనఁగ
జాంబవతి మొదలైనట్టి సతులఁ బిలిచి
'యీ మహాత్ముని నా సత్యభామ కడకుఁ
బోయి రమ్మని చెప్పరే! పొలఁతులార!' 191

జాంబవత్కాదులు

అ.వె. నిన్నఁ బోయి వచ్చె, నేడేమి యవసర?
మచటి కంబుజాక్షు నంపనేల?
నమర పారిజాత మాపె కియ్యకపోతె
మానె, నుండనిమ్ము మీన నయన! 192

రుక్మిణి: ద్విపద. ఇది యేమి సతులార? - యిమ్మహామహుని
మది నె టుంగక యిట్టి - మాటలాడెదరు;

పరమాత్ముఁడిటు భక్త - పరతంత్ర కీర్తి
ధరియింపఁగా స్వతం - త్రత గల్గె మనకు,

నీ మహత్వముచేత - హెచ్చి గర్వించి
యీ మాధవుని నిల్ప - నెంతవారలము?

కావున నితని న - త్వరుణ మాత్రంబె
కావలె మన కంతె - గాని, యొండేల?

దయచేత మనల నిం-తగ గొప్పచేసి
నయముగా నడుగుచు - న్నాడంతె గాని,

పరవఁ జేయక సత్య-భామ చెంగటికి
నరిగెద నంటె మీ - రడ్డు పెట్టుదురె?

ద్విపద. అన విని యా కాంత-లందఱు జడిసి
కనకాంబరునిఁ జూచి - కరములు మొగిచి

‘పంకజోదర! సత్య - భామిని కడకు
శంకింప కరిగి, యి-చ్చటికి శీఘ్రముగ

నీవు రావలె’నంచు - నెనరుతోఁబలుక
శ్రీవేంకటేశుఁ డా - శ్రిత జనావనుఁడు

పావన తరిగొండ - పట్టణాధీశుఁ
■ వెలఁదులఁ జూచి - యప్పు డిట్లనియె:

సీ. ‘రావె! శ్రీరుక్మిణీ! రా జాంబవతి! యిందు,
రావె! యో కాళింది! రంగుమీఱ,
రా మిత్రవిందరో! రా నాగ్నజితి! భద్ర!
రావె! లక్ష్మణ! రావె! రావె! రాధ!
యొక సారి మీరందఱిఁక ముద్దు లియ్యరే!
సెలవిచ్చి యంపరే! చెలువమలర,
సత్యభామకుఁ బారి జాతమహాజంబుఁ
దెచ్చిచ్చి వచ్చెద మచ్చికలర,’

త.గీ. ననిన, రుక్మిణీ మొదలైన యబ్జముఖులు
మోహముపొంగ నందఱు ముద్దు లిచ్చి,
‘స్వామి! గోవింద! మాధవ! చక్రపాణి!
పుండరీకాక్ష! దయ యుంచి పోయిరమ్ము!’

తే.గీ. అనుచు రుక్మిణి మొదలైన వనజముఖులు
 పొయిరమ్మని పలుకఁగాఁ, బుండరీక
 నేత్రుఁ డా సత్యభామిని నిలయమునకు
 వచ్చి యిట్లని పల్కె బల్ మెచ్చుగాను.

194

శ్రీకృష్ణుడు సత్యాదేవి నోడార్చుట

శ్రీకృ: ద్విపద. 'ఓ సత్యభామ! నీ - యురుతర తపము
 భానురంబుగఁ - ఫలియించె నేఁడు

నీ నిష్ఠమెచ్చి మ-న్నించి వచ్చితిని
 మానినీ! తపమింక - మాని నన్ జూడు!

అనువమ పద్మాన - నాసీనవగుచు
 ఘనతరాంతర్లక్ష్మ - గగనమం దుండి

యనిల ధారణచేసి - యఖిలేంద్రియములు
 మనసులోన నణంచి - మదిని నా బుద్ధి

యందు లీనముఁజేసి - యా బుద్ధి నాత్మ
 యందైక్యమొనరించి - యానంద మొందు

పరమయోగిని రీతి - బహు విరాగమునఁ
 జిరతర తప మిట్లు - చేయుచున్నావు,

ఖ్యాతిగా నే మెఱుం - గని రీతి నుండి
 యీ తపోనిష్ఠ నీ - వేడ నేర్పితివి?

ఇంతి! నీ జపమున - కే నాత్మయందు
 సంతసించితిఁ, బారి - జాతంబుఁ దెచ్చి

యిచ్చెదఁ గనువిచ్చి - యింక నన్నుఁ జూడు!
 మచ్చికతోఁ బల్కు - మాన మేమిటికి?

రహిని శృంగార వై - రాగ్య రసంబు
 లహహ! నీ ముఖపద్మ - మందు దీపించె;

నిది చాల వింత! ని - స్నేహే నేను
 కదియక మాన నే - క్రమమున నైనఁ,
 దరళాక్షి! యిది మంచి - తతీయని మరుఁడు
 గురుతరంబుగ నిక్షు - కోదండమునకు
 నురువడితోడ బం-భర మౌర్విఁ గూర్చిఁ
 గరకరితోఁ బుష్ప - కాండముల్ దొడిగి
 సరవిఁ బ్రత్యాలీడ - చరణుఁడై నిలిచి,
 తరిగొండ హరి శేష - ధరణీ ధరేంద్రు
 పతి యితఁడని భక్తి - భావనయైన
 మతిలోఁ దలంపక - మదమత్తుఁ డగుచు
 ముదమంది నా మర్మ - ములనెల్ల నిపుడు
 బెదరించి బెదరించి - భేదింపసాగె,
 గావునఁదాళ శ-క్యముగాదు నాకు,
 వేవేగఁ గొఁగిలీ - వే! ముద్దుగుమ్మ!

తే.గీ. అనుచుఁ గొనరెట్టఁ బట్టి నెయ్యంబు మీఱ
 నెత్తి కొఁగిటఁ జేర్చ, నా యిందువదన
 యలుక తోడుత మిళితమై తళుకుఁజూపు
 మొలక నవ్వున విభునితోఁ బలికె నిట్లు: 195

నత్య: ద్విపద. 'స్వామి! శ్రీకృష్ణ! నీ - జపమహత్త్వమున
 గామాది శత్రు వ - ర్గమును గెల్చితిని;

ఇహసౌఖ్య విషయ భో-గేచ్ఛల కెపుడు
 మహిని నా యంత పా- మరురాలు లేదు

గాన, సకామనై - ఘనతర జపము
 పూని చేసితి నది -ప్పుడు ఫలియిందె,

గ్రక్కన నన్ను - ష్కామఁగాఁ జేసి
నిక్కంబు నెఱిఁగించె; - దయవలన

నన్ని భోగములు ము-న్ననుభవాలయ్యె,
నెన్నాళ్లు చా, లింక నేనేమి నొల్ల;

అవిరళ భోగంబు - లాసింపనేల?
సవతులతో వాడు - నల్పఁగానేల?

నేను రారమ్మని - నినుఁ బిల్వనేల?
పూని రానని నీవు - పోనాడనేల?

ననుఁజూచి యీనతుల్ - నవ్వఁగానేల?
చెనఁటి చందమున నేఁ - జింతింపనేల?

కామంబు గల్గఁగాఁ - గద యిన్ని గల్గె!
కామంబు విడిచినఁ - గల్గునే యిన్ని?

కావున వైరాగ్య - కలితాత్మ నగుచు
దేవ! నీ పదములం - దే బుద్ధి నుంచి

మదన తంత్ర సుఖంబు - మానితి, నన్నుఁ
గదియవ'ద్దని పల్కి, - గనికరంబెనఁగ

నరుదంది తరిగొండ - హరియైన శేష
ధరణీధరేంద్రుఁ డా - తరుణి కిట్లనియె:

దశమ స్కంధము

భామా! నాకలికీ! సత్య - భామా! ||పల్లవి||

నీ మహిమెఱుఁగక - నిక్కముగా నతి
కాముకురాలవు - గద యని నమ్మితి ||భామా!|| ౧

భావభవుఁడు నను - బాధింపఁగ నీ
కీ వైరాగ్యం - బెందుకు నిల్చునె? ||భామా!|| ౨

మనమలరఁగ నీ - వను రాగంబున

మునుపటి విధమున - ననుఁగవగూడవె||భామా|| 3

తరిగొండాధీశ్వరుఁడగు వేంకట

గిరివాసుఁడ ననుఁ - గరుణఁ జూడవే! ||భామా|| 4

తే.గీ. అనుచుఁ గాముకు పగిది మోహమునఁ జక్రి

రతికిఁ బ్రార్థింపఁగాను, విరక్తురాలి

చందమునఁ బట్టుపడక యా సత్యభామ

తొలఁగి మెలఁగుచు నతనితోఁ బలికె నిట్లు: 196

సత్య: అ.వె. విను మనేక భార్య లనురాగమున నిన్ను

కలిసి మెలఁగుచుండఁగాను, రతికి

నేను తక్కువైన నీకేమి కొడువ? నా

జోలి యేల నీకు నీలవర్ణ? 197

శ్రీకృ: తే.గీ. పెక్కులగు భార్యలందఱు నొక్క యెత్తు,

మత్తగజయాన నీ వొక్కయెత్తు గనుక,

నీ విరక్తిన నీవు న నైనయ ననిన

సత్యభామిని! నాకు సంసారమేలె? 198

సత్య: తే.గీ. అహహ! నా మీఁద నింత మోహంబు నీకు

మీఱియుండఁగనే కదా! పారిజాత

భూజమిప్పుడు నా వనంబునకు వచ్చె,

పంత మీదేతె బ్రతికితి బాలకృష్ణ! 199

శ్రీకృ: తే.గీ. ఎగ్గు లాడక దయఁ జూడు మీక్షణమున

తరుణి! యిచటికిఁ బారిజాతమును దెత్తు,

సత్య: తెచ్చి యిచ్చితి వలనాఁడె తీతెఁ గొర్కె;

చాటుఁజాలటు పొర! గోపాలబాల! 200

దరువు అంశం

- శ్రీకృ: ఏమే! నన్నేలవే! ముద్దుగుమ్మా!
 ఝామాయేనే ప్రొద్దు చక్కెర బొమ్మా! ||పల్లవి||
- నత్య: నీ మాయాలు గంటిరా! ముద్దుసామీ!
 సామాన్యుడవా? నీ సఖ్యమింకేమీ? ||ఉపపల్లవి||
- శ్రీకృ: మందాపవనూ - డిండు మేనూ
 పొంది కుందించానే! - నుందరవదనా! ||ఏమే!||౧
- నత్య: వలచీ వలచీ పిలిచీ పిలిచీ- యలసీనే! సోలసేనే!
 కలిసితివటరా? నీ మాయాలు - గంటిరా!
 ముద్దుసామీ!||నీ మాయాలు|| ౨
- శ్రీకృ: కలికీ రావే! కొంగిలీవే! కలకాలాలు ఈ
 కీలేలే? చిలు-కాల కొలికీ! ||ఏమే!|| ౩
- నత్య: సరసమూలూ -చాలూ చాలూ
 మురియూచు కదిసీప -లృఱునం టకురా!
 ||నీమాయాలు|| ౪
- శ్రీకృ: తారిగొండా -పురము నుండా
 తరి యిది ఫణిగిరి -వర! రా రమ్మనవే! ||ఏమే!|| ౫
- నత్య: కోరీ తారి గొండా నృహరీ!
 సారతర శేషా - శైల విహరీ! ||నీ మాయాలు|| ౬
- శ్రీకృ: తే.గీ. ఇప్పుడు కొంగిట నను జేర్చు,మింక నొక్క
 ఝాములో గొను భూజంబు సత్యభామ!
- నత్య: సురమహీజంబు గన్నులఁ జూచి నిన్ను
 పొందు, దందాఁక పొందను పొర! కృష్ణ!

ద్విపద. ౧౧ వానిఁ దూలిపో - నాడి కృష్ణుండు
తన చేతి పారిజా-త మహిరుహంబు

మొనసి యా మూలాగ్ర - ముగఁ బెల్ల గించి
ఘన విహగేంద్రు రె - కృల మీఁద నుంచి

పొలుపొందఁ దరిగొండ - పురథాముడైన
నలలిత వేంకటా -చల నివాసుండు

అమిత సంతోష మ - గ్నాత్ముడై చెలఁగి
కమనీయ లీలతో - గగనమార్గమున.

దరువు. అం తొకం

జగదీశ్వరుండు వచ్చెనూ, సత్యకు
పారిజాతముఁ గొని తెచ్చెనూ ||పల్లవి||

ఖగరాజుపై నెక్కి - గగన పథంబున
నెగసి సురేంద్రుని - నగరములోఁ జొచ్చి
జగదీశ్వరుండు వచ్చెనూ|| ||ఉప పల్లవి||

సురలు వెఱుగు నొందఁగా, సమస్త భే
చరులు సంతసమొందఁగా,
తరుణితో మురియూచు - పారిజాతాఖ్య
తరువు వాసన దిగంతరములా నిండఁగా ||జగదీ|| ౧

కనక చేలము మెఱుయూ, సర్వాంగము
లను భూషణము లొఱుయూ
మినమిన మెఱుసేటి- మెఱుపులతో నీల
వనదము దిగఁ బాఁఁగి - వచ్చెనో యనినట్ల||జగదీ|| ౨

గురుశేషాచల వాసుండు నృసింహుండు
తరిగొండ పురథాముండు
పరవాసుదేవుండు - భవ్యవ్రభావుండు
పరమపవిత్రుండు - పంకజనేత్రుండు ||జగదీ|| 3

నందనవనపాలకుని ఆక్షేపణ

వనపా: తే.గీ. అమరనాథుని కాటపట్టగుడు నెవుడు
ఘనత మీతిన మహావనముఁ జొచ్చి
చోరకుని రీతి దేవ పారిజాత
మీ విధంబునఁ బెకలింప నెవఁడవోయి? 206

శ్రీకృ: తే.గీ. అమరనాయకు కొఱకు సాహసము చేసి
నరకుఁడను రాక్షసునిఁ ద్రుంచి, నురుచిరంబు
లైన కుండలములు దెచ్చి యదితి కిచ్చి,
యిటుకు వచ్చితి; నన్ను నీ వెఱుఁగవఁటర? 207

వనపా: క. 'నను నే నెఱుఁగని వాఁడను
నిను నే గతి నెఱుఁగనేర్తు? నిజముగ నీ పే
రనువందఁ దెల్పు' మన విని
వనజాక్షుం డిట్టులనియె వనపాలునితోన్. 208

శ్రీకృ: క. వినరా! యో వనపాలక!
పెనుపొందఁగ నీవు నాడు పేరడిగిన, న
న్ననువందఁ గృష్ణుఁ డనుచును
జనులందఱు బిలుతురెప్పుడు నంతన మొప్పన్. 209

దరువు. ఆదితాళం

వనపా: కృష్ణా! నీవీ వృక్షం బిటు పెకలింపక విడువవయా!

శ్రీకృ: మీ, జిష్ణుఁడు వచ్చిన వృక్షము విడువను చీ!పో! వనపాలా!ం

వనపా: 'చీ! పా'మ్మనినను కుజము నిచ్చే నఁటరా? నీకూ

శ్రీకృ: నేఁ, జేపట్టిన వృక్షంబును విడిపించేవాఁడెవ్వఁడురా? ౨

వనపా: శ్రీతరిగొండేశ్వర! సురవతి చెప్పుదునఁటవోయీ?

శ్రీకృ: ఈ మీ దొర వచ్చిన భయమే, మిపుడే దెలుపు పోరా! ౩

విష్ణుపారిజాతము

యమరేంద్ర పురమున ౧౧౧ - యచ్చోటఁ
గొమరొప్ప నదితికిఁ - గుండలా లిచ్చి,

చెచ్చెర నయ్యింద్రు - చేఁ బూజలంది,
వచ్చునప్పుడు మహా - వాంఛ రెట్టింప

ననుపమ గరుడ వా - హనముతోఁగూడఁ
దన సతితోడ నం - దనవనంబునకు

భాసుర శేషాద్రిపతి తరిగొండ
వాసుఁడౌ కృష్ణుండు - వచ్చి వేడుకను

రమణితో వనవిహా - రంబుఁ జేయుచును
ప్రమదాంతరంగుడై - పలికె నిట్లనుచు;

దరువు. ఆట కెకం

శ్రీకృష్ణ: ఈ వన శృంగార - మింపూగఁ జూడవే! సత్యభామా! నీకుఁ
గావలసిన పూలు- గ్రక్కూనఁ గోయవే! సత్యభామా! ౧

కుందరదన! దేవ - కుజమిది చూడవే! సత్యభామా! నీ
విందుకే గద! నన్ను - బొందరా నంటివి సత్యభామా! ౨

తరిగొండ హరి! శేష-గిరివాన! రమ్మని సత్యభామా! నన్ను
కరుణించి యిఁకనైనా - గౌఁగిలించేవటే? సత్యభామా! ౩

అ.వె. అనుచు సత్యభామ కనురాగమునఁ జక్రి
మెఱయు పారిజాత తరువుఁ బూని
ప్రియము మీఱ దానిఁ బెకలింప, వనపాలుఁ
డటకు వచ్చి యిట్టులనియె హరికి. 205

సకల శాత్రులను - సాధింపఁగలము,
ప్రకటంబుగానైనఁ - బయనంబు గమ్ము!

పోయివత్త'మటంచుఁ - బొలఁతికిఁ జెప్పి
మాయావియైన యా - మాధవుఁడవుడు

అలర వశిష్ఠుఁ - డై తన చెంత
నిలిచియుండెడి కాము - నిం జూచి 'నీవు

ఘనతర క్షీరాబ్ధి కడ కేఁగి, యచట
నొనరంగఁదవముఁ జే - యుచునుండునట్టి

పరమసాత్త్విక భక్తి - భావజ్ఞుడైన,
గరుడునిఁ దొడైమ్ము - గ్రక్కూన' ననుచుఁ

గాముని క్షీరాబ్ధి - కడకంపి, సత్య
భామిని నగర నా - ఫణిగిరీశ్వరుఁడు

అలరారఁ దరిగొండ - హరి ఖగరాజు
చెలఁగి వచ్చుట నిరీ - క్తించుచునుండె.

తే.గీ. కాముఁ డప్పుడు క్షీరాబ్ధికడకుఁ బోయి
వేడుకను పక్షిరాజును దోడి తెచ్చె,
నా ఖగేంద్రునిపై నెక్కి యలర సత్య
భామ తోడుతఁ గృష్ణుఁడంబర పథమున. 204

ద్విపద .బలమొప్పుఁగాఁ జని - ప్రాగ్జ్యోతిషాఖ్య
గలపురిఁ జేరి, య-క్కడ మురాసురునిఁ

బరిమార్చి, నరకుని - భంజించి, వాఁడు
గొన్న - భూపాల శేఖరాత్మజులఁ

బొదువైన ద్వారకా - పురమందుఁ జేర్చి,
యదితి కుండల యుగం - బపుడు గ్రహించి,

నెళపుగా నీ మీఁద - నేను నవ్వులకు
నులికింపనేయు పు - వ్వుల చెండ్లుగావు,

వీరుల కోదండ-వితతులనుండి
యారూఢి వెడలు ఘో - రాస్త్రముల్ గాని;

మొలక నవ్వుల నీవు - ముద్దులాడుటకు
నలరు చిల్కలును, రా - యంచలు గావు,

సరవిఘోరాట్టహా - సంబులు చేసి
తఱచుగా నార్చు దు-ర్దానపుల్ గాని;

రమణిరో! నీవేడ? - రణరంగమేడ?
కమలాక్షి! యిందుండు, - గ్రక్కున నేను

చని దానవులనెల్ల - సమయించి, పిదప
ననిమిషేశ్వరు గెల్చి - యా స్వర్గమందు

సలలితమగు పారి - జాతంబుఁ దెచ్చి
నలువొప్ప నీకిత్తు; - నా వెంట నివుడు

వామాక్షి! నీవు రా- వల'దన్న సత్య
భామ యా తరిగొండ - పతి కిట్టులనియె:

వత్య: తే.గీ. 'తోయజేక్షణ! నీ బాహుదుర్గయుగము
నడుమయుండఁగ భయమంద నాకుఁగలదె?
కాన నీ వెంట వత్తు నిక్కముగ' ననినఁ
జక్రి యిట్లని పలికె నా సతినిఁ జూచి: 203

శ్రీకృ: ద్విపద. 'వామాక్షి! నీవిట్లు - వచ్చెదననిన
భామ! యీ చతురంగ - బలము లేమిటికి?

నెఱజాణవైనట్టి - నీవును, నేను
గరుడ వాహనమెక్కి - కదలితిమేని

త.గీ. పంకజోదరుఁ డీరీతిఁ బైనమగుట
నంతనంబునఁ జూచి యా సత్యభామ
గునిసి, ముద్దులు గురియుచున్ మొనసి విభుని
పాదపద్మములకు మ్రొక్కి పలికె నిట్లు: 202

వత్స: ద్విపద. 'దేవదేవ! సమస్త - దేవతారాధ్య!
నీవు దానవులతో - నిపుణతమీఱ

సమరంబుఁ గావించు - చందంబుఁ జూడఁ
గొమరొప్పు నామదిఁ - గొర్కె పుట్టినది,

నలినాక్ష! యిదిగాక - నందనవనము
వలనొప్పు వీక్షించు - వాంఛ గల్గినది,
అటుగాన నీవెంట - నరుదెంతు' ననిన
కుటిలకుంతలను గ-న్గొని వేంకటాద్రి

పతియైన తరిగొండ -పట్టణాధి పుఁడు
హితవు మీఱఁగ నవ్వి - యిట్లని పలికె:

శ్రీకృ: ద్విపద. 'ఓ సత్యభామ! యా-యుగ్రాజి కిపుడు
భాసురమతిని రాఁ - బయన మయ్యెదవు,

తరుణి! నీ వెపుడు ము-దంబుతో వినెడు
సరసమత్తమిళింద - ఝంకృతుల్ గావు,

గొనకొని దిశలెల్ల - ఘూర్ణిల్లఁజేయు
ఘనకరి నికర ఘోం - కారముల్ గాని;

మలయమారుతముచే - మాటిమాటికినిఁ
బొలుపొందఁ బైవ్రాలు - పుప్పొడి గాదు,

హయపదఘాతచే - నధికమై దివిఁ
రయమున వెగయు ప-రాగంబు గాని;

నందనవనములో - నం బ్రవేశించి
పొందుగా ఘనసుర - భూజంబుఁ దేను

గట్టిగా నేఁడు నం - కల్పించినాఁడ;
నెట్టన నీ విందు - నిలువక యరిగి

వలనొప్పు శృంగార - వనములో నున్న
యల రుక్మిణీ ప్రము - ఖాంగనా మణుల

నంతఃపురములో - నతివేగఁ జేర్చి
వితగా నటఁజతు - ర్విధబలంబులను

నరగున శర శరా -నన చక్ర ముసల
పరశు తోమర గదా - పట్టన కుంత

కరవాల శూలము - ధ్వజ భిండివాల
పరిఘాది సాధన - ప్రతతులతోడ

విరివిగా రణభేరి - వ్రేయించుకొనుచు
నరకాసురుండేలు-నగరంబు దిక్కు

నలువొప్పు నతివేగ - నడిపింపు'మనిన
చెలఁగి యుద్ధవుఁడంత - చెచ్చెర నరిగి

వనములో నుండెడి - వారిజేక్షణల
మొనసి యంతఃపుర - ములఁ జేర్చి వచ్చి,

బలముల నతివేగఁ- బైనంబుఁ జేసి
విలసిల్లు రణభేరి - వేయించె, నంత

బలమొప్పుఁ దరిగొండ - పట్టణాధిపుఁడు
సలలిత వేంకటా -చల నాయకుండు

శర శరాసన గదా - శంఖ చక్రములు
ధరియించి రథమెక్కు - దలఁచె వేడుకను.

పారిజాత తరువు నిర్మితము

తీక్ష్ణుడు ప్రతినఁబూని వెడలుట*
దరువు ఆదికాండ

శ్రీకృ: తయితే నా త్రాణఁ జూడు సత్యభామా! నీ
వప్పుడే నన్నుఁ గూడు సత్యభామా! ౧

భ్యాతిగా నింద్రు గెల్తు సత్యభామా! పారి
జాతాము నీకుఁదెత్తు సత్యభామా! ౨

నామోమిట్లా జూడవే! సత్యభామా! నీవు
నవ్వుచు సెలవీవే! సత్యభామా! ౩

అలుకా వీడిన నీకు సత్యభామా! నీకు
కనకాభిషేకముఁ జేతు సత్యభామా! ౪

తరిగొండ హరిని నేను సత్యభామా! నీకు
తక్కువ జేయనేమీ సత్యభామా! ౫

ద్విపద: అని కృష్ణుఁ నతి - కభయం బొనంగి
పెనుపొంద నుద్ధవున్ - బిలిచి యిట్లనియె:

‘వినుమింక నుద్ధవ! - విశదంబుగాను
పనిఁబూని యీ సత్య - భామకు నేను

పూని గ్రక్కున దేవ - భూజంబు నిచ్చి
గాని ప్రాశంపను - గంగామృతంబు,

అటుగాన నింద్రున - కపకారి యగుచుఁ
గుటిలాత్ముడగు నర - కుని నంహరించి,

వాఁడు పూర్వము గొన్న - వరకుండలములు
నేడదితి కొనంగి - నిర్దేశ్యరుని

ద్విపద. హరి యిట్లు వనపాలు - నదలించి మించి
గురుతరంబుగ దేవ - కుజముఁ దెచ్చుటకు

భయమంది, తద్వన - పాలుఁడందుండి
రయమునఁ బోయి 'ప-రా'కని మ్రొక్కి

'యో పాకశాసన! - యో మహావీర!
ఏ పార నల్లవాఁ - డెవ్వఁడో కాని

బలియుఁడై యొక పక్షి - పై నెక్కి వచ్చి
వలనుగా నందన - వనములోఁ జొచ్చి

యురు సాహసమున న-న్నదరఁద్రోయుచును
వెఱవక ననిమిష - వృక్షంబుఁ బెఱికి

యిప్పుడె ఖగముపై - నిడుకొని పోయెఁ
దెప్పన నది నీకుఁ- దెలుప వచ్చితిని'

అన విని దేవేంద్రుఁ- డాగ్రహం బెసఁగ
ననిమిషుల్ గొలువ ది - వ్యాస్త్రముల్ పూని

కులిశాయుధంబుఁ గై - కొని విజృంభించి
తలకొని యైరావ - తంబుపై నెక్కి

విడిబడి యార్చుచు - వెనువెంట నుఱికి
యడరారఁ దరిగొండ - హరి కడ్డముగను

శ్రీకృష్ణ సురేంద్రుల సంగరము
దరువు. ఆదితాళం

వచ్చె సురేంద్రుఁడు - హెచ్చిన బలమున
నచ్చముగా శ్రీ - హరిపై చలమున

॥ వచ్చె సురేంద్రుఁ డు॥ పల్లవి॥

‘నిలునిలు గోపక! - నిలు నిలు’ మనుచును
 ‘పాలువలరంగ నినుఁ - బోనియ’ ననుచును
 ‘చెలఁగుచు నిను ■ - క్షిందెద’ ననుచును
 కలహంబునకే - కాలు ద్రవ్యుచును ||వచ్చె|| ౧

‘ఈ మాడ్కినిఁ బో - నేమిటి?’ కనుచును
 ‘మోమిటు జూపర! - ముద్దుగ’ ననుచును
 నీ మాయలు నటు - నిలుపర!’ యనుచును
 తేమా ‘వృక్షవటు - ■ తె’మ్మ నుచును ||వచ్చె|| ౨

‘నరుఁడవు నీవై - నావిపు’ డనుచును
 ‘సురలను వంచిం - చుదురా?’ యనుచును
 ‘వెఱవక ధర్మము - విడిచితి’ వనుచును
 ‘తరిగొండాధిప! - తగునే?’ యనుచును ||వచ్చె|| ౩

క. ఇటువలె వచ్చి సురేంద్రుఁడు
 చటుల్ గ్రాకారుఁడగుచు జలరుహనాభున్
 పటుతర రోషంబునఁ గని
 కుటిలతతోఁ బలికె నిట్లు క్రోధోద్ధతుఁడై. 210

ఇంద్రుఁ డ్విపద. ‘ఇది యేమి గోపాల! - యివ్విధంబునను
 మది నీకుఁదెలియక - మమ్ము జొక్కించి

వలనొప్ప నందన - వనములోఁ జొచ్చి,
 నలలితముగఁ బారి - జాతంబుఁ

తెచ్చినందున నేఁడు - తెల్లంబుగాను
 ముచ్చు నీ వైనట్టి - మూలంబు గంటి,

గలిబిలిగా గోప - కాంతల యింద్ర
 చెలరేగి వెన్నఁము - చ్చిలినట్లు గాదు,

ప్రాకటంబుగ బక - ప్రముఖ రాక్షసులఁ
జికాకుఁజేసి కూ-ల్చిన గాదు;

ఇది నురతరురాజ, - మేను జిష్టుండ,
నిదియు నీ కెటు దక్కు? - వే నేల విడుతు?

నీకేల నిమ్మహ - నీయ భూజంబు?
మా కిచ్చి పొమ్ము తా - మనమేటి? కనిన

దరహనితాస్యఁ డై - తరిగొండ నృహరి
నురనాయకుని మోముఁ-జూచి యిట్లనియె:

శ్రీకృ: 'వినరొరి! యింద్ర! యీ - వికట వాక్యములు
పనిఁబూని తొలుతనే - పలుక నేమిటికి?

మంచిది, నీవంత - మగవాఁ డవైనఁ
జంచలపడిపోక - సమరంబుఁ జేయు!

పోటరివైన నీ - భూరి శౌర్యంబు
నేటికి దాచెద? - వెదురుగా నడువు!

మాటల పంది లి-మ్మాడ్కిఁ బెట్టినను
బూటకంబున నవ్వి - పోరె జంభారి?'

యని యిట్లు తరిగొండ - హరి పల్క, నల్లి
యనిమిష నాయకుం - డతని కిట్లనియె.

దరువు. చరిత్రం

ఇంద్రు: అయితే నా బలముఁజూడు యాదవేంద్ర! ని
న్నవలీల గెలిచిపోదు యాదవేంద్ర!

శ్రీకృ: భూరుఁడవైన గెల్చి నిర్ణరేంద్ర! యీ
పారిజాతముఁ గొనర! నిర్ణరేంద్ర!

ఇంద్రుఁ: చూడూ నా క్షాత్రము యాదవేంద్రా! ము
న్నేదా నన్నెఱుంగవేమో? యాదవేంద్రా! 3

శ్రీకృ: నేఁడూ నీ శౌర్యమెల్ల నిర్ణరేంద్రా!
చూడా నే వచ్చినారా! నిర్ణరేంద్రా! 4

ఇంద్రుఁ: తరిగొండాధిపుఁడవాని యాదవేంద్రా! నేఁ
దాళీతి నింత తడవు యాదవేంద్రా! ౫

ఇంద్రుఁ: ద్విపద. 'ఇది యేమి శ్రీకృష్ణ! - యెఱుంగవే నన్ను?
నదరక మున్ను ■■■ - భాదుల తోడఁ

బోరి జయించిన - భూరి విక్రముఁడ,
ధీరుఁడ, నదిగాక - దేవతాధిపుఁడ,

ఎంతైన నరుఁడ వీ, - వేను నిర్ణరుఁడ;
సంతసంబున నన్ను - సాధింపఁగలవే?

మంచిది, నీవే న - మర్బుండ ననుచు,
నెంచవు గద! నన్ను - నిదె చూడు చూడు!

నట్టుపడక మించి - నారి సారించి
బెట్టుగా విల్లెక్కు పెట్టితిఁ జూడు!

ఈ పాదిలో బాణ - మెత్తితిఁ జూడు!
దీపించు వింట నం - ధించితిఁ జూడు!

నీ దిక్కె లక్ష్మంబు - నిల్చితిఁ జూడు!
ఈ దేవతలు మెచ్చ - నెట్లైన నిన్నుఁ,
బక్షీశ్వరునిఁ బట్టి - బంధించి మించి
వృక్షంబుఁ గొనిపోక - విడిచితినేని

యో మాధవుండ! నే - నొక్క పురుషుఁడనె?
నా మూతి మీన మె - న్నంగ మీనంబె?

వర సాధనం ■■■ - వజ్రాయుధంబె?

వెఱవక నా దిక్కె - వీక్షింపుచుండు

మిదె వచ్చె బాణంబు - లిదె వచ్చె' ననుచుఁ

బదరుచు శరపరం - పరలేసి 'సీవు

తరిగొండ హరియైనఁ - దప్పించుకొనుము!

నరుఁడవై యుండిన - నా వృక్షమిమ్ము!

క.

సురపతి యిట్లని హరిపై

శరము లనేకంబు లేయ, జలజాక్షుం ■

శరముల నొక బాణంబున

నతీముతీ ఖండించి, యిట్టులనె ముదమెసఁగన్!211

శ్రీకృ: ద్విపద.

మేలు మే లింద్ర! నా - మీఁద బాణంబు

నీ లీల నేయువా - రెక్కడ లేరు,

శూరుఁడ వౌ నోయి! - శూరాగ్ర గణ్ఠ్య

లారూఢి మెచ్చి ది - వ్యావ్రంబు లిపుడు

పంతంబు మీఱ నా - పైఁ బ్రయోగింపు,

మంతటఁ దరిగొండ - హరిని నేనైతె

మొనసి నీ దివ్యాస్త్ర - ముల సంహరింతు;

మనుజ మాత్రుఁడనైన - మానెదఁ గాని,

ధీరత్వమున నేయు - దివ్యబాణంబు,

లీ రీతిఁ దామసం - బేల జంభారి?

ఇంద్రు:ద్వి.

ఓ హెహెహ! కృష్ణ! నా - యురుతరంబైన

సాహసం బెఱుఁగక, - సామాన్యుఁడనుచుఁ

దలఁచితివేమొ? నా - త్రాణైనఁజూడు

మెలమి దివ్యాస్త్రంబు - లేసెద నింకఁ,

గాలానల జ్వాల - కరణి దీపించి
వాలుకల్ గోయు నా - నాగబాణంబు

నిదె! వింటఁదొడిగితి, - నిదిగో! వేసితిని;
అదె వచ్చె నదె వచ్చె - నదెవచ్చెఁజూడు!

తరిగొండహరివైనఁ - దప్పించుకొనుము!
నరుఁడవు నీవైన - నావృక్ష మిమ్ము!

క. వి నాగాస్త్రం బేసినఁ

గని హరిని భరించియున్న గరుడుఁడు దానిన్
కొనగొల్లఁజిల్చి, ధరపై
నొనరఁగఁ బడవైచెఁగృష్ణుఁడొగి నిట్లనియెన్. 212

శ్రీకృష్ణునిపద.

దేవేంద్ర! నీ కింత - తెఱకువలేక
నీవేళ నాగాస్త్ర - మేసితి వకట!

గరుడాస్త్రమే సర్ప - కాండంబు నణఁచు,
గరుడుఁడే యిందుండఁ - గా నీ శరంబు

నాపైఁ బ్రయోగించి - నా వటుగాన
నీ పని దప్పె, దీ - నికిఁ జింత వలదు;

ఇంక దివ్యాస్త్రంబు - లెన్నైన నేయు
కొంక నేటికే? దరి - గొండాధిపతిని

నేనె నిక్కంబైన - విన్ను సాధింతుఁ
గాని, కాకున్న వృక్షము నిచ్చి పోదు.

ఇంద్రునిపద.

నరదేహధర! కృష్ణ! - నాగాస్త్ర మొకటి
గరుడుండు విఠించి నిన్ - గాచి రక్షించె,

వెక్కినంబుగ బహు - విన్నులింగములు
గ్రక్కు నీ యాగ్నేయ - కాండంబు జూడు!

వింటఁదొడిగితి - నిదిగా! వేసితిని,
ఎదకు బల్ నూటిగా - వచ్చె నిపుడు,
తరిగొండ హరివైనఁ - దప్పించుకొమ్ము
నరుడవే నీవైన - నా వృక్ష మిమ్ము.

అ.వె. అని మిషెంద్రుఁడిట్టులనుచు నాగ్నేయాస్త్ర
మేసెఁ, బంకజాక్షుఁడెలమి వరుణ
బాణమేసిదాని భంజించి, దరహాస
కలితవదనుఁడగుచుఁ నిట్లు.

213

శ్రీకృ: ద్విపద. దేవేంద్ర! నామీద - ధీరతమీఱ
నీవేయు బాణంబు - నీరసంబయ్యెఁ,
గకవిక పడుచు ను - త్కంఠ దీపింప
నిక దివ్యబాణంబు - లెవ్వైన నేయు,
తరిగొండ హరియైనఁ - దప్పించుకొందు;
ధర మానవుడవైనఁ - దరువిచ్చి పోదు.

ఇంద్రు:ద్విపద. వినవోయి కృష్ణ! నీ - వితరణ మీఱఁ
గినిసి నేనేయు నా - గ్నేయ బాణమును
బొలియించుటకుఁ జాలఁ - బొంగనేమిటికి?
ఎలమి వాయవ్యాస్త్ర - మేసెదఁజూడు!
విడిబడి వచ్చె నీ - విపుల కాండంబు
గడగడ వణ కించు - గరుడుని,నిన్నుఁ,
దరిగొండ హరివైనఁ - దప్పించుకొమ్ము!
నరుడవై యుండిన - నా వృక్ష మిమ్ము!

క.

■ రీతిఁ బల్కి నురవతి

మారుత శరమేసె; దాని మనలక కృష్ణం

దారూఢిఁ గుధర కాండము

■ రయమున నణచి, పల్కె చిఱునవ్వెనఁగన్. 214

శ్రీకృష్ణునిపద.

ఓ నిర్ణరేంద్ర ! వా - యుశరంబు నిపుడు

నే నిగ్రహించితి, - నీ విందుకొఱకుఁ

జింతింపవలదు; మం - చిది యిఁక మీఁద

నెంతటి దివ్యాస్త్ర - మేయంగఁగలవో?

దాని నామీఁదఁ బం - తంబు దీపింపఁ

బూని ప్రయోగించు - భూరి శౌర్యమునఁ,

దరిగొండ హరినైనఁ - దప్పించు కొందు,

నెఱి మానవుఁడనైన - నీ వృక్ష మిత్తు.

ఇంద్రునిపద.

గోవింద! యివియెల్లఁ- గుత్తితాస్త్రములు

కావున నీచేత - ఖండింపఁబడియె!

బూని నేఁ బ్రత్యహం- బును పూజసేయఁ

గా నిత్యమగు మూర్తి - గలిగి, సంతతము

నా పొదిలో మహా - నలకీల లీల

నేపారు బ్రహ్మాస్త్ర - మేసెదఁ జూడు!

నే నభి మంత్రించి - నెళపుగా వింటఁ

బూనిచితిం జూడు - పొంగెల్ల నీడు!

వచ్చె బ్రహ్మాస్త్రంబు - వచ్చె నీపైకి

వచ్చె వచ్చెను దుర్ని - వారమై యిపుడు

తరిగొండ హరినైనఁ - దప్పించుకొమ్ము!

నరుఁడవు ■ వైన - నావృక్ష మిమ్ము!

క. అని బ్రహ్మస్త్రంజేసిన
ఘనముగ బ్రహ్మస్త్రముననె కంజదళాక్షుం
డనిమిషపతి బ్రహ్మస్త్రం
బును దా నుపసంహరించి మొగినిట్లనియెన్. 215

శ్రీకృ. ద్విపద. భళి! భళి! యింద్ర! నీ - బ్రహ్మస్త్రవరము
బలమెల్ల నణచెనా - బ్రహ్మస్త్ర మిపుడు
గాన, నీ దివ్యాస్త్ర - గణముల జోలి
మాని స్వర్గమునకు - మరలి నీ వరుగు;
అటు చనవేనిఁ - యంగల కార్య
మిటనేమి దోచిన - నిప్పుడే చేయు!
తరిగొండ హరినైనఁ - దప్పించుకొందు,
హరినిఁ గాకున్న నీ - యవనిజ మిత్తు.

ఇంద్రు:ద్విపద. ఇపుడు శ్రీ కృష్ణ! నే - నేయు బ్రహ్మస్త్ర
ముపసంహరించితి - వురుశక్తి మీఱ,
గొల్లవానికి నింత - గురుశక్తి గలుగు
బెల్లవారికిఁ జూడ - నిది విచిత్రంబు!
మేటి పాటరివని - మెచ్చితి నిన్ను,
హాటకాంబర! చూడు - మద్రినంఘముల
పక్షముల్ వితేచి, తాఁ - బ్రఖ్యాతిఁ జెంది
యక్షీణమైన వ - జ్రాయుధం బిపుడు
నీ మీఁద వైచెద - నిఖిల వేదములు,
సోమ సూర్యాగ్నులు, - సురలును, మునులు,
హరి హర బ్రహ్మలు, - నాగమంబులును,
పరమ ధర్మంబును, - వంద భూతములు

సత్యంబులై యున్నఁ - జటుల వజ్రంబు
నిత్యమోఁగా! కిది - నీ చేతఁదెగక'

యని పల్కి, దంభోళి - నప్పుడందుకొని
'వనజాక్ష! చూడు! నా - వజ్రంబు వచ్చెఁ

దరిగొండ హరివైనఁ - దప్పించుకొమ్ము!
నరుఁడవు నీవైన - భూజ మిమ్ము!

క. అని పల్కుచుఁగులిశంబును
దన కేల ధరించె దేవతతి నా యకుఁడా
కనకాంబరుఁడును చక్రముఁ
గొని నవ్వుచు నిట్టులనియె గోపతితోడన్. 216

శ్రీకృద్విపద. 'శక్ర! నీవిటు ప్రతి - జ్ఞాపూర్వకముగ
విక్రమాటోపంబు - విపులంబుగాఁగఁ
బలికి యీ దంభోళి - ధరియించినావు,
సొలయక దూరంబుఁ - జూచుకో బ్రతుకు,
ఇప్పుడు నీ వీ వజ్ర - మేసితివేని
నపరిమితారి సం - హరి యైనట్టి
చక్రంబుచే దీని - సమయింపకున్నఁ
జక్రధరుండనే - జగతిలో వేను?'

■ పల్కి తరిగొండ - హరి విజృంభించి
ఘనమైన దివ్యచ -క్రంబుఁ జేపట్టె;
వా వేళ గరుడుండు -నైరావతంబు
వేవేగఁ గదిసె నా - విధ మెట్టిదనిన.

భరువు. అలకం

గరుడూడు చెలరేగి - కదిసెను కరినీ
వరుసాగ నఖమూల - వ్రచ్చెను కరినీ
పారిఁ బోరి ముక్కూనఁ - బొడిచెను కరినీ
గురు పక్షముల వినరి - కొట్టెను కరినీ. ౧

మదకరి విడి బడి - గదిసె గరుడూనీ
ముదురూ దంతములచే - బొడిచె గరుడూనీ
తుదలేని తుండానఁ - బొదివె గరుడూనీ
అదరాక తిరుద్రిప్ప - లాడె గరుడూనీ ౨

తరిగొండ పురనార - హరి ప్రేరేపఁగనూ
పరువాడి నిర్జార - పతి డీ కొల్పఁగనూ
సురలాదిగాను ■ - చరులు మెచ్చఁగనూ
గరుడూడు కరి పొరె - ఘన శౌర్యముననూ. ౩

ద్విపద. ఈ రీతిఁ బక్షింద్రుఁ - డింద్ర గజంబు
పొరాడుచుండె న - ద్భుత విక్రమముల,

గగనపథంబెల్ల - గడగడ వణఁకె;
దెగువ నా కృష్ణుండు - దివిజనాయకుండు

చలమునఁ జక్ర, వ - జ్రములు చేపట్టి
యెలమి నొందొరులపై - నేయ నూహింప

నప్పుడు భూతంబు - లైదు భీతిల్లె,
దప్పె మార్గంబులు - తరణి, చంద్రులకుఁ,

జుక్కలు ■ దప్ప - చును వ్రాలఁదొణఁగె,
దిక్కులు కంపించె, - దిగ్గంతు లదరె,

భారున నప్త న - ముద్రముల్ మొరసె,
నారాధి శైలంబు - లల్లన నాడె,

శ్రీకూర్మ సత్కృత, - శేషులు చాలఁ
జీకాకు పడి రింత - చిత్రమే? మనుచు,
బ్రహ్మాదు లత్యంత - భయచిత్తు లైరి,
బ్రహ్మాండమంతయుఁ - బగిలినట్లుండె;
ననఘుండౌ తరిగొండ - హరి తత్రమంబు
మొనసి లీలామాత్ర - ముగఁ జూచుచుండె.

క. ఆ వేళఁ బార్వతీకుఁడు
దేవేంద్రుఁడు హరియుఁబోరు తెఱఁగెల్ల మదిన్
భావించి 'యిట్టి కార్యము
వేవేగమె మాన్పకేను విడువందగునే?' 217

పరమేశ్వరుని ప్రవేశము

ద్విపద. అని యిట్లు రజతాచ - లాధీశ్వరుండు
ననఘుండు తరిగొండ - హరిప్రాణసఖుఁడు
మనమునఁ జింతించి - మసలక లేచి,
ఘనకరి చర్మంబు - కాసెగాఁ గట్టి,
వలనొప్పఁ బులితోలు - వలెవాటు వేసి,
లలి మీఱఁగాఁ ద్రిశూ - లంబుఁ జేపట్టి,
సారంగ, డమరుక, - చాప, బాణములు
నారూఢిగాఁ బూని, - యద్రుజితోడ
నరుదైన నందివా - హనముపై నెక్కి,
నురుచిరంబగు జటా - జూటంబు నడుమ
నలఘుగంగా ప్రవా - హంబు ఘోషింపఁ,
బొలుపొందఁగాఁ జతు - ర్భుజముల మీఁదఁ

గుఱుచజడల్ కొన్ని - గుసిసి యాడఁగను,
మఱియును తజ్జటా - మకుటంబుమీఁదఁ

గ్రమమొప్పుఁగా భాషి - కంబు చందమునఁ
గమనీయమగు చంద్ర - ఖండంబు మెఱయ,

నిటలమం దొక కెంపు - నిలిచిన
న్పుటముగా ననల భా - నురనేత్ర మొప్పు,

నీలాల హారముల్ - నెఱిఁ జుట్టినటులఁ
గాలకూటము చాల - గళమందు వెలుఁగ,

మొనసి ముప్పిరి గొన్న - ముత్తెంపు నరము
లనఁదగు ఫణి భూష - ణావళి గదల,

శరదభ్ర శుభ్ర - సత్కాంతి మేనఁ
బరిపూర్ణ చంద్రిక - పగిది దీపింపఁ

బనిఁబూని ప్రమథులు - భక్తితో గొలువ
వనజాక్షు పాలికి - వాయువేగమున

దరువు. ఆదికావ్యం

వచ్చే నందీ వాహనూడై - వామదేవుడూ   ॥పల్లవి॥

చాలా, హెచ్చుగ నింద్రునికి, హరికి మ- చ్చీకఁ
జేయఁదలఁచి॥ వచ్చే నందీ వాహనూడై॥ఉపపల్లవి॥

‘నిలునీలు మింద్రా! నీవిట్లా - చలమునే సాధించే’వానీ
‘కులిశాయుధమూ నేయావలదూ - నలినాక్షునిమీఁద’ననుచు
॥ వచ్చే నందీ ॥   ౧

‘తాళు తాళు కృష్ణా! యిట్లా - తామసా గుణమూన కీది
వేళగాదూ వేళగాదూ - వేయావలదూ చక్ర’మనుచూ
॥వచ్చే నందీ॥   ౨

‘దేవేంద్రా! నీవు శ్రీ విష్ణు - దేవుని ప్రభావ మాత్ర
భావించి శరణుఁబొందూ, - పదరావద్దు వ’ద్దనుచూ
॥వచ్చే నందీ॥ 3

‘కుంభినీశ! కృష్ణ! నీవు - జ్యంభణముతో చక్రమునూ
దంభాళి పై నిట్లేయ - తగదూ - తగదూ తగ’దనుచూ
॥ వచ్చే నందీ॥ ౪

‘సురపతీ! నీవీ విధానఁ - దరిగొండా నారసింహుని
నరునిఁగాఁ దలంచి యేల - విరసాముఁజేసే’ వనుచూ
॥వచ్చే నందీ॥ ౫

క. ఈ రీతి వచ్చి శంభుఁడు
వీరుండై రజత నగము విధముఁ దలిర్చున్
కూరిమి నమరాధిపునకు
నారాయణదేవునకును నడుమన్ నిలిచెన్. 218

క. చెలరేగి నంది శివుఁడు గరు
దుల నటు నిటు ద్రోసి యుండె డంబగు చోటన్,
బలముకొనియుండి భేదరు
లెలమి శివున్ వినుతిఁ గెల్గి నివేద్యున్. 219

దరువు. అది తొకం

భేదరులు: పాహి సదాశివ! - పాహి సదాశివ!
పాహి సదాశివ! - పాహి శివా! ॥పల్లవి॥
శ్రీశ వాణీశ సు-రేశ సన్నుత!
చిత్త్ర, కాళ! గౌ-రీశ! విశ్వేశ! శివా! ॥ఉపపల్లవి॥
చండప్రతాప! బ్ర-హ్మాండస్వరూప!శ్రీ
ఖండేందు ధర! ని-త్యాఖండా! శివా! ॥పాహిసదా॥ ౧
భావజ సంహార! -బహుభక్త మందార!
భావనాతీత ప్ర-భావా! శివా! ॥ పాహి సదా॥ ౨

కైలానగిరివాస! - కమనీయ దరహాస!
లాలిత కరుణాల - వాలా! శివా!॥పాహి నదా॥ 3

తరిగొండ హరిమిత్ర!- గురుతార శిఖినేత్ర!
పరమ పావిత్ర! మాం -పాహి శివా! ॥పాహి నదా॥ ౪
క. అని వారు వినుతిఁ జేయఁగ
మనమున హర్షించి శివుఁడు మన్తంపుచు,నా
కనకాంబరునిఁగనుంగొని
వినుతింపుచు నిట్టలనియె వేడుకతోడన్. 220

శివుడు: ద్విపద. 'శ్రీ రమణీలోల! - జితదైత్యజాల!
కారుణ్య గుణమూల!- కాంచనచేల!
యదుకులాంబుధి సోమ! - యాహవభీమ!
నదమల గుణధామ! - సంపూర్ణ కామ!
కమలలోచన! నీవు - కావలె ననిన
నమితంబులగు పద్మ - జాండభాండముల
నర్భకుల్ పుట్టచెం - డాడినకరణీ
నిర్భయంబునఁ బట్టి - నీవు మీ టుదువు
బలుమేడి చెట్టునఁ - బండ్లున్న రీతి
నలర నీయందు బ్ర - హ్మాండంబు లుండుఁ,
గావున గజమశ - కన్యాయ మరయ
భావింప నీకును - పాకాంతకునకుఁ,
జెలరేఁగి పిఠికి పి - చ్చికమీఁదఁగినిసి
యెలమిని బ్రహ్మ - మేయు చందమునఁ
బురుహాతుతో నింత - పొరనే?'లనినఁ
దరిగొండ నరహరి - తగ నిట్టలనియె:

ద్వీపద. 'శ్రీ పార్వతీనాథ! - శ్రీతపారిజాత!

పాపసర్ప ఖగేంద్ర! - పటుకృపాసాంద్ర!

నీ వన్ని దెలిసిన - నిర్మలాత్ముడవు

కావున నీ వెఱుం-గని యర్థమెద్ది?

దేవాదిదేవ! యీ - దేవేంద్రుమీఁద

భావింప నెపుడైన - బగ నాకుఁగలదె?

పారిజాతము సృత్య-భామిని కొఱకు

కోరి నే నిపుడు గై-కొంటి నటంచు

నూరక యుండలే - కుగ్రుఁడై వచ్చి

భూరి సాహసమున - బోరాడినాఁడు;

నను గొల్లవాఁడనినాఁ, - డది గాక

మనుజుఁడ వన్నాఁడు - మదమత్తుఁడగుచుఁ

గాన, నీయింద్రుని - గర్వం బణంపఁ

బూని చక్రమును దం - భోళిపై నేయ

గమకించి లేచి, నిన్ - గాంచి తాళితిని.

అమలాత్మ! తరిగొండ - హరిని నేనైన

నింకమీఁదటనైన - నింద్రుని మదముఁ

గొంకక విడిపించి, - కుజముఁగొంపోదు'

ననవిని మందస్మి-తాన్యుడై శివుఁడు

మనసిజగురుఁ జూచి - మగుడి యిట్లనియె.

దరువు. అంశకం

శివు: ఇంద్రునిపై చల-మెందూకు? రక్షించు రుక్మిణీశా!

శ్రీకృ: వీని, సాంద్ర గర్వంబూను- సమయించి రక్షింతు పార్వతీశా!

- శివు: ఇంకా గర్వం బెందు - కితనియందుందూను? రుక్మిణీశా!
 శ్రీకృ: వీని, బింకా మిప్పటికీని - పెరుగుచున్నది చూడు పార్వతీశా! ౨
 శివు: వీడెంతవాడు? నీ - వాడాని దయఁజూడు రుక్మిణీశా!
 శ్రీకృ: వీని, కీదంభ మున్నప్పు - డేదా నా వాడవును? పార్వతీశా! ౩
 శివు: శరణన్న నింద్రునిఁ - గరుణింతువో లేదో? రుక్మిణీశా!
 శ్రీకృ: వీడు, శరణానునే? యింత-చలము నాపై నుండ పార్వతీశా? ౪
 శివు: తరిగొండాధిప! సహో - దర భావమునఁ బ్రోవురుక్మిణీశా!
 శ్రీకృ: నన్ను, నరుడావన్నాడు, సో-దరభావమెట్లుందూపార్వతీశా? ౫

క. అని జలజాక్షుఁడు పలికిన,
 విని నిటలాక్షుఁడపుడు వికటాననుఁడై
 యనిమిషపతినిఁ గనుంగొని
 గొనకొని యిట్లనియెఁ జాల గోపముమీఁన్. 221

శివుడు సురపతిని మందలించుట

- శివు: ద్విపద: 'ఏమీరా! యింద్ర! నీ-వీ విధంబునను
 తామసాత్మకుఁడవై-తత్త్వంబు మఱచి
 నరుఁడు వన్నావట! నా ప్రాణసఖుని,
 నరుఁడౌటఁ, దరిగొండ- నరహరి యగుట
 శ్రీకరంబుగ వేద- శీర్షంబు లెఱుఁగు;
 నీకేమి దెలియురా! నిర్గరనాథ?
 అమరపతిత్వమే- యధికంబుటంచు
 భ్రమసి రాజసములోఁ- బడి, మేను మఱచి
 చెనఁటివై నీవిట్లు - చెడిపోవవేల?
 విను సత్త్వ గుణుఁడవై - వేవేగ మ్రొక్కి

నందనందనుడైన - నారాయణునికి
నందమౌ పారిజా - తాఖ్య భూజంబు

నీవే సమర్పింపు - నిన్ను రక్షించు
దేవకీ సుతుఁ' డన్న - దేవేంద్రుఁ డనియె:

ద్విపద: 'శ్రీగిరిజాధీశ! - చిదచిదాకాశ!
యోగమార్గవిహార! - యురగేంద్రహార!

సర్వజ్ఞుఁడవు నీవు, - సర్వంబు నీవు,
సర్వసాక్షివి నీవు, - సర్వాత్మ వీవు,

కనుక నే నెట్లైనఁ - గడఁగి నిన్నేమి
యనరాదు గాన, మ-హాత్మ! నీవన్ని

యెఱిఁగియు, నెఱుఁగన-ట్లే నందసుతుని
నరుఁడనినందుకే- నన్ను దూఱితివి;

నరుఁడుగా కీతఁడు-నారాయణుండె?
నారాయణుండైన నాకుఁజెప్పకనే
పారిజాతముఁ గొని-పరువెత్తి చనునె?

ఇతని దుర్గుణములు - నిది గాక వినుము
సతి నొక్కదానినిఁ జంపె-బాల్యమున,

కొంగను, సర్పంబు-గోవును ద్రుంచె,
దొంగతనముఁ జేసి-తులువయై తిరిగె,

అరుదుగా మాయావి-యగుచు నటించెఁ,
బరకామినుల మాన-భంగంబుఁ జేసె,

మఱియును మఱి మేన-మామను జంపెఁ;
బరమేశ! యిటువంటి-పరులన్ని చూడ

నరుని పనుల్ గాక - నారాయణునివె?

వరుసగా నీ గొల్ల - వానినిఁ జూచి

తరిగొండ హరియంచుఁ-దలఁచితివేని

నరు లిందుకై నిన్ను -నవ్వరే?'యనిన

విని వెళ్ళివాఁడని - విబుధ నాయకునిఁ

గనుఁగొని నవ్వి శ్రీ-కంతుఁ డిట్లనియె:

తరువు. అధి తాళం

శివు: ఓరి వోరి యింద్రా! యీ ని-ష్కారణవైరమునా నీవు

శ్రీరమణునీ నిందింపఁ-జెల్లునఁటరా? ౧

ఇంద్రు: శౌరిపై వైరాముఁ జేయా-పారిజాత వృక్ష మిపుడు

కారణ మాయెనో లేదో? - గరళకంధరా? ౨

శివు: పారిజాత వృక్షమునకే - పరమ పురుషుని మీఁద

వైరాముఁ జేయుట కెంత-వాఁడా వింద్రుఁడా? ౩

ఇంద్రు: పరమ పురుషుడైన ముచ్చు- పారిజాతమూను

సరగునఁ గైకొని యిట్లా -జనునె శంకరా? ౪

శివు: తరిగొండా నృకంఠీరవు - డంతటికి స్వతంత్రుఁడు గనుక

తరువు గొన్నాఁడతని కిది - తప్పు గాదురా! ౫

ఇంద్రు: క. 'నరుఁ డైన నందతనయునిఁ

తరిగొండ నృసింహుఁడన్న, ధర నెవరైనన్

పరమేశ! నిన్ను మెత్తురె?

సరిపో వీ మాట'లన్న, శంకరుఁడనియెన్: 222

ద్విపద. 'వినరొరి! దేవేంద్ర! విశదంబుగాను

మొనసి యీ కృష్ణుఁడే - మున్ను నీ కొఱకు

సామర్థ్య మెనఁగ మ-త్స్య శరీరమెత్తి
సామకు మర్దించి - శ్రుతు బుద్ధరించె,

నీ కొఱకై రుక్మి - జీ మనోహరుడె
శ్రీ కూర్మరూపమై - శిఖరి భరించె,

నెనరుతోఁ గృష్ణుడే - నిన్నుఁ బ్రోచుటకు
ఘనతర క్రోడమై - కనకాక్షుఁ డ్రుంచె,

వెళవుగాఁగృష్ణుడే - నిన్నుఁగాచుటకు
నలఘునృసింహుడై - యసురేంద్రుఁ డ్రుంచె,

నీ మహామహుడె నీ - కిరవు చేయుటకు
వామనుడై బలిన్ - వసుధలోఁ ద్రొక్కె,

ఈ మాధవుడె లోక - హితముగాఁ బరశు
రాముడై బహు దుష్ట - రాజుల గెల్చె,

ఈ ముద్దు కృష్ణుడే - యింద్రుని కొఱకు
రాముడై జనియించి - రావణుఁ గూల్చె,

బ్రహ్మదేవుఁడు, మీరు - బ్రార్థింపఁగాను
బ్రహ్మమే దేవకి - పట్టియై పుట్టె;

మొదల్గాఁ బూత - నాది దుర్మతుల
మద మణఁగింపుచు - మహి నుద్ధరించె,

నీవే శిలావృష్టి - నిం గురియింప
గోవర్ధనాద్రిని - గొడుగుగా నెత్తె,

నరకాసురునిఁ డ్రుంచి - నవ్య దీధితుల
గురుతరంబగుచున్న - కుండల ద్వయము

నీటుమీఱఁగఁ దెచ్చి - నీ తల్లి కిచ్చె,
పాటించి యీ స్వామి - ప్రబలకృత్యములు

వరుసగాఁ గని రెల్ల - వాని చందమున
నరుఁడు నరుండన్న - నవ్వరే నిన్నుఁ?

బురుహూత! యీ నీచ - బుద్ధిని విడిచి
శరణని పారి - వృక్షమును

తరిగొండ హరికిచ్చి - తరియింపు' మనిన
సురరాజు శంకరుం - జూచి యిట్లనియె:

ఇంద్రు: క. శ్రీ పార్వతీశ! కృష్ణుఁడు
శ్రీ పతియే, నాకు మేలుఁ జేయుట నిజమే,
నీ పల్కులన్ని సత్యమే;
ఈ వని మాత్రంబు గాని, దెట్లంటెనీ. 223

సురపతి పశ్చాత్తాపము

అ.వె. స్వర్గ లోక పారిజాతమున్ భూలోక
మందు నిలుపఁదలఁచె, నందువలనఁ
గోపమెంతో రాఁగ 'గొల్లవాడ' వటంటి,
'నరుఁడ'వంటి మించి నందనుతుని. 224

క. నే నపచారముఁ జేసితి
గానఁ బ్రణామంబుఁ జేసి కడతేడెద; నా
మానంబు నిలిపి మీరలు
ఘానిన వృక్షంబు నిచ్చి పామ్మనరయ్యా! 225

శివుఁడు: ద్విపద. అని సురపతి పల్కె, - నంత శంకరుఁడు
మనమున హర్షించి - మాధవుఁ గాంచి

'వింటివే శ్రీకృష్ణ! - విబుధనాయకుఁడు
కంటు లే కిటు పల్కె - గాన నీ వితని

దయచేసి యీ దేవ - తరు వీయవలెను,
నయముగాఁ జెప్పి శ్ర - న్ననఁ బ్రోవవలెను;

■ దెలియుఁ దాని - నెళపు భావించి
పాకారి గౌరవ-ప్రభ నిల్పవలయుఁ

గనుక, పుత్రుని తప్పఁ - గాచి రక్షించు
జనకుని కైవడిన్ - శాంతి వహించు,

నీవె వేసిన చెట్టు - నీవె పోషించు;
దేవేంద్రుపై నింత - తెగువ యేమిటికి?

విక్రమక్రమముల - వెలుఁగు చున్నట్టి
చక్ర వజ్రములకు - శాంతిఁ బుట్టింపు,

చలమునఁ జక్ర వ - జ్రముల మీరెత్తి
నిలిచిన క్షణమంద - నిఖిల లోకములు

గడగడ వణఁకెఁ ద - త్రమమెల్ల జూచి
విడిబడి వచ్చితి - వేవేగ నిటకు,

నందనందన! నీవు ననుఁ జూచి శాంతిఁ
బొంది యింద్రునిఁ గావు! - భువనముల్ నిలుపు!

మనవిని తరిగొండ - హరి నవ్వుకొనుచు
ఘనుఁ డైన శంకరుఁ గాంచి యిట్లనియె:

శ్రీకృ: ద్విపద. 'వినవోయి! శంకర! - విబుధవల్లభుని
మనము భావింప ■ - మృగ్ధి నీకుజముఁ

జెప్పక నేను ■ - చ్చితిఁ గాని, ఏని
ముప్పాఱుచుట కంత - ముచ్చునే నేను?

చిన్ననాఁడా వ్రజ - స్త్రీలఁ బ్రోచుటకు
వెన్నముద్దలు మెక్కి - వింత చేసితిని,

అందుకు దొంగ దొంగ - గని దెప్పి పలికె
మందుఁడై యిటు మొగ - మాటంబు లేక,

ఇది మొదల్ గాఁగ వీఁ - వఱదనుక
వదరి నీ యెదుటనే - నెన్నెన్ని?

వీనితో నేమని - వినుచుంటిగాని,
యీ నిష్ఠురోక్తుల - కెగ్గుబట్టితివె?

మొనసి వీఁడాడిన - మూర్ఖ వాక్కులకు
నినుఁ జూచి నేడు మ - స్పించితిఁ గాని,

నీవు రాకుండిన - నిజముగా వీని
దేవేంద్రు పట్టంబుఁ - దీసి, వేఱొక్క

దేవేంద్రుఁ దెత్తు నం - దేహంబు లేదు,
కావున నీవు రాఁ - గా మేలు గలిగె;

మన్నించి తింద్రుని, - మఱి చింత వలదు,
పన్నగా భరణ! యీ-పారిజాతమును

వింతగా భూమికి - వేగఁ గొంపోయి
పంతంబుతో సత్య-భామ కొప్పించి,

యటమీఁద నేరీతి-నైననుగాని
పటు తీవ్రమున దేవ-పతి మనంబునకు

సమ్మత మే జేతుఁ; - జపలంబు మాని
పొమ్మను నిఁక నాత్మ-పురమున' కనినఁ

దరిగొండ నృహరి చి-త్తంబు భావించి
పరమేశుఁ డనిమిష-పతి కిట్లు లనియె:

శివు: ఆ.వె. వినర! నిర్ధరేంద్ర! విష్ణువును జయింప
నాకె వశము గాదు, నీ కుఁ దరమె?
కాన, వృక్షమిచ్చి కరములు ముకుళించి,
శరణుఁ బొందు మింకఁ జలము వలదు.

ఇంద్రుఁడ.అ.వె. పారిజాత మిచ్చి యూరకే పోయిన
నన్ను నవ్వెపోరె విన్న వారు?
నా భరంబు నిల్చ మీ భార మటుగానఁ
బారిజాతమీరె! ధీరులార! 227

శివుఁడ. అ.వె. సొమ్ము గల్గు వారు సొమ్ముఁ గొంపోవుట
కెవ్వరైన నిన్ను నవ్వనేల?
జగములన్ని చుట్టి చంకఁ బెట్టుకొ చన్న
హరికి నర్థ మెవ్వ రనిమిషేంద్ర? 228

శివుఁడ. అ.వె. పారిజాత మిప్పుడు నారాయణునకు నీ
వర్చితంబుఁ జేసినందువలన
మానమునకు హాని రానేర, దటుగాన
భూజమిచ్చి మ్రొక్కి పొమ్ము శక్ర! 229

* సురేందుని శరణాగతి - శ్రీకృష్ణుని మన్నన *

ద్విపద: అనిన నింద్రుండు వృ - క్షానక్తి విడిచి
తన రజో గుణము నం - తట నిరసించి,
ఘనసత్త్వ గుణము ను - త్కంఠతోఁ బూని,
మనసిజాంతకుఁ జూచి - మగుడి యిట్లనియె:

‘శంకర! నీమాట - జవదాఁట వెఱచి
బింకంబు విడిచి గాం - భీర్యంబు గానె

భయభక్తు లెనఁగ నీ - పారిజాతమును
నయమొప్పుఁ గృష్ణార్ప - ణముఁ జేసెదను.’

శివసాన్నిధ్య - మందు నదృక్తి
ననిమిషావళితోడ - నంబుజాక్షునకు

సలలితమగు పాద - జాతవృక్షమును
పొలుపొంద నంకల్ప - పూ ర్యకంబుగను

ఇరవంద ధారాగృ - హీతంబుఁ జేసె,
సరవిత్ శివుఁడంత - సంతుష్టుఁడయ్యె:

నటమీఁదఁ దరిగొండ - హరిని వీక్షించి
పటు భక్తితో దేవ - యిట్లు లనియె:

ఇంద్రు: తే.గీ. వందనము సర్వభూతాత్మ వందనంబు
వందనము విశ్వపరిపూర్ణ! వందనంబు
వందనము సత్యసంకల్ప! వందనంబు
వందనము కృష్ణ! పదివేల వందనములు. 230

శ్రీకృ: తే.శి అయు,రారోగ్య,భాగ్యంబు లమరఁ గలిగి
శ్రద్ధయును,ధర్మమును,కీర్తి,శాంతి గలిగి
వెలయు, మిదిగాక జ్ఞాన భక్తులను గలిగి
దేవతాధిప! నీవు వర్ధిల్లు మింక. 231

ఇంద్రు: తే.శి.స్వామి! గోవింద!మాధవ!శరణు!శరణు!
షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్న! శరణు! శరణు!
చంద్రశేఖర నన్నిత! శరణు! శరణు!
వరద! తరిగొండ నరసింహ! శరణు! శరణు! 232

శ్రీకృ: తే.శి. పాకశాసన! వినుమెట్టి పతితుఁడైన
శరణుఁ బొందిన రక్షించు బిరుదు నాకుఁ
గలదు గావున, శరణంటి వలర నిన్ను
సిద్ధముగ నింక నేను రక్షింతు నింద్ర! 233

దరువు.ఆదితొకం

ఇంద్రు: కావూ నా నేరములన్నీ - కృష్ణాదేవా! నే
నీవాఁ డా నన్యూఁడఁగాను - కృష్ణాదేవా! ౧

తెలియానేరా కిట్ల - కృష్ణాదేవా! నే
నలిగి నిన్ను దూఱు కొంటి-కృష్ణాదేవా! ౨

తరిగొండా పురనివాస! - కృష్ణా దేవా! నా
తప్పులన్ని మన్నింపావే! - కృష్ణా దేవా!

3

క. అని నన్నుఁ దగుచు నింద్రుఁ డు
వినుతింపఁ గ, శివునిఁ జూచి విష్ణుఁ డు నగుచున్
నెనరు మనంబునఁ బెనఁ గొన
ననిమీషపతి కిట్టులనియె నాదర మొప్పన్ 234

ద్విపద. 'దేవేంద్ర! యీ మహా-దేవుఁ డిచ్చటికి
నీవేళ నినుఁ గావ నేతెంచినాఁ డు,

కావున శుభములే - కలిగెను నీకు,
దేవేంద్ర పట్టంబుఁ - దిరముగా నిలిచె;

స్వాంతమం దీ-పారిజాతంబుకొఱకుఁ
జింతింప వలదు నేఁ -జేకొంటి ననుచు,

నేక చిత్తమున నీ-విచ్చి యుండినను
నీ కది తక్కువ - నేను చేయుదునె?

పాకారి! నీమీఁదఁ -బగ నాకుఁ గలదె?
ఈ కరణీనిఁ జలం - బేలఁ జేసితివి?

యైన మంచిది, యింక - నా మాట లేల?
పోనిమ్ము శివున కి - ప్పడు ప్రణామంబుఁ

యీ ఘనునిచే-సెలవంది, పురము
వాసిగాఁ జేరి, మా - వాఁడవై యుండు,

మని యిట్లు తరిగొండ-హరి పల్కఁగాను
విని నమ్మితించి యా-విబుధనాయకుఁడు

సరసిజోదరునకుఁ - జంద్రమౌళికిని
మురువొప్ప మ్రొక్కి కే-ల్కొగిచి యిట్లనియె.

* హరి హర స్తుతి *

ద్వీపద. 'జయ రమాహృదయేశ! - జయ చిత్తకాళి
 జయ తరిగొండేశ! - జయ వేంకటేశ!
 జయ రజతాద్రీశ! - జయ పార్వతీశ!
 జయ సర్వభూతేశ! - చంద్ర సంకాశ!
 జయ నిఖిలాధ్యక్ష! - జయ పంకజాక్ష!
 జయ దితిసుత శిక్ష! - జయ భక్తరక్ష!
 జయ సత్య చారిత్ర! - జయ ఫాలనేత్ర!
 జయ పరమ వనిత్ర! - జయ పంచవక్త్ర!
 మీ రిద్దఱెపుడు నా-మీఁ ద సత్కరుణ
 గౌరవంబుగ నుంచి - కడతేర్చరయ్య!'
 అనుచుఁ బ్రార్థింపఁగా- నా హరిహరులు
 మనముల మెచ్చి స-మ్మతి నిట్టులనిరి:
 'భళిభళి! యింద్ర! నీ-భక్తి భావంబుఁ
 గలకాల మాతృలోఁ - గా నుంచుకొనుము,
 మురువుఁ జూపు రజస్త-మోగుణం బులను
 నిరసించి సాత్త్విక-నిష్ఠఁ గైకొనుము,
 పరఁగ నహంకార - పటిమఁ బో విడిచి
 నిరహంకృతిగ నేలు - నీ రాజ్య పదము'
 అని పల్కు తరిగొండ-హరిని, శంకరునిఁ
 గనుఁగొని యింద్రుఁ డు-త్కంఠ నిట్లనియె:

దరువు. అది తోళం

పుండరీకాక్ష! పాలాక్ష! - సోయివచ్చేనూ ||పల్లవి||

మీ,యండఁ బాయకా నా రాజ్యా-మనుభవించేనూ

||పుండరీకాక్ష!, ||ఉప పల్లవి||

దండమూ నా స్వాములారా! - దండమూ దండము మీకు

కుండ లీంద్ర శయనా! ఘన - కుండ లీంద్రాభరణా!వికచ

||పుండరీకాక్ష!|| ౧

శరణు మేరు ధీరులారా! - సకలలో కాధారులారా!

పరమ పురుషు లారా! చాలా - కరుణ యుంచుఁడీ!నామీఁ ద

||పుండరీకాక్ష!|| ౨

తరిగొండా నగరా నివేశా! - గురుతారా కైలాసాధీశా!

చిరతరాముగానూ నన్ను-పరిపాలనమూ జేయుఁడింకా

||పుండరీకాక్ష!|| ౩

క. అని విన్నవించి, హరిహరు

లనుమతి జేయఁగ నురేంద్రుఁ డమరావతికిన్

జని వేడ్క నుండె; నిచ్చటఁ

గనకాంబరుఁ జూచి నీలగతుఁ డిట్లనియెన్:   235

ద్విపద. 'ఇది యేమి శ్రీకృష్ణ! - యింద్రుఁ డీవేళ

మదమత్తుడై నిన్ను - మఱచి మాట్లాడె,

నందు కత్యాశ్చర్య - మౌచున్న' దనిన

నందకుమారుండు - నవ్వి యిట్లనియె:

'వినవోయి! శంకర! - విబుధ నాయకుని

మొనసీయున్న రజస్త - మోగుణద్వయము

నను మఱపించి దు-ర్భయునిఁగాఁజేసె,

ననువెఱుంగని మాట - లాడించె నన్ని,

వాఁడేమి చేయు స-ర్వజ్ఞ! యటంచు
వేడుకమీఁ త్రీ-వేంకటేశ్వరుఁడు

తరిగొండ హరి పల్కఁ , -దగవు భావించి
పరమేశ్వరుఁ డు నవ్వి - నిట్లనుచు:

తే.గీ. ముద్దుగోపాల! నీ శాంతమునకుఁ
నంతసంబయ్యెఁ , గైలాసశైలమునకుఁ
బోయి వచ్చెద, ద్వారకా పురమునకును
పోయిరావోయి! నీవు నంభోరుహాక్ష! 236

క. అని శివుఁడు పలుకు పలుకులు
విని కృష్ణుఁడు సమ్మతించి, విశ్వాసము నె
మ్మనమునఁ బెనఁగొన గిరిజన్
కనుఁగొని యిట్లనియె చాల గౌరవమొప్పున్. 237

* తీర్థక్షుణ్ణి కుశలచేనములు - పార్వతిప్రత్యుత్తరము *

శ్రీకృ: తే.గీ. 'అమ్మ! పార్వతి! వరసామజాననునకుఁ ,
బరఁగ శరజన్మునకు, వీరభద్రునకును,
భైరవునకును, తక్కిన బాంధవులకు
క్షేమమే?' యన్నఁ 'బార్వతి గెలిచి పలికె: 238

పార్వతి:

తే.గీ. అన్న! మీకృపచేత మే మందఱమును
క్షేమమున నున్నవార మీ శివునితోడ;
నొనర దేవకి, వసుదేవుఁ డును, యశోద'
నందుఁడును, శీరి కుశలమె నలిననాభ? 239

క. కుశలమె భార్యమణులకుఁ?
గుశలంబే వారు గన్న కొడుకుల కెల్లన్?
కుశలమె పౌత్రావళికిని?
కుశలంబే బంధు కోటికిని శ్రీకృష్ణా? 240

శ్రీకృ: తే.గీ. అద్రివరజాత! యిప్పుడు ■ వడిగినట్టి
వారికెల్లను గుశల మీవఱకుఁ ,జాల
ప్రాద్దు పోయెను, కైలాసమునకుఁ జనుఁడు!
పోయివచ్చెద ద్వారకా పురికి నేను. 241

తే.గీ. అనుచుఁ గృష్ణుఁడు విహగవాయకుని మీఁద
నొనరు సురభూజ శాఖల నొంచి, కొన్ని
పుష్పములు గోసి 'గిరిజకుఁ , బురహరునకుఁ
పరఁగ నర్పింపు'మని సత్యభామ కిచ్చె. 242

తే.గీ. సత్యభామిని ముదమంది కైలసుతను,
శంకరునిఁ బారిజాత పుష్పములఁ బూజ
చేసి మ్రొక్కిన, వారలా శీర్షచనముఁ
జేసి; రాహరి నీక్షించి శివుఁ డు పలికె: 243

శివుని కైలాస గమనము

శివుడు:క. కైలాస శిఖరి కిప్పుడు
కైలజతో, నకలప్రమథ సంఘంబులతో
మేలిమిగఁ బోయి వచ్చెదఁ
జాలా దయ నుంచవోయి! జలరుహనాభా! 244

శ్రీకృ: తే.గీ. పుణ్య మూర్తి! మహాదేవ! పోయిరమ్ము!
ద్వారకా పురి కేను సంతనముమీఱఁ
బోయి వచ్చెద, నీవు నెప్పుడు మనమునఁ
జాల కృపనుంచు నామీఁదఁ జంద్రమౌళి! 245

ద్విపద. అనవిని హర్షించి - యద్రిజాధీశుఁ
డనువంద రజతాద్రి - కరిగె, నందుండి
కనకాబరుఁడు ద్వార - కాపురిఁ జెరి
జనులంద తీక్షించి - సంతసింపఁగను

గరుడుని పై నుండి - కాంతయుఁ దాను
సరగున దిగి, పారి - జాత వృక్షమును

గైకొని, సెలవిచ్చి - ఖగరాజు నపుడు
శ్రీకరం బగుచున్న - క్షీరాబ్ధి కనిచి,

పనిఁ బూని యా సత్య - భామ శృంగార
వనములోపల నుర - వర మహిజంబుఁ

బన్నుగా స్థాపించి, - పాదోప్పుఁ దీర్చి,
పన్నీటి కాల్వ - పాదుకుఁ ద్రిప్పి,

పరువడి - సత్య - భామ నీక్షించి
తరిగొండ హరి శేష-ధరణీ ధరేంద్ర

వాసుఁడౌ శ్రీశ్రీని - వాసుండు నగుచు
నా సత్య భామతో - నప్పు డిట్లనియె:

తరువు

పారిజాత తరువు సత్య - భామా! నీ వనముఁ జేరే
మీతిన పంతాము నీ - కీడేతేఁ గదవే? ౧

సురుచిరామైనట్టి దేవ - తరువునీడ నరుదుగాను
మురియూచు మురియూచు - నవ్వి ముద్దుఁబెట్టవే? ౨

'తరిగొండ నివేశా! శేష - గిరివాసా! రార'మ్మనుచుఁ
గరుణించి నీ వింకానైన - గౌఁగిలి య్యావే! 3

ద్విపద. అని సత్య భామతో - నంబుజాక్షుండు
దనర ముచ్చట లాడు - తన వచ్చి చూచి

చెలులు కొందఱు పోయి - చెప్పిన, లేచి
వలనొప్పుగా జాంబ-వతి మొదలైన

కలకంఠు లటకు శి-శ్రుంబున వచ్చి,
యలుకతో శేషాచ - లాధీశుడైన

తరిగొండ నరహరిన్ - తగవుకుఁ దీసి
చొరవగా నందఱున్ - చుట్టును నిలిచి,

పనిఁ బూని యటు సత్య - భామను ద్రోసి
కినిసి కృష్ణుని నడ్డ - గించి యిట్లనిరి:

దరువు. అట తొకం

ఏమిర! కృష్ణ? యి - దేమిర! కృష్ణ?
ఏమిరా! కృష్ణా? యి - దేమిరా! కృష్ణా? ||పల్లవి||

పారిజాతము సత్య - భామీని కిచ్చీతి
వీ రీతిగా, దాని - హెచ్చేమి కృష్ణా? ||ఏమిర!కృష్ణ?|| ౧

దాని కిచ్చిన యట్ల - తరు వొక్క టొక్కాటి
పూని మా కియ్యక - పోనీము కృష్ణా! ||ఏమిర!కృష్ణ?|| ౨

తరిగొండాధిప! శేష - గిరివాసా! యీ ధర్మ
మరసి తీర్చకనే మే -మరుగాము కృష్ణా!||ఏమిర!కృష్ణ?|| ౩

తే.గీ. అనుచుఁ దనుఁ జుట్టుకొనియున్న యబ్జముఖుల
నేమి యన లేక హరి సత్య భామ మోముఁ
గాంచి 'వీరెల్ల నన్నడ్డ గించి నారు,
సాహసంబున విడిపింపు చంద్ర వదన!' 246

తే.గీ. అనిన విని సత్యభామ దుర్మాగ్రహమునఁ
గన్ను బొమలను ముడి పెట్టి, కనుల నెఱ్ఱి
చేసి, విడిబడి వచ్చి యాక్రోశ మెనఁగ
నవతులను జూచి యట్టహా-సమునఁ బలికె: 247

* సవతుల కయ్యము*

దరువు. అట తొకం

నత్య: అగధారు నేమీటి - కడ్డగించినారే? నవతులారా! మీకు
పగయుంటె నా కొంగుఁ- బట్టి మాట్లాడరే! నవతులారా! ౧

నవతులు: తక్కాక నినుఁ బట్ట - నక్కాఱు మాకేమే? సత్యభామా!
చక్కాని కృష్ణనే - చిక్కించు కొన్నామే! సత్యభామా! ౨

నత్య: నా యింట నుండఁగ - నాథునిఁబట్ట నవతులారా! మిమ్ము
ఛీ! యని పోరఁ బే? - చేరి చూచిన వారు, నవతులారా! ౩

నవతులు: తోయజాక్షుని మేము - తోడ్కొనిపోకాను, సత్యభామా! యింక
నీ యింట నెందుకు-నిలువానిచ్చేమే వో సత్యభామా! ౪

నత్య: ఉరగాద్రపతియైన-తరిగొండ ధామునీ, నవతులారా! యిప్పు
డిరవుగ మీ యిండ్ల - కేల రానిచ్చేనే? నవతులారా! ౫

జాంబ: సత్య భామ! యిట్ల వద రకే!

నత్య: వోసి! జాంబవతి! యిచ్చట నీవు పదరకే! ౧

కాళింది: తాళు తాళు సత్య భామినీ!

నత్య: వోసి! కాళింది! బెదరించ కిట్లనే! ౨

మిత్ర: ఎందుకే కూతాలు గూసేవే?

నత్య: మిత్రవిందా! నన్నిపుడేమి జేసేవే? ౩

నాగ్గు: మతిలేని మాట లిట్లనకవే!

నత్య: నాగ్గు జితి! నీ వీ మాటలు వినకవే! ౪

భద్ర: క్షుద్రంపు పలుకూలు పలుకకే!

నత్య: వోసి ! భద్ర ! నీ వీరీతి కులుకకే ! ౫

లక్ష్మణ: లక్ష్మణముం జేయా విదెందుకే?

నత్య: వోసి ! లక్ష్మణ! యిది యొక్క మందుకే! ౬

- రాధ: క్రోధము నీ కెంతా మించెనే?
- నత్య: వోసి ! రాధా ! నీ కిప్పు ■■■ వంచనే? ౭
- రాధ: వళ్లు ■■■ మాట లాడవే!
- నత్య: వోసి ! తుళ్ళాక గర్వము వీడవే! ౮
- రాధ: పెద్ద పిన్నంతర్వు లేదంటే?
- నత్య: నీకు పెత్తన మొక్కాటి గలదంటే? ౯
- రాధ: ఇట్లన నీవెంత దానవే?
- నత్య: సిగ్గు బాట్లయ్యె , నీ డబ్బులు మానవే! ౧౦
- రాధ: వదరితే దెబ్బలు తగిలినే!
- నత్య: వోసి ! వదరితే చెంపాలు పగిలినే! ౧౧
- రాధ: ఛీ! పోవే! నీతో మాట్లాడనూ ,
- నత్య: వోసి పోవే ! నీమోముఁ జూడనూ. ౧౨
- రాధ: శౌరి యిట్లనమాని చెప్పెనా?
- నత్య: శేషాచలపతి నీమాట లొప్పెనా? ౧౩
- రాధ: తరిగొండ హరి భయము లేదంటే?
- నత్య: నీవు తతిమితే కోపము రాదంటే? ౧౪

దరువు. అంశం

- రాధ: కొమ్మా! నీ కిప్పు దీంత- కోపము వచ్చితే
ఇమ్మాహి ■ వృక్ష - మేలా దెచ్చితివే? ౧
- నత్య: వోసి! వేడూకగా నేను - వృక్షాముఁ దెచ్చితే,
చూడఁ జాలక యేల - స్రుక్కేవే! రాధా? ౨

- రాధ: వోసీ! శ్రీరుక్మిణీ కొప్పు - పారిజాతముఁ జూచి
అరాట పడుచుంటి - వది యేమి! భామా? 3
- నత్య: నాసాటి సవతులు - నన్నిట్ల దిట్ట లే,
దోసీ! నీవెవతెవే? - ఉట్టి పడేవా! 4
- రాధ: వోసీ! చండిగ్రహమువలె - మెండొడ్డి వచ్చేవు!
కండకావరమఁదే? - గయ్యాళి తొత్తా! ౫
- నత్య: వోసీ! రెట్టింది రెట్టింది - ధట్టింది పలికెవు
పొట్టాపోసరమదే? - రట్టాడి నవతీ! ౬
- రాధ: వోసీ! సంతోషమున శేషా - చలవతి మముఁ దిట్ట
నింతాటి చనువూ నీ -కిచ్చినాఁ డఁ టవే? ౭
- నత్య: వోసీ! పాయకీ తరిగొండ - నాయకుఁ డరవ్వఁ
జేయమను చూ మీతో - జెప్పినాఁ డఁటవే? ౮

దరువు. అట తొకం

- నత్య: ఎవతెవే రాధా? - ఓసీ యెవతెవే? ||పల్లవి||
- రాధ: ఎవతెవే నన్నిట్ల - యెగ్గులాడుచు పెద్ద
శివమెత్తినటువలె - జిరజిర దిరిగే, నీ వెవతెవేభామా?
ఓసీ యెవతెవే? ||ఉపపల్లవి||
- నత్య: ఎవతె వనే విది యేమే? న-న్నెఱుఁగాకమఱచినావేమే?
తవిలి నా సవతి! ట్ల - తబ్బిబ్బు పొందూచు
కవకావ గూయూచు - కలహింపగా రాను నీ
||వెవతెవే రాధా? ఓసీ యెవతెవే?|| ౧
- రాధ: కలికి! నోటికిఁ దగ్గ - కళ్ళూ, బిట్టుక్రొధముచేతనీవళ్ళూ
తెలియ కిట్లంటే నీ - తిక్క తెలియాఁ గొట్టి
నలిబీలి జేసెను - నాతో కొట్లాడ నీ
||వెవతెవే భామా? ఓసీ యెవతెవే|| ౨

నత్యః   నన్ను కొట్టేనంటివంటవే? వట్లు - నలివీలిజేసేవటవే?
 నిన్నిందు కొట్టిత - నీకర్థ మెవ? రిట్ల
 చిన్నెలు జేసిత - ఛీయని పించే, నీ
                     ॥వెవతెవే రాధా? ఓసీ యెవతెవే?॥   ౩

రాధః   ఛీయ్యాని పించే వంటవే? నిన్ను - ఛీయ్యానువారు
                     లేరంటవే?
 దయ్యామువలె మించి - తగవూ తెలియలేక
 గయ్యాళివలె నన్ను - గడ్డింపఁ గారాను నీ
                     ॥వెవతెవే భామా? ఓసీ యెవతెవే?॥   ౪

నత్యః   తరిగొండపురధాముఁ డైన శేష-గిరివాసుఁడిట్లానమనెనా?
 వెఱపు లేకము లేక - విడి బాడి వచ్చేవు
 మఱిమఱి తఱిమేవు - మందూలమారి ! నీ
                     ॥వెవతెవే రాధా? ఓసీ యెవతెవే?॥   ౫

దరువు . అట తొకం

రాధః   ఎవతెవే?యెవతెవే?-యెవతెవే? యని నన్ను
 వివరించి యడుగఁగా - నీ వెవతెవే? యిట్ల
 వెక్కిరించుటకు నీ - వెవతెవే? నన్ను
 సవతివనేటందు - కెవతెవే? నాతో
 సరిసారిగాఁ బోర - నీ వెవతెవే? వోసి భామా!యెవతెవే?
                     ॥'ఎవతెవే?'॥   ౬

నత్యః   చేతూలు ద్రిప్పుచు - చేర చేరఁగ వచ్చి
 మూతూలు బొడువ - నీ వెవతెవే? నా
 ముంగు లీడ్చు నీ - వెవతెవే? తప్పు
 గూతూలు గుయ్య - నీ వెవతెవే? నన్ను
 కొట్టవచ్చే టందు - కెవతెవే? వోసి! రాధా!యెవతెవే?
                     ॥'ఎవతెవే?'॥   ౭

రాధ: పదరూచు పదరూచు - కదలీ కదలీ వచ్చి
అదలించి రొప్పా - నీ వెవతెవే? చెంప
లదర వేసేటందు - కెవతెవే? నాలో
కొఱతాలు నెంచ - నీవెవతెవే? పూల
కొప్పుఁ బట్టిడ్చ - నీ వెవతెవే?
వోసి! భామా! యెవతెవే? || 'ఎవతెవే?' || 3

నత్య: అందాఱు సవతూల - కన్నా కొట్లాటకు
ముందాఱ నడువ - నీ వెవతెవే? చాలా
మొండ్లు పోరేవు - నీ వెవతెవే? కంటి
కందూవ లాడ - నీ వెవతెవే? యింత
కట కాట మనిపించ-నీ వెవతెవే?
వోసి! రాధా! ఎవతెవే? || 'యెవతెవే?' || 'ఎవతెవే?' || 4

రాధ: తరిగొండాధిపుఁ డైన - యురగా గిరింధ్రుని
మరులూ కొల్పుటకూ - నీ వెవతెవే? యింద్రమం
దీరమునకుఁ బోవ - నీ వెవతెవే? హరికి
సరిగా పూజలు గొన - నీ వెవతెవే? పారి
జాతాముఁ దెచ్చుకొన - నీ వెవతెవే? వోసి !
భామా! యెవతెవే? || 'ఎవతెవే?' || ౫

నత్య: తరిగొండ హరిమెచ్చి - తరువుఁ దెచ్చిచ్చిన
కరుణా కోరువఁ జాల-వెవతెవే? పూజఁ
గైకొంటె దండించ - నెవతెవే? యెగిసి
కఱవావచ్చే టందు - కెవతెవే? చాల
గర్వించినావు - నీ వెవతెవే? వోసి ! రాధా ! యెవతెవే?
|| 'ఎవతెవే?' || ౬

తే.గీ. అనుచు రాధను పోనాడి నందువలన
జాంబవతి యాదిగాఁ గల ముఖులు
కమ్ముకొని సత్యభామను దొమ్మి చేసి,
యవల మెడఁ బట్టి నెట్టి, యిట్లనిరి మగుడి.   248

అ.వె. 'సత్యభామ! **మీ** సంభాషణంబులు మా
 కేల? నవలఁ బోవ! నీలవర్ణ
 నడుగఁ దగ్గ మాట లడిగెద'మని మల్లి
 హరినిఁ బట్టి యిట్లు లనిరి సతులు: 249

ద్విపద. 'విను కృష్ణ! నీవుబల్ - వేడుక మీఱ
 ముని తెచ్చినటువంటి - ముఖ్య పుష్పమును
 సొరిదిగా మే మెల్ల - జూచుచుండఁగనె
 తెఱగొప్ప రుక్మిణీ - దేవి కిచ్చుటకు
 రహి నొప్పు బట్టంపు - రాణి యటంచు
 సహజంబుగా మేము - సమ్మతించితిమి;
 తక్కుక మా సాటి - దాని కీతరువు
 నిక్కంబుగాఁ దెచ్చి - నీ విచ్చినపుడు
 దానెక్కువేమి? మా-తక్కువ యేమి?
 యో నీరజాక్ష! మా-కొక్క రొక్కరికి
 నొక్కొక్క భూజంబు - నొసఁ గినఁ గాని
 యెక్కడఁ బోనీయ- మిపుడు నిన్ననినఁ
 జిఱునవ్వు నవ్వి యా - శేషాద్రి విభుఁడు
 తరిగొండవానుఁ డం - దతీ కిట్లు లనియె:

శ్రీకృ: ద్విపద. 'సతులార! మీ మాట - సత్యమౌ, నైన
 హితముగా జెప్పెద - నే నొక్క మాట
 నలరు పట్టపు దేవి - యైన రుక్మిణినిఁ
 బిలి పింత మిచటి, కా - బింబొప్పి వచ్చి
 చెలువొందఁ దగవుఁ దీ - ర్చిన చందమునను
 నలువొప్ప నే మీకు - నడిపింతు' ననిన

‘వరదందశూకాద్రి - వాసుఁ డైనట్టి
తరిగొండహరి మాట - ధర్మం ‘బటంచుఁ

దమలోనఁ దాము నం - దఱు సమ్మతించి
‘రమణి రుక్మిణి నిందు - రప్పింపు’ మనిరి.

* రుక్మిణిదేవి చెల్లెండ్రను సమాధానపఱచుట *

తే.గీ. జలజలోచనుఁ డవుదొక్క చెలినిఁ జూచి
‘వెలది! రుక్మిణి నిటకు వేవేగ నీవు
పిలుచుకొని రావె!’ యనఁ గ నా చెలియ పోయి
తోడుకొని వచ్చె నా సతిన్ వేడు కలర. 250

క. వచ్చిన పట్టపు దేవిని
మచ్చికతోఁ జూచి నవ్వి మా ధవుఁ డనియెన్
‘కచ్చాడుచు నీ చెల్లెం
డ్రచ్చట నన్నుఁగించి రెట్లనె తరుణి?’ 251

తే.గ. అనిన రుక్మిణి నగుచు ‘నోయంబుజాక్ష!
పరఁగ భక్త పరాధీన బిరుదు నీకుఁ
గలదు గావునఁ బట్టిరి కాంత’ లనినఁ
గృష్ణుఁ డిట్లని పలికె రుక్మిణినిఁ జూచి. 252

క. ‘ఘనమగు తగవుకుఁ దీయుచుఁ
గనకాంగులు నన్ను గట్టిగాఁ బట్టిరి, నీ
వనువందఁ దగవుఁ దీరిచి,
నను విడిపింపవె! రయమున నళినదళాక్షీ!’ 253

ద్విపద. అనినఁ గృష్ణుని భావ-మా యింతి దెలిసి
తనలోన నగుచు న-త్తఱి వేంకటాద్రి
పతియైన తరిగొండ - పట్టణాధిపుని
నతిరోషమునఁ బట్టి - యట్ట హాసమున

జతగూడి చలమున - సాధించు

వతి మొదలైనట్టి - వారి జేక్షణలఁ

గనుఁ గొని దరహాస - కలితాన్యయగుచు

నెనలేని కూర్మితో - నిట్లని పలికె:

పెలలు

రుక్మిణి: ఇంతాగా ప్రాణేశునీ మీ-రేలా పట్టినా? రందూన
పంతామూ లీడేరూనా టారే? వో కొమ్మాలారా!
-పరమ పూరూషానీ చిడువారే! వో కొమ్మాలారా! ౧

చెల్లెండ్లు: వారీజాక్షూఁ డాలా దానీకీ - పారీజాతా మిచ్చినట్లా
కోరీ మా కియ్యాకా తీరునా? వో యక్కా! నీవూ
-కొంకకా దీర్చు మీ తగవైనా వో యక్కా! నీవూ. ౨

రుక్మిణి: తగవూ ధర్మామూ లేలా? పం-తామీడేరా సత్యాభామా
తెగువా మీరా తపమూఁ జేసేనే! వో చెల్లెండ్లారా!
-దేవకుజమును సాధించానే! వో చెల్లెండ్లారా! ౩

చెల్లెండ్లు: దానిమాత్రా మెవ్వా రిందూ- తపమూఁ జేసేవారూలేరా?
పూని మేమూ తపమూఁ జేసేమూ, వో యక్కా! యిట్లా
-భూజములనే సాధించేమూ, వో యక్కా! యిట్లా ౪

రుక్మిణి: అనువందా శేషాద్రి వానూఁ-డైనా తారీగొండా నృహరీ
మనసూ దెలిసీ-మాటా లాడారే! వో చెల్లెండ్లారా!
-మత్సరా మి ప్పటికీ వీడారే! వో చెల్లెండ్లారా! ౫

పత్నుల పరితోషము

ద్విపద: అనిన రుక్మిణి మాట - లటు మీఱలేక
కనకాంబరునిఁ జూచి - కరములు మొగిచి,

చెలువొప్ప మోములు - చిన్న ~~మోములు~~
అలివేణు లందుండి - యలిగిపోఁ జూచి,

వారి కథము పోయి - వారిజాక్షుండు
కూరిమి మీఱఁ దో-డ్కిని వచ్చి, మగుడి

తెఱఁగొప్ప రుక్మిణీ - దేవి కొప్పించి,
యిరవైన దేవ మ -హీజంబు చెంత

నా రుక్మిణీ ప్రము-ఖాంగనా మణులు
కూరిమితో, గొల్వఁ - గొలువు గూర్చుండి,

పనిఁ బూని హరి సత్య - భామను జూచి
కను సన్నఁ జేసి ద-గ్గఱఁ జేరఁ బిలిచి

'జాణ! నీవీ పారి-జాత పుష్పములు
నాణెంబుగాఁ గోసి, - నవ్వుచుఁ దెచ్చి

యొనర మా కందఱి - కొనఁగుమిం'కనిన
విని సత్యభామ బల్-వేడుక మీఱ

సురపారిజాత ప్ర-సూనముల్ దెచ్చి
తఱచుగాఁ జందన - ~~తాంబూల~~ ముఖ్య

వివిధ పదార్థముల్ - వేగఁ దెప్పించి,
యవిరళ భక్తితో - హరిని, రుక్మిణిని,

వలనొప్పుగా జాంబ - వతినిఁ బూజించి,
చెలరేగి తక్కిన - చేడెల కెల్ల

వరుసగాఁ బుష్పాది - వస్తువు లిచ్చె;
నరమరఁ దీర్చి యి-ట్లందఱిఁ గూర్చి

మురిసి, యా రుక్మిణి - మొదలైన సతుల
కరములు పట్టి వేం-కట గిరీశ్వరుఁడు

తరిగొండ హరి వినో-దములు చేయుచును
చిఱు నవ్వు నవ్వి మ-చ్చిక నిట్టులనియె:

* శ్రీకృష్ణుఁడు సతీమణులను లాలించుట *

రావే ! రావే ! యో రాధా ! - రావే ! శ్రీరుక్మిణి ! రావే !
రావే ! జాంబవతీ ! రావే ! - రావే ! సత్యభామా ! రావే !
రావే ! కాళిందీ ! రావే ! - రావే ! మిత్రవిందా ! రావే !
రావే ! నాగ్నజితీ ! రావే ! - రావే ! వో భద్రా ! రావే !
రావే ! శ్రీ లక్ష్మణ ! రావే !

॥పల్లవి॥

పలుకులు తేనియ - లొలుకఁగఁ గులుకుచుఁ
బలుకరె ! కలఁకలు - నలుకలు నెందుకు

॥రావే ! రావే ! యో రాధా !॥ ౧

అక్కలు చెల్లెం - డ్లొక్కటి యైనను
చిక్కులు పెట్టక - చేకొనఁదగు నీక

॥రావే ! రావే ! యో రాధా !॥ ౨

'తరిగొండా ధీశ్వర ! - ఫణిగిరివర !
హరి ! యిటు రా' ర-మ్మని కవగూడరె |

॥రావే ! రావే ! యో రాధా !॥ 3

ద్విపద. అని వధూమణుల ని-ట్లనురాగ మెసఁగ
మొనసి లాలన చేసి, - ముద్దులు గొనుచు

నరమర దీర్చి, వె-య్యంబుతోఁ గలసి
సురుచిర లీలల - సుఖి యింపుచున్న

తఱిఁ జెలుల్ కొండ తా-తరిగొండ నగర
వరవానుఁ డై శ్రీని-వానుఁ డౌ హరికిఁ

దరుణీ మణులకు పం-తనము రెట్టింపఁ
దఱచుగా మంగళ-ద్రవ్యంబు లిచ్చి,
కరమొప్పు నానంద - కలితాత్ములగుచు
మురియుచు శోభన - మ్ములు పాడి రిట్లు:

* మహిళా మణుల మంగళగీతములు *
శోభన-దరువు

శోభనే ! శోభనమే ! ॥పల్లవి॥

ప్రాభవ యుతునకు భావజ గురునకు

శోభనే ! శోభనమే ! ॥ఉప పల్లవి॥

శ్రీరమణీ హృదయేశునకూ - చిన్మయునకు జగదీశునకూ
నారాయణునకు నందతనయునకు - ధీరున కబ్ధి గభీరునకూ
॥శోభనే ! శోభనమే !॥   ౧

అంతర్లక్ష్మ విహారునకూ - నరిషడ్వర్గ విదారునకూ
అంతర్యామికి నఖిల స్వామికి - చింతామణికిని శ్రీహరికి
॥శోభనే ! శోభనమే !॥   ౨

జాత జరా మృతి రహితునకూ - సన్మోక్ష శ్రీ సహితునకూ
ఖ్యాతిగ శ్రీ వేంకటగిరి పతికిని - శ్రీ తరిగొండ నృసింహునకూ
॥శోభనే ! శోభనమే !॥   ౩

సలుగు పాట

శ్రీమదనా గోపాలా ! - శృంగారా రసలీలా !
హేమాభాస్వర చేలా ! - యిందీరా లోలా ! ౧

వనదా సన్నిభ గాత్రా ! వసుదేవా వరపుత్రా !
ఘనసత్య చారిత్రా ! కరకంఠా మిత్రా ! ౨

గురుశేషాద్రి నివేశా ! ఘోరారీ మదనాశా !
తరుణేందూ సంకాశా ! - తరిగొండాధీశా ! ౩

మందరోద్ధారా ! సనందనాది యోగి బృంద సన్నత గోవిందా ! సం
క్రంద నార్చితా ! నందతనయ ! ముచుకుంద వరద ! శ్రీ ముకుంద !
సానందా ! మంగళం మంగళం॥ ౨

కుండలిగిరివాసా ! కుండల కర్ణా ! వేదండ శుండ దోర్లండా ! బ్ర
హ్మాండరూప ! తరిగొండ వాసా ! దనుజ భండన తిమిర ప్రచండ
మార్తాండా ! మంగళం మంగళం॥ ౩

ద్విపద. అని మంగళారతు - లాయింతు లొనఁ గి,
రనురాగమునఁ గృష్ణు - డందుండి కదలి

యట రుక్మిణీప్రము - ఖాంగనా మణులఁ
బటు మోదమున నాత్మ - భవనముల్ చేర్చి,

యప్పు డందఱికిఁ - దా నన్ని రూపముల
నుప్పొంగి ధరియించి, - యురుతరానంద

కల్లోములఁ దేల్చి, - కందర్ప కేళి
మొల్లంబుగా సల్చి, - ముదమందుచుండె.

అంకితము

అని యిట్లు సకలవి - శ్వాధారుడైన
వన జాక్షుపేర స-ర్వ స్వామి పేర

వాసి కెక్కిన నంద - వరకులోద్భవుఁడు
శ్రీశదాసుండు వా - సిష్ఠగోత్రుండు

కానాల వంశసా - గర శశాంకుండు
నైన కృష్ణార్జున - కతివయై వెలయు

మంగాంబ సుతయను- మహాఁ బుట్టినట్టి
వెంగమాంబిక మోక్ష - విభవంబు కొఱకు

నలు వొప్పుఁ దరిగొండ - నరసింహ కరుణ

నల పారిజాతాప - హరణంబు యక్ష

గానంబుఁ జేసి వేం-కట గిరిండునకు

పూని నమర్పించె - బుధ సమ్మతముగ,

భూచక్రమందుఁ బెం-పుగ నీప్రబంధ

మాచంద్ర తారార్క-మై యొప్పుఁ గాత!

*****

శ్రీ మంగళ మహాశ్రీంశ్రీం జేయునూ

శ్రీ తరిగొండ్ల లక్ష్మీ నృసింహ్వయ నమః

దుర్ముఖి, నామ సంవత్సర ఆషాఢ శుక్ర గురువారముకు సరి
అయి ౧౮౯౬ సంవత్సరం జూలాయి నెల తేదీ ద్వీ శ్రీ తరిగొండ్ల
వెంగళమ్మగారికి ముని మనమ డుంన్నా వెంగళమ్మ గారికి కోడలైన
చంగళమ్మ గారికి మనమడయిన గరిడి మిట్ట గంమ్మంన్న కొమారుడయి
గంగాధరప్ప గాదంకెట్టి పుల్లయ వ్రాశి అస్సలు మాతృకను పట్టి నేటికి
సంపూర్ణముగా గ్రంథం పూర్తిగావ్రాయడ మైనది.

వ్రాలా శ్రభలు తప్పులు చాలంగా గలవు శబ్ద సంగతు లెరుగన్
గేలింబెట్టక తిట్టక పోలంగా దిద్దరయ్య బుధ జెనులారా.

* తీర్థస్థానామమ్మా *

హైమోర్వపుండ్ర మణిపాష్మకుటం సునాసం మందస్మితంమకరకుండల చారుగండం
చింబాధరం బహులదీర్ఘక్షపాకటాక్షం శ్రీ వేంకటేశ ముఖమాత్యని వన్నిధత్వామ్॥

